

REPUBLIKA SLOVENIJA

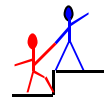
Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

Kotnikova 5, 1000 Ljubljana, Slovenija

**PROGRAM BOJA
PROTI
REVŠCINI IN SOCIALNI IZKLJUCENOSTI**

Ljubljana, 19. 1. 2000

I. UVOD	1
II. MEDNARODNE POBUDE IN USMERITVE V BOJU PROTI REVŠCINI IN SOCIALNI IZKLJUCENOSTI	5
III. OPREDELITVE REVŠCINE IN SOCIALNE IZKLJUCENOSTI	8
IV. ANALIZA STANJA V SLOVENIJI	11
1. MERJENJE REVŠCINE IN SOCIALNE IZKLJUCENOSTI	11
1. 1. Objektivno merjenje revščine in socialne izključenosti	11
1. 2. Subjektivno merjenje revščine in socialne izključenosti	14
2. ANALIZE UREDITVE NA POSAMEZNIH PODROCJIH	16
2. 1. Place in delovno pravno varstvo zaposlenih	16
2. 2. Socialna zavarovanja	22
2.2.1. Pokojninsko in invalidsko zavarovanje	22
2.2.2. Zavarovanje za primer brezposelnosti	27
2.2.3. Zdravstveno zavarovanje	30
2.2.4. Zavarovanje za čas porodniškega dopusta	32
2. 3. Druga področja socialne varnosti	33
2.3.1. Zaposlovanje in štipendiranje	33
2.3.2. Varstvo družine	35
2.3.3. Stanovanje	38
2.3.4. Invalidsko varstvo	40
2.3.5. Zdravstvo	42
2.3.6. Izobraževanje	45
2.3.7. Socialno varstvo	48
2. 4. Davčna politika	53
2. 5. Brezplacna pravna pomoč	55
3. VLOGA NEVLADNIH ORGANIZACIJ	58
V. PREDLOGI UKREPOV	61
1. Strateški in programski dokumenti	61
2. Zakonski in drugi ukrepi	65
VI. SPREMLJANJE IZVAJANJA PROGRAMA BOJA PROTI REVŠCINI IN SOCIALNI IZKLJUCENOSTI	69
PRILOGA	71

I. UVOD

V začetku devetdesetih let je v Sloveniji s prehodom v tržno ekonomijo in izgubo nekaterih trgov prišlo do negativne gospodarske rasti in s tem posledično do močnega povečanja brezposelnosti. Od leta 1993 dalje smo znova prica oživitve gospodarske rasti in izboljšanja dohodkovnega položaja večine prebivalstva. Pri tem se moramo zavedati, da **splošen gospodarski in družbeni razvoj še ne pomeni boljšega položaja za vse**. Preprečevanje revščine in socialne izključenosti mora zato postati eden temeljnih ciljev socialne politike naše države. Na področjih, ki lahko prispevajo k zmanjšanju socialne izključenosti, to so politika zaposlovanja, izobraževanja, zdravstva, stanovanjska politika in politika socialnega varstva, že obstajajo določeni programi ali pa so ti v nastajanju. Ne glede na to Vlada Republike Slovenije ocenjuje, da je za učinkovitejše ukrepanje treba določiti celovito državno strategijo, zato sprejema **poseben Program boja proti revščini in socialni izključenosti**.

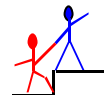
Namen tega programa je preseči parcialnost reševanja vecdimenzionalnega problema, kar revščina in socialna izključenost nedvomno je, in sicer tako, da obstoječe ukrepe in programe ustrezno povežemo, uskladimo ter nadgradimo.

Priprava dokumenta izhaja iz spoznanja o nujnosti ukrepanja za zmanjšanje socialne izključenosti, hkrati pa tudi zavedanja, da socialne izključenosti ni možno popolnoma odpraviti. Pomembno pa je, da se s stalnimi aktivnostmi in ukrepi skuša tako revščino, kot izključenost zmanjševati, predvsem pa doseči to, da ne prihaja do dolgotrajne izključenosti posameznikov in njihovih družin. To pa zahteva skupne napore vseh ministrstev, ki so odgovorna za posamezna navedena področja, lokalnih skupnosti, javnih služb in nevladnih organizacij.

Kljub oživitvi gospodarske rasti po letu 1993 se je dohodkovna neenakost povečala. To potrjuje raziskava o dohodkovni neenakosti v obdobju 1983 do 1993, kjer avtorja hkrati ugotavljata, da bi bil dejanski položaj še veliko slabši, če ne bi bilo socialnih transferjev (Stanovnik, Stropnik 1993).

Place predstavljajo dobro polovico vseh dohodkov slovenskih gospodinjstev. Proces tranzicije po letu 1990 pa je povzročil spremembe v politiki plac, kar je imelo za posledico porast disperzije plac. Podatki o distribuciji delavcev po višini plac, ki jih dvakrat letno zbira Statistični urad RS, kažejo na izrazite spremembe. Interdecilni koeficient kot razmerje med placami zgornjega in spodnjega decila v porazdelitvi prejemnikov plac, se je od leta 1990 stalno povečeval in v letu 1995 dosegel celo 4,1. Ob uvedbi instituta minimalne place v letu 1995 pa se je zmanjšal na okoli 3,3 in se ohranja na tej ravni.

Brezposelnost je kljub različnim ukrepom ostala na relativno visoki ravni. To kažejo tako podatki o stopnji brezposelnosti kot tudi podatki o številu prejemnikov denarnega nadomestila za brezposelne. Še bolj zaskrbljujoci so podatki o številu prejemnikov socialnih pomoči, zlasti denarnega dodatka, ki je najpogostejša oblika te pomoči. Ti podatki kažejo na močno povečanje števila posameznikov in družin, katerih sredstva so se po letu 1993 tako zmanjšala, da niso zadostovala za preživetje in so tako postali upravičenci do socialno varstvenih dajatev.

Tabela 1: Letne stopnje rasti v % (glede na predhodno leto), stopnja brezposelnosti v letu

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Bruto domaci proizvod - realni	-5,5	2,8	5,3	4,1	3,1	3,8	3,9
Registrirana stopnja brezposelnosti	11,5	14,4	14,5	14,0	13,9	14,4	14,5
ILO stopnja brezposelnosti	8,3	9,1	9,1	7,4	7,3	7,4	7,9
Prejemniki denarnega nadomestila za primer brezposelnosti*	57,2	18,1	5,3	-22,5	8,3	16,5	3,1
Prejemniki denarne pomoci (za brezposelne)*	47,6	24,7	-20,2	-51,2	-37,0	-14,9	-20,5
Prejemniki denarnega dodatka (socialno varstvena dajatev)*	...	...	16,8	19,8	20,4	14,2	-3,6

Vir: Statisticni urad RS, Zavod RS za zaposlovanje, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

*Povprečno mesечно število prejemnikov

V teh razmerah gospodarskega prestrukturiranja je sistem socialne varnosti relativno dobro deloval. Delež sredstev za različne denarne dajatve prebivalcem se je od leta 1992, ko je znašal skupaj 15,9% bruto domacega proizvoda, povečal v letu 1997 na 17,7% bruto domacega proizvoda.

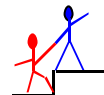
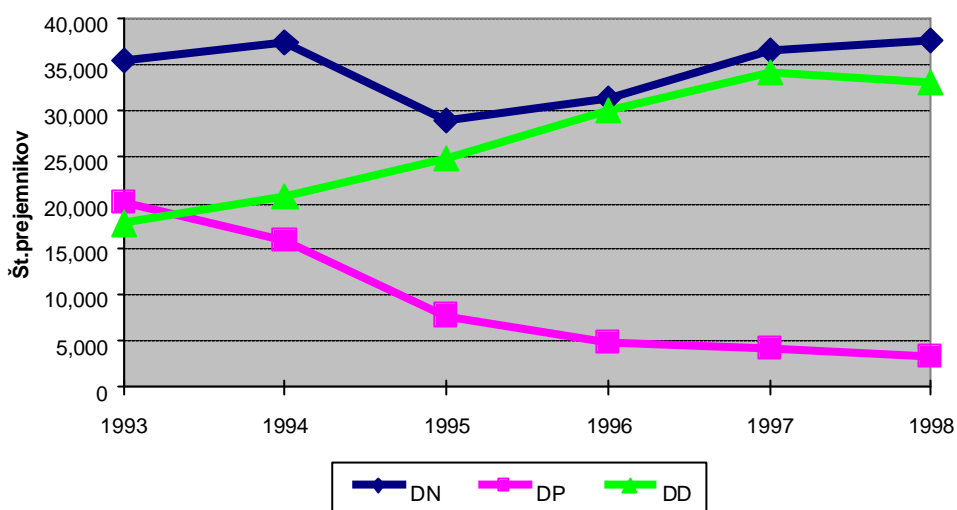
Tabela 2: Deleži v bruto domacem proizvodu v %

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Denarne dajatve prebivalcem - SKUPAJ	15,9	17,1	17,6	17,5	17,3	17,7	17,5
Zaposlovanje	0,9	1,2	1,1	0,8	0,7	0,9	0,9
Varstvo družine	1,2	1,4	1,4	1,4	1,6	1,6	1,5
Socialno varstvo	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,3
Varstvo borcev	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,4	0,5
Drugi socialni transferji	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,6
Nadomestila za čas bolezni	0,5	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6
Pokoj. in invalid. zavarovanje	12,2	12,7	13,1	13,3	13,2	13,1	13,1

Vir podatkov: Porocilo o clovekovem razvoju Slovenija 1998, Urad za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana.

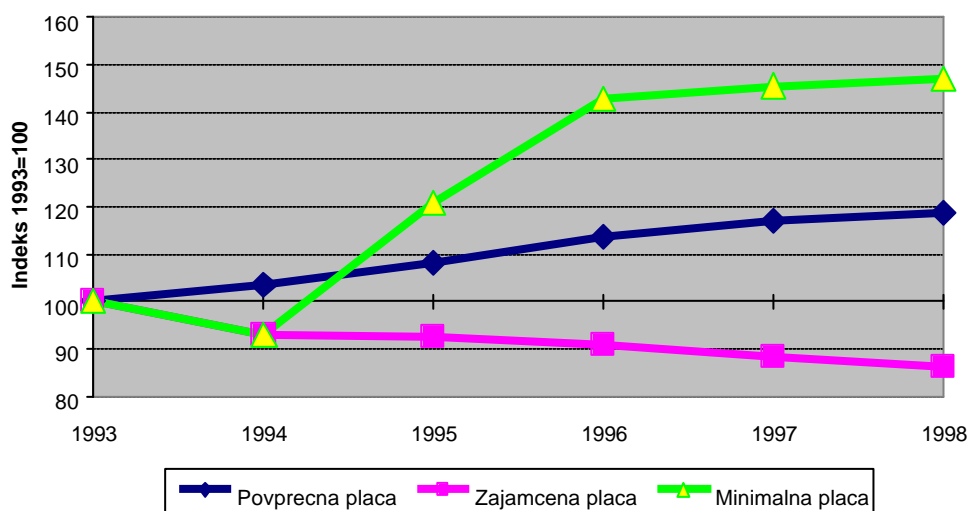
Slovenija je na vseh podrocjih socialne varnosti v veljavno ureditev vgradila mehanizme, katerih namen je zaščititi najbolj ranljive skupine prebivalstva, tako kar zadeva dajatve kot tudi različne storitve in druge oblike pomoci. Vecina sistemov dajatev zato upošteva tudi socialno varstveni položaj upravicencev in s tem pomembno vpliva na socialno sliko prebivalstva. Posamezni sistemi tudi neposredno vplivajo eden na drugega, oblikovani pa so tako, da naj bi posamezniki najprej uveljavili pravice na posameznih podrocjih socialne varnosti. V primeru, da si na ta nacin niso zagotovili preživetja, naj bi socialno varstvene dajatve zagotavljale preživetje.

Najbolj neposredno medsebojno povezanost kažejo gibanja na podroccju zavarovanja za primer brezposelnosti in socialno varstvenih dajatev. Podatki potrjujejo, da so številni(dolgotrajno) brezposelni, potem ko so izkoristili vse pravice iz zavarovanja, prešli med upravicence do socialno varstvenih dajatev - denarnih dodatkov in v tisto skupino prebivalstva, ki največkrat živi v materialni revščini.

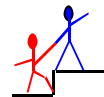
Graf 1: Povprečno mesečno število prejemnikov v obdobju 1993 - 1998

Legenda: DN=denarno nadomestilo za čas brezposelnosti
 DP=denarna pomoc
 DD=denarni dodatek

Višina socialno varstvene dajatve (t.i. denarnega dodatka), ki naj bi pomenila zaščito pred absolutno revščino, je bila določena konec leta 1992 in je vezana na zajamceno plačo. Le-ta se je v celotnem obdobju po letu 1993 realno zmanjševala.

Graf 2: Realno gibanje povprečnih mesečnih zneskov (1993=100)

Opomba: Zneski so deflacirani z indeksom cen življenjskih potrebščin

Takšen način je nedvomno poslabševal položaj prejemnikov socialno varstvenih dajatev. Vendar pa je hkrati treba upoštevati, da se vrsta dohodkov pri ugotavljanju upravičenosti do te pomoči ne upošteva. Zato imajo prejemniki v številnih primerih tudi druge dohodke (zlasti otroške dodatke, štipendije pa tudi druge olajšave in ugodnosti kot npr. subvencionirane oskrbnine v vrtcih, regresirano prehrano, brezplačne učbenike v osnovni šoli itd.), kar pomeni, da njihovega položaja ni možno presojati le po višini socialno varstvene pomoči.

Na materialno izključenost (revščino) se vežejo tudi druge izključenosti – socialne izključenosti, ki so na eni strani povzročitelji, na drugi strani pa posledice materialne izključenosti. To so predvsem brezposelnost (izključenost iz zaposlitve), neizobraženost (izključenost iz izobraževanja), slabo zdravje (ki je v veliki meri odvisno od zagotavljanja osnovnih življenjskih pogojev in virov, kot so primeren prostor za bivanje, izobrazba, hrana, dohodek, stabilen ekosistem, mir ter socialna pravica in enakost) in odsotnost ali neprimernost stanovanjskih pogojev.

* * *

Z revščino in socialno izključenostjo se je zato glede na dejstvo, da boj proti njej zahteva povezane ukrepe na številnih področjih, **možno uspešno spopadati le, ce je ta naloga ena jasno opredeljenih prioritete vladne politike**. Za njeno izvajanje je namreč potrebno sprejeti **dodatne ukrepe na zakonski ravni in zagotoviti dodatna finančna sredstva**.

Ukrepi, ki se v Sloveniji že izvajajo, ukrepi, ki so v pripravi in ukrepi, ki naj bi se na podlagi tega programa sprejeli dodatno, imajo skupna cilja:

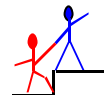
?? pomagati in omogočiti tistim, ki so se znašli v razmerah revščine in socialne izključenosti, da cipej najdejo izhod iz takšnih razmer,

?? prepreciti revščino in socialno izključenost tistih, ki so na robu.

Upoštevaje obširne analize, ki so jih posamezna ministrstva opravila pri pripravi tega programa, je za uresnitve gornjih ciljev v današnjih razmerah najpomembnejše:

1. omogočiti večjemu delu prebivalcev možnosti za zaposlitev, ki jim bo zagotovila socialno varnost,
2. zmanjšati osip pri izobraževanju in povečati število ljudi z ustrezno strokovno usposobljenostjo,
3. povečati ponudbo socialnih in neprofitnih stanovanj in uvesti subvencioniranje najemnin za tiste, ki ne zmorejo teh stroškov,
4. dvigniti višino socialnih varstvenih dajatev tistim, ki si sami ne morejo zagotoviti preživetja ob dodatnih ukrepih, ki bodo usmerjeni v to, da bo taka oblika pomoči le kratkotrajna oziroma zacasna pri prehodu v ponovno samostojnost.

Program vključuje ukrepe, ki naj bi zagotovili rešitve na navedenih področjih, ob tem pa še druge ukrepe za pomoč ljudem v različnih rizičnih življenjskih situacijah.

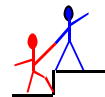
II. MEDNARODNE POBUDE IN USMERITVE ZA ZMANJŠANJE REVŠČINE IN SOCIALNE IZKLJUCENOSTI

Sodobni svet se vse bolj sooca z blaginjo ljudi na eni strani, ki jo na žalost spremlja molceca revščina vse večjega števila ljudi na drugi strani. To očitno nasprotje postaja nesprejemljivo in nujno zahteva popravke. Kljub napredku na posameznih področjih socialnega in ekonomskega razvoja (podaljševanje trajanja življenja, vse večja pismenost, dostop do osnovnega izobraževanja in osnovnega zdravstvenega varstva, nacrtovanje družin, zmanjšanje smrtnosti dojenčkov itd.) in razširjanju pluralizma, demokratičnih institucij in večjemu spoštovanju osnovnih človekovih pravic, se na svetu bolj kot kdaj koli poprej veča število ljudi, med njimi še posebno mladih in žensk, ki trpijo za lakoto in drugimi pomanjkanji. Poleg ekoloških nevarnosti tudi naraščajoči notranji socialni problemi v posameznih državah (kot so kriminal, droge, bolezni, nezadovoljstvo, propad mestnih jeter in zniževanje izobraževalnih standardov itd.) predstavljajo grožnjo človekovemu blagostanju in vse bolj vplivajo na človekovo varnost. Tako v mnogih bogatih in razvijajočih se državah narašča prepad med bogatimi in revnimi ljudmi, prav tako pa narašča prepad med razvitimi in najmanj razvitimi državami.

Svetovna skupnost se vedno bolj zaveda spoznanja, da je potrebno ob globalnem spreminjanju svetovnega gospodarstva v temeljih spreminjati tudi parametre socialnega razvoja v vseh državah. Ugotovljeno je, da revščina, brezposelnost in socialna dezintegracija pogosto vodijo v izolacijo, marginalizacijo in nasilje. Še več: ugotovljeno je, da predstavlja revščina najbolj množičen vzrok kršitev človekovih pravic na svetu. **Zato je Generalna skupščina Združenih narodov decembra 1995 razglasila obdobje 1997 - 2006 za desetletje izkoreninjenja revščine.** Na svetovnem vrhu o socialnem razvoju v **Kopenhagnu 1995**, ki ga je organizirala Organizacija Združenih narodov, pa so se države udeležence odlocile, da je potrebno k reševanju teh problemov pristopiti enotno, povezano in globalno. Na srečanju je 117 predsednikov držav in vlad sprejelo **Deklaracijo in Akcijski program**, ki predstavljata nadaljevanje intenzivnih prizadevanj za skladnostni razvoj izraženih na konferenci ZN za okolje in razvoj v Rio de Janeiru 1992, na konferenci o prebivalstvu in razvoju v Kairu 1994, na 4. svetovni konferenci žensk v Pekingu 1995 in konferenci ZN o človekovih naseljih - Habitat II 1996 v Carigradu. (Kopenhagen 1995).

V Deklaraciji so med drugimi določene naslednje obveznosti držav: zmanjšanje absolutne revščine v vsaki državi; podpiranje polne zaposlitve; spodbujanje socialne integracije na podlagi večjega spoštovanja in varovanja človekovih pravic; doseganje enakopravnosti in enakosti med obema spoloma; povečanje sredstev namenjenih za socialni razvoj; ustvarjanje ekonomskih, političnih, socialnih, kulturnih in zakonskih pogojev, ki bodo omogočili ljudem doseganje socialnega razvoja.

Akcijski program podrobneje določa naloge, ki naj jih države uresnicujejo na mednarodni, nacionalni in regionalni ravni. Poudarjeno je, da je socialni razvoj nelocljivo povezan s kulturnim, ekološkim, ekonomskim, političnim in duhovnim razvojem nekega okolja, ki se ga ne sme obravnavati sektorsko. Človekovo dostojanstvo, splošne človekove pravice in temeljne svoboščine, enakost in enakopravnost, socialna pravičnost predstavljajo temeljne vrednote v vseh družbah. Program poudarja, da je upoštevac dejstvo, da živi na svetu 1,3 milijarde ljudi - povečini ženske - v popolni revščini, od katerih je večina lacnih vsak dan, **potrebno pristopiti k formiranju**

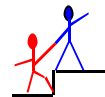
integrativnih strategij, ki bodo vzpodbujale trajnostni ekonomski in socialni razvoj, ki bo zagotavljal enake možnosti vsem ljudem. Pristopiti je potrebno k izdelovanju nacionalnih nacrtov za izkoreninjenje revščine na vseh nivojih; izdelati merila, kriterije in indikatorje za dolocitev obsega in spremljanje absolutne revščine; vsaka država naj sama zase izdela natančno definicijo in dolocitev absolutne revščine v skladu s priporocili OZN. Posebno pozornost je potrebno posvetiti povecanju socialne varnosti in zmanjšanju ranljivosti posameznih skupin ljudi (brezposelni, bolni, invalidni, stari, matere z majhnimi otroki ali ostarelimi sorodniki, enoroditeljske družine, žrtve naravnih nesrec in nasilja, vojn in prisiljenih preselitev, bolniki okuženi z aidsom;). Otroci in mladina, stari in invalidi morajo biti deležni posebnega varstva.

Pri kreiranju politik mora zavzeti osrednje mesto zaposlovanje. Temu cilju morajo biti prilagojene ostale politike. Cilj socialne integracije je ustvarjanje družbe za vse, pri tem pa naj ima aktivno vlogo vsak posameznik s svojimi pravicami in odgovornostmi.

Uveljavljanje integrativnega pristopa k uresnicevanju akcijskega programa na nacionalni ravni, upoštevajoc pri tem nacionalne specifcnosti, zahteva od držav:

- a) analiziranje in preverjanje makro in mikroekonomskih in sektorskih politik in njihov vpliv na revščino, zaposlenost, socialno integracijo in socialni razvoj;
- b) naravnost vladnih politik in programov k promociji socialnega razvoja z okrepitvijo sodelovanja vseh nacionalnih in mednarodnih akterjev, vecanjem ucinkovitosti in operativne sposobnosti javnih upravljavskih struktur in omogocanje ucinkovite in transparente uporabe resursov ob upoštevanju priporocil Agende 21;
- c) ugotavljanje obsega, porazdelitve in znacilnosti revščine, brezposelnosti, socialnih napetosti in socialne izkljucenosti ter ukrepanje s ciljem zmanjšati revščino, povecati produktivno zaposlovanje in socialno integracijo;
- d) ustvarjanje ali okrepitev medsektorskih strategij za uresnitev zakljuckov vrha in nacionalne strategije o socialnem razvoju, ki naj vsebuje državne ukrepe v sodelovanju z mednarodnimi, regionalnimi in lokalnimi organizacijami, akcije v partnerstvu in sodelovanju z civilno družbo, zasebnim sektorjem in kooperativami, v kateri naj bodo opredeljene odgovornosti posameznih akterjev, dogovorjene prioritete in casovni roki;
- e) definiranje casovno opredeljenih ciljev za zmanjšanje splošne revščine in izkoreninjenje absolutne revščine, povecanje zaposlovanja in zmanjšanje brezposelnosti, povecanje socialne integracije znotraj nacionalnih okvirjev;
- f) pri ugotavljanju revščine, zaposlenosti, socialne integracije in drugih socialnih faktorjev je potrebno razviti kvantitativne in kvalitativne indikatorje socialnega razvoja z upoštevanjem, kjerkoli je to mogoce, razlikovanja po spolu; za spremljanje in nadzor vpliva socialnih politik in programov in za iskanje poti za izboljšanje njihove ucinkovitosti in uvajanje novih programov;
- g) vkljucevanje civilne družbe itd.

Vlade evropskih držav in narodov so se zacele zavedati problemov revščine in socialne izkljucenosti že v zacetku devetdesetih. Svet ministrov pri Svetu Evrope je l. 1993 pristopil k projektu o cloveškem dostojanstvu in socialni izkljucenosti. **Maja 1998 je Svet Evrope v Helsinkih sprejel porocilo, pri katerem je sodelovalo 11 držav vzhodne Evrope, v katerem so podrobneje obravnavali politike na podrocjih zdravstva, zaposlovanja, socialne varnosti, izobraževanja in stanovanjske politike. V vseh bivših evropskih socialisticnih državah je namrec revščina postala vse bolj viden,**

razširjen, boleč in po upanju vseh zacasn problem tranzicijskega obdobja na prehodu k pluralnim demokracijam in tržnim ekonomijam. Po podatkih Evropske skupnosti je v sredini 90-ih let vec kot 50 milijonov ljudi v državah clanicah živel pod eksistencnim minimumom (kar pomeni 15% vsega prebivalstva), okoli 3 milijone je bilo brezdomcev in vec kot 17 milijonov brezposelnih. Ti podatki so opozorilo in osnova za preišljeno ukrepanje.

Porocilo Sveta Evrope temelji na izhodišču, da **socialna izkljucenost ne pomeni le pomanjkanja dohodka in materialnih dobrin, temvec neustrezno in neenakopravno sodelovanje posameznikov in posameznih skupin prebivalstva v družbenem življenju**. Kot ugotavlja porocilo, pri katerem je sodelovala tudi Slovenija, je vse bolj prisotna tendenca, da ljudje, ki niso enakovredno vkljuceni v razlicne sisteme, postajajo endemicen del "družbe možnosti", oziroma še drasticneje, postajajo zgubljeni. Porocilo poziva države, da v okviru ustvarjanja nove dopolnjene (revidirane, predelane) evropske socialne listine posvetijo pozornost problemom, ki so skupni najmanj privilegiranim ljudem, in jih je zato potrebno še naprej in podrobneje proucevati.

Dejstvo je, da v Evropi do sedaj še ni bila izdelana vsestranska kvantitativna mednarodna primerjalna analiza pojava socialne izkljucenosti, zato pa so v ospredju proucevanj naslednja vprašanja:

- ?? ali se splošna raven revšcine dviguje, pada oziroma ostaja na isti ravni;
- ?? ali se revščina seli iz določenih demografskih skupin na druge;
- ?? kako ščitijo sistemi socialnih denarnih transferjev ljudi pred revščino.

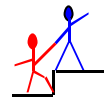
Da so evropske države resno prepricane o nujnosti usklajenega sodelovanja v boju proti revšcini in socialni izkljucenosti, prica zacetek posebne kampanje, ki jo je **na svetovni razstavi Expo 1998 v Lisboni razglasil Svet Evrope**. Zaskrbljena zaradi posledic globalizacije in zavedajoc se dejstva, da je nemogoce reševati probleme znotraj posameznih držav ali kontinentov, si je evropska politika postavila za svoj cilj globalizacijo brez revšcine in marginalizacije.

Tudi naša država se prikljucuje prizadevanjem svetovne in evropske skupnosti. V Ustavi opredeljena socialna narava države kaže, da se zavedamo nujnosti usklajenega gospodarskega in socialnega razvoja države. Državni zbor Republike Slovenije je leta 1999 **ratificiral revidirano Evropsko socialno listino**, ki je bila pripravljena v Strasbourgu 3. 5. 1996, kjer je v 30. clenu opredeljena pravica do varstva pred revščino in socialno izkljucenostjo in se glasi:

"Da bi zagotavljale učinkovito uresnicevanje pravice do varstva pred revščino in socialno izkljucenostjo, se pogodbenice zavezujejo, da:

- a) s celovitim in usklajenim pristopom sprejmejo ukrepe, s katerimi spodbujajo učinkovit dostop predvsem do zaposlitve, nastanitve, usposabljanja, izobrazbe, kulture in socialne ter zdravstvene pomoči osebam in njihovim družinam, ki živijo ali so v nevarnosti, da bi živele socialno izkljucene ali v revščini;*
- b) ponovno proučijo te ukrepe z namenom, da bi jih po potrebi prilagodile."*

Tudi Slovenija je ukrepe za zmanjšanje socialne izkljucenosti že vkljucila v razlicne zakonske in programske dokumente.

III. OPREDELITEV REVŠČINE IN SOCIALNE IZKLJUCENOSTI

Nepredvidena in presenetljivo visoka gospodarska rast v petdesetih in šestdesetih letih je vzpodbudila oblikovanje kazalcev družbenega razvoja, ki naj bi dopolnili manjko kazalcev gospodarskega razvoja in na ta način omogočili vpogled v življenjski standard na individualni ravni. Tako je bilo opazovanje in merjenje nezadostnega življenjskega standarda ljudi le obrobje celotne problematike, ki se ga sicer ne more enaciti z raziskovanjem revščine, ceprav se ga lahko pojmuje kot enega zacetkov njenega širokega raziskovanja.

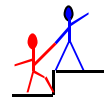
Prva raziskava o revščini je bila opravljena pred natanko sto leti – leta 1899 jo je v Yorku (Velika Britanija) opravil Seebom Rowntree, njeno pospešeno raziskovanje pa se lahko umesti v šestdeseta leta tega stoletja. V istem desetletju je administracija ameriškega predsednika Johnsona napovedala 'vojno proti revščini'. Eden od pomembnih rezultatov te politične akcije je bilo tudi oblikovanje in uvedba posebne mere za izracunavanje meje revščine, tim. 'Orshansky indeks'. Avtorica tega indeksa je pri njegovem oblikovanju izhajala, podobno kot Rowntree, iz koncepta absolutne revščine. Mejo revščine je dolocila na osnovi stroškov za prehrano, saj jih je pomnožila z ustreznim mnogokratnikom in na ta način izracunala celotne življenjske stroške. Ceprav sta oba avtorja doživela zaradi svojega pristopa ostre kritike, gre za pristop, ki je še vedno precej popularen in uporaben. Koncem šestdesetih let so se pojavili tudi prvi poskusi merjenja revščine v vzhodno-evropskih državah, ceprav so se najveckrat skrivali za oznako izracunavanja minimalnih oz. povprecnih življenjskih stroškov (Novak, 1994).

Svet Evrope je 19. novembra 1984 sprejel naslednjo definicijo revščine: "Revne so osebe, družine in skupine oseb, katerih sredstva (materialna, kulturna in socialna) so tako omejena, da jim onemogocajo minimalno sprejemljivo življenje v državi, v kateri živijo." (The Construction and Use of Level of Living Indicators, str. 2, v Analizi revščine..., 1996).

Na podlagi te definicije lahko zakljucimo, da:

- ?? se pojem revščine ne nanaša le na posameznika ali družino, ampak tudi na dolocene dele prebivalstva in na doloceno življenjsko obdobje;
 - ?? se poleg denarnega vidika revščine upošteva tudi druge kazalce pomanjkanja;
 - ?? da revščina pomeni izkljucitev iz "minimalno sprejemljivega nacina življenja" v doloceni družbi.
- Glede na to definicijo je revščina relativen koncept. Oseba z isto življenjsko ravniyo je v doloceni državi revna, v neki drugi pa ne.

Pri proucevanju revščine prevladujejo trije pristopi: pristop absolutne, relativne in subjektivne revščine. **Absolutna revščina** pomeni pomanjkanje osnovnih dobrin in storitev, ki so nujno potrebne za zadovoljitev minimalnih potreb (hrana, stanovanje, obleka ipd.). Osnovna ideja je v izbiri košare blaga in storitev, ki je spoznana kot nujna. Celotni stroški te košare v tržnih cenah so potemtakem absolutna meja revščine, ki ni odvisna od ravni dohodka in distribucije dohodka prebivalstva. Absolutna meja revščine je torej fiksirana in se ne spreminja zaradi sprememb dohodkovne ravni prebivalcev oziroma gospodinjestev.

Relativna revščina pa je stanje relativnega pomanjkanja (v primerjavi z določeno ravnijo blaginje v določeni skupnosti). Gospodinjstvo, ki ima dovolj visok dohodek, da zadovolji vse osnovne potrebe, je še vedno lahko revno po relativnih merilih, ce si ne more privoščiti dobrin in storitev, ki sicer niso nujno potrebne, so pa obicajne v skupnosti, v kateri gospodinjstvo živi. Relativna meja revščine je določena na osnovi distribucije dohodka populacije in se spreminja zaradi sprememb distribucije dohodka. Zato relativna meja revščine ne meri toliko revščine kot pa neenakost znotraj populacije. Najbolj razširjena metoda določitve relativne meje revščine, ki se uporablja tudi za mednarodne primerjave, je določen odstotek (50%) od povprečja ali mediane (ekvivalentnega) dohodka vseh gospodinjstev. Osebe ali skupine oseb, katerih sredstva ne dosegajo te meje, živijo v relativni revščini.

Revščina pa je lahko objektivno izmerjena (na zgornja dva načina) in subjektivno dojeta. Analize **subjektivne revščine** temeljijo na odgovorih oziroma mnenjih gospodinjstev o njihovem dohodkovnem položaju ali njihovih potrebah. Pri tem se uporabljajo različne metode, ki vsaka na svoj način oblikuje določena vprašanja, na katere odgovarjajo gospodinjstva preko anketiranja.

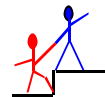
Socialna izključenost predstavlja enega novejših konceptov, ki so se porodili v okviru analiziranja socialne politike in njenih učinkov v družbi ter se primarno veže na koncept državljanstva in socialnih pravic posameznika. Uporabo tega koncepta je v poznih osemdesetih letih močno spodbudila Evropska skupnost, ki ga od tedaj poudarja v svojih dokumentih kot enega temeljnih sodobnih problemov. Tako se v tem okviru razume *socialna izključenost kot institucionalen problem oz. problem pomanjkljive ali neustrezne socialno-politice regulacije*. Ali drugace, socialna izključenost je znak nepopolnega zagotavljanja oz. neuresnicevanja socialnih pravic državljanek in državljanov. Širše je mogoče razumeti socialno izključenost kot neuspešno sodelovanje v enem od sistemov, ki zagotavljajo vključenost državljanov v družbo:

- v sistemu zakonodaje, ki omogoča civilno vključenost – enakopravnost vseh državljanov v demokratični družbi;
- v sistemu trga delovne sile, ki omogoča gospodarsko vključenost – biti zaposlen in imeti določeno gospodarsko funkcijo;
- v sistemu države blaginje, ki omogoča socialno vključenost v ožjem smislu – imeti dostop do socialnih storitev;
- v družini in v sistemu neformalnih – prijateljskih, sosedskih – mrež, ki omogoča med-osebno vključenost, zagotavlja varnost, družabnost in moralno podporo (Commins v Trbanc, 1996).

Zaradi delovanja kompenzacijskih mehanizmov v teh družbenih sistemih izključenost oz. nepopolna vključenost v enega od naštetih sistemov še ne pomeni tudi socialne izključenosti v celoti; le-ta se pojavi ob nakopitvenju izključenosti iz večine ali vseh sistemov.

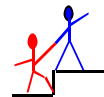
Tako je za potrebe Programa ustrezna tista opredelitev *socialne izključenosti*, ki jo razumemo *kot kopicenje izključenosti oz. omejenega sodelovanja v ključnih virih, institucijah in mehanizmih, prek katerih poteka civilno, gospodarsko, socialno in medosebno vključenje skupin in posameznikov v družbo*.

Zaradi razlicnosti pojmovanja revščine in socialne izključenosti je tudi opredelitev njunega medsebojnega razmerja težavna. Glede na posamično opredelitev obeh pojavov je smotrno tudi njuno razmerje opredeliti v naslednjih okvirih. Ker je revščina izraz pomanjkanja dobrin za

zagotovitev družbeno sprejemljive dostojne življenjske ravni, so ukrepi socialne politike usmerjeni na prerazdeljevanje materialnih virov (nadomestila, dodatki, pomoči). Po drugi strani pa je socialna izključenost izraz omejenega ali pa neuspešnega sodelovanja v ključnih virih, institucijah in integracijskih mehanizmih, zato so ukrepi socialne politike usmerjeni na zagotavljanje tega dostopa ali pa na kompenzacijo izključenosti iz pomembnih virov.

Iz vsega tega izhaja, da je revščina in socialna izključenost multidimenzionalen problem, ki ga je možno in tudi potrebno osvetliti na različne načine oziroma uporabljati različne metode merjenja revščine. **Pri tem je za posameznika najbolj pomembno, kako sam ocenjuje svoj položaj in kako sam dojema revščino in socialno izključenost. Ta subjektivna informacija in analize, ki temeljijo na tej osnovi, imajo prav zaradi tega prednost pred drugimi metodami, ki izhajajo iz objektivnih kazalcev (izdatkov, dohodkov, poljubnih prerezov).**

IV. ANALIZA STANJA V SLOVENIJI

1. MERJENJE REVŠČINE IN SOCIALNE IZKLJUCENOSTI

V preteklosti se je z analitičnim in raziskovalnim delom na področju revščine ukvarjalo kar nekaj avtorjev. Na Inštitutu za ekonomska raziskovanja so kontinuirano raziskovali revščino že dalj časa. Dr. Tine Stanovnik in dr. Nada Stropnikova sta v letu 1983 analizirala **Dohodkovni položaj slovenskih gospodinjstev**; ta študija je bila kasneje ponovljena s podatki iz leta 1993. (Stanovnik, Stropnik 1995).

Leta 1994 je dr. Mojca Novak objavila knjigo z naslovom **Dober dan, revščina**, v kateri opisuje različne pristope k analizi revščine in skuša osvetliti položaj v Sloveniji. (Novak, 1994). Prvo analizo revščine, ki je **mednarodno primerljiva**, je leta 1995 objavil Statistični urad Republike Slovenije.

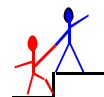
Na osnovi Eurostatove (Evropski statistični urad) metodologije je bilo v analizi prikazano t.i. objektivno merjenje revščine, saj je bila za analizo revščine uporabljena objektivna informacija in sicer dejanski izdatki (dohodki) gospodinjstev. (Analiza revščine..., 1996).

V letu 1998 je bila izdelana tudi študija dr. Stropnikove in dr. Stanovnika: **Vpliv socialnih transferjev na revščino in dohodkovno neenakost v Sloveniji: primerjava predtranzicijskega in potranzijskega obdobja**. (Stanovnik, Stropnik, 1998).

“Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij pri Fakulteti za družbene vede, že 30 let opravlja raziskavo **Slovensko javno mnenje**, ki obsega tudi subjektivna občutenja revščine. Leta 1998 pa je Center na pobudo Urada za makroekonomske analize in razvoj, za potrebe merjenja socialne izključenosti, v raziskavo uvrstil vprašanja, ki poleg deprivacije (pomanjkanja materialnih virov) omogočajo analizo izolacije (pomanjkanje pripadnosti) in anomalije (občutek nemoci), ki jih cuti prebivalstvo v vsakdanjem življenju. (Kersnik Bergant, 1999).”

1.1. OBJEKTIVNO MERJENJE REVŠČINE IN SOCIALNE IZKLJUCENOSTI

Statistični urad je na podlagi anketnih podatkov iz l. 1993 izvedel prvo merjenje revščine in pri tem uporabil metodologijo Eurostata, evropskega statističnega urada, ki je temeljila na podatkih anket o porabi gospodinjstev (Analiza revščine..., 1996). V Sloveniji se je taka anketa izvajala vsakih pet let, zadnja je bila izvedena v letu 1993. Ta analiza je temeljila **na izdatkih gospodinjstev**. Analiza je pokazala, ob upoštevanju OECD modificirane ekvivalenčne lestvice (kjer prvi odrasli v gospodinjstvu pomeni enega člana, vsak naslednji odrasli pomeni 0,5 člana in otrok pomeni 0,3 člana) in 50 % povprečnih ekvivalentnih izdatkov kot praga revščine, da je bilo leta 1993 revnih 13,6 % slovenskih gospodinjstev ali 9,3 % prebivalcev. Neposredna primerjava izračunov za Slovenijo z izračuni **12 držav EU** ni bila možna, saj so bili takrat znani njihovi rezultati za leta okrog 1988. Kljub temu so ti rezultati pomenili dobro orientacijo za primerjave. Tako se je Slovenija

uvrščala **med države z relativno nizko stopnjo revščine**. Kar **7 držav** je imelo **višjo stopnjo revščine**, med njimi je imela Portugalska najvišjo - kar 26,5 % revnih gospodinjstev.

Nadaljnja analiza gospodinjstev glede na njihove socialno-ekonomske značilnosti je pokazala, da so bila v Sloveniji leta 1993 najbolj ranljiva:

- ?? gospodinjstva, kjer nihče ni delovno aktiven,
- ?? gospodinjstva, kjer so glavni vir dohodka pokojnine in drugi socialni prejemki,
- ?? samska gospodinjstva,
- ?? gospodinjstva, kjer je nosilec starejša oseba,
- ?? starejši zakonci,
- ?? gospodinjstva z nosilcem, ki ima nizko izobrazbo in
- ?? gospodinjstva, ki živijo v najemniških stanovanjih.

Tabela 3a: Stopnje revščine v državah EU in v Sloveniji, izračunane na osnovi izdatkov gospodinjstev iz anket o porabi gospodinjstev

Država	Stopnja revščine v%
Portugalska (1989)	26,5
Italija (1988)	22,0
Grcija (1988)	20,8
Španija (1988)	17,5
Velika Britanija (1988)	17,0
Irska (1987)	16,4
Francija (1989)	14,9
Slovenija (1993)	13,6
Nemcija (1988)	12,0
Luksemburg (1987)	9,2
Belgija (1988)	6,6
Nizozemska (1988)	6,2
Danska (1987)	4,2

Opomba: Stopnja revščine pomeni delež gospodinjstev, ki so pod pragom revščine.

V 90. letih so vse države EU pod vodstvom Eurostata začele uporabljati **ново методологию** in izvajati novo anketo **o dohodkih gospodinjstev** (evropska panelna anketa), na osnovi katere je bila za leto 1993 narejena analiza revščine, katere rezultati so prikazani v spodnji tabeli. Slovenski statistični urad je v svoji naslednji analizi revščine za leto 1996 prav tako uporabil dohodke gospodinjstev, ki jih ni pridobil na osnovi ankete, temveč iz administrativnih virov. Na podlagi te primerjave **ima Slovenija** v primerjavi z drugimi dvanajstimi državami **znova relativno nizko stopnjo revščine in sicer 14,9%, saj ima višjo stopnjo tudi po novi metodologiji 7 držav**. Pri tem je potrebno poudariti, da so stopnje revščine izračunane na osnovi dohodkov gospodinjstev praviloma višje od tistih, izračunanih na podlagi izdatkov.

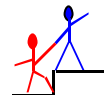

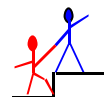
Tabela 3b: Stopnje revščine v državah EU izračunane na osnovi dohodkov gospodinjstev iz evropske panelne ankete za leto 1993, za Slovenijo na osnovi dohodkov gospodinjstev iz administrativnih virov za leto 1996

Država	Stopnja revščine v%
Portugalska	29
Grcija	24
Velika Britanija	23
Irska	21
Španija	19
Italija	18
Francija	16
Slovenija (1996)	14,9
Luksemburg	14
Nizozemska	14
Belgija	13
Nemčija	13
Danska	9
EU 12 (1993)	17

Opomba: Stopnja revščine pomeni delež gospodinjstev, ki so pod pragom revščine.

Vse te študije so se ukvarjale predvsem z revščino oziroma nezadostnimi materialnimi sredstvi za preživljanje. Zadostna sredstva za preživljanje pa se zagotavljajo tudi s socialnimi transferi, ki blažijo revščino. S tem v zvezi je dolocene rezultate dala v l. 1998 dokončana študija dr. Nade Stropnik in dr. Tineta Stanovnika: **Vpliv socialnih transferjev na revščino in dohodkovno neenakost v Sloveniji: primerjava predtranzicijskega in potranzicijskega obdobja.** Osnovni namen raziskovalnega projekta je bil ugotoviti, kakšen bi bil obseg revščine in neenakosti, ce ne bi bilo socialnih transferov. Pri tem so bili med socialne transfere šteti transferji invalidom, nadomestila brezposelnim, bolniško in porodniško nadomestilo, kot tudi socialnovarstveni transferi, otroški dodatki in štipendije. Raziskava je temeljila na podatkih ankete o porabi gospodinjstev za leti 1983 in 1993. (Stanovnik, Stropnik 1998).

Iz raziskave je razvidno, da je prišlo **v obdobju 1983-1993** do velikih sprememb v strukturi denarnih virov slovenskih gospodinjstev, ki so bile posledica velikih premikov v socialnoekonomski strukturi gospodinjstev. Najbolj pomembna sprememba v tem obdobju je izredno **zmanjšanje pomena prejemkov iz rednega delovnega razmerja** (od 71,7% leta 1983 na 57,4% leta 1993), kar odraža zmanjšanje deleža zaposlenih v skupnem številu članov gospodinjstev. **Velik porast deleža pokojnin** v celotnem dohodku gospodinjstev, od 14,6% leta 1983 na 20,7% leta 1993, pa ni le posledica vecanja upokojene populacije, temveč tudi posledica izboljšanja njihovega dohodkovnega položaja. Največji porast deleža pokojnin v celotnem dohodku gospodinjstev se je zgodil v 5. – 8. decilu dohodkovne porazdelitve in je posledica **premika upokojencev proti višjim dohodkovnim decilom**. Porasli so tudi drugi socialni prejemki in to predvsem zaradi velikega povečanja brezposelnosti in obsega nadomestil brezposelnim. Leta 1983 je bilo nadomestila brezposelnim komaj zaznani v dohodkih gospodinjstev, leta 1993 pa so v povprečju pomenili 1,4% celotnega

dohodka gospodinjstev v Sloveniji. Pomen nadomestila brezposelnim je bil še zlasti velik v spodnjih dveh decilih, kjer je predstavljal okrog 4,5% celotnega dohodka gospodinjstev.

Podatki v naslednji tabeli kažejo, **da se je dohodkovna neenakost prebivalstva Slovenije v navedenem obdobju občutno povečala**, ce jo merimo s katerimkoli od treh kazalcev neenakosti: Ginijevim koeficientom, centilnim razmerjem 90/10 ali centilnim razmerjem 75/25. Situacija je še slabša, ker je do tega prišlo v obdobju padajocih realnih dohodkov – mediana ekvivalentnega dohodka gospodinjstev se je zmanjšala za okrog 14 %. Primerjava dveh izracunanih vrednosti Ginijevega koeficienta (tiste na podlagi celotnega dohodka gospodinjstev in tiste na podlagi dohodka gospodinjstev brez socialnih transferjev) kažeta, da bi bil dejanski položaj še veliko slabši, ce ne bi bilo socialnih transferjev.

Tabela 4: Kazalci dohodkovne neenakosti v letih 1983 in 1993

	1983	1993
Ginijev koeficient	0,2369	0,2791
Ginijev koeficient (dohodki brez socialnih transferjev)	0,2487	0,3048
Razmerje 90/10	2,94	3,32
Razmerje 75/25	1,74	1,82

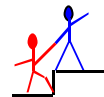
Tudi v tej raziskavi so bili **brezposelni identificirani kot skupina prebivalstva, ki je najbolj izpostavljena revščini**.

1.2. SUBJEKTIVNO MERJENJE REVŠCINE IN SOCIALNE IZKLJUCENOSTI

Anketa **Slovensko javno mnenje** (SJM 1983-1993, 1997), ki jo izvaja Center za raziskovanje javnega mnenja in množicnih komunikacij pri Fakulteti za družbene vede v Ljubljani, je merila **subjektivno doživljanje revščine** in sicer tako, da anketirane (v reprezentativni vzorec je vključeno 1050 polnoletnih državljanov) zaprosijo, da sami ocenijo položaj sebe in svoje družine.

Tabela 5: Struktura odgovorov anketirancev na zastavljeno vprašanje v%

Ali bi zase in za svojo družino lahko rekli (možen en odgovor):	1983	1987	1993	1997
da vam nicesar ne primanjkuje	7,7	6,5	9,5	16,9
da ste bolj varčni, manj luksuza	44,5	41,1	33,6	40,1
da morate zelo skrbno gospodariti z denarjem, omejevati nakupe obleke, opreme ipd.	41,2	46,4	45,7	37,1
da se mocno omejujete pri nakupih hrane	3,1	3,3	6,7	2,8
da živite v pomanjkanju osnovnih dobrin	0,6	1,1	2,2	1,0
da živite v revščini	0,6	0,4	0,9	0,6
ne ve, neodlocen	2,3	1,2	1,4	1,4

Vir: Slovensko javno mnenje 1983, 1987, 1993 in 1997, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij pri Fakulteti za družbene vede, Ljubljana

Pri vrednotenju zgornjih odgovorov je treba upoštevati tudi dejstvo, da je stopnja zadovoljstva oziroma ocena lastnega materialnega položaja odvisna od subjektivnih pričakovanj ter od odnosa med dejanskim in pričakovanim materialnim stanjem anketiranca. Torej lahko stopnja zadovoljstva niha ne glede na spremembe dejanskega stanja.

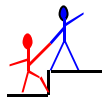
Po teoriji osnovnih potreb sociologa Erika Allardta lahko kakovost življenja merimo na treh dimenzijah, ki jih določajo potrebe po: "imeti", "biti" in "ljubiti". (Kersnik Bergant, april 1999). Leta 1994 je estonsko Ministrstvo za socialne zadeve v sodelovanju z Norveškim mednarodnim inštitutom za socialne raziskave s posebnim vprašalnikom izvedlo merjenje pojavov deprivacije, izolacije in anomalije, to je tistih pojavov, ki določajo socialno izključenost. Omenjena estonska metoda merjenja socialne izključenosti le potrebo po "ljubiti" modificira v potrebo po "pripadnosti". Tako merjenje socialne izključenosti predstavlja merjenje pomanjkanj, ki privedejo do vrste nezaželenih pojavov:

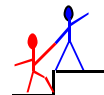
- pomanjkanje, ki ga človek čuti v polju "imeti" privede do deprivacije,
- pomanjkanje v polju "pripadati" privede do izolacije,
- pomanjkanje v polju "biti" pa privede do anomalije.

Deprivacija pomeni pomanjkanje predvsem materialnih virov, izolacija pomanjkanje socialnih stikov, anomalija pa občutek nemoci. Vsi ti pojmi določajo kvaliteto človekovega razvoja in sicer tako, da v kolikor so ta pomanjkanja večja, je večja tudi socialna izključenost.

Slovenija je ob **pripravi Porocila o človekovem razvoju 1998 prirejen vprašalnik vključila v raziskavo Slovensko javno mnenje**. Na osnovi analize odgovorov na anketo SJM (oktober 1998) cutimo Slovenci izmed omenjenih treh pomanjkanj, največje pomanjkanje v polju "pripadati" (to pomeni pomanjkanje pripadnosti skupnosti, do katerega pripelje brezposelnost, osamljenost in strah pred nasiljem), se pravi, da se pocutimo izolirani, nekoliko manj je izražena anomalija (to je občutek nemoci, brezsmiselnosti, tudi politične apatije), najmanj pa se pocutimo deprivirane.

Na osnovi izračunov Urada RS za makroekonomske analize in razvoj (Kersnik Bergant, april 1999) lahko ugotovimo, **da je 15,4% respondentov izpostavljenih visokemu tveganju socialne izključenosti in da je ta občutek močnejši pri ženskah**. Na takšno sliko socialne izključenosti vpliva pomanjkanje redne zaposlitve in strah pred nasiljem, v veliki meri pa tudi občutek nemoci in nemožnost soodločanja na politični ravni.

2. ANALIZE UREDITVE NA POSAMEZNIH PODROCJIH

V tem poglavju je prikazana ureditev, vsebovana v različnih zakonskih, strateških in programskih dokumentih, ki so jih sprejeli državni organi Republike Slovenije in imajo pomemben vpliv na zmanjševanje revščine in socialne izključenosti. Gre za pregled tistega dela ureditve, ki pomeni **izvajanje nalog in odgovornosti države** pri skrbi za socialno varnost in uresničevanje ustavne določbe, da je Slovenija socialna država.

Analizirano je stanje socialne izključenosti na področjih zdravstva, zaposlovanja, socialne varnosti, izobraževanja, stanovanjske politike, plačne in davčne politike ter brezplačne pravne pomoči.

Prikazana je veljavna ureditev na posameznih področjih, ki imajo najpomembnejši vpliv na socialno izključenost ter vsebina predvidenih novih zakonskih in programskih ukrepov, ki so že v postopku sprejemanja. Podrobnejša analiza učinkov veljavne ureditve, ki je hkrati podlaga za dodatne ukrepe, pa je vsebovana v prilogi.

2. 1. PLACE IN DELOVNOPRAVNO VARSTVO ZAPOSLENIH

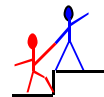
2. 1. 1. PLACE

a) Veljavna ureditev

Veljavno pravno formalno ureditev na področju plac, ki za veliko večino slovenskega prebivalstva predstavljajo pretežni del dohodkov, tvori sistem kolektivnih pogodb in zakonov. Pravica do place in njena osnovna višina je za posamezne zaposlene glede na njihovo stopnjo izobrazbe oziroma zahtevnosti dela, ki ga opravljajo, opredeljena v ustrezni kolektivni pogodbi ali v posebnem zakonu, ko gre za nekatere specifične poklice v javnem sektorju. Spodnje raven izplacil za vse zaposlene pa varuje zakon o minimalni placi in načinu usklajevanja plac, ki določa znesek minimalne place do katere je upravičen sleherni zaposleni v RS, ki dela poln delovni čas. Izplacilo place, ki je delavcu določena na podlagi kolektivne pogodbe je za delodajalca obvezno, pravica je iztožljiva, prav tako je z zakonom prepovedano izplacilo nižjih plac od minimalne place.

b) Strateški oziroma programski dokumenti nacionalnega pomena, ki so v veljavi ali se pripravljajo ter novosti na zakonodajnem področju

Veljavnost zakona o minimalni placi se je v polovici leta 1999 iztekla, zato so socialni partnerji sklenili nov dogovor o politiki plac, ki je dal vsebinsko podlago za pripravo novega zakona o minimalni placi in o načinu usklajevanja plac. Dogovor pomeni podaljšanje dosedanje ureditve na področju minimalne place in načina usklajevanja plac, uvedene pa so določene novosti.

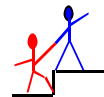

Minimalna plača, ki je določena v višini, ki izhaja iz veljavnega zakona in je od 1.1.1999 68.223 SIT, se še naprej usklajuje na način kot velja za ostale plače ter enkrat letno poveča še za rast bruto domačega proizvoda. Dodan pa je poseben pogoj, kdaj do te dodatne uskladitve pride in kdaj ne. Minimalna plača se dodatno uskladi le, če v preteklem letu v povprečju ni dosegla 58 % povprečne plače zaposlenih v predelovalnih dejavnostih, ki so plačani na podlagi kolektivnih pogodb. Ta ureditev pomeni, da se bo v primeru nadaljnje rasti bruto domačega proizvoda minimalna plača v naslednjih letih realno povečevala, vse dokler ne doseže tega razmerja. V letu 1998 je bilo doseženo razmerje med povprečno minimalno plačo in povprečno plačo zaposlenih po kolektivnih pogodbah v predelovalnih dejavnostih 54,6%.

Takšno dodatno povečevanje minimalne plače prispeva tudi k zmanjševanju razponov med najvišjimi in najnižjimi plačami ter uresničitev nacela, da morajo pri povečanju blaginje v državi biti udeleženi vsi zaposleni. To je nacelo, ki ga zasleduje ves razviti svet. Iz prakse razvitih držav pa izhaja tudi določitev razmerja med minimalno plačo in povprečno plačo. V Državah EU se ta odstotek giblje med 42% in 60% povprečne plače zaposlenega fizičnega delavca v industriji. Doseganje ustreznega razmerja med minimalno in povprečno plačo je tudi eden izmed kriterijev za ugotavljanje ali država izpolnjuje zahteve Evropske socialne listine.

Sklenjeni dogovor o politiki plač pa vsebuje tudi specifično rešitev pri usklajevanju plač, ki velja za leto 1999, in je posledica uvedbe davka na dodano vrednost (v nadaljevanju DDV). Socialni partnerji so se z dogovorom sporazumeli, da zaradi preprečevanja negativnih učinkov uvedbe davka na dodano vrednost na rast cen in posredno na standard zaposlenih, v prvih mesecih po uvedbi DDV za usklajevanje plač ne bodo upoštevali dejanske rasti cen, pač pa povprečno rast iz treh mesecev pred uvedbo DDV. To naj bi bil skupen prispevek k preprečevanju novih inflacijskih šokov, ki bi jih sicer lahko doživeli ob uvedbi DDV. Hkrati pa so se strinjali, da je ob tem potrebno zaščititi najrevnejše sloje zaposlenih. Zato je v dogovoru predvideno, da bodo zaposleni, ki imajo plačo pod povprečjem plače v Republiki Sloveniji prejeli poseben dodatek, ki bo izračunan na podlagi veljavne minimalne plače in razlike med dejansko rastjo cen in rastjo cen, ki izhaja iz predvidene letne rasti cen po dogovoru o politiki plač. Dodatek se naj bi izplačeval za zadnje tri mesece leta 1999, oziroma do uveljavitve novega zakona o dohodnini, ki bo razbremenila najnižje dohodkovne razrede.

Dogovorjeni način usklajevanja minimalne plače je od nedavno uzakonjen in s tem tudi določena obveznost izplačevanja najmanj minimalne plače vsem zaposlenim.

2. 1. 2. DELOVNOPRAVNO VARSTVO ZAPOSLENIH

a) Veljavna ureditev

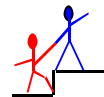
V Sloveniji sta na področju delovnega prava še vedno v veljavi zvezni zakon o temeljnih pravicah iz delovnega razmerja (Ur. l. SFRJ, št. 60/89 in 42/90) in zakon o delovnih razmerjih (Ur. l. RS, št. 14/90, 5/91 in 71/93), ki izvira iz zvezne ureditve in jo dopolnjuje. Navedena delovnopravna zakonodaja pa se je izkazala kot nekonsistentna in družbenoekonomskim razmeram neprilagojena, kar ima za posledico številne kršitve delovne zakonodaje s strani delodajalcev, zlasti pri odpuščanju delavcev in varstvu posameznih kategorij zaposlenih. Kazni za prekrške so nizke in zato neucinkovite, sodni postopki pa dolgotrajni, zato je bilo potrebno pristopiti k pripravi novega zakona o delovnih razmerjih, ki bo po eni strani zagotovil minimalno varstvo delavcev in po drugi strani določil minimalne obveznosti delodajalcev primerljivo obveznostim delodajalcev drugih držav EU. Kljub temu pa je potrebno poudariti, da tako veljavna kot bodoča zakonodaja posveca posebno pozornost določenim kategorijam zaposlenih. Tako pred odpustom iz operativnih razlogov še posebej varuje delavce - invalide, starejše delavce, delavce samohranilce, delavce oziroma delavke v času nosečnosti in odsotnosti zaradi porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka ter delavce v času odsotnosti z dela zaradi zacasne nezmožnosti za delo zaradi bolezni. V primeru presežnih delavcev pa kaže opozoriti na določbe, ki takim delavcem zagotavljajo odpravnino, v primeru insolventnosti pa del odpravnine oziroma druge pravice namesto delodajalca zagotavlja Jamstveni sklad Republike Slovenije.

b) Strateški oziroma programski dokumenti nacionalnega pomena, ki so v veljavi ali se pripravljajo ter novosti na zakonodajnem področju

Cilj novega zakona o delovnih razmerjih, ki je v parlamentarni obravnavi, je preprečevanje brezposelnosti, vključevanje delavcev v delovni proces ter zagotavljanje usklajenega poteka dela, pri čemer je posebej poudarjeno varovanje interesov delavcev (kot šibkejših strank) v delovnem razmerju in upoštevanje pravice delavcev do svobode dela ter dostojanstva pri delu. Z novim zakonom se vzpostavlja načelo enotnosti urejanja delovnih razmerij za vse zaposlene v R Sloveniji, ne glede na statusno in lastninsko obliko delodajalca, pri katerem delajo, dopušča pa se možnost drugačne ureditve delovnih razmerij (v posebnem zakonu) za zaposlene v državnih organih, lokalnih skupnostih, zavodih in drugih organih, ki opravljajo javno službo.

Predlagana je izrecna **definicija delovnega razmerja** kot razmerja med delavcem in delodajalcem, v katerem se delavec prostovoljno vključi v organiziran delovni proces delodajalca in v njem za placilo, osebno, nepretrgano opravlja delo po navodilih in pod nadzorom delodajalca. V zvezi z definicijo delovnega razmerja pa je v zakonu predvideno tudi načelo, po katerem v primerih, ko obstajajo elementi delovnega razmerja, ni dovoljeno opravljanje dela na podlagi pogodb civilnega prava, temveč je potrebno upoštevati delovnopravne norme. **Stremi se torej k temu, da bi se cim vec dela opravljal v delovnem razmerju z ustreznim socialnim zavarovanjem delavcev.**

Zakon naj bi urejal vsa vprašanja, ki se nanašajo na pogodbo o zaposlitvi, od njene sklenitve do prenehanja, minimalne pravice, obveznosti in odgovornosti, ki so sestavina pogodbenega razmerja za

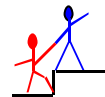
vse zaposlene v delovnem razmerju, posebno varstvo posameznih kategorij delavcev ter uveljavljanje in varstvo pravic, obveznosti in odgovornosti iz delovnega razmerja.

V okviru določb, ki se nanašajo na sklepanje pogodbe o zaposlitvi, predstavlja **novost dolžnost delodajalca, da ne sme od kandidata zahtevati podatkov o družinskem ali zakonskem stanu in drugih podatkov**, ki niso v neposredni zvezi z delovnim razmerjem. Predvideno je tudi, da delodajalec ne bo smel pogojevati sklenitve pogodbe o zaposlitvi s pridobitvijo teh podatkov ali z dodatnimi pogoji v zvezi s prepovedjo nosečnosti ali odlogom materinstva ali z vnaprejšnjim podpisom odpovedi pogodbe o zaposlitvi s strani delavca. Po drugi strani pa tudi kandidat ne bo dolžan odgovarjati na vprašanja, ki niso v neposredni zvezi z delovnim razmerjem.

Zakon povsem **na novo vsebuje določbo o prepovedi diskriminacije pri zaposlovanju**, posebej pa obravnava tudi prepoved diskriminacije glede na spol. Slednja je še posebej poudarjena pri vstopanju v zaposlitev (zakon namrec izrecno prepoveduje objavo prostih delovnih mest samo za en spol, ce ni za to objektivnega razloga; objava prostega delovnega mesta tudi ne sme nakazovati, da daje delodajalec pri zaposlitvi prednost določenemu spolu), pri določenju placila, ter pri utemeljenosti razlogov za odpoved.

Glede prenehanja delovnega razmerja je potrebno omeniti **redno in izredno odpoved** pogodbe o zaposlitvi. Predlagano je, da bo delodajalec lahko delavcu (redno) odpovedal pogodbo o zaposlitvi samo v primeru obstoja utemeljenega razloga (poslovnega, osebnega ali krivdnega) zaradi katerega ne bo možno nadaljevanje delovnega razmerja. Možna pa naj bi bila tudi izredna odpoved (bolj ali manj iz krivdnih razlogov) tako s strani delavca kot tudi s strani delodajalca. Kot razlog za izredno odpoved s strani delodajalca pride na primer v poštev delavceva težja kršitev obveznosti, z znaki kaznivega dejanja, hujša kršitev pogodbene ali druge obveznosti iz delovnega razmerja, storjena s težjo obliko krivde in dejstvo, da je delavcu izrecen vzgojni, varnostni ali varstveni ukrep, zaradi katerega ne bi mogel delati dalj kot 6 mesecev ipd. Delodajalceve kršitve, ki naj bi pomenile razlog za izredno odpoved delavca pa so predvsem: neizplacovanje plac ali nadomestil plac, nezagotavljanje varnih delovnih razmer, daljša inšpektorjeva prepoved opravljanja dela, žalitve delavca s strani delodajalca ter nezagotavljanje enake obravnave glede na spol. Pred redno odpovedjo iz osebnega ali krivdnega razloga in pred izredno odpovedjo pogodbe o zaposlitvi bo moral delodajalec delavcu praviloma omogočiti zagovor, o nameravani redni ali izredni odpovedi pa bo moral pisno obvestiti sindikat.

V zvezi z odpovedjo pa naj bi zakon določal tudi **posebno pravno varstvo pred odpovedjo za delavske predstavnike, nosečnice in matere do določene otrokove starosti, invalide in delavce, odsotne z dela zaradi bolezni**. Za delavske predstavnike (clani sveta delavcev, delavski zaupniki, delavski direktor, clan nadzornega sveta, ki predstavlja delavce, predstavnik delavcev v svetu zavoda, imenovani ali voljeni sindikalni zaupnik) je varstvo predvideno iz razloga, da bi ta predstavništva in sindikat lahko nemoteno opravljali svojo funkcijo. Delavskemu predstavniku naj bi delodajalec lahko odpovedal pogodbo o zaposlitvi le s soglasjem organa, katerega clan je, ali sindikata, soglasje pa bo lahko nadomeščeno tudi z odlocitvijo sodišca. To pa naj bi bilo možno v vseh primerih odpovedi, razen v primeru obstoja razlogov za izredno odpoved ali ce bo uveden postopek prenehanja delodajalca ali prisilne poravnave. V zvezi z varstvom staršev pa zakon predvideva predhodno avtorizacijo izredne odpovedi oz. prenehanja pogodbe zaradi postopka za prenehanje delodajalca ali prisilne poravnave s strani delovne inšpekcije. Delovnemu invalidu naj bi

delodajalec lahko odpovedal pogodbo o zaposlitvi samo v primeru, ce mu ne bi bilo možno zagotoviti drugega ustreznega dela ali dela s krajšim delovnim casom, v skladu s predpisi o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, invalidu, ki ne bo imel statusa delovnega invalida, pa samo v primeru, ce mu ne bo možno zagotoviti ustreznega dela, v skladu s predpisi o usposabljanju in zaposlovanju invalidov. Omenjeno varstvo invalidov naj ne bi veljalo v primerih uvedbe postopka za prenehanje delodajalca ali prisilne poravnave.

Nadalje naj bi zakon dolocal **minimalne pravice delavcev, ki na splošno ne bodo manjše od sedanje** zakonsko določene ravni pravic (delovni cas, nocno delo, odmori, pocitki, letni dopust, izobraževanje, placilo za delo). Predvideno je, da bo moral delodajalec pri placu upoštevati minimum, določen z zakonom oz. kolektivno pogodbo, ki neposredno zavezuje delodajalca. Zakon naj bi dolocal minimalno višino dodatkov za delo v posebnih pogojih dela, ki izhajajo iz razporeditve delovnega casa. Izrecno naj bi bila določena tudi dolžnost delodajalca, da za enako delo in za delo enake vrednosti izplaca enako placilo delavcem ne glede na spol.

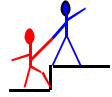
Podobno kot doslej so predvideni tudi zakonski minimumi delovnopравниh garancij posebej za mladino, invalide, starejše delavce, delavke v zvezi z materinstvom in delavce s starševskimi obveznostmi.

Za delavce, ki še niso izpolnili 18 let, naj bi veljala prepoved opravljanja težkih telesnih del, del, ki se opravljajo pod zemljo ali pod vodo, del z viri ionizirajočih sevanj in drugih del v škodljivih dejavnostih oz. pri katerih obstajajo vrste škodljivosti, ki so določene z izvršilnim predpisom in pri katerih iz ocene tveganja izhaja nevarnost za varnost, zdravje in razvoj delavca. Mladini naj ne bi bilo dovoljeno naložiti nadurnega dela, predlagan je pocitek med dvema zaporednima delovnima dnevnoma v trajanju najmanj 12 ur, tedenski pocitek pa v trajanju 48 neprekinjenih ur. Za mladino naj bi veljala prepoved opravljanja nocnega dela (razen v primerih opravljanja dela s področja kulturne, umetniške, športne in oglaševalske dejavnosti in v primeru višje sile, ce polnoletni delavci niso na razpolago v ustreznem številu). Mladina naj bi imela pravico do letnega dopusta povečanega za 7 delovnih dni.

Predvideno je, da bo moral delodajalec **delovnemu invalidu** zagotoviti opravljanje drugega dela, ustreznega njegovi preostali delovni zmožnosti ali dela s krajšim delovnim casom glede na preostalo delovno zmožnost, poklicno rehabilitacijo ter nadomestilo place v skladu s predpisi o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. **Invalidom, ki ne bodo imeli statusa delovnega invalida**, pa naj bi bil delodajalec dolžan zagotavljati varstvo pri zaposlovanju, usposabljanju ali preusposabljanju v skladu s predpisi o usposabljanju in zaposlovanju invalidov.

Delavci, starejši od 55 let, naj bi imeli pravico skleniti delovno razmerje oz. pravico zaceti delati s krajšim delovnim casom od polnega, ce bi se delno upokojili. Brez njihovega soglasja pa naj jim ne bi bilo mogoče odrediti nadurnega in nocnega dela.

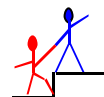
Zakon predvideva tudi **posebno varstvo delavcev zaradi nosečnosti in starševstva**, in sicer je predlagano, da v casu trajanja delovnega razmerja delodajalec ne bo smel zahtevati ali iskati kakršnihkoli podatkov o nosečnosti delavke, razen ce bo to sama dovolila zaradi uveljavljanja pravic v casu nosečnosti. Za delavko v casu nosečnosti oz. v casu, ko bo dojjila otroka, je predvidena prepoved opravljanja del, določenih z izvršilnim predpisom. Ce bo delavka v casu nosečnosti oz. v

casu, ko bo dojila otroka, opravljala delo na delovnem mestu, za katerega bo iz ocene tveganja izhajala nevarnost za njeno zdravje ali zdravje otroka, bo moral delodajalec sprejeti ustrezne ukrepe z zacasno prilagoditvijo pogojev dela ali prilagoditvijo delovnega casa. Ce se tudi z zacasno prilagoditvijo pogojev dela ali prilagoditvijo delovnega mesta ne bo možno izogniti nevarnosti za zdravje delavke ali otroka, bo moral delodajalec zagotoviti delavki opravljanje drugega ustreznega dela in placo, kot da bi opravljala svoje delo, ce bo to zanjo ugodnejše. Zakon predvideva tudi varstvo v casu nosečnosti in starševstva v zvezi z nocnim delom ter pravico dojece matere (odmor med delovnim casom, ki traja najmanj eno uro dnevno), v zvezi s starševskim dopustom pa zakon odkazuje na poseben predpis.

Dosedanji sistem obveznega predhodnega varstva pri delodajalcu se ukinja, dopušca pa se fakultativna možnost uveljavljanja pravnega varstva preko arbitraže, sicer pa naj bi imel delavec možnost uveljavljati varstvo svojih pravic preko sodišca. Z novim zakonom je namrec predvideno, da bo imel delavec, ce bo menil, da delodajalec ne izpolnjuje obveznosti iz delovnega razmerja ali krši katero od njegovih pravic iz delovnega razmerja, pravico zahtevati, da delodajalec kršitev odpravi oz. da svoje obveznosti izpolni. Ce bo delavec menil, da je s pisno odločitvijo delodajalca kršena njegova pravica, bo imel pravico v osmih dneh od vrocitve odločitve, s katero je bila kršena pravica, zahtevati od delodajalca, da kršitev odpravi. Ce pa delodajalec v nadaljnjem roku osmih delovnih dni po vroceni pisni zahtevi delavca ne bo izpolnil svoje obveznosti iz delovnega razmerja oz. ne bo odpravil kršitve, bo lahko delavec v roku 30 dni zahteval sodno varstvo pred pristojnim delovnim sodišcem. V zvezi z mirnim reševanjem individualnih delovnih sporov predstavlja novost možnost predhodnega poskusa mirne rešitve spora pred arbitražo, ce bo tako predvideno s kolektivno pogodbo.

Izvajanje zakona naj bi tako kot doslej **nadzirala inšpekcija za delo**, v zakonu so predvidene posamezne kršitve (opredeljene kot prekrški, razdeljeni po težavnosti v tri skupine), ki jih bodo obravnavali sodniki za prekrške, v posameznih primerih pa bo imel možnost mandatnega kaznovanja tudi inšpektor za delo.

2. 2. SOCIALNA ZAVAROVANJA

Gre za zavarovanje ljudi za določena tveganja kot so starost, invalidnost, bolezen, brezposelnost, ki omogoča ljudem določena nadomestila za izpad dohodka v primeru, ko to tveganje nastopi.

2. 2. 1. POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE

a) Veljavna ureditev

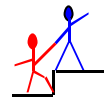
Sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Republiki Sloveniji je urejen z zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 106/99), ki je začel veljati 1. januarja 2000. Iz sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja se zagotavlja zavarovancem oziroma njihovim družinskim članom socialna varnost v primeru starosti, izgube ali zmanjšanja delovne zmožnosti ali smrti, torej ob nastopu primerov, ko zavarovanci iz določenih razlogov ne zmorejo več ustvarjati dohodka.

Krog oseb, ki so obvezno vključene v pokojninsko in invalidsko zavarovanje je razmeroma širok, saj vključuje vse, ki prejemajo oziroma ustvarjajo določen dohodek, kar pomeni, vse osebe, ki imajo sklenjeno delovno razmerje, samozaposlene (tako samostojne podjetnike posameznike kot tudi druge, ki opravljajo kakšno drugo samostojno dejavnost ter družbenike, ki dosegajo določen dohodek), kmete, vajence, brezposelne osebe, vrhunške športnike in šahiste, zavarovane pa so tudi osebe, ki so obsojene na kazen zapora in delajo s polnim delovnim časom ter starši, ki v prvem letu otrokovega življenja niso zavarovani po kakšni drugi podlagi.

Samozaposleni zavarovanci in kmetje lahko pod določenimi pogoji uveljavijo izvzem iz zavarovanja. Poudariti velja, da je to mogoče tudi v primeru, ko pridobivajo iz opravljanja dejavnosti zelo nizek dohodek, torej v primeru, ko mesečna osnova za obracun davka iz dejavnosti ne dosega polovice zneska minimalne plače. Z vidika socialne varnosti, ima takšna ureditev dvojni učinek: Po eni strani se bodo navedene kategorije upravičencev finančno razbremenile, saj bi bilo nepravilno, da bi zavarovance, ki dosegajo izredno nizek dohodek še obremenjevali s placilom prispevkov, kar jih postavlja v težak socialni položaj. Po drugi strani, pa ti upravičenci, ne bodo izpolnjevali pogojev za priznanje pravice do pokojnine, kar pomeni, da bodo potencialni upravičenci do socialno varstvenih transferjev.

Osebe, ki ne izpolnjujejo pogojev za obvezno zavarovanje, se lahko pod določenimi pogoji prostovoljno vključijo v zavarovanje, iz katerega so jim ob nastopu zavarovanih primerov, zagotovljene enake pravice kot obvezno zavarovanim osebam.

Vse osebe, ki so bile vključene v zavarovanje, in izpolnjujejo z zakonom določene pogoje, lahko uveljavijo pravico do pokojnine oziroma do drugih prejemkov, s čimer jim je zagotovljena relativno stabilna socialna varnost.

Pravice iz pokojninskega zavarovanja

Pravico do **starostne pokojnine** lahko uveljavijo zavarovanci, ki izpolnjujejo pogoj zavarovalne oziroma pokojninske dobe in starosti.

Minimalna zavarovalna doba, pri kateri je starostno pokojnino mogoče uveljaviti, je 15 let, ob tem pa mora imeti zavarovanec dopolnjenih vsaj 65 let starosti (moški) oziroma 63 let starosti (ženske). Zavarovanec, ki dopolni najmanj 20 let pokojninske dobe, lahko uveljavi starostno pokojnino pri starosti 63 let (moški) oziroma 61 let (ženske), zavarovanec, ki dopolni najmanj 40 let pokojninske dobe (moški) oziroma 38 let pokojninske dobe (ženske) pa lahko uveljavi pokojnino že pri starosti 58 let. Ti pogoji pa še niso v celoti uveljavljeni, saj je z zakonom določeno daljše prehodno obdobje, v katerem se dvigajo upokojitveni pogoji za ženske. Navedeni pogoji so predpisani z zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, nekateri posebni zakoni pa omogočajo upokožitev tudi pod ugodnejšimi pogoji. Znesek povprečne starostne pokojnine je v obdobju od januarja do novembra 1999 znašal 83.472 SIT.

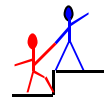
Zavarovanec, ki ni mogel dopolniti predpisanih pogojev, ker je prej izgubil delovno zmožnost lahko uveljavi **invalidsko pokojnino**, ce izpolnjuje z zakonom določene pogoje. Znesek povprečne invalidske pokojnine je v obdobju od januarja do novembra 1999 znašal 67.302 SIT. Zavarovanec, ki ni popolnoma izgubil delovne zmožnosti, temveč še lahko dela, bodisi s krajšim delovnim casom, bodisi lahko opravlja drugo ustrezno delo, pa pridobi pravico do premestitve oziroma deli s krajšim delovnim casom od polnega, ter delno invalidsko pokojnino oziroma druga denarna nadomestila, zagotovljena pa mu je tudi poklicna rehabilitacija. Del, ki se nanaša na invalidsko zavarovanje se pricne uporabljati šele v letu 2003, do takrat pa se tako glede ugotavljanja invalidnosti kot glede pravic iz invalidskega zavarovanja, uporabljajo določbe zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, veljavnega do 1. 1. 2000 (Uradni list RS, št. 12/92, 5/94, 7/96 in 54/98).

Zagotovljena je tudi socialna varnost družinskih članov zavarovanca oziroma uživalca pokojnine, ki je umrl in jim zaradi tega ne more več zagotavljati sredstev za preživljanje. Pravico do **vdovske pokojnine** lahko uveljavijo, ob izpolnjevanju določenih pogojev, vdova oziroma vdovec, ali partner v zunajzakonski skupnosti oziroma razvezani zakonec s pravico do preživnine. Vdova oziroma vdovec, ki ima poleg vdovske tudi pravico do osebne starostne ali invalidske pokojnine, lahko izbere tisto od pokojnin, ki je zanj ugodnejša, lahko pa poleg lastne pokojnine uveljavi tudi največ 15% delež vdovske pokojnine, s tem da skupen znesek ne sme presežati zneska povprečne pokojnine iz predhodnega koledarskega leta.

Otroci, pa tudi starši, bratje in sestre in drugi otroci brez staršev ki jih je zavarovanec ob svoji smrti preživljal, lahko uveljavijo pravico do **družinske pokojnine**.

Poleg pokojnin se iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja zagotavljajo še dodatne pravice, kot so dodatek za pomoč in postrežbo, invalidnina, dodatek za rekreacijo, odpravnina, oskrbnina in varstveni dodatek.

Višina prejemkov je odvisna od dolžine pokojninske dobe ter od višine place oziroma drugih dohodkov, od katerih je zavarovanec v aktivni dobi placeval prispevke.

Prav pri odmeri pokojnine, je še posebej izraženo nacelo solidarnosti, eno temeljnih nacer pokojninskega zavarovanja, ki pomeni, da višina pokojnine ni popolnoma odvisna od vplacanih prispevkov, saj pokojninski sistem ne deluje striktno po zavarovalniškem principu, ampak izpolnjuje tudi doloceno socialno varstveno funkcijo.

Socialno varstveni korektivi

Najpomembnejši socialno varstveni korektivi znotraj pokojninskega in invalidskega zavarovanja so naslednji:

?? Najnižja pokojnina

Zagotovljena je najnižja možna pokojnina, ki se odmeri v višini 35% najnižje pokojninske osnove, in je znašala v novembru 1999 24.470,27 SIT. Znesek te pokojnine se odmeri zavarovancem ne glede na njihovo dejansko višino plac in zavarovalnih osnov in ne glede na dopolnjeno pokojninsko dobo.

?? Odmera pokojnine od najnižje pokojninske osnove

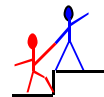
Pokojnina se odmeri od najnižje pokojninske osnove, kadar pokojnina, odmerjena od dejanske zavarovanceve pokojninske osnove, ne dosega zneska pokojnine, odmerjene od najnižje pokojninske osnove, ob upoštevanju enako dolge pokojninske dobe. Najnižja pokojninska osnova je dolocena v višini najnižje pokojninske osnove, veljavne za december 1999 in se nato usklajuje po pravilih, ki veljajo za uskladitev pokojnin. V novembru 1999 je neto znesek najnižje pokojninske osnove znašal 69.915,08 SIT. Znesek najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo (40 let - moški oz. 35 let - ženske) je v novembru 1999 znašal 59.427,81 SIT.

Posebej je potrebno poudariti, da pravica do najnižje pokojnine oziroma pravica do odmere pokojnine od najnižje pokojninske osnove, nista odvisni od siceršnjega premoženjskega stanja upokojenca.

?? Varstveni dodatek

Varstveni dodatek nedvomno predstavlja najpomembnejši socialno varstveni korektiv znotraj sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Pravico do varstvenega dodatka imajo uživalci starostne, invalidske, vdovske ali družinske pokojnine s stalnim prebivališcem v Republiki Sloveniji, katerih pokojnina ne dosega zneska osnove za odmero dodatnih pravic (znesek najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo, veljaven v decembru 1999), ce skupaj z družinskimi clani nimajo drugih dohodkov, ki bi zadoščali za preživljanje.

Varstveni dodatek k starostni pokojnini se odmeri od razlike med pokojnino in zneskom osnove za odmero dodatnih pravic (osnova za odmero varstvenega dodatka) in znaša 60% osnove pri uživalcu pokojnine s pokojninsko dobo 15 let. Za vsako nadaljnje dopolnjeno leto pokojninske dobe, se višina varstvenega dodatka poveca za 2% s tem, da ne presega 100% navedene razlike. Povprecen znesek varstvenega dodatka je v novembru 1999 znašal 12.984 SIT.

Uživalci varstvenega dodatka so dolžni v vsakem drugem koledarskem letu do 31. marca predložiti zavodu dokazila o dohodkih in o premoženju, ki vplivajo na pravico do tega dodatka.

?? Dodatek za pomoč in postrežbo

Pravico do dodatka za pomoč in postrežbo imajo uživalci starostne, invalidske, vdovske ali družinske pokojnine s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki jim je za osnovne življenjske potrebe neogibna stalna pomoč in postrežba drugega. Pravico do dodatka za pomoč in postrežbo imajo pod določenimi pogoji tudi slepi, slabovidni in nepokretni zavarovanci ter od 1. januarja 2003 tudi slepe osebe, ki so zdravstveno zavarovane po drugem zavarovancu zavoda oziroma po upokojujencu. Dodatek za pomoč in postrežbo se upravicencu, ki mu je stalna pomoč in postrežba neogibno potrebna za opravljanje vseh osnovnih življenjskih potreb, odmeri v višini najmanj 70 % osnove za odmero dodatnih pravic. Upravicencu, ki mu je dodatek za pomoč in postrežbo potreben za opravljanje večine osnovnih življenjskih potreb se odmeri v višini polovice navedenega zneska. Najtežje prizadete kategorije upravicencev, po kriterijih ministra, pristojnega za zdravstvo, pa so upravicene do višjega zneska dodatka za pomoč in postrežbo.

Višina dodatka za pomoč in postrežbo torej ni odvisna od premoženjskega stanja upravicenca ali od višine njegove pokojnine oziroma drugih dohodkov, temveč izključno od potrebe po tuji pomoči in negi. V novembru 1999 je znesek dodatka za pomoč in postrežbo za upravicence, ki jim je pomoč potrebna pri opravljanju vseh osnovnih življenjskih potreb znašal 41.599,46 SIT, za upravicence, ki jim je pomoč in postrežba potrebna za opravljanje večine potreb pa v višini 20.799,73 SIT. Dodatek za pomoč in postrežbo za najtežje prizadete upravicence je znašal 59.427,81 SIT.

?? Dodatek k pokojninam, uveljavljenih v republikah nekdanje SFRJ

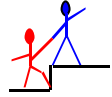
Izven okvira zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, je kot socialni korektiv v zvezi s pokojninskim zavarovanjem pomemben dodatek k pokojninam iz republik nekdanje SFRJ, ki je urejen z zakonom o zagotavljanju socialne varnosti slovenskim državljanom, ki so upraviceni do pokojnin iz republik nekdanje SFRJ (Uradni list RS, št. 45/92).

Do navedenega dodatka so upraviceni državljani RS s stalnim prebivališčem v RS, ki so uveljavili pravico do pokojnine v kateri od republik nekdanje SFRJ. Dodatek se odmeri v višini razlike med zneskom pokojnine, ki jo zavarovanec prejema, preračunanem v tolarsko protivrednost, in zneskom pokojnine, odmerjene od najnižje pokojninske osnove. Znesek dodatka je v novembru 1999 v povprečju znašal 36.393 SIT.

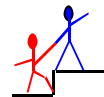
?? Državna pokojnina

Do državne pokojnine je upravicena vsaka oseba s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki nima pravice do pokojnine po zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, iz tujega javnega pokojninskega sistema oziroma po drugih predpisih, ce je dopolnila 65 let starosti in je med 15. in 65. letom starosti najmanj 30 let prebivala v Republiki Sloveniji, ce njeni lastni dohodki ne presegajo premoženjskega cenusa za pridobitev pravice do varstvenega dodatka. Državna pokojnina se odmeri v višini 33,3% najnižje pokojninske osnove.

Državna pokojnina se bo pricela uvajati 1. 1. 2001, ko bo starostni pogoj določen v višini 70 let, nato pa se bo v prehodnem obdobju do leta 2006 nižal, tako da bo dosegel 65 let. Vendar pa

lahko že v letu 2000 uveljavijo pravico do državne pokojnine osebe, ki izpolnjujejo pogoje za pridobitev denarne pomoči kot edinega vira preživljanja po zakonu o socialnem varstvu, ce imajo dopolnjenih vsaj 65 let starosti.

2. 2. 2. ZAVAROVANJE ZA PRIMER BREZPOSELNOSTI

a) Veljavna ureditev

Zavarovanje za primer brezposelnosti je urejeno z zakonom o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Uradni list RS, št. 5/91, 17/91, 12/92, 71/93, 2/94, 38/94 in 69/98; v nadaljnjem besedilu: zakon).

Zakon določa obvezno zavarovanje za primer brezposelnosti za vse delavce v delovnem razmerju, medtem ko zagotavlja možnost prostovoljnega zavarovanja za: (1) samostojne podjetnike, osebe, ki samostojno z lastnim delom, kot edini in glavni poklic opravljajo pridobitno dejavnost in osebe, ki so lastniki gospodarskih družb, ce niso zavarovani na drugi podlagi, (2) slovenske državljanke v delovnem razmerju v tuji državi, ki po vrnitvi v domovino ne morejo uveljavljati pravic za primer brezposelnosti na drugi podlagi ter za (3) zakonce slovenskih državljanov, zaposlenih v tuji državi, ce so bili le-ti pred odhodom v tujino v delovnem razmerju.

Zavarovanci so torej brezposelne osebe, ki so bile pred nastankom brezposelnosti obvezno ali prostovoljno zavarovane za primer brezposelnosti ter imajo na tej podlagi pravico do denarnih prejemkov po zakonu. Ob tem je potrebno dodati še zakonsko definicijo brezposelne osebe, ki je vsaka oseba, ki (1) ni v delovnem razmerju, (2) ni samozaposlena in ni lastnica ali solastnica gospodarskih družb, v katerih je pridobila letni dohodek, ki je višji od letnega zneska zajamčenega nadomestila place, (3) nima kmetijskega ali gozdnega zemljišča s katastrskim dohodkom do višine, ki je podlaga za vključitev v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, in (4) nima statusa upokojenca, študenta, vajenca ali dijaka ter je: (1) zmožna za delo, (2) prijavljena pri Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje, (3) na razpolago za zaposlitev in (4) aktivno išče zaposlitev.

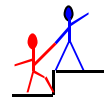
Zakon zagotavlja naslednje pravice iz zavarovanja za primer brezposelnosti:

- (1) denarno nadomestilo,
- (2) denarna pomoc,
- (3) povracilo prevoznih in selitvenih stroškov,
- (4) pravica do zdravstvenega varstva in pravica do pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

1. Denarno nadomestilo

Denarno nadomestilo predstavlja osnovni denarni prejemek za brezposelne osebe. Namen denarnega nadomestila je, da se osebi, ki je izgubila zaposlitev, v določenem delu in obdobju zagotovi socialna varnost v casu aktivnega iskanja nove zaposlitve. Tudi v vecini sistemov držav Evropske unije je denarno nadomestilo osnovna dajatev, namenjena vsem, ki so izgubili zaposlitev, ne glede na njihov ekonomski položaj.

Pravico do denarnega nadomestila lahko ob izpolnjevanju splošnih pogojev uveljavi zavarovanec, katerega delovno razmerje pred prenehanjem pri enem ali vec delodajalcih je trajalo vsaj dvanajst

mesecev v zadnjih osemnajstih mesecih. Zavarovanec je upravičen do denarnega nadomestila od prvega dne, ko mu preneha delovno razmerje, ce se prijavi pri Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje in vloží zahtevo za uveljavitev pravice do denarnega nadomestila v roku 30 dni po prenehanju delovnega razmerja.

Denarno nadomestilo znaša prve tri mesece prejemanja 70 %, v naslednjih mesecih pa 60 % od osnove za odmero, to je od povprečne mesečne plače zavarovanca, ki jo je le-ta prejemal v zadnjih dvanajstih mesecih pred nastankom brezposelnosti. Od tako odmerjenega nadomestila se obracunajo prispevki po stopnjah, določenih s predpisi o prispevkih za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zdravstveno varstvo in zaposlovanje. Zaradi varovanja socialnega položaja zavarovancev, ki prejemajo najnižje denarno nadomestilo, slednje ne sme biti nižje od z zakonom določene zajamcane plače (100 %), zmanjšane za davke in prispevke. Denarno nadomestilo je omejeno tudi navzgor, in sicer predstavlja zgornjo mejo dvainpolkratnik najnižjega nadomestila.

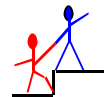
Cas upravicenosti do prejemanja denarnega nadomestila je odvisen od časa, za katerega je bil zavarovanec zavarovan za primer brezposelnosti. Tako lahko traja pravica do denarnega nadomestila najdlje:

- (1) 3 mesece za zavarovanje od 1 do 5 let,
- (2) 6 mesecev za zavarovanje od 5 do 15 let,
- (3) 9 mesecev za zavarovanje od 15 do 25 let,
- (4) 12 mesecev za zavarovanje nad 25 let,
- (5) 18 mesecev za zavarovance, starejše od 50 let in za zavarovanje nad 25 let,
- (6) 24 mesecev za zavarovance, starejše od 55 let in za zavarovanje nad 25 let.

Pravica do denarnega nadomestila (1) lahko zavarovancu preneha (ce sklene pogodbo o zaposlitvi za delo s polnim delovnim casom, se samozaposli, upokoji, se sam odjavi iz evidence brezposelnih oseb, odkloni ustrezno zaposlitev, povzroci odklonitev zaposlitve s strani delodajalca, odkloni ustrezno zacasno ali obcasno placano delo, brez upravicenih razlogov odkloni neplacano zacasno delo v primerih višje sile, brez upravicenih razlogov odkloni vkljucitev v program aktivne politike zaposlovanja, ne išče aktivno zaposlitve, ni na razpolago, da neresnicne podatke o izpolnjevanju pogojev za pridobitev denarnega nadomestila, nastopi prestajanje daljše zaporne kazni, dela ali je zaposlen na crno idr.), (2) se zniža (ce odkloni primerno zaposlitev, zacasno ali obcasno placano delo, zacasno ali obcasno humanitarno ali drugo podobno neplacano primerno delo), (3) miruje (v casu služenja vojaškega roka ali opravljanja nadomestne civilne službe, krajšega pripora in prestajanja zaporne kazni ali vzgojnega ali varstvenega ukrepa, sklenitve delovnega razmerja za polni delovni cas in določen cas, krajši od dvanajst mesecev, vkljucitve v izobraževalni program, prejemanja denarnega nadomestila zaradi starševstva, nezmožnosti za delo iz zdravstvenih razlogov v casu prejemanja nadomestila iz sredstev obveznega zdravstvenega zavarovanja, vkljucitve v program javnih del, ko ne prebiva v Republiki Sloveniji).

2. Denarna pomoc

Zavarovanec lahko v roku 30 dni po izteku pravice do denarnega nadomestila uveljavlja pravico do denarne pomoci, in sicer je do nje upravičen, ce njegovi dohodki skupaj z dohodki družinskih članov

na osebo, v zadnjih treh mesecih pred uveljavitvijo denarne pomoči, v povprečju ne presegajo 80 % zajamcane place po zakonu. Denarna pomoč je torej izrazito socialna pravica.

Pravico do denarne pomoči pridobi tudi zavarovanec, ki mu je kot pripravniku prenehalo delovno razmerje, sklenjeno za določen čas, krajši od 12 mesecev, in je uspešno končal pripravniško dobo, ce se v roku 30 dni po prenehanju delovnega razmerja prijavi zavodu ter izpolnjuje kriterije iz prejšnjega odstavka.

Denarna pomoč znaša 80 % zajamcane place po zakonu, zmanjšane za davke in prispevke, ki se obracunavajo od zajamcane place. Izplacuje se največ petnajst mesecev z izjemo tistih brezposelnih oseb, ki jim do upokojitve manjkajo največ tri leta; njim se le-ta izplacuje do upokojitve. Na ta način se zagotavlja ustrežnejša socialna pomoč starejšim brezposelnim osebam, ki jo resnično potrebujejo.

3. Povracilo prevoznih in selitvenih stroškov

Brezposelna oseba ima pravico (1) do povracila selitvenih stroškov, ce so ti stroški povezani z zaposlitvijo v drugem kraju, kamor jo je napotil zavod ali s katero je zavod soglašal, ter do (2) povracila prevoznih stroškov javnega prevoza, s katerimi je zavod soglašal ali ce so ti nastali zaradi iskanja zaposlitve z napotitvijo zavoda in (3) povracila stroškov za priporocene poštno pošiljke, ki jih je imela zaradi aktivnega iskanja zaposlitve.

4. Pravica do zdravstvenega varstva in pravica do pokojninskega in invalidskega zavarovanja

Slednji pravici se uresnicujeta v skladu s predpisi s zdravstvenega zavarovanja ter pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

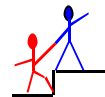
b) Strateški oziroma programski dokumenti nacionalnega pomena, ki so v veljavi ali se pripravljajo ter novosti na zakonodajnem področju

V letu 1998 so bile sprejete spremembe zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, ki so na novo uredile trajanje denarnega nadomestila in denarne pomoči, pojem ustrezne in primerne zaposlitve, dodatne ukrepe za pospeševanje vključitve v zaposlitve težje zaposljivih, presežnih delavcev, delovnih invalidov ter področje javnih del.

Novembra 1999. leta pa sta bila na Vladi Republike Slovenije sprejeta še dva dokumenta, in sicer:

?? Strateški cilji razvoja trga dela do leta 2006, politika zaposlovanja in programi za njeno uresničevanje ter

?? Akcijski program zaposlovanja v Sloveniji za leti 2000 do 2001.

2. 2. 3. ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE

a) Veljavna ureditev

Zdravstveno zavarovanje v Sloveniji ureja Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, ki je bil sprejet leta 1992 in katerega najpomembnejša novost je, da je uvedel **obvezno in prostovoljno zdravstveno zavarovanje**.

Obvezno zdravstveno zavarovanje vključuje vse državljane oziroma prebivalce z bivališčem v Sloveniji. Z obveznim zavarovanjem je zavarovanim osebam zagotovljeno placilo zdravstvenih storitev v celoti za:

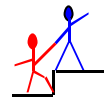
- sistematicne in druge preventivne preglede otrok, šolske mladine, študentov, ki se redno šolajo, žensk v zvezi z nosečnostjo in drugih odraslih oseb v skladu s programom
- zdravljenje in rehabilitacija otrok, učencev in študentov, ki se redno šolajo ter otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju
- zdravstveno varstvo žensk v zvezi s svetovanjem pri načrtovanju družine, kontracepcijo, nosečnostjo in porodom
- zdravljenje in rehabilitacija malignih bolezni, mišičnih in živčno-mišičnih bolezni, paraplegije, tetraplegije, cerebralne paralize, epilepsije, hemofilije, duševnih bolezni, razvitih oblik sladkorne bolezni, multiple skleroze in psoriaze.

Obvezno zdravstveno zavarovanje zagotavlja tudi nadomestilo place med zacasno zadržanostjo od dela praviloma od 31. dne naprej. Že od 1. dne zadržanosti od dela ima pravico do nadomestila zavarovanec zaradi presaditve živega tkiva in organov v korist druge osebe, posledic dajanja krvi, nege ožjega družinskega člana, izolacije in spremstva, ki ju odredi zdravnik.

Višina nadomestila je odvisna od osnove, ki pomeni povprečno mesečno placo in nadomestilo oziroma povprečno osnovo za placilo prispevkov v koledarskem letu pred letom, v katerem je nastala zacasna zadržanost od dela in znaša:

- 100% osnove ob zadržanosti od dela zaradi poklicne bolezni, poškodbe pri delu, presaditve živega tkiva in organov v korist druge osebe, posledic dajanja krvi ter izolacije, ki jo odredi zdravnik;
- 90% osnove ob zadržanosti od dela zaradi bolezni;
- 80% osnove ob zadržanosti od dela zaradi poškodb izven dela, nege družinskega člana in spremstva, ki ga odredi zdravnik.

V skladu z določbo 9. člena zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (Ur. l. RS, št. 9/92, 13/93, 9/96 in 29/98) morajo delodajalci svojim delavcem zagotavljati med drugim tudi nadomestilo place med zadržanostjo od dela zaradi bolezni ali poškodbe do 30 dni v skladu s kolektivno pogodbo.

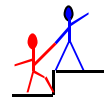

b) Strateški oziroma programski dokumenti nacionalnega pomena, ki so v veljavi ali se pripravljajo ter novosti na zakonodajnem področju

Na področju zakonske ureditve zdravstvenega zavarovanja (obveznega in prostovoljnega za doplacila) iz vidika preprečevanja revščine oziroma socialne izključenosti niso predvideni posebni ukrepi. Pri zagotavljanju približno enakih pogojev dostopnosti do zdravstvenih storitev je potrebno nadaljevati z ukrepi nadaljnjega zmanjševanja razlik med območji Slovenije. Potrebni bi bili tudi ukrepi (s strani ustanoviteljev zdravstvenih zavodov, Ministrstva za zdravstvo, vodstev zdravstvenih zavodov) za preprečevanje in odpravljanje pojavov raznih pritiskov na zavarovane osebe z zahtevami po posebnih placilih za skrajšanje čakalnih dob ali za prednostne obravnave.

Na področju nadomestil bi bili potrebni ukrepi, ki bi bolj zaostrili odgovornost delodajalcev za zdravje in varnosti pri delu. Namen teh bi moral biti manjši obseg odsotnosti z dela iz bolezenskih razlogov, ker to lahko najbolj vpliva na preprecitev slabšanja finančnega položaja delavcev in to tistih, ki so odsotni z dela kot tudi drugih, ki morajo s svojim delom ustvariti tudi sredstva za nadomestila odsotnih sodelavcev.

Na tem področju je zato posebej pomembno zagotoviti dosledno izvajanje pravkar sprejetega zakona o zdravju in varnosti pri delu ter s tem prispevati k večji motivaciji in stimulaciji zavarovancev za povratek na delo v primeru, da niso bili nekaj časa sposobni za delo. Prav tako pa je potrebno posvetiti posebno pozornost preventivi na delovnih mestih in se ob stalnem nadzoru inšpekcije za delo boriti za zmanjšanje škodljivosti delovnih pogojev.

2. 2. 4. ZAVAROVANJE ZA ČAS PORODNIŠKEGA DOPUSTA

a) Veljavna ureditev

Z zavarovanjem je povezana tudi pravica do **denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta**, ki jo ureja Zakon o družinskih prejemkih, do katerega je upravičena mati, ki je po predpisih o zdravstvenem zavarovanju zavarovana za pravico do nadomestila za čas zadržanosti z dela pod pogojem, da je bila zavarovana pred dnevom obveznega nastopa porodniškega dopusta. Navedeno pravico ima tudi oče otroka, druga oseba, ki otroka neguje in varuje ter oseba, ki vzame otroka v nego in varstvo zaradi posvojitve. Denarno nadomestilo za čas porodniškega dopusta znaša 100% osnove, pri tem ne more biti nižje od najnižjega izplacila mesečne plače in ne višje od najvišje plače, določene v predpisih o politiki plac. Potrebno pa je poudariti, da mati, ki ne izpolnjuje pogojev za pravico do denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta ali kakšnega drugega nadomestila plače ali pokojnine, ima po zakonu o družinskih prejemkih pravico do **starševskega dodatka**, ki je enak 52% zjamcene plače.

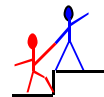
b) Strateški oziroma programski dokumenti nacionalnega pomena, ki so v veljavi ali se pripravljajo ter novosti na zakonodajnem področju

Predlog novega zakona o starševskem dopustu določa podvrste starševskega dopusta:

- ?? porodniški dopust, ki ostaja enako urejen kot doslej v trajanju 105 dni;
- ?? očetovski dopust, ki je nova vrsta dopusta in bo v treh letih po uveljavitvi zakona znašal 45 dni, z vstopom v evropsko unijo pa 90 dni;
- ?? dopust za nego in varstvo otroka se v primerjavi s sedanjim postopno podaljšuje in bo tretje leto po uveljavitvi zakona znašal 305 dni, le-ta se v primeru otroka s posebnimi potrebami lahko podaljša za dodatnih 90 dni. Ta dopust je pravica matere ali očeta, ce sta zaposlena;
- ?? posvojiteljski dopust je nova vrsta dopusta, ki ga pridobita starša, ko posvojita otroka, dolžina dopusta je odvisna od starosti otroka.

Predvidene spremembe starševskega dopusta zasledujejo naslednje cilje:

- ?? omogočiti bolj gibljive načine izrabe starševskega dopusta, ki jih vsaka družina prilagaja svojim potrebam,
- ?? v večji meri izenaciti pravice do starševskega dopusta za oba starša,
- ?? povečati pravno varstvo staršev povezano z zaposlitvijo.

2. 3. DRUGA PODROCJA SOCIALNE VARNOSTI

2. 3. 1. ZAPOSLOVANJE IN ŠTIPENDIRANJE

a) Veljavna ureditev

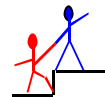
Aktivna politika zaposlovanja predstavlja vez med ekonomsko in socialno politiko. V Sloveniji se je zacela uveljavljati v 80 letih zlasti pa po letu 1990, ko je zaradi prehoda v tržno gospodarstvo zacela naraščati brezposelnost. Z novelo Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, ki je stopila v veljavo oktobra 1998, je prinesla vrsto novosti, ki temeljijo na nacelu, da imajo aktivni ukrepi prednost pred pasivnimi ukrepi. Razlicni programi in ukrepi, ki tvorijo aktivno politiko zaposlovanja imajo za cilj zagotavljati boljšo možnost vkljucitve brezposelnih v zaposlitev, zagotavljati delodajalcem usposobljeno delovno silo, pospeševanje ustvarjanja novih delovnih mest, zmanjševati razlike med ponudbo in povpraševanjem po delavcih, zlasti pa pomagati težje zaposljivim in ranljivim skupinam brezposelnih vstop v zaposlitev.

S spremembami Pravilnika o štipendiranju (Uradni list RS, št. 48/99) v letošnjem letu je bil uveljavljen prožnejši in stimulativnejši sistem štipendiranja, prilagojen sodobnim oblikam izobraževanja, ki vkljucuje tudi izobraževanje odraslih (brezposelnih) in omiljen materialni cenzus na 130 % zajamcene place za vse republiške štipendiste. Izrazito nadarjenim štipendistom je zagotovljena ustrezna materialna podpora za pridobivanje in uporabo vrhunškega znanja. Z uveljavitvijo Pravilnika o posojilih za študij (Uradni list RS, št. 61/99) je bila urejena možnost kreditnega štipendiranja.

Vkljucevanje rizicnih skupin v zaposlitev je urejena z Zakonom o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Uradni list RS, št. 5/91, 17/91, 12/92, 71/93, 2/94, 38/94 in 69/98; v nadaljnjem besedilu: zakon), Zakonom o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb (Ur.l.RS, št.18/76) ter podzakonskimi akti: Pravilnikom o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja (Ur.l.RS, 23/96, 68/96,31/97), Pravilnikom o izvajanju programov aktivne politike zaposlovanja (Ur.l. RS, 71/96,42/98) in Pravilniku o izvajanju projektne pristopa pri sofinanciranju programov kadrovske preнове podjetij in preprecevanja prehoda presežnih delavcev v odprto brezposelnost (Ur. l. RS, št. 55/96 in 68/96)

b) Strateški oziroma programski dokumenti nacionalnega pomena, ki so v veljavi ali se pripravljajo ter novosti na zakonodajnem področju

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je na podlagi sprejetih usmeritev Evropske Unije pripravilo Strateške cilje razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006 ter Nacionalni akcijski program zaposlovanja za leti 2000 do 2001. Gre za štiri stebre zaposlovalske politike in sicer: ukrepi za povecanje zaposljivosti, podjetništva, prilagajanje posameznikov oz. podjetij ter izenacevanje možnosti zaposlovanja. V zadnjem stebru postavljene smernice podrobneje opredeljujejo aktivnosti za izenacevanje možnosti dela in zaposlitve tistih, ki so težko zaposljivi kot npr. določenih kategorij

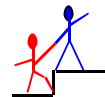

žensk, starejših oseb, mladih brez izobrazbe, invalidov, Romov, socialno težje prilagodljivih oseb. Dokument bo sprejela Vlada Republike Slovenije. Dolocene rešitve bodo uveljavljene v dopolnjeni zakonodaji, ki regulira delo in zaposlitev.

Program aktivne politike zaposlovanja v Republiki Sloveniji za leto 1999 navaja cilje uresničevanja na področju zaposlovanja ter ukrepe in naloge, ki jih bo država Slovenija izvajala. Dokument bo sprejela Vlada Republike Slovenije

Vlada Republike Slovenije je sprejela Program usposabljanja in zaposlovanja invalidov do leta 2002, ki uveljavlja nove ukrepe vzpodbujanja poklicne rehabilitacije zaposlovanja in delovne integracije invalidov

Z navedenimi dokumenti, ki so sprejeti ali so v fazi sprejemanja so opredeljene ključne značilnosti težko zaposljivih in ranljivih skupin, njihov položaj na trgu dela, ukrepe, ki veljajo ali se predvidevajo za pospeševanje zaposlovanja teh skupin odnosno njihove integracije ter preprečevanje socialnega izključevanja.

2. 3. 2. VARSTVO DRUŽINE

a) Veljavna ureditev

Pri nas je družinska politika postavljena resorsko in se izvaja s številnimi ukrepi drugih politik (stanovanjske, šolske, zdravstvene, socialne). Povezovalni člen posameznih delov družinske politike je *Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike*. Ta temelji na zasnovi globalne družinske politike, ki izhaja iz zamisli o socialni vlogi države in dejstva, da država ne more spregledati temeljne družbene celice - družine.

Na področju varstva družin so v veljavi naslednji zakonski in podzakonski predpisi:

1. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih;
2. Zakon o družinskih prejemkih;
3. Pravilnik o izvajanju dopusta za nego in varstvo otroka;
4. Pravilnik o kriterijih za uveljavljanje dodatka za nego otroka;
5. Pravilnik o postopku za popis in ocenitev premoženja oseb pod skrbništvom ter o pripravi o skrbniških porocil;
6. Pravilnik o postopkih in vsebini izvajanja svetovalnega razgovora ob razvezi zakonske zveze.

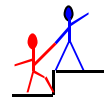
Zato bomo v nadaljevanju predstavili predvsem ukrepe, ki izhajajo iz navedenih predpisov.

b) Strateški oziroma programski dokumenti nacionalnega pomena, ki so v veljavi ter novosti na zakonodajnem področju

Družinsko politiko pri nas opredeljuje Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike, ki je bila sprejeta v letu 1993. Pod družinsko politiko razumemo v naši državi celoto socialnih, ekonomskih, pravnih, pedagoških, zdravstvenih, fiskalnih in drugih ukrepov, ki jih določen politično-administrativni sistem izvaja, da bi neposredno ali posredno vplival na življenjske pogoje družin oziroma njenih članov, njihov nastanek in razvoj.

Družinska politika v Sloveniji temelji na:

- ?? vkljucevanju celotne populacije oziroma na usmerjenost k vsem družinam,
- ?? upoštevanju pluralnosti družinskih oblik in različnih potreb, ki iz tega izhajajo,
- ?? spoštovanja avtonomnosti družine in individualnosti njenih članov,
- ?? zaščiti otrokovih pravic v družini in družbi ter dajanju prednostnega mesta kakovosti življenja otroka,
- ?? zagotavljanju enakih možnosti obeh spolov,
- ?? vzpostavljanju raznovrstnih oblik storitev in na omogocanju, da družine izbirajo med različnimi možnostmi,
- ?? delnemu prispevku družbe k stroškom za vzdrževanje otrok,
- ?? dodatnemu varstvu družin v specifičnih situacijah in stanjih,
- ?? celostnemu, integralnemu pristopu.

Ukrepi družinske politike se uresnicujejo na naslednjih področjih:

- ?? *na ekonomsko fiskalnem področju*, z neposrednimi dajatvami družinam, ki dopolnjujejo ali nadomeščajo njihove dohodke, s prerazporeditvijo dohodka v korist družin v okviru davčne politike ter posebno kreditno politiko oziroma subvencioniranjem oziroma regresiranjem cen nekaterih pomembnih storitev in izdelkov;
- ?? *na področju družbenih služb* in drugih dejavnosti, ki s svojimi storitvami podpirajo funkcioniranje družine in delno prevzemajo njene posamezne funkcije;
- ?? *na področju stanovanjskega gospodarstva* s posebnimi programi stanovanjske preskrbe in z drugimi oblikami pomoči družinam;
- ?? *na področju zaposlovanja* z ustvarjanjem pogojev za usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti obeh staršev ter z drugimi ugodnostmi.

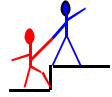
Naštete ukrepe na različnih področjih lahko razdelimo v dve osnovni skupini, na skupino, ki pomeni neposredni vpliv na dohodkovni položaj družine v obliki denarnih prejemkov, subvencij pri cenah storitev ali zmanjšanju davčnih obveznosti in skupino, ki nima učinkov na dohodkovni položaj družine, ampak pomeni podporo nastajanju ali funkcioniranju družine.

Izjemno pomembni ukrepi družinske politike so neposredne dajatve družini. Ti ukrepi zagotavljajo prerazdelitev dohodkov v korist družin, tudi tistih, ki jih vključujemo med 13% revnih slovenskih družin. Del neposrednih družinskih prejemkov doslej ureja zakon o družinskih prejemkih. Neposredni prejemki so: otroški dodatek, dodatek za nego otroka, pomoč ob rojstvu otroka. Poleg teh imamo v našem sistemu še druge posredne in neposredne prejemke: štipendije, subvencioniranje študentske prehrane, subvencioniranje šolske prehrane, subvencioniranje cen vrtcev in prevozov v šolo, financiranje učbeniških skladov, davčne olajšave pri dohodnini, namenjene otrokom in družinam, ki so urejeni v šolski, zdravstveni, socialni, davčni itd. zakonodaji, ki pomembno vplivajo na položaj družin.

V letošnjem letu je bil sprejet zakon, ki ureja nadomestilo preživnine. S sprejeto rešitvijo je bila zajeta skupina otrok v enoroditeljskih družinah, ki živi v slabših materialnih razmerah in za katere preživninski zavezanci ne placujejo preživnine. Z novelo zakona o družinskih prejemkih je bil ukinjen univerzalni otroški dodatek in vzpostavljen otroški dodatek, ki narašča s številom vzdrževanih otrok v družini in pada z naraščanjem družinskih dohodkov.

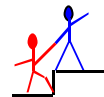
V zakonodajnem postopku je že nov zakon o starševskem dopustu in družinskih prejemkih. Ta bo prinesel več enakopravnosti pri skrbi za novorojenca med mamo in očetom, zagotovil večjo prilagodljivost načina izrabe starševskega dopusta posamezni družini, kar bo posledično lahko zmanjšalo zaposlitveno diskriminacijo mladih žensk. Nadomestilo place v času starševskega dopusta bo še naprej pravica zaposlenih. Družinski prejemki ne bodo univerzalni ampak naj bi bili usmerjeni predvsem na naslednje ciljne skupine: mlade matere, ki še niso zaposlene, otroke v družinah z nižjimi dohodki, družine z več otroki, otroke s posebnimi potrebami in mlade družine brez lastnih sredstev za preživljanje.

Z novim zakonom o rejništvu bomo zagotovili ustrežnejše pogoje za šolanje in razvoj rejencev. S spremembami in dopolnitvami zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerij pa bomo zagotovili

vecjo izenacevanje pravic zakonskih in zunajzakonskih skupnosti ko gre za posvojitve. Izenacili pa bomo tudi procesna pravila, pri dodelitvi otrok ob razpadu zunajzakonskih skupnosti.

S predlogom zakona o istospolnih skupnostih bom odpravili marginalizacijo ljudi z drugacnimi spolnimi navadami in jim omogocili dostop do nekaterih socialnih pravic, za katere so doslej prikrajšani.

2. 3. 3. STANOVANJE

a) Veljavna ureditev

Stanovanjsko področje ureja Stanovanjski zakon (Ur. l. RS, št. 18/91, 19/91, 9/94 - Odl. US RS, 21/94, 22/94 - Odl. US RS, 23/96, 24/96 - Odl. US RS, 1/2000) v okviru katerega je urejeno tudi dvoje področij, posebej pomembnih za problematiko povezano s Programom boja proti revščini in socialni izključenosti, to je pridobivanje in dodeljevanje socialnih stanovanj ter pomoč pri uporabi stanovanja. Določbe stanovanjskega zakona glede socialnih stanovanj in subvencij so glede materialnih cenov za upravičenost vezane na zakon o socialnem varstvu (Ur. l. RS, št. 54, 56/92, 42/94 - Odl.US).

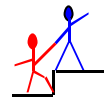
Stanovanjski zakon je stanovanja kategoriziral, pri čemer je med kategorijami najemnih stanovanj tudi kategorija socialnih stanovanj, namenjenih za oddajo socialnim upravičencem.

Stanovanjski zakon v 100. členu določa, da so državljani Republike Slovenije, katerih skupni prihodek na člana družine ne presega višine, ki jo za upravičenost do denarnega dodatka določajo predpisi s področja socialnega varstva, upravičeni do dodelitve socialnega stanovanja v najem.

Med merili, ki vplivajo na obseg in časovno prednost pri pridobitvi socialnega stanovanja v najem, je posebej izpostavljeno premoženjsko stanje prosilca in njegove družine. Prednostne kategorije so med drugim tudi družine z več otroki, družine z manjšim številom zaposlenih, mlade družine ter invalidi in družine z invalidnim članom. Merila glede dohodkovnega cenusa so opredeljena v 26. členu zakona o socialnem varstvu, sicer pa so celovita merila opredeljena v pravilniku o merilih za dodeljevanje socialnih stanovanj v najem (Ur. l. RS, št. 18/92 in 53/99).

Stanovanjski zakon v drugem odstavku 100. člena tudi določa, da se pomoč pri uporabi stanovanja dodeljuje po predpisu, ki ureja socialno varstvene pravice, to je zakonu o socialnem varstvu. Pomoč se zagotavlja v obliki subvencije v okviru sistema denarne pomoči kot edinega vira preživljanja ter denarnega dodatka. Če je upravičenec do denarne pomoči kot edinega vira preživljanja dolžan placevati najemnino za stanovanje, se mu denarna pomoč kot edini vir preživljanja poveča največ za višino najemnine za socialno oziroma neprofitno stanovanje. Upravičencu do denarnega dodatka, ki je dolžan placevati najemnino za stanovanje, se denarni dodatek poveča za višino najemnine, ki bi jo placeval v socialnem oziroma neprofitnem stanovanju, vendar skupna višina denarne dajatve ne sme presegati višine zajamcene place, zmanjšane za davke in prispevke. Ta socialni korektiv ni možno šteti za vzpostavljen sistem subvencioniranja najemnin, ampak le za povečano socialno pomoč, ki jo prejema zelo ozek krog upravičencev.

Stanovanjski zakon pa izrecno določa, da najemniku stanovanja ni mogoče odpovedati najemne pogodbe, če ni placal najemnine in drugih obveznosti v zvezi s stanovanjem zaradi socialne stiske, v kateri se je znašel sam in osebe, ki poleg njega uporabljajo stanovanje. Če center za socialno delo ugotovi, da najemnik in osebe, ki z njim uporabljajo stanovanje, niso zmožne v celoti poravnati najemnine in drugih obveznosti, zagotovi lastniku stanovanja razliko do pogodbeno določene najemnine in ostalih stroškov občinski organ, pristojen za stanovanjske zadeve.

b) Strateški oziroma programski dokumenti nacionalnega pomena, ki so v veljavi ali se pripravljajo ter novosti na zakonodajnem področju

Najpomembnejši programski dokument na stanovanjskem področju, ki je v fazi sprejemanja, je Nacionalni stanovanjski program. Podobno kot v svetu si tudi pri nas večina državljanov sama ne more zagotoviti primerne stanovanja. Zato so potrebne učinkovite normativne in materialne (sistemske) spodbude in pomoči s strani države in občin, ki jih predvideva in uvaja nacionalni stanovanjski program.

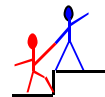
Nacionalni stanovanjski program je podlaga za oblikovanje aktivne stanovanjske politike države in občin do leta 2009. Cilj programa je z izgradnjo in prenovo postopno dvigniti število pridobljenih stanovanj in v ciljnem letu 2009 zagotoviti letno 10.000 stanovanj. Z usklajenimi ukrepi države in drugih dejavnikov, ki jih predvideva nacionalni stanovanjski program, bi se zagotovila tudi ustrezna raznovrstnost stanovanj glede na potrebe in različne kategorije prebivalstva, boljšo dostopnost vseh vrst stanovanj in ustrezen stanovanjski standard.

Predvsem bo potrebno v obdobju do leta 2009 prednostno obravnavati neprofitni najemni stanovanjski sektor in zagotavljati dovolj socialnih stanovanj, hkrati pa zagotoviti tudi ugodne kredite za nakup ali izgradnjo lastnega stanovanja. V tem obdobju bo treba glede na predlagani nacionalni stanovanjski program, letno zagotoviti približno 2.500 neprofitnih najemnih stanovanj, 2.000 socialnih stanovanj, 5.000 lastnih stanovanj ter 500 profitnih stanovanj.

V nacionalnem stanovanjskem programu je poseben poudarek dan socialnim stanovanjem. Podatki namrec kažejo, da bi občine za ustrezno zadovoljevanje tekočih tovrstnih potreb morale letno pridobiti vsaj 1.500 stanovanj. Ker pa je pridobivanje socialnih stanovanj po letu 1991 skoraj zastalo, je treba poleg zgornjega podatka upoštevati tudi dejstvo, da v Sloveniji trenutno caka na najem socialnega stanovanja 7.000 upravičencev.

Stanovanjsko regulativo na tem področju konkretizirajo tudi naslednji podzakonski akti: pravilnik o merilih za dodeljevanje socialnih stanovanj v najem (Ur. l. RS, št. 18/92 in 53/99), pravilnik o normativih in standardih ter postopku za uveljavljanje pravice do socialnega stanovanja v najem (Ur.l. RS, št. 18/92 in 31/96) ter pravilnik o metodologiji za oblikovanje najemnin v neprofitnih stanovanjih (Ur.l. RS, št. 47/95). Slednji doloca zgornjo mejo najemnin, ki jo smejo lastniki neprofitnih in socialnih stanovanj zaracunavati najemnikom.

Konec leta 1999 je bil sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah stanovanjskega zakona (Uradni list RS, št. 1/2000), ki je v temelju uredil neprofitno najemnino; predvideno je ločevanje med najemnino za socialna stanovanja in najemnino za neprofitna stanovanja in sicer tako, da najemnina za socialne upravičence krije zgolj nekatere elemente neprofitne najemnine in sicer investicijsko vzdrževanje, tekoče vzdrževanje in stroške za upravnika. Uveljavitev omenjenega zakona pomeni izboljšanje materialnega položaja najemnikov socialnih stanovanj, saj se bodo socialne najemnine po uveljavitvi zakona znižale. Z zakonom se uvaja sistem objektivnih subvencij tako, da se upravičencu do socialnega stanovanja v najemnici ne zaracunava amortizacije in stroškov kapitala, pac pa lastniku socialnega stanovanja amortizacijo nadomesti občina iz sredstev primerne porabe.

2. 3. 4. INVALIDSKO VARSTVO

a) Veljavna ureditev

Invalidne osebe imajo v skladu z obstojeco zakonodajo zagotovljen oz. urejen status in materialne pravice. Zakoni, ki urejajo status, so:

- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju
- Zakon o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb
- Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb
- Zakon o vojnih invalidih
- Zakon o izobraževanju in usposabljanju otrok ter mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

Položaj invalidov v Sloveniji pa urejajo številni zakoni in podzakonski predpisi, skupaj jih je 66.

Področje	št. pravnih aktov
Socialno varstvo	4
Zdravstveno varstvo in zavarovanje	3
Vzgoja in izobraževanje	8
zaposlovanje, usposabljanje za delo in pravice iz PIZ	22
Olajšave in oprostitev	22
Vojni invalidi	7

Vir: Vodice po pravicah invalidov, 1998

Invalidne osebe, ki tega statusa nimajo, pa nimajo tudi nekaterih materialnih in drugih pravic, ki izhajajo iz statusa. Te osebe bi lahko šteli v ogroženo skupino prebivalstva.

b) Strateški oziroma programski dokumenti nacionalnega pomena, ki so v veljavi ali se pripravljajo ter novosti na zakonodajnem področju

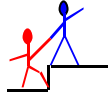
✍

V Sloveniji obstaja sprejeta Razvojna strategija invalidskega varstva, ki je podlaga za urejanje v različnih zakonih in podzakonskih predpisih, prav tako pa tudi za obravnavo invalidske problematike v različnih področnih razvojnih programih (npr. Nacionalnega stanovanjskega programa, Nacionalnega programa socialnega varstva, Programa zaposlovanja invalidov, itd.).

Invalidnost je stanje, ki ne izhaja le iz omejitev posameznika, ampak tudi iz odnosa okolja, ki odločilno vpliva na omejitev posameznika. Invalidnost je zato širši pojem od bolezni, okvare, motnje ali prizadetosti.

Razvojna strategija invalidskega varstva je določila naslednje globalne razvojne cilje invalidskega varstva:

?? neodvisno življenje invalidov, kamor sodi premagovanje fizicne odvisnosti, urejanje bivalnih pogojev tudi po meri invalida, odpravljanje arhitekturnih ovir, pomoč pri vsakodnevnih življenjskih funkcijah, urejanje prilagojenih prevozov itd.;

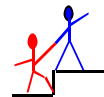

?? njihovo samoorganiziranje;

?? družbeno organizirana pomoč invalidom ter

?? izobraževanje in usposabljanje otrok in mladostnikov z motnjami v razvoju kot potencialnih invalidov.

Invalidske organizacije so po formalno pravni ureditvi društva oziroma njihove zveze, ki jih ustanavljajo invalidi in drugi občani zaradi svojih specifičnih potreb ter imajo tako značaj prostovoljnih združenj.

2. 3. 5. ZDRAVSTVO

a) Veljavna ureditev

Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju vsebuje temeljne določbe, da ima vsakdo pravico do najvišje stopnje zdravja in ima dolžnost skrbeti za svoje zdravje. Vsakdo ima pravico do zdravstvenega varstva in dolžnost, da prispeva k njegovemu uresnicevanju v skladu s svojimi zmožnostmi. Posebej je poudarjeno, da se zdravstveno zavarovanje uredi za posebne kategorije oseb. Tako se iz državnega proračuna krijejo prispevki za obvezno zavarovanje oseb, ki jim proračun zagotavlja osnovno socialno varnost. V zakonu je tudi predvideno kritje nujnega zdravstvenega varstva osebam z neznanim prebivališčem ter tujcem iz držav, s katerimi ni sklenjena mednarodna pogodba, in drugih tujcev in državljanom Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v tujini, ki jim ni bilo mogoče zagotoviti placila storitev na drug način.

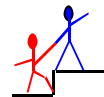
Nov zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, ki je bil sprejet leta 1992, je torej uvedel bistveno novost in sicer obvezno in prostovoljno zdravstveno zavarovanje. Z obveznim zdravstvenim zavarovanjem, v katerega so praviloma vključeni vsi, je zagotovljeno placilo zdravstvenih storitev le do določenega odstotka od vrednosti storitve. Zakon omogoča le zdravstveno in socialno ogroženim skupinam prebivalstva 100 % kritje vrednosti zdravstvenih storitev v obveznem zdravstvenem zavarovanju. Vse ostale zavarovane osebe pa so preostali delež dolžne placati same, ali pa doplacila, na osnovi njihovega prostovoljnega zavarovanja pokrivajo Zavod za zdravstveno zavarovanje in druge zavarovalnice, ki ponujajo možnost zavarovanja za doplacilo do polne vrednosti zdravstvenih storitev. Sicer pa ponudba prostovoljnega zavarovanja obsega tudi zavarovanje za boljši (nad)standard storitev, drugačne pravice ipd.

Obstaja pa nevarnost, da bi povečanje premij prostovoljnega dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja zlasti za starejše ljudi povzročilo težjo dostopnost do zdravstvenih storitev oziroma povečanje revščine starejših z nizkimi pokojninami.

b) Strateški oziroma programski dokumenti nacionalnega pomena, ki so v veljavi ali se pripravljajo ter novosti na zakonodajnem področju

Nacionalni program zdravstvenega varstva do leta 2004 - Zdravje za vse do leta 2004 je v drugi obravnavi v Državnem zboru Republike Slovenije. V dokumentu je zdravje prebivalcev Slovenije opredeljeno kot eden od temeljnih družbenih ciljev vsake sodobne države, torej tudi Slovenije.

Zdravje ni zgolj odsotnost bolezni, temveč je čim večje telesno, duševno in socialno blagostanje posameznika oziroma čim večjega števila ljudi, uravnoteženo z okoljem, v katerem živijo in delajo. Zdravje je tako obsežen pojem, da ni dela politike, ki ne bi vplival na zdravstveno stanje prebivalstva. Zato je zdravje možno zagotoviti le z usklajenim vključevanjem zdravstvenega interesa v politiko. Za zdravstveno stanje prebivalstva je med družbenimi subjekti najbolj odgovorna država. Ta mora skrbeti za uravnotežen osebni, ekonomski in socialni razvoj. Država iz te dolžnosti crpa

pristojnosti za temeljne odločitve na vseh področjih. Zdravje je hkrati kazalec in rezultat ekonomskega in socialnega razvoja. Zdravje ljudi je tako ekonomsko kot humanitarno vprašanje, saj veliko število bolnih, invalidnih in prezgodaj umrlih zmanjšuje ustvarjalno in ekonomsko moc naroda in njegovo kakovostno preživetje.

Zdravstveno varstvo sodi med temelje socialne varnosti in politične stabilnosti . V Sloveniji izhaja zdravstveno varstvo iz zakonodaje, zdravstvenih in ekonomskih razmer in sprejetih osnovnih strateških usmeritev. Republika Slovenija mora na temelju Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju zagotoviti razmere za uresničevanje zdravstvenega varstva in nalog pri pospeševanju in povrnitvi zdravja.

Prednostni cilji razvoja zdravstvenega varstva:

1. Oblikovanje politike varovanja zdravja

- ?? Zagotavljanje razmer za oblikovanje politike krepitve in povrnitve zdravja
- ?? Usklajevanje aktivnosti vladnih resorjev
- ?? Zdravstveno osveščanje in vzgojni programi
- ?? Navajanje na zdrav način življenja
- ?? Varovanje zdravja na lokalni ravni
- ?? Izdelava analiz zdravstvenega stanja prebivalstva za pripravo prednostnih rešitev za izboljšanje zdravja prebivalstva
- ?? Izobraževanje strokovnjakov za krepitev in povrnitev zdravja

2. Zmanjševanje razlik v zdravstvenem varstvu in zdravstvenem stanju prebivalcev

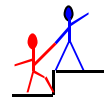
- ?? Iskanje vzrokov za razlike in njihovo zmanjševanje
- ?? Zagotavljanje pravice dostopnosti do zdravstvenih storitev
- ?? Skladen razvoj zdravstvenih dejavnosti
- ?? Smotrna poraba sredstev za zdravstveno varstvo po območjih

3. Spreminjanje zdravju škodljivih vzorcev vedenja

- ?? Aktivnosti za preprečevanje kajenja
- ?? Uvajanje zdrave in uravnotežene prehrane
- ?? Povečanje števila telesno in športno aktivnih prebivalcev
- ?? Preprečevanje cezmernega uživanja alkoholnih pijač in nedovoljenih drog
- ?? Izboljšanje duševnega zdravja
- ?? Pospeševanje spolnega in reproduktivnega zdravja

4. Kakovostno življenjsko okolje

- ?? Vzpostavitev informacijskega sistema
- ?? Ugotavljanje onesnaženja elementov življenjskega okolja
- ?? Proučevanje škodljivih vplivov na zdravje posameznih občutljivih skupin prebivalcev
- ?? Osveščanje ljudi o posegih v okolje
- ?? Osveščanje o prednostih sodobnih, okolju in delavcem manj škodljivih tehnologij
- ?? Preverjanje vseh zakonskih predpisov z vidika preprečitve škodljivih vplivov na zdravje ljudi ter z vidika usklajenosti z direktivami EU.

?? Priprava ter izvajanje nacionalnega programa Okolje in zdravje z natančno zastavljenimi zdravstveno ekološkimi cilji in sodelovanje pri pripravi nacionalnega programa varstva okolja

5. Spodbujanje razvoja stroke in izboljšanje kakovosti dela zdravstvene dejavnosti

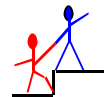
- ?? Smotrno organiziranje zdravstvene dejavnosti
- ?? Razvoj enotnega zdravstvenega informacijskega sistema
- ?? Spodbujanje analitike na vseh ravneh zdravstvenega varstva
- ?? Uvedba primernih ekonomskih in finančnih instrumentov
- ?? Uvedba sistema celovite kakovosti dela (integriranega razvoja kakovosti)
- ?? Preskrba z zdravili in medicinskimi pripomočki
- ?? Izobraževanje zdravstvenih delavcev

6. Raziskave varovanja zdravja

Zaradi različnih potreb so v dokumentu posebej poudarjene prednostne naloge po skupinah prebivalcev, tako otrok in mladostnikov, žensk, delavcev in športnikov, ostarelih ter invalidov.

Mreža javne zdravstvene službe pokriva potrebe po zdravstvenem varstvu, ki jih zavarovancem in drugim upravičencem v Republiki Sloveniji zagotavlja zakon. Merila za mrežo javne zdravstvene službe uresnicujejo zmanjševanje razlik med strokami in območji.

Ministrstvo za zdravstvo je sprejelo **strategijo Svetovne zdravstvene organizacije Zdravje v 21. stoletju** in pripravlja strateške dokumente, ki temeljijo na usmeritvah tega dokumenta. Strategija Health 21- **Zdravje za vse v 21.stoletju**, v svojem prvem cilju - Solidarnost za zdravje v Evropi, posebej govori o revnih, brezposelnih, etnicnih manjšinah, migrantih in beguncih ter o invalidih. Revščina, pa naj bo pogojena z dohodkom, socialnoekonomskim statusom, pogoji bivanja ali izobrazbeno ravnijo, je največja determinanta slabega zdravja. Življenje v revščini je povezano z višjimi stopnjami zlorabe snovi kot so tobak, alkohol ali droge, povezano je z depresijo, samomorilnostjo, asocialnim obnašanjem in nasiljem, povezano je s uživanjem hrane slabše kakovosti in z širokim spektrom drugih stanj.

2. 3. 6. IZOBRAŽEVANJE

a) Veljavna ureditev

Področje izobraževanja in štipendiranja ureja naslednja zakonodaja:

- ?? Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja ,
- ?? Zakon o vrtcih,
- ?? Zakon o osnovni šoli,
- ?? Zakon o gimnazijah,
- ?? Zakon o strokovnem in poklicnem izobraževanju,
- ?? Zakon o visokem šolstvu,
- ?? Zakon o izobraževanju odraslih in
- ?? Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti.

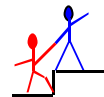
Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti ureja temeljne oblike štipendiranja v Republiki Sloveniji in sicer:

- kadrovske štipendije, ki jih zagotavljajo delodajalci v skladu s svojimi nacrtovanimi kadrovskimi potrebami,
- republiške štipendije, ki se zagotavljajo iz sredstev proračuna RS,
- Zoisove štipendije za izrazito nadarjene dijake in študente.

Štipendiranje izvaja Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, ki vsako leto objavi skupen razpis za kadrovske in republiške ter Zoisove štipendije. Merila za podeljevanje republiških in Zoisovih štipendij pa ureja pravilnik, izdan na podlagi 58. člena navedenega zakona.

b) Strateški oziroma programski dokumenti nacionalnega pomena, ki so v veljavi ali se pripravljajo ter novosti na zakonodajnem področju

- ?? Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju,
- ?? Izhodišča kurikularne prenove,
- ?? Koncept dela z nadarjenimi učenci
- ?? Koncept dela svetovalne službe, (Programske smernice za svetovalno službo v vrtcih, osnovnih šolah, gimnazijah, poklicnem in strokovnem izobraževanju ter v dijaških domovih),
- ?? Izhodišča in navodila za pripravo programov za šolanje otrok s posebnimi potrebami,
- ?? Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja,
- ?? Izhodišča za pripravo mojstrskih, delovodskih in poslovodskih izpitov,
- ?? Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov poklicnega tečaja,
- ?? Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov v višjih strokovnih šolah,
- ?? Strokovna izhodišča za nacionalni program visokega šolstva,
- ?? Izhodišča za kurikularno prenovo izobraževanja odraslih,
- ?? Nacionalni program izobraževanja odraslih.
- ?? Izhodišča evalvacije novih programov.

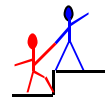

Temeljni cilji, ki jih v prizadevanjih za zmanjšanje revščine in socialne izključenosti uresnicuje šolska politika v Sloveniji so:

- ?? oblikovati šolski sistem, ki zagotavlja raznovrstnost oblik izobraževanja (različne vrste šol, različni (prilagojeni) programi),
- ?? doseči večjo dostopnost vzgojno izobraževalnih programov (mreža šol in vrtcev),
- ?? zagotoviti ustrezne standarde in normative vzgojnoizobraževalnega dela (posebni standardi za skupine otrok s posebnimi potrebami, zagotovljena pomoč za otroke z učnimi težavami, romski otroci),
- ?? zagotavljati največjo možno mero strokovno utemeljene integracije otrok in hkrati razvijati ustrezne programe za šolanje otrok s posebnimi potrebami (integracija otrok s posebnimi potrebami, posebni standardi in normativi, zagotovljena pomoč učitelja),
- ?? zmanjšati osip učencev v času šolanja,
- ?? razvijati motivacijo za nadaljnje - vseživljenjsko - izobraževanje (vpeljava novih oblik izobraževalnih programov, zagotavljanje vertikalne prehodnosti),
- ?? oblikovati programe prilagojene za šolanje otrok s posebnimi potrebami (programi s prilagojenim izvajanjem, prilagojeni programi),
- ?? oblikovati programe, ki povečujejo socialno integracijsko vlogo šole,
- ?? povečati obseg vključenosti otrok in mladine v izobraževanje,
- ?? izboljšati funkcionalno pismenosti otrok, mladine in odraslih,
- ?? povečati trajnost in kakovost pridobljenega znanja na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja,
- ?? vključiti znanja, ki prispevajo k dvigu kompetentnosti na poklicnem področju in pripravljajo učence za kakovostno življenje,
- ?? zagotavljati pogoje za šolanje vseh otrok in mladine, s posebno pozornostjo do socialno ogroženih otrok (učbeniški skladi, brezplačna malica, štipendijska politika).

Za posamezne družbene skupine so na področju vzgoje in izobraževanja sprejeti ukrepi, ki naj bi zagotavljali večjo vključenost možnosti in boljše možnosti šolanja, in sicer:

- ?? **za manjšine** (posebni prilagojeni programi izobraževanja, kjer se jim zagotavljajo pravice, ki jim pripadajo po Ustavi, posebni učbeniki, drugacni normativi in standardi)
- ?? **za Rome** so zagotovljeni posebni normativi in standardi za oblikovanje oddelkov in sicer je normativ za oblikovanje romskega oddelka v osnovni šoli 16 učencev, za oblikovanje oddelka, v katerem so najmanj 3 romski učenci pa 21. Ministrstvo za šolstvo in šport šolam, ki vključujejo romske učence, priznava tudi dodatne pedagoške ure za delo s temi učenci v manjših skupinah. Učenci Romi se vključujejo tudi v oddelke za podaljšano bivanje. Nekateri so namenjeni le romskim učencem, večina pa je integriranih v običajne oddelke podaljšanega bivanja. Ministrstvo vsem šolam, ki vključujejo učence Rome, poviša regres za šolske malice za polovico število vpisanih romskih učencev, subvencionira pa tudi učbenike in delovne zvezke za potrebe učencev Romov. Ministrstvo kot pomoč pri pokrivanju stroškov šolskih potrebščin, prevozov in vstopnin za kulturne, naravoslovne in športne dni ipd. nakazuje šolam po 1.100 SIT mesечно na učenca Roma. Na področju predšolske vzgoje se lahko oblikuje romski oddelek, če je v njem najmanj 5 romskih otrok. V takem oddelku ministrstvo sofinancira cetrtno cene programa.

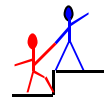

?? **Za učence s posebnimi potrebami** so se s sprejetjem nove šolske zakonodaje odprle širše možnosti za izobraževanje. Novost, ki jo prinaša predlog Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami v povezavi z Zakonom o vrtcih, z Zakonom o osnovni šoli, z Zakonom o poklicnem in strokovnem izobraževanju in z Zakonom o gimnazijah, je predvsem odpiranje možnosti za vključitev otroka v ustrezen vzgojno - izobraževalni program v rednih oblikah izobraževanja, ce je le - ta sposoben, glede na svoj psihofizični status, ob dodatni pomoci doseci vsaj minimalni standard znanja, ki ga opredeljuje posamezni program.

Zakoni, ki so bili sprejeti, še zlasti Zakon o osnovni šoli, vsebujejo določila, ki opredeljujejo načine in oblike vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami na različnih nivojih izobraževanja.

Predlog Zakona o usmerjanju je zasnovan kar se da široko in fleksibilno tako, da za učence s posebnimi potrebami določa vrsto različnih programov, v katerih se bodo z ustreznimi prilagoditvami in dodatno pomočjo lahko šolali.

Pomembne naloge na področju zmanjševanja revščine in socialne izključenosti imajo svetovalni delavci v vrtcih in šolah (osnovnih, srednjih in v dijaških domovih). V sprejetih Programskih smernicah za delo svetovalne službe je posebej poudarjeno, da se mora šolska svetovalna služba vključevati v iskanje in nudenje možnih oblik podpore in pomoči družinam, kadar je zaradi njihovih socialno-ekonomskih stisk ogrožen učencev telesni, osebni in socialni razvoj. Pri tem se povezuje z razredniki idr. učitelji, starši, vodstvom šole in ustreznimi zunanjimi ustanovami (s Centri za socialno delo idr. socialno-varstvenimi ustanovami in organizacijami).

2. 3. 7. SOCIALNO VARSTVO

a) Veljavna ureditev

Socialno varstvene dajatve

Socialno varstvene dajatve, namenjene zagotavljanju sredstev za preživetje, zagotavlja država. Vrste dajatev in pogoji za njihovo prejemanje so določeni z Zakonom o socialnem varstvu (Ur.l. RS št. 54/92). Aktivnosti za reševanje neugodnega socialnega položaja upravičenca in oblike pomoči, s katerimi se upravičencu zagotavljajo možnosti, da sam zagotovi socialno varnost sebi in svoji družini, imajo prednost pred dodeljevanjem socialno varstvenih dajatev.

Zakon zagotavlja upravičencem sredstva za preživetje in sicer določa dve vrsti socialno varstvenih dajatev:

1. denarno pomoč kot edini vir preživljanja in
2. denarni dodatek.

Denarna pomoč kot edini vir preživljanja je namenjena posameznikom, starim več kot 60 let ali za delo nesposobnim osebam, ki nimajo lastnih dohodkov, so brez premoženja in brez zavezancev, ki bi jih bili dolžni (po zakonu, pogodbi ali oporoki) preživljati in živijo doma. Taka oseba je upravičena :

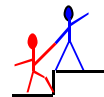
- ?? do mesečne denarne pomoči v višini 60% zajemcane plače, ki se lahko poveča za 30 % zaradi tuje nege in pomoči in za višino najemnine v neprofitnem stanovanju,
- ?? do enkratne denarne pomoči vsako leto v funkcionalni obliki, namenjeni za kurjavo, obleko, itd. v višini enomesečne pomoči.

Denarni dodatek je namenjen osebam in njihovim družinskim članom, ki si **zacasno** ne morejo zagotoviti sredstev za preživetje, iz razlogov, na katere ne more vplivati. Denarni dodatek se zato dodeli **za določen čas**, največ za obdobje 6 mesecev, z možnostjo ponovne dodelitve, če se okoliščine niso spremenile. Posameznik je upravičen do denarnega dodatka, če mesečni dohodek družinskih članov ne doseže višine, ki znaša:

1. za otroke do dopolnjenega 6. leta starosti 29% zajemcane plače
2. za otroke od 7. do dopolnjenega 14. leta starosti 34% zajemcane plače
3. za otroke od 15. leta do zaključka rednega šolanja 42% zajemcane plače
4. za odrasle osebe 52% zajemcane plače.

Družina dobi denarni dodatek v višini razlike med njihovimi mesečnimi dohodki v zadnjih 3 mesecih in tako izračunanem cenzusom. V dohodek se ne všteta otroški dodatki, štipendije in nekateri drugi socialni prejemki. Denarni dodatek se lahko poveča za 30% zaradi potrebe po tuji negi in pomoči in za višino najemnine v neprofitnem stanovanju, vendar skupna višina ne more znašati več kot neto zajemcena plača.

Socialne varstvene storitve

Socialno varstvene storitve, namenjene preprečevanju in odpravljanju socialnih stisk in težav, zagotavljajo v Republiki Sloveniji država in občine. Storitve se izvajajo v **okviru mreže javne službe** v obsegu, ki naj bi ga določil nacionalni program z merili za določitev mreže javne službe. Zakon o socialnem varstvu določa naslednje storitve, ki so namenjene odpravljanju socialnih stisk in težav:

1. prva socialna pomoč,
2. osebna pomoč,
3. pomoč družini,
4. institucionalno varstvo,
5. vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji,
6. pomoč delavcem v podjetjih, zavodih ter pri drugih delodajalcih.

Javno službo na področju socialnega varstva izvajajo:

- ?? javni socialno varstveni zavodi, ki jih ustanovijo država ali občine,
- ?? nevladne organizacije, ki pridobijo koncesijo za opravljanje javne službe,
- ?? druge pravne osebe in zasebniki, ki pridobijo koncesijo za opravljanje javne službe.

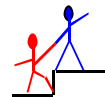
Pomemben delež dejavnosti socialnega varstva predstavljajo **druge socialno varstvene storitve**, ki jih kot izvirne programe razvijajo in izvajajo socialne službe na področjih zdravstva, vzgoje in izobraževanja, zaposlovanja in pravosodja ali naloge, ki jih opravljajo socialne službe v gospodarstvu ter programi nevladnih organizacij, združenj in zasebnikov. Pri tem so zlasti pomembni različni preventivni programi.

Zlasti v zadnjih letih je opazen hiter razvoj nevladnih organizacij. Te se vedno pogosteje pojavljajo kot izvajalke številnih programov za ljudi v najrazličnejših socialnih stiskah. V njihove programe je vključeno vedno več ljudi, tako tistih, ki izvajajo različne storitve, kot tudi tistih, ki želijo tovrstno pomoč. Njihovo delovanje marsikdaj temelji na prostovoljnem delu in na principih samopomoci. Deloma se financirajo iz donacij in prostovoljnih prispevkov, iz fundacij, iz prispevkov samih uporabnikov, njihovi programi pa so financirani tudi iz javnih sredstev, največkrat iz sredstev občinskih proračunov in sredstev Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. Ministrstvo v zadnjem obdobju znatno povečuje obseg podpore nevladnim organizacijam, ki sredstva iz tega vira pridobivajo na podlagi javnih razpisov.

b) Strateški oziroma programski dokumenti nacionalnega pomena, ki so v veljavi ali se pripravljajo ter novosti na zakonodajnem področju

Vlada Republike Slovenije je v letu 1998 predložila v sprejem Državnemu zboru RS **predlog Nacionalnega programa socialnega varstva do l. 2005**. Cilji in strategije določene za uresničevanje nacionalnega programa slonijo na naslednjih **dejstvih**:

- ?? število prejemnikov različnih denarnih prejemkov in drugih socialnih transferjev že dalj časa narašča,
- ?? razmeroma visoka stopnja brezposelnosti povzroča, da znaten del prebivalstva v najbolj aktivnem življenjskem obdobju izgublja enake možnosti za polno socialno vključenost; zlasti je zaskrbljujoca brezposelnost iskalcev prve zaposlitve in dolgotrajno brezposelnih oseb;

- ?? delež starejšega prebivalstva se hitro veča in bo že po letu 2000 pomembno vplival na programe zdravstva, pokojninskega in invalidskega varstva, socialnega varstva, pa tudi na razvoj odnosov v okviru družinskih skupnosti;
- ?? povečuje se število otrok in mladostnikov, ki doživljajo nasilje in spolne zlorabe ali se soočajo s težavami v odraščanju;
- ?? zaradi ekonomske negotovosti, pogojene predvsem s slabimi zaposlitvenimi in stanovanjskimi možnostmi, se pogoji za nastanek mlade družine kratkoročno ne izboljšujejo;
- ?? število samomorov in samomorilnih poskusov je zaskrbljujoče in se ne zmanjšuje;
- ?? invalidi in druge osebe s posebnimi potrebami ne morejo enakovredno nastopati v družbenem procesu, ker jim niso vedno in povsod zagotovljeni pogoji, da bi lahko ustrezno izkoristili in razvili svoje sposobnosti;
- ?? povečuje se delež tistih, ki imajo težave zaradi različnih odvisnosti;
- ?? ženske na mnogih področjih nimajo enakih možnosti kot moški in se pogosteje znajdejo v revščini, zlasti tiste, ki same preživljajo svoje otroke;
- ?? možnosti uporabnikov, da bi izbirali med različnimi oblikami pomoči, so še omejene.

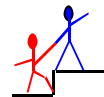
Navedena dejstva pogojujejo rizične življenjske situacije zlasti za naslednje skupine prebivalstva:

- ?? materialno ogrožene osebe, ki si brez lastne krivde ne morejo zagotoviti sredstev za preživetje;
- ?? otroke in mladoletnike s težavami pri odraščanju in prikrajšane za normalno družinsko življenje;
- ?? mladostnike, ki po dokončanem šolanju ne najdejo ustrezne zaposlitve;
- ?? zakonce in partnerje s težavami pri medsebojnih odnosih ali pri vzgoji otrok;
- ?? starejše osebe, ki ne morejo skrbeti same zase;
- ?? invalide, ki se zaradi prikrajšanosti ali motenj v telesnem in duševnem razvoju ne morejo usposobiti za samostojno življenje in delo ali ne morejo razviti vseh preostalih sposobnosti;
- ?? osebe, ki imajo težave zaradi zasvojenosti,
- ?? ženske in otroke, ki so ogroženi zaradi nasilja, zaradi revščine ali brezdomstva;
- ?? druge socialno izključene skupine.

Temeljno izhodišče **predloga Nacionalnega programa socialnega varstva do l. 2005** je predvsem zagotavljanje kvalitete življenja posameznikov, družin in posebnih skupin prebivalstva na področju socialnega standarda in na področju osebnostnega razvoja. Temeljna izhodišča ukrepov na področju socialnega varstva so zagotavljanje dostojanstva in enakih možnosti ter preprečevanje socialne izključenosti. Področje socialnega varstva je opredeljeno kot eden od sklopov socialne varnosti in temelji na socialni pravičnosti in solidarnosti, na načelih enake dostopnosti, proste izbire oblik ter aktivne socialne politike.

V okviru slednje so zapisana prizadevanja države za

- ?? preprečevanje in odpravljanje revščine ter socialno izključenosti oseb, ki si same ne morejo zagotoviti socialne varnosti z delom ali na druge aktivne načine, in drugih oseb v različnih socialnih stiskah,
- ?? organiziranje programov skrbi za starejše osebe,
- ?? zagotavljanje pogojev za dostojanstvo in čimbolj neodvisen način življenja invalidov in drugih oseb, ki ne morejo same skrbeti zase,
- ?? skrb za medgeneracijsko solidarnost,
- ?? zagotavljanje enakih možnosti obema spoloma.

Po predlogu nacionalnega programa bodo ukrepi države usmerjeni k naslednjim **socialno varstvenim ciljem:**

1. Izboljšanje kvalitete življenja

Zagotoviti pogoje, ki bodo vsakomur omogočali socialno varnost in cloveško dostojanstvo, pogoje, s katerimi se bo vzdrževal in razvijal ugoden socialni položaj vseh prebivalcev ter pogoje, ki bodo prispevali k socialni pravicnosti, k razvijanju solidarnosti, strpnosti in upoštevanju razlicnosti;

2. Zagotavljanje aktivnih oblik socialnega varstva

Preprecevati socialno izkljucenost in revščino pri posameznikih, družinah in skupinah prebivalstva, ki si varnosti ne morejo zagotoviti sami z delom, s sistemom zavarovanj, z dohodki iz premoženja ali na druge aktivne nacine. Razviti podlage za uveljavljanje nacela lastne odgovornosti upravicencev ter jim zagotoviti vpliv na nactovanje pomoci in nuditi možnost izbire med razlicnimi programi;

3. Razvoj strokovnih socialnih mrež pomoci

Zagotoviti strokovno podporo in pomoc pri zadovoljevanju osebnih in socialnih potreb vsem, ki se znajdejo v socialni stiski in tistim, ki zaradi razlicnih razlogov niso sposobni za samostojno življenje in delo ali ne morejo uspešno delovati v svojem socialnem okolju.

4. Vzpostavitev in razvoj pluralnosti dejavnosti

Zagotoviti možnosti za razvoj prostovoljnega dela, solidarnosti, dobroteljnosti in samopomoci, za uveljavitev nevladnega sektorja, zasebnistva in uporabniških združenj, ter jih povezati v enovit sistem socialnega varstva na nacionalni ravni.

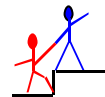
5. Oblikovanje novih pristopov za obvladovanje socialnih stisk

Nactno razvijati nove socialno varstvene programe, ki bodo omogočali odzivanje na spremembe socialnega položaja prebivalstva, uvajati nove metode dela in skrbeti za razvoj stroke.

Za doseganje zastavljenih ciljev so v predlogu nacionalnega programa določene **strateške usmeritve države:**

Na podrocju dajatev so pomembne naslednje usmeritve:

1. Najpomembnejši element socialne varnosti aktivnega prebivalstva sta **delo in ustrezna zaposlitev**, zato bo potrebno še naprej razvijati **nove ukrepe aktivne politike zaposlovanja. Pri zagotavljanju aktivnih oblik socialnega varstva pa bodo imele pomoci v obliki storitev prednost pred pasivnimi denarnimi oblikami.** V ta namen bo potrebno zagotoviti možnosti, da se bodo prejemniki denarnih pomoci vkljucevali zlasti v razlicne programe aktivne politike zaposlovanja ter na ta nacin prehajali iz kroga pasivnih prejemnikov socialnih podpor v krog tistih, ki si bodo socialno varnost zagotovili sami z delom in zaposlitvijo.
2. Tistim, ki si sami ne morejo zagotoviti najnujnejših sredstev iz razlogov, na katere ne morejo vplivati in nimajo zagotovljenega minimalnega dohodka za preživetje, **bo država zagotavljala preživetje na dostojni ravni** s sistemom socialno varstvenih dajatev in si na ta nacin prizadevala za preprečevanje njihove socialne izkljucenosti. Vprašanje, ki se postavlja je, kaj je dostojna raven preživetja. Raziskovalci (Stanovnik, Stropnik, 1998) predlagajo uvedbo minimalnega

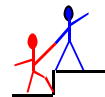

zagotovljenega dohodka namesto dosedanje socialno varstvene dajatve, ki bi bil enak izračunanim minimalnim življenjskim stroškom oziroma bi njegova višina omogočala zadovoljevanje vsaj osnovnih življenjskih potreb. Pri tem pa je potrebno ohraniti za delo stimulatívno razmerje med minimalnim zagotovljenim dohodkom in minimalno placo.

3. Država bo prejemnike denarnih pomoči vzpodbujala, da se aktivno vključijo v razreševanje svojih težav in se zavedo **lastne odgovornosti za svoj socialni položaj, pri čemer je potrebno upoštevati dejstvo, da denarna pomoč ne more biti trajna temveč le začasna rešitev.**

Na področju storitev je poudarjeno:

1. zagotoviti je potrebno povečan obseg storitev za starejše, invalide in vse, ki se znajdejo v socialni stiski,
2. zagotavljanje **pluralnosti storitev in programov**, ki bi bili ljudem bolj prijazni ter prilagojeni njihovim posebnim potrebam in na katere bi lahko kot uporabniki tudi vplivali. Tistim, ki se zaradi različnih razlogov pogosteje znajdejo v rizičnih življenjskih situacijah, bo država zagotavljala **posebne programe** socialno varstvenih storitev.
3. V obstoječo mrežo javne službe bo država vključevala različne izvajalce na podlagi koncesij ter nacrtno dograjevala mrežo različnih storitev. Preko podeljevanja koncesij in stabilnejšega sofinanciranja programov bo omogočila razvoj nevladnega sektorja in zasebnitva, kar bo skupaj z obstoječimi oblikami omogočilo **pluralnost izvajanja storitev** socialnega varstva.
4. V večji meri je potrebno priceti vzpostavljati sisteme individualnega financiranja pravic.

2. 4. DAVCNA POLITIKA

a) Veljavna ureditev

V davcnem sistemu so elementi socialne politike prisotni predvsem v sistemu obdavčitve dohodkov fizicnih oseb, ki ga ureja zakon o dohodnini.

Dohodnina se obracunava **po progresivnih stopnjah** od najnižje 17% do najvišje 50% stopnje.

V zakonu je določena **splošna ali osebna olajšava** v višini 11% letne poprecne place zaposlenih v Republiki Sloveniji in velja za vse zavezance.

Dodatna **posebna olajšava se prizna invalidom** s 100% telesno okvaro, ce jim je bila priznana pravica do tuje nege in pomoci in sicer v višini 100% poprecne letne place zaposlenih v Republiki Sloveniji, **dijakom in študentom** za delo preko pooblaščenih organizacij se prizna posebna olajšava v višini 40% poprecne letne place zaposlenih, **zavezancem po 65. letu starosti** pa posebna olajšava v višini 8% poprecne letne place zaposlenih.

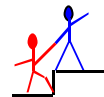
Prav tako se prizna **posebna olajšava zavezancem, ki vzdržujejo družinske clane**. Za prvega otroka in za vsakega drugega vzdrževanega družinskega clana se davčna osnova zmanjša za znesek, ki znaša 10% poprecne letne place zaposlenih. Za vsakega nadaljnjega otroka se olajšava poveca za 5% navedene place. Za otroka z zmerno, težjo in težko motnjo v telesnem in duševnem razvoju znaša olajšava 50% navedene place.

Davka od osebnih prejemkov se **ne placuje od določenih kategorij osebnih prejemkov**, kot so varstveni dodatek k pokojnini, denarne pomoci za brezposelnost, družbene pomoci otrokom, denarne pomoci kot edini vir preživljanja ter denarni dodatek po zakonu o socialnem varstvu, enkratne denarne pomoci po posebnih predpisih, nadomestil za invalidnost, dodatkov za pomoc in postrežbo, prejemkov od obcasnega dela invalidov, štipendij ucencev, dijakov in študentov, prejemkov za obcasno ali zacasno nego ali pomoc invalidom.

b) Povezava davčne in socialne politike

Ena od temeljnih funkcij javnih financ kot celote je prerazdelitvena funkcija, ki pomeni prerazdeljevanje dohodka med prebivalstvom s korekcijo deležev v razdelitvi, kakršne oblikuje lastnina produkcijskih tvorcev. Davčni sistem je v splošnem neprimeren kot instrument za doseganje prerazporeditve dohodka, saj je njegova temeljna funkcija zbiranje prihodkov praracuna za financiranje izdatkov, med drugim tudi za potrebe programov s podrocja socialnega varstva. Zmanjšanje neenakosti in revščine je mogoce ucinkoviteje doseci z ukrepi na podrocju dohodkovne politike in na podrocju socialnega varstva.

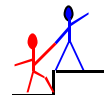
Prerazdelitvena funkcija ima dva cilja, in sicer, da zagotovi tistim z najnižjimi dohodki nekoliko vec dohodka in da imajo hkrati tisti z najvišjimi dohodki na razpolago nekoliko manj dohodka. Davčni

sistem v okviru tega, konkretno sistem dohodnine, nima vpliva na doseganje prvega cilja, saj tisti z najnižjimi dohodki praviloma niso davčni zavezanci in jim zato davčni sistem tudi nicesar ne daje, lahko pa vpliva na doseganje drugega cilja, in sicer na to, da imajo tisti z najvišjimi dohodki po obdavčitvi na razpolago nekoliko manj dohodka. To je mogoče doseči **s progresivno lestvico za odmero dohodnine in s pomočjo olajšav**, od katerih je pomembnejša splošna olajšava, ki določa višino neobdavčenega dohodka in olajšava za vzdrževane družinske člane. Naslednji dejavnik, ki vpliva na progresivnost dohodnine, je **oblika davčnih olajšav**, in sicer ali so določene **v obliki znižanja davčne osnove ali v obliki znižanja davka**. Uporaba te ali one oblike v davčnem sistemu je odvisna predvsem od politike, ki jo davčni sistem podpira. Olajšave v obliki znižanja davčne osnove primerneje merijo zmožnost placila davka glede na dosežene dohodke, medtem ko so olajšave v obliki znižanja davka primernejše za doseganje socialnih ciljev, saj je njihov učinek ta, da je davčni prihranek naceloma enak za vsakega zavezanca, ne glede na višino dohodka, za razliko od olajšav v obliki znižanja davčne osnove, pri kateri je davčni odvisen od višine dohodka.

Eden od instrumentov, s katerim je v okviru sistema dohodnine mogoče vplivati tudi na doseganje določenih socialnih ciljev, so tudi **oprostitve placila dohodnine**. Te so praviloma namenjene nekaterim socialnim transferjem, njihov učinek pa je ta, da se prejemniku določenega transferja le-ta ne všteva v davčno osnovo, ne glede na dejansko višino dohodkov te osebe. Zato je v primerih socialnih transferjev, ki niso odvisni od dohodkovnega cenusa, lahko primerneje, da so le-ti obdavčeni, saj se v tem primeru ustvari razlika med prejemniki z nižjimi dohodki in prejemniki z visokimi dohodki, ker je učinek transferja večji pri prejemnikih z nižjimi dohodki.

Davčni sistem ima torej na razpolago instrumente, ki lahko v določeni meri vplivajo tudi na prerazporejanje dohodka, vendar se praviloma uporabljajo **le kot komplementarni instrumenti oziroma kot podpora socialni in drugim politikam**, saj ima davčni sistem glede na svoje specifičnosti tudi omejene možnosti vplivanja. Vsekakor pa **je potrebna usklajenost pri izbiri instrumentov, tako v sistemu zagotavljanja socialne varnosti kot tudi v davčnem sistemu, s ciljem doseganja določenih socialnih ciljev**.

2. 5. BREZPLACNA PRAVNA POMOC

a) Veljavna ureditev

Sistem brezplačne pravne pomoči v Republiki Sloveniji je zaenkrat urejen v veljavni procesni zakonodaji.

Tako je pravna pomoč "revnim" strankam v pravnem postopku urejena v **Zakonu o pravnem postopku** (UL RS, št. 26/99) in sicer v okviru določil o oprostitvi stroškov postopka in postavitvi pooblaščenca stranki, ki je v celoti oproščena placila stroškov postopka.

V zvezi s stroški postopka ZPP določa, da vsaka stranka predhodno sama krije stroške, ki jih povzroci s svojimi dejanji. Ob koncu postopka pa sodišče odloči o povrnitvi potrebnih stroškov, katerih povrnitev je stranka pravocasnno zahtevala, glede na uspeh v pravdi. Ne glede na izid pravde pa mora stranka povrniti nasprotni stranki tiste stroške, ki jih je povzročila po svoji krivdi ali po naključju, ki se je njej primerilo.

V poglavju o stroških postopka pa ZPP vsebuje tudi določila o **oprostitvi placila stroškov postopka**, s katerimi je "revnim" strankam v pravnem postopku zagotovljena t.i. brezplačna pravna pomoč.

Sodišče oprosti placila stroškov postopka stranko, ki po svojem splošnem premoženjskem stanju ne zmore teh stroškov brez škode za nujno preživljanje sebe in svoje družine. Oprostitev stroškov postopka je lahko:

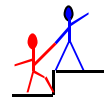
?? popolna: v tem primeru obsega oprostitev taks in oprostitev predujma za stroške pric, izvedencev, ogledov in sodnih oglasov; ali

?? delna: sodišče lahko oprosti stranko samo placila taks, ce bi bila s placilom taks občutno zmanjšana sredstva, s katerimi se preživlja ali se preživljajo njeni družinski clani. Ne glede na navedeno pa lahko sodišče stranki placilo taks tudi odloži do izdaje odločbe ali pa ji dovoli obrocno placilo.

Pri odlocanju o oprostitvi stroškov postopka mora sodišče skrbno presoditi vse okoliščine, zlasti pa mora upoštevati vrednost spornega predmeta, število oseb, ki jih stranka preživlja, in dohodke ter premoženje, ki ga imajo stranka in njeni družinski clani.

Določbe o oprostitvi placila stroškov postopka ter določbe o možnosti odložitve placila oziroma obrocnega placila taks ne veljajo za podjetnika posameznika v sporih v zvezi z njegovo dejavnostjo in za pravne osebe.

O oprostitvi placila stroškov postopka odloči sodišče prve stopnje na predlog stranke. Stranka je dolžna predlogu priložiti potrdilo pristojnega upravnega organa o svojem premoženjskem stanju in o premoženjskem stanju članov gospodinjstva, potrdilo o svojih dohodkih in o dohodkih članov gospodinjstva, zadnjo odločbo o dohodnini ter morebitne druge dokaze, s katerimi dokazuje svoje premoženjsko stanje in premoženjsko stanje članov gospodinjstva. Ce je potrebno, si lahko sodišče tudi po uradni dolžnosti preskrbi potrebne podatke in obvestila o premoženjskem stanju stranke, ki prosi za oprostitev, lahko pa zasliši o tem tudi nasprotno stranko.

ZPP pa daje poleg možnosti oprostitve stroškov postopka, tudi **možnost postavitve pooblaščenca** stranki, ki jo je sodišče popolnoma oprostilo placila stroškov postopka.

ZPP namrec določa, da v primeru, ce je stranka popolnoma oproščena placila stroškov postopka, sodišče prve stopnje na njeno zahtevo odloči, naj jo zastopa pooblaščenec, kadar je to nujno, da se varujejo njene pravice. Stranka, ki ji je postavljen pooblaščenec, je oproščena placila dejanskih izdatkov in nagrade postavljenemu pooblaščenca. Za pooblaščenca se postavi odvetnik, ki lahko le iz upravičenih razlogov zahteva razrešitev.

Ce je stranka popolnoma oproščena placila stroškov postopka, se izplacajo iz sredstev sodišča predujmi za stroške pric, izvedencev, tolmacev, ogledov in sodnih oglasov ter dejanski izdatki in nagrada postavljenega pooblaščenca.

Sklep o oprostitvi placila stroškov in o postavitvi pooblaščenca lahko sodišče prve stopnje med postopkom razveljavi, ce ugotovi, da stranka zmore stroške postopka. Pri tem sodišče odloči, ali naj stranka popolnoma ali deloma povrne tudi tiste stroške in takse, ki jih je bila prej oproščena, ter dejanske izdatke in nagrado postavljenega pooblaščenca. V prvi vrsti se morajo povrniti zneski, ki so bili placani iz sredstev sodišča.

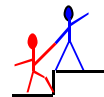
Takse in stroški, ki so bili placani iz sredstev sodišča, ter dejanski izdatki in nagrada postavljenega pooblaščenca so del pravnih stroškov. Katere od teh stroškov mora povrniti nasprotnik stranke, ki je oproščena placila stroškov postopka, odloči sodišče po določbah o povrnitvi stroškov. Takse in stroške, ki so bili placani iz sredstev sodišča, izterja po uradni dolžnosti sodišče prve stopnje od stranke, ki jih je dolžna povrniti. Ce je nasprotnik stranke, ki je oproščena placila stroškov postopka, obsojen na povrnitev pravnih stroškov, pa se ugotovi, da ne zmore teh stroškov, lahko sodišče pozneje odloči, da mora placati vse stroške iz prvega odstavka tega clena ali del stroškov stranka, ki je oproščena placila stroškov postopka, iz tistega, kar ji je bilo prisojeno. S tem pa se ne posega v pravico te stranke, da lahko zahteva od nasprotnika povrnitev tistega, kar je placala.

Določila ZPP, ki se nanašajo na oprostitve placila stroškov postopka in na postavitev pooblaščenca, veljajo tudi v **nepravdnem postopku**, v postopku **pred upravnim sodiščem** in v postopku **pred delovnimi in socialnimi sodišči**. Poleg tega pa Zakon o delovnih in socialnih sodiščih (UL RS, št. 19/94 in 20/98) še dodatno določa, da lahko delavca ali zavarovanca v sporu zastopa predstavnik sindikata, ki ga organizacija sindikata najame ali zaposli za zastopanje svojih članov.

Kako je s postavitvijo odvetnika “revnim” in oprostitvijo stroškov postopka v **kazenskem postopku**, določa Zakon o kazenskem postopku (ZKP; UL RS, št. 63/94, 70/94, 25/96, 39/96, 5/98, 49/98, 72/98, 6/99, 72/98, 6/99).

V skladu z določili ZKP ima osumljenec pravico do zagovornika od odvzema prostosti dalje. Ce si osumljenec, kateremu je odvzeta prostost, glede na svoje gmotne razmere, ne more zagotoviti zagovornika sam, mu ga na njegovo zahtevo in stroške države postavi organ za notranje zadeve, ce je to v interesu pravčnosti.

Obdolženec ima pravico, da se brani sam ali s strokovno pomočjo zagovornika, ki si ga izbere sam izmed odvetnikov. Ce si obdolženec ne vzame zagovornika sam, mu ga postavi sodišče, kadar je to določeno z ZKP, da se zagotovi njegova obramba. Ce pa si obdolženec, glede na svoje gmotne

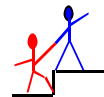
razmere, ne more zagotoviti zagovornika sam, mu ga mora na njegovo zahtevo in stroške države zagotoviti država ob pogojih, ki jih določa ZKP.

Tudi zasebni tožilec, oškodovanec in oškodovanec kot tožilec ter njihovi zakoniti zastopniki smejo izvrševati svoje pravice v postopku po pooblaščenju. ZKP določa, da lahko sodišče v primeru, ce tece postopek za kaznivo dejanje, za katero je v zakonu predpisana kazen zapora nad tri leta, postavi oškodovancu kot tožilcu na njegovo zahtevo pooblaščenca, ce je to koristno za postopek in ce oškodovanec kot tožilec po svojih gmotnih razmerah ne more placati stroškov zastopanja. O zahtevi odloči preiskovalni sodnik oziroma predsednik senata, pooblaščenca pa postavi predsednik sodišča izmed odvetnikov. ZKP tudi določa, da mora imeti mladoletni oškodovanec v kazenskem postopku, ki tece zaradi kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost ali kaznivega dejanja zanemarjanja mladoletne osebe in surovega ravnanja, ves čas od uvedbe kazenskega postopka dalje pooblaščenca, ki skrbi za njegove pravice, še posebej v zvezi z zaščito njegove integritete med zaslišanjem pred sodiščem in uveljavljanjem premoženjskopravnega zahtevka. Mladoletnemu oškodovancu, ki pooblaščenca še nima, postavi pooblaščenca sodišče po uradni dolžnosti izmed odvetnikov.

Sodišče sme v odločbi, s katero odloči o stroških, oprostiti obdolženca povrnitve vseh stroškov ali dela stroškov kazenskega postopka, ce bi bilo zaradi njihovega placila ogroženo vzdrževanje obdolženca ali oseb, ki jih je obdolženec dolžan vzdrževati. Oprostitev stroškov v tem primeru zajema: stroške za price in za ogled ter nagrado in stroške za izvedence, tolmače in strokovnjake; vozne stroške za obdolženca; izdatke za privedbo obdolženca oziroma tistega, ki mu je bila vzeta prostost; vozne in potne stroški uradnih oseb; stroške za zdravljenje obdolženca, dokler je v priporu in stroške poroda; povprečnino. Ce se takšne okoliščine ugotovijo po izdaji odločbe o stroških, sme predsednik senata s posebnim sklepom oprostiti obdolženca povrnitve stroškov kazenskega postopka, ali pa mu dovoliti, da jih povrne v obrokih.

Nagrado in potrebne izdatke zagovornika ter pooblaščenca zasebnega tožilca ali oškodovanca pa mora placati zastopani, ne glede na to, kdo je po odločbi sodišča dolžan placati stroške kazenskega postopka, razen v primerih, ko obremenjujejo po določbah ZKP nagrada in potrebni izdatki zagovornika proračun. Ce je bil obdolžencu zagovornik postavljen, pa bi bilo ogroženo njegovo vzdrževanje ali vzdrževanje oseb, ki jih je obdolženec dolžan vzdrževati, ce bi moral placati zagovorniku nagrado in potrebne izdatke, se ti izplacajo iz proračunskih sredstev. Tako se ravna tudi, ce je bil oškodovancu kot tožilcu postavljen pooblaščenec.

V skrajšanem postopku pred okrajnim sodiščem se lahko tudi v primeru, ce ni pogojev za obvezno obrambo, obdolžencu, ki po svojih gmotnih razmerah ne more placati stroškov za obrambo, na njegovo zahtevo postavi zagovornik po uradni dolžnosti, ce je to v interesu pravčnosti.

3. VLOGA NEVLADNIH ORGANIZACIJ

Učinkovita nacionalna strategija za zmanjšanje revščine in socialne izključenosti ne more sloneti le na državnih ukrepih. Zato sta v tem poglavju na kratko prikazana pomen in vloga nevladnih organizacij na tem področju.

Nastanek prvih slovenskih neprofitnih prostovoljnih organizacij seže v konec 19.stol. in začetek 20.stoletja. Tako je neprofitno volonterski sektor tradicionalni del slovenske družbe vse od konca 19. stoletja in je imel pomemben vpliv na političnem, kulturnem, naravovarstvenem pa tudi karitativnem področju. Po drugi svetovni vojni opazimo veliko dinamiko razvoja v začetku petdesetih let, najbolj intenzivna dinamika razvoja nevladnih organizacij pa je bila v sedemdesetih letih. V začetku devetdesetih let je močno naraslo število športnih, kulturnih društev ter društev, ki se ukvarjajo s socialnim varstvom in zdravstvom.

Ocenjuje se, da je danes v Sloveniji registriranih približno 13.000 društev. Številne od teh organizacij imajo organizirano celovito nacionalno mrežo in so prisotne na celotnem območju države.

Zlasti v zadnjem obdobju so se pričele ustanovljati tudi različne fundacije.

Pravni status, vlogo in pomen nevladnih organizacij v Sloveniji poleg ustave kot temeljnega akta opredeljuje sledeca zakonodaja:

- Zakon o društvih (Ur. list RS 60/95)
- Zakon o ustanovah (Ur. list RS 60/95)
- Zakon o zavodih (Uradni list RS 22/91) ter
- pravilniki, ki opredeljujejo status društev v javnem interesu.

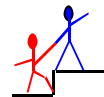
Nevladne organizacije terminološko tako utemeljujejo pojmi društva, ustanove in zavodi. Zakon o društvih določa temeljna načela neprofitno volonterskega sektorja. To so: prostovoljnost, samostojnost, nepridobitnost in javnost delovanja. Ta načela so enaka nedavnim smernicam EU, ki navajajo pet bistvenih lastnosti nevladnih organizacij (Evropska komisija, COM. 97.241). Zakon utemeljuje društva kot pravne osebe zasebnega prava in kot taka nastopajo v pravnem prometu.

Osnovni cilji velike večine nevladnih organizacij na vseh od obravnavanih področjih so usmerjeni neposredno v zagotavljanje socialne vključenosti čim širšega kroga ljudi. Vecinoma njihova dejavnost in njihovi programi pomenijo dopolnjevanje državnih ukrepov in storitev javnih služb. Del njihove dejavnosti pa je usmerjen tudi v prizadevanje za ustrežnejšo ureditev državne skrbi.

Financiranje nevladnih organizacij poteka v več smereh:

- iz državnega proračuna,
- iz proračuna lokalnih skupnosti,
- preko ustanov,
- preko neposrednih donacij posameznikov in pravnih oseb,
- preko članarin.

Financiranje iz javnih sredstev (tako na državni kot na lokalni ravni) poteka preko javnih razpisov.

Nevladne organizacije, ki delujejo na področju socialnega varstva, so pomembne pri vzpodbujanju pluralizacije izvajalcev in storitev. Njihova vloga je opredeljena v Zakonu o socialnem varstvu kakor tudi v predlogu Nacionalnega programa socialnega varstva do l. 2005. Sprememba zakonodaje na tem področju je vzpodbudila razcvet društev, ki se ukvarjajo s humanitarno dejavnostjo in nudenjem socialno varstvenih storitev. Vlogo karitativnih organizacij pa so že v začetku devetdesetih delno zacele prevzemati tudi verske organizacije.

Vloga nevladnih organizacij na tem področju je v devetdesetih letih bila sledeca:

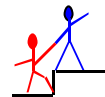
- ?? povecale so število storitev, zapolnile praznine javnega sektorja,
- ?? v prakso socialnega dela so vpeljale nov pristop do uporabnikov- "users involvement"
- ?? pospešile so inovacije na področju socialnega dela, tako na področju izvajanja storitev, kot financiranja storitev,
- ?? povecale so zavedanje o "tabu" temah
- ?? z razvijanjem prostovoljstva dvignile raven solidarnosti
- ?? uvedle nova področja in oblike socialnega dela itd.

Med številnimi nevladnimi organizacijami je nedvomno izredno pomembna vloga humanitarnih organizacij, zlasti največjih in najpomembnejših kot sta Rdeči križ Slovenije in Slovenska Karitas. Prav tako na vseh področjih vzpostavljanja ustrežnejših možnosti za socialno vključevanje igrajo zelo pomembno dejavnost invalidske organizacije kot najpomembnejše oblike samoorganiziranja invalidov. V zadnjem času zlasti na področju socialnega varstva nastaja vse več organizacij za samopomoc in krepí se vloga prostovoljnega dela. Nastajajo številni preventivni programi, programi za preprečevanje zasvojenosti, programi pomoči žrtvam nasilja, katerih nosilke so nevladne organizacije.

V predlogu Nacionalnega programa socialnega varstva do l. 2005 je vloga nevladnega sektorja opredeljena v okviru enega od petih temeljnih ciljev, katerega izhodišče je zagotoviti možnosti za razvoj solidarnosti, dobrodelnosti in samopomoci in za uveljavitev nevladnega sektorja, zasebnitva in združenja uporabnikov ter jih povezati v enovit sistem socialnega varstva. Ta cilj naj bi dosegli tako preko ustreznih davčnih mehanizmov kot tudi preko podeljevanja koncesij in stabilnejšega sofinanciranja programov nevladnih organizacij.

Nevladne organizacije na področju socialnega varstva izvajajo številne programe, ki so pomembni pri preprečevanju socialne izključenosti kot so npr.

- ?? materinski domovi in zavetišča za ženske, žrtve nasilja,
- ?? stanovanjske skupine in drugi programi za osebe z dolgotrajnimi psihosocialnimi težavami,
- ?? telefoni za pomoč ljudem v stiski,
- ?? skupine za samopomoc,
- ?? centri za socialno rehabilitacijo zasvojenih,
- ?? zagovorništvo,
- ?? svetovanje in informiranje,
- ?? pravna pomoc,
- ?? neformalno izobraževanje in usposabljanje odraslih,
- ?? letovanje otrok in mladostnikov iz socialno ogroženih okolij,

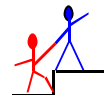
-
- ?? organizacija prostocasnih in pocitniških programov za otroke in mladostnike iz socialno ogroženih okolij,
 - ?? zaščita individualnih pravic pred državo ali monopolisticnim gospodarstvom (vojaki, potrošniki),
 - ?? materialna pomoc ljudem v stiski,
 - ?? oskrba brezdomcev in
 - ?? številni drugi preventivni programi.

Tudi na podroccju zdravstva se krepi samoorganiziranost bolnikov, zlasti na podroccju duševnega zdravja pa nevladne organizacije postajajo nosilke novih trendov.

Vse pomembnejša postaja vloga nevladnih organizacij tudi na podroccju izobraževanja, nastajajo fundacije, ki imajo pomembno vlogo pri omogocanju študija in drugih oblik izobraževanja.

Nevladne organizacije na stanovanjskem podroccju so predvsem sveti za varstvo pravic najemnikov, ki se organizirajo na občinski ravni. Vendar ugotavljamo, da kljub izrecni zakonski možnosti za ustanovitev svetov, so ti ustanovljeni in aktivni le v manjšem številu obcin.

Pomembno vlogo pri pomoci posameznikom, ki živijo v neugodnih socialnih razmerah, imajo tudi sindikati. Vecina namenja precejšen del sredstev za socialne pomoci, nudi svojim članom brezplačne pravne pomoci, omogoca cenejše letovanje itd.

V. PREDLOGI UKREPOV

Vlada Republike Slovenije ugotavlja, da veljavna ureditev v Sloveniji vključuje številne mehanizme za preprečevanje in zmanjševanje revščine ter socialne izključenosti. Hkrati ugotavlja, da je na vseh ključnih področjih, ki morajo še nadalje in še v večji meri prispevati k tem ciljem, v pripravi ali pa v postopku sprejemanja vrsta novih ukrepov, ki bodo nadomestili dosedanje ali pa zapolnili vrzeli in tako zagotovili večjo učinkovitost.

Zato bo Vlada RS podprla in predlagala sprejem dodatnih ukrepov v naslednjih dokumentih:

1. STRATEŠKI IN PROGRAMSKI DOKUMENTI

1.1. - Strateški cilji razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006 ter Nacionalni akcijski program zaposlovanja za leti 2000 do 2001, - Program usposabljanja in zaposlovanja invalidov do leta 2002

Z navedenimi dokumenti, ki so sprejeti ali so v fazi sprejemanja, so opredeljene ključne značilnosti težko zaposljivih in ranljivih skupin, njihov položaj na trgu dela, ukrepe, ki se predvidevajo za pospeševanje zaposlovanja teh skupin odnosno njihove integracije ter preprečevanje socialnega izključenja.

Globalni cilji ukrepov in programov aktivne politike zaposlovanja so pospeševanje zaposljivosti težko zaposljivih skupin predvsem z dvigom usposobljenosti, pridobivanjem znanj in veščin ter na drugi strani tudi pomagati delodajalcem k razvoju delovnih mest.

Slovenija bo v bodoče razvijala tiste ukrepe, ki bodo bolj izenacevali možnosti zaposlovanja različnih skupin prebivalstva, izboljševali prilagodljivost posameznikov in podjetij in pospeševale razvoj podjetništva ter skladnega gospodarskega in regionalnega razvoja. Največji premiki bodo pri izvajanju usposabljanja in izobraževanja tako po obsegu vključitev oseb kot tudi kvaliteti ter obliki različnih programov. Za te namene bo zagotovljeno večji obseg sredstev iz javnih virov.

Druga novost bo v pristopu pri izvedbi dela programov zlasti v primerih prestrukturiranja podjetij ali razvoja novih zaposlitvenih projektov na lokalni ravni. Z instrumenti se bo pospeševalo tesnejše sodelovanje lokalne skupnosti, nosilcev podjetniških pobud, razvojnih centrov, gospodarske zbornice, obrtne zbornice in drugih.

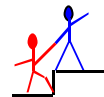
Na tej osnovi in ob dopolnjevanju zakonske ureditve bo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve izvajalo naslednje ukrepe:

1. Pri mladih brez poklicne usposobljenosti se bodo uvedli predvsem:

?? posebni programi osebnostnega razvoja in predpoklicnega izobraževanja in usposabljanja

?? razvoj in vzpostavitev medpodjetniških izobraževalnih centrov

?? razvoj ucnih podjetij in ucnih delavnic

- ?? razvoj in spodbujanje novih oblik povezovanja mladih na lokalnem nivoju s ciljem spodbujanja novih znanj in veščin (študijskih krožki, središča za samostojno izobraževanje, zagotovitev infrastrukture za teledela, teleservisa)
- ?? razvoj sistema ugodnih kreditov za izobraževanje
- ?? vzpostavljanje skladov za razvoj cloveških virov

2. Osrednji cilj Programa zaposlovanja invalidov do leta 2002, ki ga je sprejela Vlada Republike Slovenije v zacetku leta 1999, je intenzivirati obseg in kvaliteto usposabljanja invalidov, da se bodo lahko enako potegovali za zaposlitev na trgu dela. Tu mislimo tako na obseg sredstev, ki bodo na voljo, kot tudi razvoj kvalitetnih programov in pospeševanje izvajalcev usposabljanja. Z novelo zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti se lahko vključujejo v programe aktivne politike zaposlovanja tudi invalidi II. In III, kategorije, ki nimajo zagotovljenega ustreznega dela, ceprav so še v delovnem razmerju.

Ker se možnosti zaposlovanja invalidov pod obicajnimi pogoji vse bolj krcijo, bomo uvedli kvotni sistem zaposlovanja invalidov, ki ga poznajo tudi v drugih evropskih državah. Zavedamo se, da je najboljši nacin delovne integracije in s tem preprecevanja socialne izkljucenosti, zaposlovanje v obicajnem delovnem okolju in ne le v invalidskih podjetjih, kjer lahko pride do nezaželenih ucinkov segregacije.

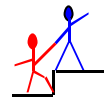
Ker nekaterih kategorij invalidov zaradi hude invalidnosti ni možno zaposlovati pod obicajnimi pogoji, jim je potrebno omogociti delo v posebnih oblikah. Ta nacin smo v Sloveniji uspešno razvijali, vendar pa bodo te oblike v bodoce bolj povezane z lokalnimi pobudami ali samimi invalidskimi organizacijami.

3. Programi vzpodbujanja poklicnega uveljavljanja žensk bodo predvsem:

- ?? zagotavljanje podpore za ustanavljanje lastnih podjetij
- ?? prehod od formalne podpore enakim možnostim k dejanskim, s pomocjo zacasnih pozitivnih ukrepov
- ?? povecati udeležbo v programih izobraževanja in usposabljanja
- ?? zagotovitev infrastrukture za povecanje deleža žensk v podjetništvu in njihove participacije v programih izobraževanja in usposabljanja odraslih
- ?? vzpostavljanju infrastrukture za razvoj ženskega podjetništva
- ?? sistem finančnih spodbud za razvoj ženskega podjetništva
- ?? tehnicna pomoc pri ustanavljanju podjetij
- ?? spodbujanje žensk za prevzemanje vodstvenih in upravljavskih funkcij
- ?? razvoj mreže otroškega varstva
- ?? razvoj centrov za enoroditeljske družine pri vkljucevanju v zaposlitev
- ?? skrajševanje delovnega casa s ciljem usklajevanja delovne kariere in družinskega življenja
- ?? priprava in uveljavljanja kodeksa dobre prakse, ki bo uveljavil pozitivne usmeritve za uskladitev družinskega in poklicnega življenja.

4. Za populacijo nacionalnih manjšin zlasti Romov bodo uveljavljeni specifični programi.

Ker te osebe pogosto naletijo na odpor pri delodajalcih - ti jih zavrcajo zaradi slabih izkušenj z njimi - bo potrebno razvijati za njih specifične instrumente in oblike zaposlovanja. To pomeni takšne oblike dela, ki bodo bolj upoštevale njihove osebne in kulturne posebnosti, vendar bodo

povezane z legalno ekonomijo in reguliranim trgom dela. Kot največjo možnost delovne integracije bomo pospeševali razvoj kooperativ, kjer bodo na način integracije poleg Romov zaposleni tudi drugi. V okviru razpisov bomo financirali razvoj in delovanje teh projektov na lokalni ravni vendar ob tesnem sodelovanju lokalnih skupnosti v okviru okoljskih razvojnih programov. Poleg teh programov bomo v večjem obsegu zagotovili vključevanje v psihosocialne programe ter funkcionalnega usposabljanja.

5. Programi usmerjeni na starejše osebe bodo predvsem:

- ?? razvoj prilagojenih programov javnih del
- ?? državno subvencioniranih zaposlitev.

6. Razvoj zaposlitvenih priložnosti v novih oblikah:

- ?? razvoj dela na daljavo in
- ?? razvoj dela na domu.

Namen programov je zagotovitev sistematičnega pristopa države k pospeševanju novih oblik poslovnih priložnosti in vzpostavitve pogojev za intenzivnejše vključevanje ljudi v različne fleksibilnejše oblike dela na daljavo in dela na domu in s tem kreiranje novih oblik zaposlitev in samozaposlitev.

1. 2. Nacionalni program socialnega varstva za obdobje do leta 2005

Nacionalni program, ki je že v fazi sprejemanja, uvaja sodobnejše koncepte razvoja in pomoči ljudem na področju socialnega varstva. Na njihovi osnovi bo možno zagotoviti večjo socialno vključenost večine družbeno izključenih skupin. Gre zlasti za spremenjen koncept programa, ki temelji na:

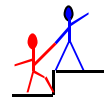
- ?? pluralnosti (programov oz. storitev in izvajalcev),
- ?? pravici do izbire,
- ?? vpeljavi individualnega financiranja pravic,
- ?? vzpostavljanju neinstitucionaliziranih oblik,
- ?? širitvi in pestrosti mreže javne službe in vzpostavljanju dopolnilnih mrež izven javne službe.

Program poudarja nujnost prehoda od pasivne k aktivni politiki na področju socialnega varstva in uveljavitev preventivnega pristopa k socialni izključenosti, ki se sestoji iz vzpodbujevalnih ukrepov. Ukrepi sledijo cilju povečanju (ponovne) zaposljivosti ljudi in socialne integracije, hkrati pa k zagotavljanju dostojnega preživetja za tiste, ki si tega sami ne morejo zagotoviti.

Program določa obseg vzpostavljanja in širjenja storitev, ki bodo omogočale ustrezno pomoč ljudem v stiski v okviru mreže javne službe. Povečanje je predvideno pri storitvah za starejše v okviru povečanih možnosti domskega in dnevnega varstva ter pomoči na domu. Prav tako je predvideno povečanje storitev za odrasle osebe s posebnimi potrebami, tako kar zadeva njihovo dnevno varstvo in zaposlitev kot tudi kar zadeva vzpostavljanje pogojev za njihovo čimbolj neodvisno bivanje.

Hkrati daje program podlago za nadaljnji razvoj nacionalnih mrež različnih dopolnilnih programov, zlasti še:

- ?? materinskih domov in zavetišč;

- ?? stanovanjskih skupin za osebe z dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju;
- ?? ekip za svetovanje preko telefona otrokom, mladostnikom in drugim osebam v osebnih stiskah;
- ?? stanovanjskih skupin, bivalnih skupnosti in drugih programov, s katerimi bi omogočili cimbolj neodvisno življenje invalidov;
- ?? centrov za svetovanje in socialno rehabilitacijo zasvojenih s prepovedanimi drogami;
- ?? skupin starih za samopomoc in drugih programov, ki so organizirane kot preventivni program v bivalnem okolju;
- ?? enot za kratkotrajno oskrbo in obravnavo hujše vedenjske in osebnostne problematike otrok, ki niso vključeni v vzgojne zavode;
- ?? specializiranih preventivnih programov, namenjenih otrokom s težavami v odraščanju, otrokom in mladoletnikom, ki doživljajo nasilje ali spolne zlorabe ter družinam s težavami v medosebnih odnosih;
- ?? centrov za psihosocialno pomoč žrtvam nasilja;
- ?? sprejemališč in zavetišč za brezdomce.

1. 3. Nacionalni stanovanjski program

Nacionalni stanovanjski program izpostavlja v stanovanjski politiki države potrebo po obsežnejšem zagotavljanju sredstev za pridobivanje neprofitnih in socialnih stanovanj. Ukrepi za doseganje teh so dvojni: na eni strani je potrebno povečati proračunska sredstva občin, na drugi strani pa zagotoviti občinam dopolnilne vire sredstev (posredno financiranje gradnje preko stanovanjskih skladov). Posebna skrb mora veljati tudi izboru zemljišč za potrebe socialne gradnje, da v bodoce ne bi prihajalo do gradnje teh stanovanj na lokacijah, ki bistveno podražijo gradnjo.

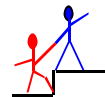
Posebno pozornost bo ob povečanju neprofitnih najemnin namenil vzpostavitvi novega sistema njihovega subvencioniranja.

Nacionalni program bo dal tudi podlago za razreševanje stanovanjske problematike posebej ranljivih skupin zlasti mladih družin, invalidov, oseb s težavami v duševnem zdravju in starejših.

Program predvideva letno izgradnjo 10.000 stanovanj, kar bo bistveno izboljšalo pogoje stanovanjske oskrbe, od teh pa naj bi bilo 2.000 socialnih in 2.500 neprofitnih stanovanj. Hkrati program predvideva posebne ukrepe za preprečevanje brezdomstva z zagotovitvijo zasilnih oziroma zacasnih stanovanj.

1. 4. Nacionalni program zdravstvenega varstva do leta 2004

S sprejemom programa bodo opredeljene prioritete na področju zagotavljanja zdravja posebej ogroženim skupinam prebivalstva, zmanjšane bodo razlike v dostopnosti do zdravstvenih storitev med različnimi območji v državi in dane podlage za bolj angažirano odpravljanje številnih zdravju škodljivih ravnanj, ki lahko prispevajo k socialni izključenosti.

2. ZAKONSKI IN DRUGI UKREPI

2.1. Ukrepi za zmanjševanje osipa in dvig izobrazbene ravni

Med temeljnimi cilji, ki jih v boju proti revščini in socialni izključenosti, navaja šolska politika v Sloveniji, uvrščamo tudi ukrepe za zmanjševanje osipa in dvig izobrazbene ravni.

Podatki kažejo, da je osip največji v prvem letniku in da se tudi prešolanje dijaka v drug, največkrat lažji program, pokaže kot neuspešno, kar pomeni, da je eden od vzrokov osipa ravno nizka motivacija za izobraževanje v programu.

Z namenom zmanjšanja osipa in odpravo neskladij med vpisnimi željami in dejansko realizacijo vpisa, si bomo prizadevali za dosledno izvajanje naslednjih ukrepov:

?? širjenje mreže šol in vpisnih mest

?? svetovalno delo na področju ugotavljanja poklicnih želja

?? vsebinska (kurikularna) prenova programov

?? vpeljava novih oblik srednješolskega izobraževanja (dualni sistem, poklicni tecaji, certifikatni sistem) in

?? izobraževanje in stalno strokovno usposabljanje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju.

2.2. Zakon o socialnem varstvu

Zakon je potrebno spremeniti v delu, ki se nanaša na socialno varstvene dajatve, saj višina po veljavnem zakonu ne zagotavlja več dostojnega preživetja. Socialno varstvena pomoč naj bi tudi v bodoče ostala kratkotrajna, zacasna pomoč za tiste upravičence, ki si preživetja ne morejo zagotoviti sami. Višino pomoči je potrebno povečati, upravičenec pa naj bi jo prejel le, ce mu ni bilo možno pred tem zagotoviti preživetja z ukrepi in pravicami na drugih področjih socialne varnosti in z ukrepi aktivne politike zaposlovanja.

Bistvena vsebina pripravljenih sprememb je naslednja:

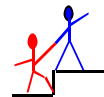
?? uvedba minimalnega zagotovljenega dohodka, ki bi bil enak izračunanim minimalnim življenjskim stroškom (mora pokrivati osnovne potrebe, ne sme povzročati izgube motivacije za delo); predlog je blizu meji revščine, ki je določena na ravni 50% mediane ekvivalizirane porabe - ekvivalizirane s pomočjo standardne OECD ekvivalenčne lestvice: višji socialni minimum bi pomenil dodatne upravičence, stopnja izkoriščenosti te pravice pa bi verjetno narasla;

?? na novo bodo določeni dohodki, ki se upoštevajo pri ugotavljanju upravičenosti do socialne dajatve;

?? natančno bo definirano premoženje;

?? centrom za socialno delo bo dana večja možnost prostega preudarka pri ugotavljanju upravičenosti (diskrecijska pravica);

?? vzpostavljena bo obveznost iskanja zaposlitve pri cemer višina socialne dajatve ne sme zmanjševati motivacije za iskanje plačanega dela; zato bo predlagana korekcija (zmanjševanje)

socialne dajatve osebam, ki so zacele pridobivati dohodke iz dela tako, da se v dohodke ne bo štel celotni na novo pridobljeni zaslužek.

2. 3. Stanovanjski zakon

Dosedanje izkušnje so pokazale, da bilo potrebno urediti problematiko placevanja najemnin oz. njihovega subvencioniranja. Po sedanji zakonodaji lahko pomoc pri placevanju najemnine uveljavljajo le prejemniki socialno varstvenih dajatev po zakonu o socialnem varstvu. Kriteriji po tem zakonu izlocajo iz subvencioniranja najemnin precejšen del najemnikov, ki bi sicer pomoc pri kritju stroškov v zvezi s stanovanjem potrebovali. Po zbranih podatkih je uveljavljalo subvencijo skupno 3,6% najemnikov bivših družbenih stanovanj oz. 2100 upravicencev; povprečni dodatek za najemnino znaša okrog 6.000 SIT. Za ureditev razmer bi bilo potrebno pripraviti novo zakonsko ureditev, ki bi med upravicence uvrstila poleg najemnikov, ki so prejemniki socialno varstvenih pomoci, tudi širši krog tistih, ki ne zmorejo placevati najemnine in to na nacin, da bo po placilu najemnine najemniku omogoceno tudi preživetje.

Z namenom reševanja stanovanjskega vprašanja posameznikov in družin v najtežjih materialnih in socialnih razmerah, naj se iz stanovanjskih sredstev pridobiva tudi zacasna bivališca, ki pa morajo zadostiti bistvenim pogojem v skladu s predpisi o graditvi objektov.

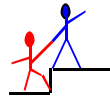
2. 4. Zakon o starševstvu in družinskih prejemkih

S sprejemom novega zakona o starševskem dopustu in družinskih prejemkih bo na nov nacin urejena pravica do starševskega dopusta in iz tega izvirajoca pravica do nadomestila place, ki bo temeljila na principu zavarovanja. Ohranjen bo selektivni otroški dodatek, ki je bil uveden z novelo zakona o družinskih prejemkih in prinaša povečan otroški dodatek predvsem družinam z vec otroki in manj dohodov. Družine z vec otroki bodo ne glede na socialnoekonomski položaj deležne tudi enkratne letne pomoci. Posebna skrb bo namenjena študentskim družinam in mladim družinam, kjer sta oba starša še brez zaposlitve, kot tudi staršem z otroki s posebnimi potrebami, ki imajo omejene možnosti za uskladitev starševske in zaposlitvene vloge.

2. 5. Zakon o integraciji invalidov

Novi zakon o integraciji invalidov naj bi izboljšal pogoje vseh invalidnih oseb, tako da lahko živijo enakopravno z drugimi. Zakon bo temeljil na nacelu, da je invalidnost stanje, ki izhaja iz omejitev posameznika in odnosa okolja. Narava okolja odlocilno vpliva na obseg omejitve, ki jo povzroci invalidnost. Zato bo uredil za vse skupine invalidov posebne storitve in podporne ukrepe.

Invalidne osebe so v povprečju bolj odvisne od fizicnega okolja in razpoložljivosti storitev kot drugi prebivalci. Zato je pri nacrtovanju potrebno poleg upoštevanja potreb in pravic socialnega varstva na splošno, posvetiti vec pozornosti posebnim potrebam, ki izhajajo iz invalidnosti. Vendar pa vseh pomanjkljivosti in ovir, ki jih prinaša invalidnost, ni mogoče odpraviti z izboljšanjem okolja ter prožnostjo in razpoložljivostjo storitev. Invalidne osebe potrebujejo tudi posebne storitve in pomoc. Zakon o socialnem varstvu, ki je splošen zakon, zajema potrebe vseh državljanov po socialnem

varstvu in po tem zakonu je mogoče zagotoviti storitve za večino invalidnih oseb. Posebej težji invalidi pa imajo potrebe, ki jih ta zakon ne zajema in bi jih zato bilo potrebno dopolniti s posebnimi storitvami in pomočjo.

Težjih invalidov je razmeroma malo. Če naj jih izenacimo z drugimi državljani, je bistvenega pomena, da se jim zagotovijo take posebne storitve in pomoči, ki so za njih življenjskega pomena za neodvisno življenje. Tu mislimo na storitve kot so prevozi (na delo, v šolo...), tolmacenje (za gluhe, slepe, neme, spastike), zagotovitev možnosti primerne stanovanja, subvencije za pokritje stroškov adaptacij doma in stroškov nabave hišne opreme in naprav, potrebnih v vsakodnevem življenju invalida, nadomestilo za stroške zaposlitve osebnega negovalca in posebne stroške zaradi nabave oblačil in posebne hrane zaradi invalidnosti in drugo.

Pogoj za pridobitev posebnih storitev in pomoči po tem zakonu ne bi bila več invalidnost sama, temveč oviranost pri enakopravnem vključevanju invalidnih oseb v vsakdanje življenje.

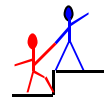
Posebne storitve in podporni ukrepi za invalidne osebe zato ne bi bil dodatni dohodek, ampak samo oblika nadomestila za posebne izdatke zaradi invalidnosti.

2. 6. Zakon o usposabljanju in zaposlovanju invalidov

Z zakonom o usposabljanju in zaposlovanju invalidov se bodo povečale možnosti poklicne in delovne integracije invalidov, kar naj bi pomenilo tudi zmanjšanje njihove stopnje brezposelnosti, posledično pa tudi večje dohodke. Zlasti to velja za tiste kategorije invalidov, pri katerih je invalidnost nastala v otroškem ali mladostnem obdobju, torej pred vstopom v zaposlitev, ki iz naslova dela ne uživajo nikakršnih materialnih pravic. Povečane možnosti bomo zagotovili s povečanim obsegom usposabljanja in izobraževanja ter uvedbo instrumentov pospeševanja zaposlovanja med katerimi poudarjamo kvotni sistem za zaposlovanje invalidov, subvencije k placi, adaptacije delovnih mest, spodbude za samozaposlovanje ali delo na domu, idr.

Novi sistem ocenjevanja invalidov, ki bo imel podlage v mednarodno priznanih standardih, bo boljše podlaga za iskanje in določanje ustreznega delovnega mesta, zaposlitve ali usposabljanje invalida. Ocene o nesposobnosti ali invalidnosti bodo bolj jasne oziroma manj sporne, zaradi česar bodo socialni transferji ustrežnejši in v večji meri prilagojeni stopnji invalidnosti. Na sistem ocenjevanja invalidnosti/delazmožnosti je vezanih vrsta pravnih predpisov, ki urejajo dajatve in nekatere ugodnosti (npr. dohodnina, prevozi, RTV narocnina, davčne olajšave). Iz navedenega je mogoče zaključiti, da ima ocenjevanje invalidnosti, tako za državo kot tudi za posameznike, zelo širok pomen.

Z vpeljavo več posebnih oblik zaposlovanja (socialna podjetja, delovno zaposlitvene delavnice, socialne kooperative) bomo vključili v zaposlitev tiste kategorije invalidov, ki ne morejo pridobiti delo pod splošnimi pogoji ali invalidskih podjetjih in so do sedaj ostajali brez možnosti, da si s svojimi delovnimi zmožnostmi pridobijo vsaj minimalno placo. Tovrstne iniciative, ki bodo podprte z javnimi pomočmi, pričakujemo s strani lokalnih skupnosti in civilne sfere (društva, organizacije).

2. 7. Zakon o brezplačni pravni pomoči

Zaradi izboljšanja ukrepov, s katerimi se omogoča oziroma olajša učinkovit dostop “revnih” do sodišč in pravosodja, je v pripravi sistemski zakon - Zakon o brezplačni pravni pomoči. S tem zakonom bo urejeno tudi področje, ki zaenkrat z veljavno zakonodajo še ni urejeno - to je pravno svetovanje “revnim” pred vložitvijo tožbe na sodišču. Izpopolnjen pa bo tudi sistem pravne pomoči “revnim” po vložitvi tožbe na sodišču. Pri pripravi tega zakona bodo upoštevana priporočila in resolucije, ki jih je v zvezi s to problematiko sprejel odbor ministrov Sveta Evrope, z namenom in ciljem odstraniti ekonomske ovire za sodne in izvensodne postopke ter omogočiti osebam z ekonomsko slabšim položajem lažje uveljavljanje njihovih pravic.”

2. 8. Zakon o dohodnini

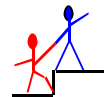
Spremembe davčnega sistema in spremembe v določanju pogojev za pridobitev posamezne socialne pravice (socialne pomoči, otroški dodatki, štipendije, oprostitve placil storitev) ter določanju njihovih višin bodo usklajene v večji meri kot doslej. Ohranjena bo razmeroma visoka stopnja progresije pri obdavčevanju.

V davčni sistem bodo tudi v prihodnje vgrajeni elementi socialne politike, ki bodo nadgrajevali in dopolnjevali sistem socialnih pravic. Kot izhodišče pri oblikovanju novega sistema dohodnine bo veljalo izboljšanje socialno ekonomskega položaja dohodkovno šibkejšega prebivalstva, vendar tako, da bodo proračunski viri iz naslova dohodnine ostali realno nespremenjeni, kar pomeni, da bo potrebno opraviti prerazporeditev davčnih bremen med populacijo davčnih zavezancev.

S kombinacijo obojih ugodnosti bomo dosegali redistribucijo dohodkov od bogatih k revnim in socialno bolj občutljivim skupinam prebivalstva.

Zaradi večje preglednosti ugodnosti in lažje ciljanosti posameznih ukrepov se bomo v večji meri zavzemali za oblikovanje direktnih prejemkov in manj za zagotavljanje indirektnih prejemkov (davčnih ugodnosti), saj zadnji izhajajo iz položaja posameznega davčnega zavezanca in ne iz položaja družine.

Poleg navedenih zakonov, ki so usmerjeni v izboljšanje socialnega položaja posameznikov in njihovih družin, je za učinkovitejše delovanje pri preprečevanju revščine in socialne izključenosti pomembna tudi druga sistemski zakonodaja, zlasti ustrezna zakonska ureditev prostovoljnega dela ter delovanje humanitarnih in invalidskih organizacij.

VI. SPREMLJANJE PROGRAMA BOJA PROTI REVŠCINI IN SOCIALNI IZKLJUCENOSTI

Spremljanje izvajanja in presojanje učinkov tega programa zajema odgovore na naslednja vprašanja:

1. ali se na obravnavanih področjih kažejo spremembe in ce da, katere?,
2. ali se lahko te spremembe z zadostno verjetnostjo pripišejo izvajanju tega programa?,
3. kolikšen je obseg zabeleženih sprememb?,
4. ali se spremembe kažejo pri ciljnih skupinah? in
5. ali so zaznane in izmerjene spremembe v skladu z nameni programa.

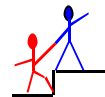
Podatkovni viri bodo naslednji:

1. statistični podatki;
2. posebne datoteke, ki se zbirajo za posamezna področja;
3. posebna zbiranja podatkov, ce bodo potrebna in mogoca.

Zbrani podatki bodo morali ustrezati mednarodnim standardom in tako omogočiti veljavne primerjave.

Glede na to, da se program boja proti revščini in socialni izključenosti ne nanaša na celotno prebivalstvo Slovenije oziroma se nanj nanaša zgolj posredno, je potrebno posebno pozornost posvetiti tistim družbenim skupinam, ki so potisnjene v revščino in socialno izključenost ali pa jim tovrstni procesi grozijo. Pri merjenju učinkovanja programa se je zato smotrno usmeriti na tista področja, ki najbolj nazorno kažejo na probleme, ki so povezani z revščino in socialno izključenostjo. Zajeta bodo naslednja področja:

1. pri **placah** je potrebno posvetiti posebno pozornost njihovi porazdelitvi in posebej tistim kategorijam, ki prejemajo nižjo placo od poprecne, minimalno placo ali pa jo prejemajo celo neredno;
2. pri **socialnem zavarovanju** je smotrno zaznati kategorije, ki so eventuelno izključene iz tega sistema in poskušati ugotoviti razloge te izključenosti – ali so izključeni na osnovi same zakonodaje ali pa so izključeni kljub temu;
3. pri **zaposlovanju** se dostikrat pokaže spolna in starostna diskriminacija tako pri iskanju zaposlitve kot pri promociji, tako pri tistih, ki iščejo prvo zaposlitev kot pri tistih, ki iščejo novo zaposlitev; podobni problemi diskriminacije se predvidoma pojavljajo pri ljudeh s posebnimi potrebami;
4. med **družinami** so dokazano najbolj ogrožene tiste z enim roditeljem kot tudi tiste z vec nepreskrbljenimi otroci; prav tako pa so tudi različne oblike nasilja tiste, ki lahko vplivajo na socialno izključenost;
5. medtem ko si nekateri ne morejo na noben način zagotoviti ustreznega **stanovanja**, tudi tisti, ki ga imajo, imajo različne možnosti za zadovoljitev te potrebe;

6. **invalidnost** je dostikrat razlog potiskanja te kategorije prebivalstva na družbeno obrobje;

7. **zdravstvena slika** ogroženih družbenih skupin se običajno pomembno razlikuje od tiste, ki je značilna za celotno prebivalstvo; v tem okviru so posebno pomembni podatki o smrtnosti – posebej otrok in starejših; o boleznih, ki so povezane z delom in so posledica neustreznih delovnih pogojev; o nesrecah pri delu; prav tako pa tudi o preventivnih ukrepih na tem področju, ki predvidoma niso za vse skupine prebivalstva enako dosegljivi;

8. **izobraževanje** je prav tako neenako dostopno različnim družbenim skupinam; pri tem so posebno pomembne informacije o prezgodnji izključitvi iz sistema izobraževanja, posebno osnovnega; o stopnji prehajanja v višje izobraževanje; o vključenosti v predšolsko varstvo in izobraževanje; o vključenosti v sisteme izobraževanja tistih s posebnimi potrebami; o dostopnosti štipendij za vse, ki bi želeli in so zmožni nadaljevati šolanje, pa jim lastne socialno-ekonomske razmere to preprečujejo;

9. katere družbene skupine in v kolikšni meri prejemajo različne **oblike socialnih transferjev**, ki izboljšujejo dohodkovni položaj prebivalstva;

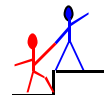
10. med različnimi marginalnimi oz. izključenimi družbenimi skupinami je potrebno posvetiti posebno pozornost skupinam, ki se znajdejo v takšni situaciji zaradi svoje **etnične pripadnosti**.

Ob podatkovnem spremljanju oblik izključenosti pa je prav tako pomembno ugotavljati strukturo izvajalcev, ki skrbijo za preprečevanje socialne izključenosti ali pa delujejo za ponovno vključitev obrobni družbenih skupin v družbene procese.

Tako zbrani in urejeni sklopi kazalcev pa bodo osnova za **posebno socialno poročilo**, ki za razliko od znanih tovrstnih projektov ne bi zajemalo celotnega prebivalstva, temveč bi se usmerilo na tiste pojave in skupine, ki kažejo in dokazujejo nezadostno učinkovanje sprejetih strateških dokumentov in odločitev kljub drugim namenom.

Podatkovne osnove za spremljanje učinkov izvajanja programa po navedenih kazalcih bo na osnovi obstoječih zbirk in na osnovi lastnega raziskovalnega dela zbiral in urejal Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

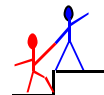
Na tej osnovi in na osnovi poročil pristojnih ministrstev o izvajanju s programom predvidenih ukrepov bo izvajanje celotnega programa spremljal Nacionalni odbor za boj proti revščini in socialni izključenosti.

PRILOGA

STROKOVNE IN ANALITICNE PODLAGE ZA PRIPRAVO PROGRAMA BOJA PROTI REVŠCINI IN SOCIALNI IZKLJUCENOSTI

I. PROJEKT SVETA EVROPE: CLOVEKOVO DOSTOJANSTVO IN SOCIALNA IZKLJUCENOST	72
II. OBSTOJECE ŠTUDIJE O REVŠCINI IN SOCIALNI IZKLJUCENOSTI V SLOVENIJI	76
1. Clovekovo dostojanstvo in socialna izkljucenost	77
2. Socialna izkljucenosti: koncept, obseg in znacilnosti	78
3. Analiza položaja izkljucenih družbenih skupin v Sloveniji	80
III. PODROCNE ANALIZE O VPLIVU VELJAVNE UREDITVE NA SOCIALNO IZKLJUCENOST	83
1 Place	83
2 Delovnopravno varstvo zaposlenih	84
3 Pokojninsko in invalidsko zavarovanje	85
4 Zavarovanje za primer brezposelnosti	89
5 Zdravstveno zavarovanje	92
6 Aktivna politika zaposlovanja	95
7 Varstvo družine	100
8 Stanovanje	105
9 Invalidsko varstvo	107
10 Zdravstvo	109
11 Izobraževanje	114
12 Štipendiranje	125
13 Socialno varstvo	127
14 Brezplacna pravna pomoc	134
IV. NEVLADNE ORGANIZACIJE	135
UPORABLJENA LITERATURA	143

I. PROJEKT SVETA EVROPE: CLOVEKOVO DOSTOJANSTVO IN SOCIALNA IZKLJUCENOST

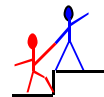
Pri pripravi ukrepov boja proti revščini in socialni izključenosti je potrebno upoštevati ne le stopnjo revščine različnih skupin prebivalstva, ki pomeni le materialno ogroženost oziroma pomanjkanje dohodka, temveč tudi druge kazalce izključenosti in sicer na naslednjih področjih:

- ?? zdravstvo,
- ?? zaposlovanje,
- ?? socialna varnost,
- ?? izobraževanje in
- ?? stanovanjska politika.

Ta področja je obravnavala tudi navedena študija Sveta Evrope, ki je skušala na podlagi primerjav obstoječih sistemov socialne varnosti in razpoložljivih podatkov v 12 državah centralne in vzhodne Evrope in določenih primerjav s sistemi zahodno evropskih držav na navedenih petih področjih najti najbolj rizične skupine prebivalstva za socialno izključenost.

Porocilo Sveta Evrope o trendih socialne izključenosti v Evropi predstavlja matriko, v kateri so navedeni problemi najmanj privilegiranih skupin na petih področjih družbenega življenja, na katerih je potrebno ukrepanje, če želimo, resnično zmanjšati nevarnost izključenosti. Ta področja so: zdravstvo, zaposlovanje, socialna varnost, izobraževanje in stanovanjska politika.

Področja	Problemi	Skupine
Zdravstvo	?? povezanost med dohodkovno neenakostjo in smrtnostjo in obolevnostjo	?? moški srednjih let ?? z nizkimi dohodki
Zaposlovanje	?? povezanost med brezposelnostjo in tveganjem izključenosti iz socialne zaščite ?? nevarnost pritiska na aktivni trg delovne sile	?? dolgotrajna brezposelnost ?? ljudje s prizadetostjo ?? matere z majhnimi otroki ?? Romi
Socialna varnost	?? nizka relativna vrednost prejemkov ?? pomanjkanje splošne minimalne denarne podpore	?? dolgotrajna brezposelnost ?? stari šibkega zdravja ?? tisti, ki potrebujejo diskretno socialno varstvo
Izobraževanje	?? osip v šolah in izključenosti iz šol ?? neenake možnosti za visokošolsko izobraževanje	?? z nizkimi dohodki ?? Romi ?? manjšinske jezikovne skupine
Stanovanjska politika	?? pomanjkanje ustreznih majhnih stanovanj za najem ?? stanovanjska segregacija in prostorske pomanjkljivosti	?? prizadeti zaradi obnovitvenih del ?? tisti, ki živijo v nelegalno zgrajenih hišah oz. brez ustreznih soglasij ?? nasilno deložirani brez pravice do drugega stanovanja

V nadaljevanju so prikazane bistvene ugotovitve študije Sveta Evrope na navedenih petih področjih:

1. Zdravstvo

Raziskava, ki so jo leta 1996 naredili v EU na podlagi zdravstvene ankete, je pokazala, da je stopnja obolevnosti dosti večja v t.i. nižjih socialno ekonomskih skupinah, v nižjih poklicnih skupinah in skupinah z nižjo stopnjo izobrazbe. Razlike v smrtnosti so bile prav šokantne in so pogojevane tudi z brezposelnostjo, neenakim dostopom do stanovanj in zdravstva. Tako je bilo ugotovljeno, da ima ekonomsko neaktiven moški tri kart večjo tveganje smrti kot pa zaposlen moški. Norveški in finski moški z izobrazbo, višjo od srednje izobrazbe, živi 3-4 leta dalj kot moški z osnovno izobrazbo. Rezultati kažejo, da je neenakost v zdravju vsesplošen fenomen v zahodnih državah, ki ga ne zmanjša niti visok življenjski standard, niti univerzalni dostop do zdravstvenega varstva.

Brez take študije, ki bi pokazala razlike v zdravstvenem stanju med različnimi skupinami prebivalstva in regijami znotraj države, ni mogoče ugotoviti zveze med neenakostjo, zdravstvom in zdravstvenimi reformami in tudi ne bo mogoče učinkovito usmerjati omejena sredstva. Zato je za učinkovito zdravstveno politiko nujno potrebno zagotoviti ustrezne podatke, kar je v študiji še posebej poudarjeno.

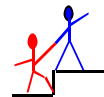
Wilkinson v svojih študijah 1996 trdi, da so psihosocialni stresi sistemskih sprememb ključni faktorji, ki resno vplivajo na zdravje človeka. To so brezposelnost ali prevec dela, odgovornost hranilca družine v težkem ekonomskem okolju, nelegalna dejavnost, tvegano obnašanje ipd. Tako se zdi, da zdravstvo ni le zdravstveni problem, ampak je močno odvisen od socialnega okolja. Tako boj proti neenakosti v zdravju zahteva večdimenzionalen pristop, to je boj proti socialni izključenosti. Zaposlovanje, izobraževanje, stanovanjska politika in socialna varnost so prav tako pomembna za zdravstveno stanje kot samo zdravstveno varstvo.

2. Zaposlovanje

Razumljivo je, da dostop do dela, ki je glavni vir dohodkov prebivalstva, najbolj pomembno vpliva na dohodkovno distribucijo prebivalstva. Le-ta je bila v socialističnih državah centralne Evrope dosti bolj enaka kot pa v zahodnih državah. V zadnjem času pa se je dohodkovna neenakost povečala skoraj v vseh tranzicijskih državah, tudi v Sloveniji.

Brezposelnost in nizko plačano delo so glavni vir dohodkovne neenakosti oziroma revščine in ne leto, tudi glavni vir za marginalizacijo in socialno izključenost. Zato se pri ukrepih za zmanjševanje socialne izključenosti ne smemo omejiti le na spodnji decil dohodkovne porazdelitve, ampak se je potrebno osredotociti tudi na srednji dohodkovni razred, ki slabi in se destabilizira, kar prispeva k povecanju števila izključenih ljudi, poudarja študija.

Najbolj rizične skupine za brezposelnost so vsepovsod po Evropi podobne, to so ženske, mladi, starejši, etnicne skupine (Romi), nekvalificirane osebe, osebe slabega zdravja in osebe z dolocenimi nesposobnostmi (invalidne osebe).

Študija poudarja, da skoraj vsi sistemi socialne varnosti po Evropi, tudi držav v prehodu, slabo zagotavljajo varnost dolgotrajno brezposelnim. Dolgotrajna brezposelnost pa predstavlja najtežjo socialno izključenost. Ne glede na to, ce država v sistemu ima univerzalni minimalni zagotovljeni dohodek, nekatere države pa še tega nimajo, izgleda, da socialnovarnostni sistemi puščajo na cedilu dolgotrajno brezposelne. Vsepovsod so dolgotrajno brezposelni po določenem času izključeni iz zavarovalnega sistema in preidejo na sistem socialnih pomoči, ki pa so manj radodarne kot nadomestila za brezposelnost in so vezana na dohodkovni položaj upravičenca.

Zaradi pomanjkanja dohodka se dolgotrajno brezposelni zaposlujejo na crno, kar ima nadaljnje negativne posledice za te delavce - slabo zdravje in druge vrste slabe varnosti - brez pokojninskega zavarovanja, nestabilnost zaposlitve.

3. Socialna varnost

Socialna varnost (security) je sestavljena iz dveh podsistemov in sicer:

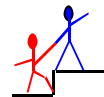
- ?? sistem socialnega zavarovanja, ki je prispevni sistem, katerega cilj je nadomestilo dohodka, ko se pojavi določeno tveganje - starost, bolezen, brezposelnost ipd. in
- ?? sistem socialnih pomoči in drugih socialnih prejemkov, ki zagotavljajo dohodkovno varnost prebivalcem (ki jim tega drugi sistemi ne zagotavljajo) iz proračuna, katerega cilj je varstvo pred absolutno revščino.

Študija ugotavlja, da se v vseh diskusijah o prednostih in slabostih različnih tipov financiranja socialnega zavarovanja nihce ni ukvarjal z neenakostjo in vplivom le-teh na različne skupine. Tako na primer ženske, zaradi prekinjene kariere in nižjih plac, veliko izgubljajo v tem prispevnem sistemu, kar lahko vodi v revščino v aktivni dobi in ob upokojitvi. To pomeni, da sedanji prispevni sistem vecine držav feminizira revščino.

V Evropi se pojavljajo nova tveganja in sicer dolgotrajna brezposelnost, slabotnost v starosti in enostarševstvo. Te kategorije podpira sistem socialnih pomoči (social assistance), ki se dolocajo v odvisnosti od dohodkovnega položaja upravičencev. Uporaba tega sistema za pokrivanje navedenih tveganj implicitno pomeni, da še ni končne odločitve o tem, kdo je primarno odgovoren za pokrivanje teh tveganj - država, civilna družba ali trg dela.

Ker prispevni sistemi izpuščajo brezposelne iz zavarovanja, študija poudarja, da je zelo pomembno, da država zagotavlja minimalni dohodek, ki je enoten (ki ni odvisen od regij in občin) in univerzalen (za vse osebe, ki imajo premalo dohodka) ter je ustrezne višine (da zagotavlja dostojno življenjsko raven).

Pri določitvi višine socialnih pomoči je potrebno zelo preudarno določiti razmerje med minimalnim zagotovljenim dohodkom (socialno pomočjo) in minimalno placo in sicer tako, da bo še vedno stimuliral vključenje v delo. Na to opozarja tudi pricujoca analiza Sveta Evrope in mednarodne organizacije IMF in OECD.

V okviru socialne varnosti je v razmerah staranja prebivalstva zelo pomembno, kdo je odgovoren za starejše, ki niso zmožni skrbeti zase. V Evropi obstajajo 4 načini odgovornosti za varstvo starejših in sicer:

- ?? odgovornost razširjene družine – države južne Evrope,
- ?? odgovornost ožje družine (nuklearne) – države centralne Evrope in Grčija,
- ?? državna odgovornost- skandinavske države in
- ?? nejasna delitev med državo in družino - Velika Britanija.

V Evropi se krepi prepričanje, da naj se storitve za starejše placujejo iz sredstev družine, osebe in premoženja. Premik odgovornosti za to področje k posamezniku pomeni tudi nedavna uvedba 5. Stebra socialnega zavarovanja za nego v starosti (elder care) v Nemčiji in Avstriji.

4. Izobraževanje

Izobraževanje je za program zniževanja socialne izključenosti zelo pomembno, saj le-to omogoča lažje vključevanje na trg dela in s tem socialno vključenost. S tem v zvezi je vse življenjsko izobraževanje izrednega pomena.

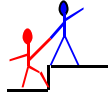
Potrebno se je zavedati, da nekatere skupine otrok niso dovolj vključene v izobraževanje. Študija ugotavlja, da se kaže precejšen osip iz šol določenih skupin otrok in sicer otrok, ki izhajajo iz družin s socialnimi problemi, otrok nekvalificiranih staršev in otrok Romov. Za uspešno vključevanje teh otrok so zato izredno pomembni preventivni programi, ki prispevajo k temu, da taki otroci dokončno šolanje. Poleg tega je pomembno tudi ustrezno štipendiranje.

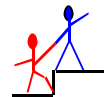
5. Stanovanjska politika

Ne glede na to, da skoraj v vseh državah obstaja legalna pravica do primernega stanovanja, študija ugotavlja, da se zaradi trenutne stanovanjske politike v evropskih državah, predvsem pa zaradi pomanjkanja sredstev, ta pravica zelo težko uresničuje. Tako je vsesplošno zmanjšanje gradnje javnih stanovanj iz javnih sredstev trend tudi povsod v Evropi, vendar je ta problem dosti bolj perec v tranzicijskih državah, tudi v Sloveniji.

Z liberalizacijo stanovanjskega trga je sicer prišlo do izboljšanja kvalitete novih stanovanj in do večje izbire stanovanj, ob tem pa je prišlo do velikega pomanjkanja cenejših stanovanj, ki bi bila dostopna tudi za revnejše ljudi.

Brezdomstvo postaja vedno večji problem po vsej Evropi, tudi v državah v prehodu. V študiji so navedene različne definicije brezdomcev, ki se uporabljajo za ugotavljanje števila brezdomcev v različnih državah. Vse to pa odseva stopnjo socialnega in političnega zavedanja problema v posamezni državi, še zlasti pa odseva politično voljo za reševanje tega problema. Vse evropske države so že sprejele poseben zakon proti potepuštvu, medtem ko to ni storila še nobena tranzicijska država.

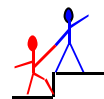
II. OBSTOJECE ŠTUDIJE O REVŠCINI IN SOCIALNI IZKLJUCENOSTI V SLOVENIJI

Novejše sociološke *ugotovitve o strukturnih vidikih revščine* v Sloveniji (Novak 1996, 1998) kažejo na naslednje tri odločilne značilnosti:

- ?? Neugodna situacija, ki je povezana z možnostjo siromašenja, je še najbolj **odvisna od dosežene izobrazbe in s tem poklica, ne pa toliko od spola in starosti**. Čeprav so ženske v mnogih drugih raziskavah, domaćih in tujih, spoznane za eno od najbolj z revščino in siromašenjem ogroženih kategorij prebivalstva (nekateri jih uvrščajo tako med 'socialne manjšine), nekatera spoznanja temu oporekajo, tako da se v tem okviru ne more govoriti o 'ženski' revščini ali pa o 'feminizaciji' revščine. Podobna situacija vlada v razmerju med starostjo in revščino oz. pri spoznanju starosti in statusa upokojitve kot odločilnega dejavnika siromašenja, saj je med upokojenimi in zaposlenimi prebivalci enak delež prejemnikov različnih socialno-varstvenih dajatev. Starost in spol tako sama po sebi in sama zase še ne pomenita grožnje siromašenja, res pa je, da se pogosto povezujeta s (pre)nizko doseženo izobrazbo in z njo povezanimi (pre)nizkimi dohodki.
- ?? Med življenjskimi skupnostmi se kažeta **razširjena in eno - roditeljska družina kot najbolj ogroženi med njimi**. Razširjena družina kot najbolj pogosto siromašna življenjska skupnost opozarja na dejstvo, da se življenjske skupnosti več generacij domnevno združujejo – ali pa ostajajo združene – v enotno gospodinjstvo zato, da bi si z združenimi viri lažje zagotovile in ohranile želeno življenjsko raven. Toda očitno takšna strategija ne zadostuje, saj tudi združeni življenjski viri tega ne zagotavljajo.
- ?? **Siromašni imajo tudi siromašno neposredno podporno socialno mrežo**. Siromašni nimajo težjega dostopa le do virov za dnevno preživetje, temveč se težavnost še poveča v primeru, ko nenadno potrebujejo večja denarna sredstva. Prav tako pa nimajo v svoji neposredni socialni mreži nikogar, ki bi jim v takšnem primeru lahko pomagal. Tako zanje revščina ni le aktualna situacija, temveč je v tej perspektivi revna tudi njihova prihodnost. V tem okviru pa revščina presega tudi svojo individualno raven in se pokaže tudi kot revščina neposrednega okolja, neposredne socialne mreže. Revne razširjene družine in revne neformalne socialne mreže pa skupaj kažejo na omejene zmožnosti aktiviranja kompenzacijskih mehanizmov. Revni imajo tudi slabšo sliko zdravstvenega stanja, saj “revščina povzroca bolezen in bolezen povečuje revščino” (Myrdal), v tem primeru pa se povezuje tudi s spolom.

Za razliko od raziskovanja revščine ima *raziskovanje socialne izključenosti* v Sloveniji bistveno krajšo tradicijo. **Kot strokovno podlago za pripravo obravnavanega programa smo vzeli ugotovitve iz treh analiz in sicer:**

- analize Mojce Novak (Novak 1997) v obliki nacionalnega poročila za projekt Sveta Evrope “Človekovo dostojanstvo in socialna izključenost” (“Human Dignity and Social Exclusion”), cigar ugotovitve se nanašajo na strukturno izključenost – izključenost iz institucij in regulativnih mehanizmov, saj so podatki zajeti v večji meri na agregatni ravni t. j. na ravni družbenega sistema.

- analize Martine Trbanc v okviru raziskovalnega projekta “Kakovost življenja” (Trbanc 1996); njene ugotovitve se nanašajo na omejen dostop do različnih življenjskih virov kot se kažejo na ravni posameznika.
- analize Darje Zaviršek in Jelke Škerjanec “Analiza položaja izključenih družbenih skupin v Sloveniji in predlogi za zmanjšanje njihove izključenosti v sistemu socialnega varstva”;

1. Clovekovo dostojanstvo in socialna izključenost

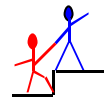
V okviru projekta “**Clovekovo dostojanstvo in socialna izključenost**” je bila socialna izključenost predmet analize kot izključenost iz naslednjih institucionalnih področij: varovanja zdravja, stanovanja in bivanja, zaposlitve, izobrazbe in kulture in socialne zaščite. Za vsa področja je bilo ugotovljeno, da na formalni ravni – na ravni zakonodaje – ne kažejo znakov diskriminacije in izključenja na osnovi spola, etnicne pripadnosti, starosti in podobnih razsežnosti. Prav tako ni informacij, da bi lahko govorili o pozitivni diskriminaciji za katero od navedenih skupin. Situacija pa se spremeni ob preverjanju dejanskega dostopa do navedenih virov.

Kot sledi iz nacionalnega poročila, je *dostop do zdravstvenega varstva* in zdravniške oskrbe po Ustavi in ustreznih zakonih enak za vse državljane in državljanke, tako da tudi pripadajoci dokumenti in na njih utemeljena politična razprava ne kažejo izključenja s tega področja. Četudi raziskovalni rezultati kažejo na pomembno povezanost med zdravstvenim statusom ljudi in njihovim materialnim standardom, podatki o izključenosti iz zdravstvenega varstva in zdravniških storitev niso razpoložljivi, cesar pa ni zaznati tudi na političnem področju. V zadnjem času pa so opazni napor, kako bi se povečala skrb za zdravje med takšnimi marginalnimi skupinami, kot so revni in brezposelni, begunci, brezdomci, Romi, narkomani in ljudje z mentalnimi problemi in sicer z izboljšanjem njihovega dostopa do zdravstvenih storitev. Tovrstni predlogi zajemajo naslednje akcije za omenjene skupine:

- povečanje dostopnosti informacij o njihovih pravicah in možnostih;
- prilagajanje strokovnega pristopa njihovim posebnim potrebam,
- zagotavljanje zadosti velikega spektra aktivnosti,
- oblikovanje takšnih promocijskih programov, ki bi ustrezali posebnim zahtevam posameznih ciljnih skupin.

Mobilizacijski programi na tem področju pa naj bi:

- pomagali artikulirati ciljnim skupinam njihove probleme in potrebe, jim svetovati rešitve zanje ter javno zagovarjati njihove zdravstvene interese,
- oblikovali takšne zdravstveno izobraževalne programe, ki bi vključevali zdravo prehrano, higieno, fizične vaje, kulturne in družabne aktivnosti, samospoštovanje, pozitivno razmišljanje in samo-zaupanje in socialne vezi, da bi opustili kajenje, pretirano uživanje alkohola in prepovedanih mamil,
- izboljšali dostop do informacij prek množičnih medijev, izobraževalnih programov, različnih nevladnih organizacij in prostovoljnih skupin v soseski,
- povečali sposobnosti in pozitivno samo-vrednotenje s pomočjo izobrazbe, poklicnega usposabljanja, svetovanja, ustvarjalnega preživljanja prostega časa ter ukvarjanja s športnimi in kulturnimi dejavnostmi,
- učili živeti z boleznijo s pomočjo znanja, sposobnosti in podpornimi mrežami (Kraševac, Kos 1996).

Na področju **stanovanjske oskrbe** se lahko ugotovijo naslednje skupine, za katere velja, da so ogrožene socialno izključenostjo: to so mlajši ljudje in manj izobraženi, ki jih ogroža prenaseljenost bivalnih prostorov in starejši, ki pogosteje živijo v slabših bivalnih pogojih. Za tovrstno najbolj ogrožene pa veljajo Romi.

Hitro rastoca **brezposelnost** je v zadnjem desetletju vzpodbudila vladno administracijo in resorno ministrstvo, da sta oblikovala aktivno politiko zaposlovanja, ki je spremljala pasivne mere (nadomestila in socialna pomoc). Med programi zaposlovanja so posebej pomembni tisti, ki:

- prispevajo k izboljšanju poklicne usposobljenosti brezposelnih in tistih zaposlenih, ki jim grozi brezposelnost,
- pripravljajo delavce na zaposlitev in usposabljanje,
- vzpodbujajo izvajalce usposabljanja k izboljšanju svojih storitev,
- zagotavljajo marginalnim brezposelnim skupinam, da si najdejo delo in zaposlitev in
- prispevajo k bolj harmoničnemu razvoju lokalnih skupnosti, posebno v okoljih z visoko stopnjo brezposelnosti.

Na področju **izobraževanja** prav tako ni zaznati institucionalne izključenosti, saj imajo nacionalne manjšine zagotovljeno šolanje v materinem jeziku na prvi in drugi stopnji, med tem ko imajo Romi zagotovljene posebne programe le na osnovni stopnji šolanja. Poseben problem so otroci in mladina s posebnimi potrebami, ki v zadnjih desetletjih narašča po številu, medtem ko se število pedagogov na tem posebnem področju zmanjšuje. Prav tako pa se delodajalci ne vključujejo v te programe v večjem številu kljub posebni finančni vzpodbudi s strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve.

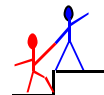
Kljub institucionalno zagotovljenemu dostopu do pomembnih življenjskih virov in aktivnosti se **izključenost s trga delovne sile (zaposlenosti) in možnosti izobraževanja kažeta kot dve temeljni potezi socialne izključenosti** in v tem okviru dolgoročna brezposelnost in nizka izobrazba. Ti dve obliki pa se tesno povezujeta z višino dohodka in z njim povezanim materialnim standardom gospodinjstva.

2. Socialna izključenost: koncept, obseg in značilnosti

Te informacije pa se v veliki meri ujemajo in dopolnjujejo z ugotovitvami analize “**Socialna izključenost: koncept, obseg in značilnosti**” (Trbanc, 1996), ki je osredotocena na izključenost iz življenjsko pomembnih virov v obliki različnih deprivacij in izolacij na individualni ravni. V tej analizi so **predstavljene prve empirične ocene socialne izključenosti pri nas**, njen obseg in značilnosti, opravljena pa je bila na podatkih raziskave **Kvaliteta življenja v Sloveniji iz l. 1994**. Ker je bila raziskava izvedena na reprezentativnem vzorcu prebivalcev Slovenije starejših od 17 let (uspešno anketiranih jih je bilo 1806), lahko z nekaj nujnega tveganja iz dobljenih rezultatov sklepamo na stanje v slovenski populaciji.

Med deprivacijami so se upoštevale in merile naslednje:

- **stanovanjska** v primeru slabih stanovanjskih in bivalnih pogojev (izrazito neugoden stanovanjski status - 4,3% anketirancev), bivanje v podstandardnem stanovanju - 41% anketirancev);

- **izobrazbena** v primeru nedoseganja formalne izobrazbe (34,5% anketirancev izključenih ali nizko vključenih v izobraževanje) in slabe funkcionalne pismenosti (27,6% anketirancev ima težave s funkcionalno pismenostjo);
- **na področju potrošnje (revščina)** v primeru pomanjkanja denarja (19,6% anketirancev zmanjkuje denarja za hrano ali pa za placilo stroškov za stanovanje), podstandardne opremljenosti gospodinjstva (9,3% anketirancev) in nizki ekonomski viri (6,3% anketirancev);
- **zaposlitvena** v primeru brezposelnosti oz. izključenosti s trga dela (6,6% anketirancev) in izključenosti iz dobrega, zdravju neškodljivega delovnega okolja (66,7% zaposlenih anketirancev, nezaposleni niso bili vključeni v tem delu raziskave).

Med izolacijami pa sta bili upoštevani:

- **prostorska** v primeru slabe opremljenosti neposredne okolice z najpomembnejšimi storitvami v bivalnem okolju (osnovna šola, vrtec, lekarna, ambulanta ali zdravstveni dom, pošta ali banka, avtobusna ali železniška postaja, javna telefonska govornica, trgovina) in
- **socialna** v primeru osamljenosti in nedostopnosti neformalne socialne mreže. Šibka medosebna podpora in pomoč je bila ugotovljena pri 12,2% anketirancev, slabe socialne stike pa ima 3,2% vseh anketirancev.

Tabela 6: Izključenost oz. deprivacija po posameznih področjih:

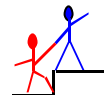
področje	izključeni/deprivirani po absolutno število	posameznem področju delež med vsemi (%)
stanovanjska deprivacija	744	43,1
prostorska izolacija	489	27,2
izobrazbena deprivacija	806	45,1
depriv. na področju potrošnje	516	28,8
zaposlitvena deprivacija	486	27,8*
socialna izolacija	255	14,2

* gre za delež anketirancev z zaposlitveno deprivacijo med vsemi anketiranci in ne le med aktivnimi

Podatki kažejo, da so deleži deprivacij po posameznih področjih visoki, zato je zanimiva spodnja tabela, ki kaže, koliko anketirancev sploh ni depriviranih in koliko jih je depriviranih na enem ali več področjih.

Tabela 7: Kopicenje izključenosti oz. deprivacij z različnih področij:

Št. področij, na katerih je anketiranec izključen oz. depriviran	Absolutno število anketirancev	Delež anketirancev (v %)
0	281	17,2
1	462	28,3
2	392	24,0
3	276	16,9
4	172	10,5
5	48	3,0

6	3	0,2
	N = 1634	100,0

Dobra polovica anketirancev je (52,3%) je izključena oz. deprivirana na enem ali dveh področjih. Ti anketiranci svoje težave zelo verjetno še uspejo nadomestiti z drugimi mehanizmi, tako da pri njih še ne moremo govoriti o nevarnosti socialne izključenosti. Bolj problematični so tisti anketiranci, pri katerih so nakopocene izključenosti oz. deprivacije na treh ali več področjih (30,6%).

Z vidika kopicenja deprivacij z različnih področij so prebivalci Slovenije v relativno slabem položaju, **saj le približno 17% ljudi ni depriviliranih na nobenem od opazovanih področij**, medtem ko so se kar **pri tretjini prebivalstva nakopicile vsaj tri od naštetih deprivacij in izolacij, med katerimi sta najbolj pogosti izobrazbena in stanovanjska**. Nasprotno pa se socialna izolacija najmanjkrat pojavlja kot problem v tem okviru, saj so očitno mehanizmi neformalnih socialnih mrež pomemben kompenzator drugih izključenosti. **Slika socialne izključenosti v Sloveniji je precej tradicionalna**, saj se koncentrira med **osebami, ki živijo v majhnih krajih, med starejšimi in slabo izobraženimi, med kmeti, med brezposelnimi in med osebami z nestalno zaposlitvijo**.

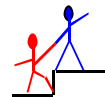
3. Analiza položaja izključenih družbenih skupin v Sloveniji je med najbolj izključene družbene skupine v Sloveniji uvrstila:

1. nekatere skupine mladih
2. nekatere skupine žensk
3. ljudi z dolgotrajnimi duševnimi stiskami
4. ljudi z gibalnimi oviranostmi in motnjami v duševnem razvoju
5. svoje ljudi z različnimi prizadetostmi (duševnimi stiskami, gibalno oviranostjo, motnjami v duševnem razvoju)
6. Rome in Rominje
7. stare ljudi
8. nekatere skupine otrok
9. ljudi brez slovenskega državljanstva
10. begunce, ki živijo v zbirnih centrih po Sloveniji.

Njihov družbeni položaj zaznamujejo tri vrste diskriminiranosti in izključenosti: ekonomska, socialna in kulturna. Raziskovalna naloga opredeljuje indikatorje izključenosti in opozarja, da se ti med seboj prepletajo, zaradi česar je to na določeni stopnji komaj še mogoče ugotoviti, katera vrsta prikrajšanosti je najbolj pripomogla k temu, da posameznik postane pripadnik izključene družbene skupine. Indikatorje deli na:

?? ekonomske

- otežen dostop do izobraževanja, predvsem študija
- nedostopnost do dela/brezposelnost
- pomanjkanje možnosti izbire pri poklicnem izobraževanju
- pomanjkanje možnosti pri izbiri poklica
- pomanjkanje informacij

?? socialne

- institucionalizem, hospitalizem in azilarna praksa
- socialno varstvo, temeljece na pokroviteljski praksi skrbi za ljudi in manj na osebni avtonomiji in individualnih pravicah
- odsotnost izbire izvajalcev storitev
- oteženo gibanje in arhitekturne ovire

?? psihološke

- skromna samozavest
- nezaupanje v pravno državo
- stereotipi in z njimi obarvano javno mnenje
- socialna izolacija in dolgotrajna osamljenost
- strah, da bi zahteva po boljših uslugah privedla do novih izkljucevanj.

Raziskovalna naloga podrobneje obravnava problematiko posameznih izključenih družbenih skupin in sicer:

Ženske

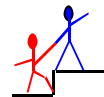
so uvrščene med najranljivejše in izključene skupine v Sloveniji, med njimi pa so še posebno izpostavljene naslednje skupine:

- ?? ženske, ki doživljajo fizicno, psihicno in spolno nasilje
- ?? ženske, ki se umaknejo pred nasiljem, nekdanji partner pa jim še vedno grozi z nasiljem
- ?? ženske, ki same skrbijo za svoje otroke
- ?? ženske brez otrok, brez zaposlitve in brez stanovanja
- ?? ženske, ki so samske in brezposelne in imajo zasilno namestitev, ki jo placujejo v obliki neplacanega gospodinjanskega in spolnega dela
- ?? ženske, ki nimajo slovenskega državljanstva
- ?? ženske, ki so gibalno ovirane, imajo motnje v duševnem razvoju ali dolgotrajne duševne stiske
- ?? ženske, ki pripadajo etnicnim manjšinam (predvsem Rominje)
- ?? starejše ženske, ki ne morejo več v celoti skrbeti same zase in živijo bodisi same ali z neustrezno podporo.

Ljudje z dolgotrajnimi duševnimi stiskami

Gre za osebe, ki občasno uporabljajo medicinske usluge in osebe z dolgim obdobjem bivanja v psihiatricnih bolnicah in socialnih zavodih, prav tako pa tudi osebe, ki doživljajo enkratne globoke custvene krize in iščejo strokovno pomoc. Problematika, s katero se srečujejo, je zlasti:

- ?? prevlada medicinskega modela
- ?? hospitalizem (prevzem stila vedenja v instituciji)
- ?? ekonomske in stanovanjske stiske, največkrat povezana z brezposelnostjo in brezdomstvom
- ?? stigma (kot posledica izbire pomoci)
- ?? izolacija in osamljenost
- ?? doživljanje depersonalizacije.

Romi

Položaj Romov v različnih slovenskih pokrajinah je razlicen, v vseh primerih pa je izrazito nižji od socialnega statusa vecinskega prebivalstva. V raziskovalni nalogi je poudarjeno, da so ogrožene marginalne skupine z značilnostmi socialne izključenosti, saj ne razpolagajo z družbeno močjo, so ne vključeni v ekonomske in politične institucije in nimajo pogajalske moči na trgu dela in v politiki. Problemi, s katerimi se soočajo, so zlasti:

- ?? slabo zdravje (značilna visoka umrljivost dojenčkov in nizka starost, ki jo dosežejo)
- ?? neizobraženost
- ?? brezposelnost
- ?? vecinoma izredno slabi bivalni pogoji
- ?? družbeno izključevanje s strani vecinskega prebivalstva
- ?? pregnanstvo.

Stari ljudje

Ob povečevanju pričakovane življenjske dobe se stari ljudje vse prevečkrat obravnavajo kot problem, v čemer je mogoče zaznati vidike družbenega vključevanja. V politiki skrbi zanje je bilo bistveno preveč poudarjena potreba po zagotovitvi čim večjega števila v domovih za stare, bistveno premalo pa omogočanje življenja na njihovih domovih s primerno pomočjo. Drugi problemi, s katerimi se soočajo, so zlasti:

- ?? osamljenost in izolacija
- ?? bolezen
- ?? osebno razvrednotenje.

Otroci in mladi, ki doživljajo spolne zlorabe

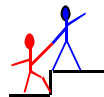
Raziskovalna naloga opozarja na naslednje najpogostejše probleme:

- ?? zanikanje, minimalizacija in racionalizacija spolnih zlorab
- ?? premajhna zaščitenost otroka pred storilcem
- ?? premestitev problema spolnih zlorab na drugi problem
- ?? neupoštevanje vloge zagovornika v času odkrivanja spolnih zlorab
- ?? premajhna zaščita otrok v primerih bivanja v zavodih ali pri rejniških družinah.

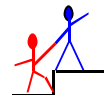
Ljudje z gibalnimi oviranostmi in drugimi prizadetostmi ter ljudje z motnjami v duševnem razvoju

Najpogostejši problemi se kažejo zlasti v naslednjem:

- ?? segregirano izobraževanje
- ?? omejen izbor poklicev
- ?? nedostopno delovno okolje
- ?? pomanjkanje ustreznih stanovanj
- ?? nemožnost izbire ustrežnejše oblike od zavodske
- ?? arhitektonske ovire
- ?? pomanjkanje osebne asistence
- ?? pomanjkanje samozavesti

?? predsodki.

III. PODROCNE ANALIZE O VPLIVU VELJAVNE UREDITVE NA SOCIALNO IZKLJUCENOST

1. PLACE

Placna politika je z zasledovanjem ciljev, da place rastejo počasneje od produktivnosti dela in z dolocanjem hitrejše rasti minimalne place od rasti izhodiščnih plac pozitivno vplivala na preprečevanje in povečevanje socialne izključenosti in dohodkovne neenakosti in sicer na dva načina:

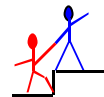
- ?? Z zagotavljanjem počasnejše rasti plac naj bi se povečevala konkurenčna sposobnost podjetij in s tem stabilnost zaposlitve;
- ?? s povečevanjem minimalne place pa naj bi le to postopno ponovno dvignili na raven, ki bi delavcem, ki jo prejema zagotavljala večjo stopnjo materialne in socialne varnosti.

Eden izmed podatkov, ki omogočajo oceno učinkov placne politike na revščino oziroma neenakost in izključenost določenih skupin v državi so podatki o distribuciji delavcev po višini plac, ki jih dvakrat letno zbira Statistični urad RS. Podatki o razporeditvi delavcev po višini plac, kažejo izrazite spremembe v distribuciji. Interdecilni koeficient kot razmerje med placami zgornjega in spodnjega decila se je od leta 1990 stalno povečeval in v letu 1995 dosegel celo 4,1. Ob uvedbi instituta minimalne place v letu 1995 pa se je zmanjšal na okoli 3,3 in ta raven se vsekozi ohranja.

Tabela 8: Gibanje interdecilnega koeficienta za prejemnike plac v Sloveniji od leta 1990 dalje

1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2,8	3,0	3,1	3,3	3,2	4,1	3,3	3,6	3,3

Vir: Statistični urad Republike Slovenije. Raziskava "Porocilo o zaposlenih osebah po višini bruto place" za mesec marec in v razponih med placami spodnjega in zgornjega decila

2. DELOVNOPRAVNO VARSTVO ZAPOSLENIH

Najpogostejše nepravilnosti, pomanjkljivosti in kršitve delovnopravne zakonodaje pri zaposlovanju delavcev se nanašajo na sklop vprašanj s področja postopkov v zvezi s prenehanjem delovnega razmerja (disciplinske kršitve, trajni presežki z neupoštevanjem varovanih kategorij delavcev), delovnim casom ter placami in drugimi prejemki.

V zvezi z **delovnim casom** je potrebno opozoriti, da je vedno vec delovnih razmerij sklenjenih za določen cas, kar naj bi bilo izjema in ne pravilo. Tako se npr. nosecim delavkam skoraj praviloma dogaja, da jim delodajalci ne podaljšajo vec delovnega razmerja za določen cas.

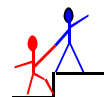
Ena pogostejših kršitev delovnopravne zakonodaje je tudi **neplacvanje prispevkov za socialno varnost** (pokojninsko, invalidsko ter zavarovanje za primer brezposelnosti), ki pomeni kaznivo dejanje in kratenje pravic iz naslova socialne varnosti ter prekršek. S tem delodajalec povzroci delavcu tudi bodočo škodo, ki se je delavec ponavadi niti ne zaveda. Po ugotovitvah inšpekcije za delo pa je še vedno največ primerov, ko delavci sploh ne vedo, da delodajalec zanje ne placuje prispevkov.

V zvezi s **trajno presežnimi delavci** se pojavljajo zlasti naslednje kršitve:

- izigravanje zakonodaje pri opredeljevanju invalidov kot presežnih delavcev, kar ima za posledico prenehanje delovnega razmerja, delavec pa se svojega stanja zave še le, ko od zavoda za zaposlovanje dobi negativno odločbo o pravici do denarnega nadomestila, zaradi obravnavanja zadeve na zavodu pa so zamujeni tudi vsi roki za varstvo pravic,
- neizplacvanje nadomestil oz. zamude pri izplacilih tudi v invalidskih podjetjih,
- problematno je tudi prerazporejanje delavcev k drugemu delodajalcu (npr. čistilke, varnostniki), kjer dostikrat ni varovan niti minimum dogovorjenih pravic delavcev, ki so razporejeni v manjše, predvsem zasebne firme,
- delodajalci velikokrat tudi ne izplacujejo odpravnin presežnim delavcem in morajo delavci uveljavljati pravico do odpravnine s tožbami.

Neredko se tudi zgodi, da delodajalci delavcem ob podpisu pogodbe o zaposlitvi že vnaprej ponudijo v podpis **sporazum o prenehanju delovnega razmerja brez datuma**. Tega dopišejo v trenutku, ko se želijo znebiti delavca (npr. dalj časa trajajoca odsotnost z dela zaradi bolezni, nosečnost, invalidnost).

Nenazadnje se precej hujših kršitev pojavlja pri izplacilu plac, kjer gre ne le za nekajdnevne ali mesecne zamike izplacila plac, temvec tudi za nekajmesečne. So tudi primeri, ko delodajalci izplacujejo nižje place od minimalne za delo s polnim delovnim casom. Kršitve pa se pojavljajo tudi pri izplacvanju drugih denarnih prejemkov (npr. regres za letni dopust, jubilejne nagrade) in odpravnin.

3. POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE

Najpomembnejši socialni korektivi, ki vplivajo na socialno varnost upokojencev, ki bi sicer imeli zelo nizke dohodke in katerih socialna varnost bi lahko bila ogrožena, so naslednji:

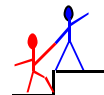
- ?? varstveni dodatek
- ?? odmera pokojnine od najnižje pokojninske osnove
- ?? najnižja pokojnina
- ?? dodatek za pomoč in postrežbo
- ?? starostna in družinska pokojnina po zakonu o starostnem zavarovanju kmetov
- ?? dodatek k pokojninam, uveljavljenih v državah nekdanje SFRJ po zakonu o zagotavljanju socialne varnosti slovenskim državljanom, ki so upravičeni do pokojnin iz republik nekdanje SFRJ.

Kot je razvidno iz naslednjih tabel je do leta 1991 število prejemnikov **varstvenega dodatka** naraščalo. V letu 1992 se je število prejemnikov varstvenega dodatka zmanjšalo za 0,6%, ker se je s sprejemom novega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju prenehal izplačevati upokojencem z bivališcem v državah bivše SFRJ. Z novelo zakona v letu 1996 je število uživalcev varstvenega dodatka upadlo za 10,8%, v letu 1997 za nadaljnjih 5,3%, v letu 1998 pa se je povečalo za 0,1%.

Razlog za to je, da je bila v letu 1996 spremenjena zakonska ureditev postopka za preverjanje pogojev nadaljnjega uživanja pravice do varstvenega dodatka. Tako morajo uživalci varstvenega dodatka do 31. marca v vsakem koledarskem letu predložiti dokazila o nadaljnji upravičenosti do uživanja navedene dajatve.

Tabela 9a: Povprečno število prejemnikov varstvenega dodatka od l. 1981 dalje

leto	Število prejemnikov
1981	28.152
1982	33.161
1983	35.357
1984	37.709
1985	41.951
1986	45.904
1987	49.204
1988	51.258
1989	53.825
1990	55.355
1991	57.166
1992	56.852
1993	54.039
1994	53.936
1995	53.565
1996	47.797

1997	45.265
1998	45.296

Vir: ZPIZ: Poslovno poročilo za leto 1998, str. 16

Tabela 9b: Povprečne stopnje rasti števila prejemnikov varstvenega dodatka

obdobje	Povprečna stopnja rasti
1981-1985	10,4%
1986-1990	5,7%
1990-1991	3,3%
1991-1992	-0,6%
1992-1993	-4,9%
1993-1994	-0,2%
1994-1995	-0,7%
1991-1995	-0,7%
1995-1996	-10,8%
1996-1997	-5,3%
1997-1998	0,1%

Vir: ZPIZ: Poslovno poročilo za leto 1998, str. 16

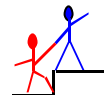
Glede na posamezno vrsto pokojnine je bilo v letu 1998 v povprečju največ upravičencev do varstvenega dodatka med prejemniki družinske pokojnine, 17.713 ali 20,7% vseh uživalcev družinske pokojnine. Med invalidskimi upokojenci je bilo do varstvenega dodatka upravičenih v povprečju 14.638 ali 15,0% vseh uživalcev invalidske pokojnine. Med starostnimi upokojenci je pravico do varstvenega dodatka imelo v povprečju 12.945 upravičencev ali 4,8% povprečnega števila starostnih upokojencev v letu 1998. Povprečni varstveni dodatek v letu 1998 je znašal 11.318,00 SIT.

Do varstvenega dodatka so upravičeni upokojenci, katerih pokojnina ne dosega zneska najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo, če skupaj z družinskimi člani nimajo drugih dohodkov, ki bi zadoščali za preživljanje. Znesek najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo je v decembru 1998 znašal 52.330,64 SIT.

Od **najnižje pokojninske osnove** se pokojnina odmeri kadar pokojninska osnova zavarovanca, izračunana na podlagi njegovih plac oziroma zavarovalnih osnov, ne dosega zneska najnižje pokojninske osnove, veljavne ob odmeri pokojnine. Najnižja pokojninska osnova v mesecu decembru 1998 je znašal 61.530,00 SIT, upravičencev pa je bilo 76.369 ali 16,7% vseh uživalcev pokojnin.

Najnižja pokojnina, ki jo je mogoče izplačati zavarovancu ne glede na dopolnjeno pokojninsko dobo ter ne glede na place oziroma zavarovalne osnove, ki jih je dosegel v času zavarovanja znaša 35 % najnižje pokojninske osnove. Znesek najnižje pokojnine je v mesecu decembru 1998 znašal 21.535,55 SIT, prejemnikov najnižje pokojnine v letu 1998 pa je bilo v povprečju 9.517.

Dodatek za pomoč in postrežbo je v decembru 1998 prejelo 22.409 upravičencev, od tega 21.760 upokojencev ter 649 zavarovancev. Višji znesek dodatka za pomoč in postrežbo (upravičenci, ki jim je pomoč potrebna za opravljanje vseh osnovnih življenjskih potreb) je znašal v

decembru 1998 36.467,67 SIT, nižji znesek (upravičenci, katerim je pomoč potrebna za opravljanje večine osnovnih življenjskih potreb) pa je znašal 18.233,83 SIT.

Tabela 10: Povprečno število prejemnikov dodatka za pomoč in postrežbo od l. 1981 dalje

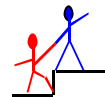
Leto	Število prejemnikov
1981	12.247
1982	12.886
1983	13.289
1984	14.254
1985	15.370
1986	16.548
1987	17.933
1988	18.554
1989	19.323
1990	19.381
1991	19.301
1992	19.322
1993	19.455
1994	19.822
1995	20.442
1996	20.855
1997	21.652
1998	22.177

Vir: ZPIZ: Poslovno poročilo za leto 1998, str. 16

Tabela 11: Povprečne stopnje rasti števila prejemnikov dodatka za pomoč in postrežbo

obdobje	Stopnje rasti
1981-1985	7,2%
1986-1990	4,7%
1990-1991	-0,4%
1991-1992	0,1%
1992-1993	0,7%
1993-1994	1,9%
1994-1995	3,1%
1991-1995	0,8%
1995-1996	2,0%
1996-1997	3,8%
1997-1998	2,4%

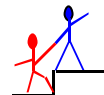
Vir: ZPIZ: Poslovno poročilo za leto 1998, str. 16

Zavod izplačuje tudi starostne in družinske pokojnine, ki so bile priznane po **zakonu o starostnem zavarovanju kmetov**. Starostne oziroma družinska pokojnina znaša 50% zneska najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo, kar pomeni, da je v decembru 1998 znašala 26.150,32 SIT. Bolj ugodno je odmerjena starostna ali družinska pokojnina kmetov - borcev NOV, ki je enaka znesku najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo.

Z vidika socialne varnosti je pomembno tudi izplačevanje **dodatkov k pokojninam**, ki so jih državljani RS s stalnim prebivališčem v RS, uveljavili v kateri od držav, ki so nastale na ozemlju nekdanje SFRJ. Višina dodatka je odvisna od tečajne vrednosti tolarja oziroma druge valute. V letu 1998 je povprečje vseh dodatkov znašalo 29.625,00 SIT.

Iz navedenega je razvidno, da sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja s številnimi socialnimi korektivi preprečuje socialno izključenost oseb, ki zaradi starosti ali izgube delovne zmožnosti, ne zmorejo več pridobivati dohodka. Glede na izredno širok krog oseb, za katere velja obveznost vključitve v zavarovanje ter na možnost prostovoljnega zavarovanja, je mogoče ugotoviti, da je pretežni krog prebivalstva upravičen do prejemkov iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Novi zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je še v zakonodajnem postopku, bo krog obvezno zavarovanih oseb še razširil. Z vidika socialne varnosti in preprečevanja socialne izključenosti pa je verjetno najpomembnejša novost, ki bo uvedena, državna pokojnina, ki bo pripadala vsem prebivalcem po dopolnjenem 65. letu starosti, ki niso upravičeni do pokojnine iz slovenskega ali tujega sistema obveznega zavarovanja ter izpolnjujejo premoženjske pogoje za pridobitev pravice do varstvenega dodatka.

4. ZAVAROVANJE ZA PRIMER BREZPOSELNOSTI

V letu 1998 je denarno nadomestilo v povprečju prejelo 37.734 brezposelnih oseb, kar je v primerjavi z letom 1997 za 3,1 % več. Denarno pomoč je v povprečju prejelo 3.331 brezposelnih, kar je v primerjavi z letom 1997 za 20,5 % manj. Delež prejemnikov denarne pomoči in denarnega nadomestila glede na vse registrirano brezposelne je v letu 1998 znašal 32,6 %.

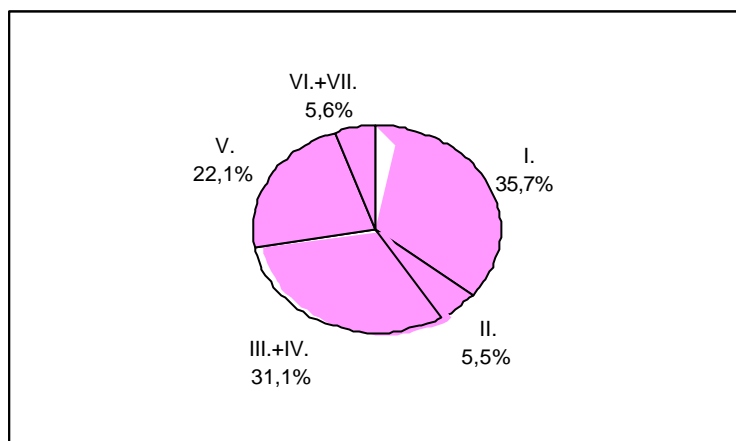
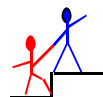
Tabela 12: Prejemniki denarnega nadomestila (DN) in denarne pomoči (DP) v obdobju 1994 - 1998

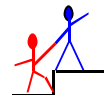
Leto	Število prejemnikov DN		Število prejemnikov DP		Delež brezposelnih, ki prejemajo DN in DP	
	December	Mesечно povprečje	December	Mesечно povprečje	December	Mesечно povprečje
1994	31.452	37.458	11.036	15.996	34,4	42,1
1995	28.305	29.021	5.936	7.803	27,0	30,3
1996	33.715	31.424	4.112	4.919	30,4	30,3
1997	37.152	36.603	3.734	4.188	31,8	32,6
1998	36.082	37.734	2.818	3.331	30,7	32,6

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

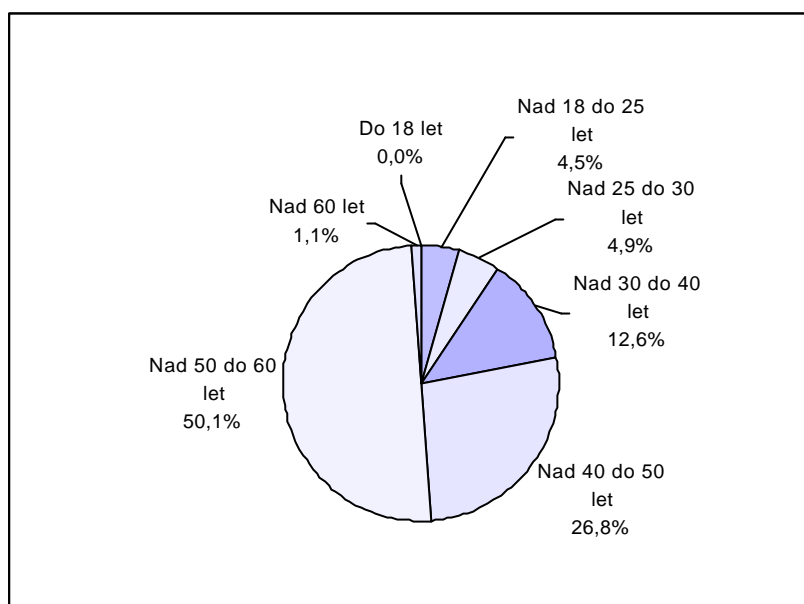
Med prejemniki denarnih nadomestil in denarnih pomoči je bilo največ brezposelnih s I stopnjo izobrazbe, in sicer 35,7 %. Brezposelni s III. in IV. stopnjo izobrazbe predstavljajo drugo največjo skupino prejemnikov denarnega nadomestila in denarne pomoči ob koncu decembra 1998 jih je bilo 31,1 % od vseh prejemnikov. Pomembnejšo skupino prejemnikov predstavljajo še brezposelni s V. stopnjo izobrazbe (22,1 %), medtem ko brezposelni z II. ter VI in VII stopnjo predstavljajo skupaj 11,1 %.

Graf 3: Izobrazbena struktura prejemnikov denarnih nadomestil in denarnih pomoči, stanje 31.12.1998

Graf 4: Starostna struktura prejemnikov denarnih nadomestil in denarnih pomoci, stanje 31.12.1998

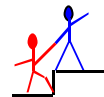

Najvec prejemnikov denarnega nadomestila in denarne pomoci se je ob koncu leta 1998 uvrščalo v starostno skupino nad 50 do 60 let (50,1 %), nato pa med tiste, ki so bili stari nad 40 do 50 let (26,8 %). Mlajših od 40 let je bilo 22,0 %, starih nad 60 let pa 1,1 %.

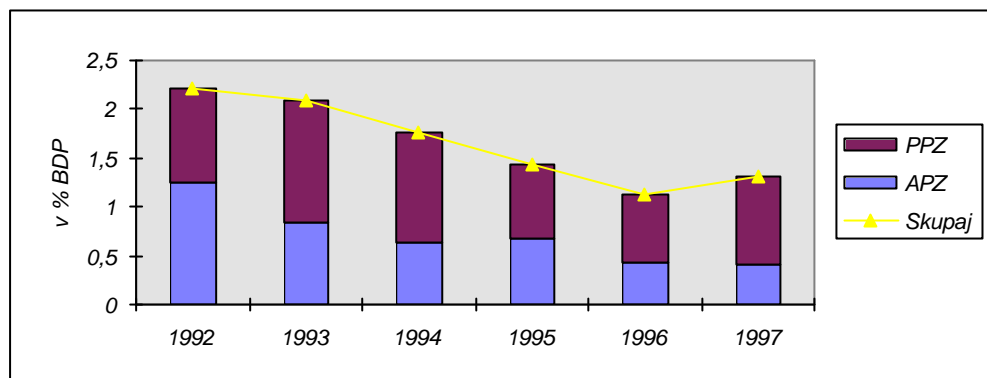
Posebno skupino prejemnikov denarnega nadomestila predstavljajo tisti, ki jim je bilo izplačevanje nadomestila podaljšano do izpolnitve pogojev za upokožitev (podaljšanje do največ 3 let). Število teh je postopoma naraščalo. Konec leta 1993 jih je bilo 2.531 ali 5,5 % od vseh prejemnikov nadomestila, septembra 1998 pa 3.974 ali 10,7 % od vseh.

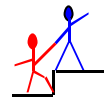
Tabela 13: Deleži sredstev za denarna nadomestila in denarne pomoci ter programe aktivne politike zaposlovanja v bruto družbenem proizvodu Slovenije

	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Aktivna politika zaposlovanja (APZ)	1,25	0,83	0,64	0,68	0,43	0,41
Pasivne pomoci (PPZ - den. nadomestilo, den. pomoc)	0,96	1,25	1,13	0,75	0,7	0,9
Skupaj	2,21	2,08	1,77	1,43	1,13	1,31

Graf 5: Deleži sredstev za denarna nadomestila in denarne pomoči ter programe aktivne politike zaposlovanja v bruto družbenem proizvodu Slovenije

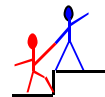

5. ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE

?? Vključitev slovenskega prebivalstva v zdravstveno zavarovanje in zagotavljanje pravic, Nacela enakosti in pravčnosti

Slovenija šteje med države, ki imajo uveljavljeno obvezno zdravstveno zavarovanje za vse osebe s stalnim bivališčem na območju države oziroma za osebe, ki so zaposlene ali opravljajo pridobitno dejavnost na območju Slovenije. Pri tem so zavarovane vse osebe ne glede na njihovo materialno stanje ali druge razloge. Za osebe, ki nimajo dohodkov plačujejo prispevke občine oziroma država iz svojih proračunskih sredstev. Vse zavarovane osebe so povsem izenacene glede pravic do zdravstvenih storitev iz obveznega zavarovanja in je za njihovo uveljavljanje odločilno le zdravstveno stanje oziroma potreba posameznika, ne pa materialni položaj. Razlike med zavarovanimi osebami so le na področju denarnih dajatev, kjer so upravičeni do nadomestil plac v času zacasne odsotnosti z dela iz bolezenskih razlogov le zaposleni oziroma aktivni zavarovanci. Pri ostalih denarnih dajatvah, ki predstavljajo pravice iz obveznega zavarovanja (potni stroški, pogrebne, posmrtnine) med zavarovanimi osebami ni razlik. Sedemletni rezultati pri uresničevanju zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju dokazujejo, da naša sedanja ureditev omogoča vsemu prebivalstvu enake možnosti uveljavljanja pravic do zdravljenja in da izdatki za zdravljenje ne ogrožajo zdravstvene in socialne varnosti prebivalstva. Prav tako niso znani primeri, da bi zaradi stroškov zdravljenja posameznik zašel v revščino ali nerazrešljivo socialno stisko.

Tudi ureditev na področju prostovoljnega zavarovanja za doplacila do polne cene zdravstvenih storitev je takšna, da omogoča socialno šibkejšim dostopnost do zdravstvenih storitev. Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju sicer ne zagotavlja vsem zavarovanim osebam kritja vseh stroškov v celoti. To je zagotovljeno le otrokom, šolarjem, mladostnikom in študentom, ostalim osebam pa le v primeru zdravljenja določenih bolezni oziroma stanj. Za ostala zdravljenja je predvideno doplacilo v odstotni vrednosti od cene zdravstvenih storitev. Za to razliko se lahko zavarovane osebe prostovoljno zavarujejo. Ne glede na takšno ureditev pozna zakon izjeme. Za prejemnike socialnih pomoči, za invalide, ki jim je priznana pomoč druge osebe in za osebe, starejše nad 75 let omogoča zakon uveljavljanje pravic brez doplaci, ce gre za nujne in neodložljive storitve. Med temi so prakticno vse zdravstvene storitve z izjemo zobnoprotetičnih nadomestkov, ocesnih pripomočkov, zdraviliškega zdravljenja, ki ni nadaljevanje bolnišnične nege zdravljenja, nenujnih reševalnih prevozov in nekaterih drugih medicinskih pripomočkov. S takšno ureditvijo je vsem zavarovanim osebam, ki morebiti ne bi zmogle placati premijo za prostovoljno zavarovanje za doplacila, omogoceno uveljavljanje vseh vitalno pomembnih in vecine drugih zdravstvenih storitev brez obveznosti neposrednega doplaccvanja ali sklenjenega prostovoljnega zavarovanja. Tako je v Sloveniji pri Zavodu za zdravstveno zavarovanje prostovoljno zavarovanih za doplacila nekaj vec kot 1,1 milijona oseb in pri Adriaticu še okrog 0,2 milijona oseb. Tako je na področju prostovoljnega zavarovanja za doplacila število nezavarovanih oseb majhno ali celo zanemarljivo. Kljub temu se ravno na tem področju pojavljajo nekatera vprašanja, ki bi jih ob spremembah zakonodaje kazalo ponovno prouciti. Gre za vprašanja sposobnosti placevanja premij za prostovoljno zdravstveno zavarovanje za doplacila nezaposlenih oseb oziroma sploh oseb, ki ne morejo biti oproščeni obveznosti doplaccila brez prostovoljnega zavarovanja kot npr. nezaposlene osebe, osebe z nizkimi pokojninami, s socialnimi prejemki itd., ki imajo zagotovljene le nujne in neodložljive storitve. Pri teh osebah ni v ospredju vprašanje socialne varnosti, ampak vprašanje ali je

možno tudi tem zagotoviti povsem enake pravice kot ostalim osebam, ki so sicer prostovoljno zavarovane oziroma se same odločijo, da bodo doplacevale razliko v ceni storitev ob njihovem uveljavljanju. Za izenacitev pravic med vsemi zavarovanimi osebami bi bilo primerno, da bi zavezanci za placevanje prispevkov za obvezno zdravstveno zavarovanje za te osebe prevzeli tudi obveznost placila premije za prostovoljna zdravstvena zavarovanja za doplacila.

?? Prostorska razporeditev zdravstvenih zmogljivosti, izenacevanje razlik v njihovi dostopnosti

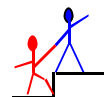
Od ustanovitve Zavoda za zdravstveno zavarovanje (leta 1992) si ta z raznimi ukrepi, predvsem pa pri oblikovanju programa zdravstvenih storitev prizadeva zagotoviti vsem zavarovanim osebam cim enakomernejšo dostopnost zdravstvenih storitev. Tako se postopoma iz leta v leto zmanjšujejo razlike v oskrbljenosti prebivalstva z zdravstvenimi zmogljivostmi in storitvami, ki jih financira zdravstveno zavarovanje. Obstojece razlike so majhne, ce jih primerjamo po zavodovih obmocnih enotah, nekoliko obcutnejše pa bi bile v medobcinski primerjavi. Vendar glede na nacela racionalizacije in naravo nekaterih zdravstvenih dejavnosti (specialisticna - ambulanta, bolnišnicna, terciarna dejavnost) ni mogoce pricakovati, da bodo vse zdravstvene zmogljivosti enakomerno razporejene tudi na tej lokalni ravni.

Ob opisani pravni ureditvi, ki zagotavlja vsem zavarovanim osebam enake pravice pri obravnavi, se v praksi pojavljajo določeni problemi pri izvajalcih. To se kaže zlasti v dejavnostih, kjer so čakalne dobe in kjer še vedno premalo kontrolirano delujejo samoplacniške ambulante. V teh dejavnostih so zavarovane osebe večkrat izpostavljene pritiskom in zahtevam po neposrednem placilu storitev, ce bi si želele skrajšati čakalne dobe. Za boljše situirane osebe ta pritisk ne predstavlja posebnega problema. Drugace je z osebami, ki so materialno slabše stojece, saj so pred dilemo ali placati in dobiti storitev v cim krajšem casu in s tem še nadalje poslabšati svoj finančni položaj ali tvegati dolgo čakalno dobo.

?? Socialna varnost v casu zacasne odsotnosti z dela iz bolezenskih razlogov

Realno je razmišljanje, da se zavarovancu v casu zacasne zadržanosti z dela iz bolezenskih razlogov poslabša njegov materialni položaj. Bolezen in z njo povezana odsotnost z dela namrec praviloma prizadeneta delodajalca in delojemalca. Vendar je pri nas višina nadomestil plac zastavljena dokaj visoko in velikokrat deluje celo destimulativno in ne vzpodbuja delavce k cim hitrejši vnitvi na delo. Poleg tega pri nas (med redkimi v Evropi) ne poznamo casovne omejitve zacasne zadržanosti z dela iz bolezenskih razlogov in ta lahko traja tudi vec let. Zato nadomestila plac ne predstavljajo razloga za revščino posameznika, razen ce je to povezano z drugimi socialnimi problemi posameznika ali njegove družine (nezaposlen partner ali družinski clani, družinski clan z najnižjo pokojnino itd.).

V Sloveniji je bilo leta 1998 nekaj vec kot 712.000 primerov odsotnosti z dela. To pomeni, da je na vsakega aktivnega zavarovanca prišlo nekaj vec kot 0,9 primerov zacasne zadržanosti z dela. Ob tem je poprecna odsotnost z dela trajala (leta 1998) 15 dni, pri cemer je ta razpon med 1 dnem in 12 leti. Za nadomestila plac je Zavod za zdravstveno zavarovanje v letu 1998 izplacal 20.484

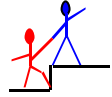
milijarde Sit. Ni na voljo podatkov, kolikšna so sredstva, ki so jih za nadomestila izplacali delodajalci, vendar ocene kažejo, da so ta sredstva znašala okrog 23 milijard tolarjev.

Zavod je na racun nadomestil leta 1998 izplacal v poprecju na aktivnega zavarovanca 26.250 Sit (nekaj vec kot 16% poprecne bruto place v Sloveniji) po ocenah pa vsaj še toliko tudi delodajalci. Dnevno je vsak izostanek z dela iz bolezenskih razlogov na racun nadomestil stal Zavod 4.200 Sit. Posamicna odsotnost (v poprecnem trajanju 15 dni) pa je stala 63.000 Sit. To so le poprecni izdatki, ki so pri posameznem zavarovancu lahko drugacni, ker se njihova višina izracunava v odstotnem deležu od njegove poprecne place v preteklem letu pred nastopom odsotnosti z dela. Ti odstotki se glede na razlog gibljejo med 80 in 100 odstotki. Prav ta visok odstotek od osnove zagotavlja zavarovancem visoko raven socialne varnosti tudi v casu zacasne zadržanosti z dela iz bolezenskih razlogov. Po drugi strani pa takšna višina nadomestila ne vzpodbuja zavarovanca k cim hitrejši vrnitvi na delovno mesto in iz narodnogospodarskih vidikov ni najustreznejša.

Tabela: Zacasna zadržanost z dela in nadomestila plac za cas te odsotnosti

leto	1995	1996	1997	1998
št. primerov odsotnosti z dela	784.378	655.358	744.690	712.150
št. vseh zavarovanih oseb v RS	1.971.204	1.944.190	1.945.913	1.939.369
št. aktivnih zavarovancev v RS	812.130	787.486	783.581	780.357
sredstva Zavoda za nadomestila (v 000 SIT)	15.906.383	17.240.435	19.093.250	20.484.468
nadomestila Zavoda na aktivnega zavarovanca	19.586	21.893	24.367	26.250
št. odsotnosti na enega aktivnega zavarovanca	0.97	0.83	0.95	0.91
št. izgubljenih delovnih dni (skupaj)	12.642.873	11.617.168	11.426.620	10.861.435
izgubljeni del. dnevi - na racun delodajalcev	6.632.491	6.098.748	6.429.304	5.985.055
izgubljeni del. dnevi - na racun Zavoda	6.010.382	5.518.420	4.997.316	4.876.380
povprečna dolžina trajanja ene odsotnosti z dela - v dnevih	16	18	15	15
povprečna bruto placa v RS	113.549	130.258	148.184	162.600

Vir: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, Informacijski center
Poslovna porocila Zavoda po letih
IUS INFO (podatki o bruto placah)

6. AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA

Obstoječa situacija in ključni problemi rizičnih skupin

Delo in zaposlitev nista pomembna zgolj zato, ker je to način pridobivanja sredstev za življenje posameznika in s tem preprečevanja revščine, pač pa tudi dejavnik socialnega vključevanja v družbo in osebne rasti. Izključenost iz zaposlitve je zato pojav, ki mu vseh družbah izkazujejo največji pomen. Za preprečevanje izključevanja iz dela oz. brezposelnosti države razvijajo vrsto ukrepov in programov zlasti na področju regulacije trga dela in izobraževanja. Brezposelnosti so v največji meri podvrženi posamezniki s specifičnimi osebnostnimi, delovnimi, umskimi, fizičnimi in drugimi lastnostmi, ki se izkažejo v procesu povpraševanja po delu kot nezaželene pri delodajalcih ali nevzpodbudne za posameznike.

Zgoraj navedene lastnosti se pojavljajo v naslednjih kategorijah posameznikov: osebe brez poklicne usposobljenosti vključno z šolskimi osipniki, nekatere kategorije žensk, brez poklicne izobrazbe, osebe z boleznimi ali invalidnostjo (invalidi, duševno oboleli,...), starejši iskalci dela z izkazanimi zmanjšanimi sposobnostmi, odvisniki od drog, alkohola ipd, osebe drugih nacionalnosti s specifičnimi življenjskimi vzorci (Romi), osebe, ki so ob dolgotrajni brezposelnosti zapadli v stanje "obupa" idr. Značilno za te osebe je, da so pogosto izključene tudi iz socialnih mrež. Za povrnitev teh skupin v delovno sposobno prebivalstvo potrebno veliko casa, programov in razvitih metod dela.

Programi in ukrepi aktivne politike zaposlovanja so namenjeni tudi brezposelnim osebam, ki imajo druge vrste težav (zacasnih ali dolgotrajnih) pri vključevanju v delo in nekaterim še zaposlenim delavcem, ki jim grozi izguba zaposlitve ali delovnega mesta. Usmerjeni pa so tako na posameznike kot tudi na podjetja in druge delodajalce s ciljem, da se poveča ustvarjanje delovnih mest, razvija podjetniška kultura in razvijajo zaposlitvene iniciative v lokalni skupnosti.

Na podlagi podatkov Zavoda RS za zaposlovanje in ankete o delovni sili ocenjujemo, da je to vrste pomoči potrebno najmanj 50.000 odraslih prebivalcev, ki so bodisi registrirani kot brezposelni oziroma so kot popolno marginalizirane skupine evidentirane v evidencah centrov za socialno delo ali pa v evidencah lokalnih skupnosti na podeželju.

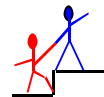
Najznacilnejše skupine oseb, ki so cilj programov in ukrepov aktivne politike zaposlovanja so naslednje:

?? Brezposelni, starejši od 50 let

Starejšim brezposelnim osebam, ki so praviloma težko zaposljive, je bila pri pripravi rešitev v noveli zakona posvecena posebna pozornost. Zanje so predvidene posebne rešitve na vec segmentih urejanja brezposelnosti.

V strukturi brezposelnih jih je bilo v letu 1998 približno 23.000 kar pomeni 19 % vseh registriranih brezposelnih oseb.

Starejše osebe, ki ji do upokojitve manjka 3 let in se ji je iztekla pravica do prejemanja denarnega nadomestila, placuje prispevek za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Osnova za izplacavanje

tega prispevka je zadnje denarno nadomestilo, ki ga je ta oseba prejela, ter usklajuje enako, kot se usklajujejo drugi prejemki po tem zakonu.

Tudi zaradi zagotavljanja socialne varnosti starejših brezposelnih oseb je čas prejemanja denarne pomoči podaljšan s sedanjih 6 na 12 mesecev, tistim, ki jim manjka do upokojitve 3 leta, pa do upokojitve.

Pospeševanje zaposlovanja starejših brezposelnih oseb se dodatno omogoča s spremembo 48.a clena. Za prvi dve leti je možnost placila polovice, za naslednja leta pa še dodatno cetrtina prispevkov na bruto place, ki jih placujejo delodajalci, ce zaposlijo brezposelno osebo, starejšo od 55 let.

V prehodnih določbah je zaradi varovanja starejših brezposelnih oseb določeno, da imajo zavarovanci po drugem odstavku 36.d clena zakona o delovnih razmerjih (osebe, ki jim do upokojitve manjka pet let zavarovalne dobe) pravico do denarnega nadomestila ali denarne pomoči po predpisih, ki so veljali do uveljavitve novele zakona.

?? Brezposelni, mlajši od 26 let, ki nimajo ustrezne izobrazbe

Brezposelni mlajši od 26 let so praviloma osebe brez delovnih izkušenj, ki ne razpolagajo z lastnimi dohodki, se pa dodatno srečujejo z vprašanjem ekonomske samostojnosti in ustvarjanja lastne družine. Ker to slednje pomeni tudi višji stroške življenja, so toliko bolj ciljna kategorija programov aktivne politike zaposlovanja v večini držav. Zlasti to velja za tiste, ki niso uspeli pridobiti primerne poklica in zaposlitve.

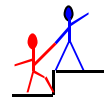
V Sloveniji je bilo konec leta 1998 med registriranimi brezposelnimi 33.682 brezposelnih starih do 26 let, kar pomeni v strukturi 26,6 % vseh brezposelnih (126.625). V primerjavi s predhodnim letom, ko je bilo registrirano brezposelnih oseb starih do 26 let 36.430 (29,1 % delež vseh brezposelnih), se je število oseb do decembra 1998 znižalo za 2.748 oseb, tako da se je delež v strukturi brezposelnih znižal za 2,5 odstotnih točk.

V okviru aktivne politike zaposlovanja se od leta 1990 izvajajo programi izobraževanja in usposabljanja namenjeni brezposelnim osebam. Prednostno se vanje med drugim vključujejo tudi mlajše brezposelne osebe do 26 let. V letu 1998 je znašal delež le-teh vključenih v programe izobraževanja in usposabljanja 49,8%. V okviru programov izobraževanja in usposabljanja se izvajajo programi funkcionalnega izpopolnjevanja, izobraževanja, usposabljanja z delovnim razmerjem in usposabljanja brez delovnega razmerja.

V programe javnih del bilo vključenih v letu 25,8 % mladih do 26 let (ženske 55,9%).

Brezposelne osebe med 15. in 26.letom starosti so vključene tudi v druge programe aktivne politike zaposlovanja in sicer:

- ?? Program samozaposlovanje
- ?? Povracila prispevkov delodajalcem
- ?? Lokalni zaposlitveni programi

?? Invalidi

Kljub temu, da se brezposelnost v globalu že od leta 1994 postopoma zmanjšuje, pa brezposelnost invalidov zelo intenzivno narašča (letni indeks blizu 130). Število zaposlenih invalidov v obdobju zadnjih treh let sicer stagnira, vendar se to dogaja predvsem zaradi večjega dodeljevanja statusa invalidnosti kot pa zaradi vključevanja brezposelnih invalidov v zaposlitev. To nenazadnje kaže tudi podatek o naraščanju brezposelnosti invalidov, podatki o upokojevanju invalidov pa kažejo, da je ta populacija vse bolj izrinjena iz trga dela. Delež invalidov na trgu dela je za polovico nižji kot to velja za populacijo v globalu. Podoben položaj invalidov je v drugih evropskih državah.

Ocenjujemo, da je bilo leta 1996 v Sloveniji zaposlenih približno 28.000 invalidov. To pomeni približno 16,6 % vseh invalidov, ki jih je po podatkih Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje okrog 170.000. Brezposelnih je bilo konca leta 1997 preko 10.800, kar pomeni, da je stopnja brezposelnosti skoraj 28 %. Za primerjavo naj povemo, da je na trgu dela v globalu 35 % prebivalstva Slovenije in da je brezposelnost 14 %. Ugotovljeno je tudi, da ukrepi, ki so bili uveljavljeni pred letom 1990, odvracajo invalide od aktivnega prizadevanja za iskanje dela in usposabljanja, hkrati pa tudi delodajalci niso pripravljeni zaposlovati invalidov.

Z zanesljivostjo lahko trdimo, da je kategorija invalidov v Sloveniji marginalizirana, tudi če upoštevamo zgolj ugotovitve o njenem izključevanju iz trga dela, torej upokojevanje in brezposelnost. Zaradi tega je potrebno namenjati večji obseg sredstev za pasivne oblike pomoči.

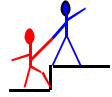
Zaposlovanje invalidov v invalidskih podjetjih postaja v zadnjem obdobju največja možnost pridobitve dela za invalide. Ta podjetja so se prilagodila tržnim zakonitostim, zato postajajo integrativni način zaposlovanja invalidov. V Sloveniji imamo trenutno 130 invalidskih podjetij v katerih je zaposlenih 4.900 invalidov.

Socialni transferji za namene poklicne rehabilitacije in zaposlovanja invalidov niso v zadostni meri usklajeni s stopnjo ugotovljene invalidnosti. To je posledica neenotnih instrumentov ugotavljanja invalidnosti, ki jih je potrebno poenotiti.

V zadnjem času smo v Sloveniji razvili vrsto programov usposabljanja in priprave na zaposlitev invalidov, ki so namenjene predvsem tistim kategorijam oseb, ki so prizadete od rojstva.

V Sloveniji smo sprejeli naslednje ukrepe v korist zaposlovanja invalidov, ki jih določajo predvsem Zakon o delovnih razmerjih, Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ter Zakon o usposabljanju in zaposlovanju invalidov:

- ?? zaščita pred odpuščanjem,
- ?? subvencioniranje plac zaradi manjše storilnosti ali invalidnosti,
- ?? prilagoditev delovnih mest in delovnih naprav zaradi težje invalidnosti,
- ?? zaposlovanje invalidov v invalidskih delavnicah in javno sofinanciranje teh delavnic
- ?? zagotavljanje poklicnega usposabljanja, ki je potrebno zaradi invalidnosti - nezmožnosti opravljanja svojega poklica
- ?? pomoc pri samozaposlovanju,

?? prevencija invalidnosti (humanizacija dela in uveljavljanje standardov za zdravo in varno delo).

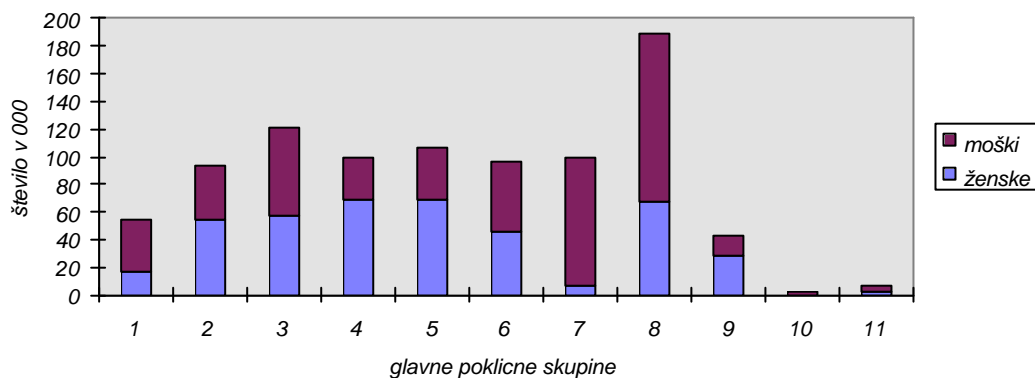
V letu 1998 se je usposabljal 1.182 brezposelnih invalidov od tega jih je dobilo zaposlitev 723.

?? Ženske

Brezposelnost žensk, ki v začetnem prehodnem obdobju v Sloveniji ni predstavljala posebej velikega problema, se še naprej povečuje. Delež žensk med registriranimi brezposelnimi je junija 1998 že presegel 50%. Stopnja registrirane brezposelnosti žensk, ki je od aprila 1996 stalno višja od brezposelnosti moških je sedaj okoli 15,5% (moški 13,5%). Stopnja anketne brezposelnosti je v letu 1997 v povprečju znašala 7,4%, oziroma 7,1% za moške in 7,6% za ženske. Zaskrbljujoca pa je tudi visoka stopnja brezposelnih mladih (okoli 18%), zlasti žensk (okoli 19%). Problem brezposelnosti žensk se kaže tudi na regionalnih ravneh. Stopnja brezposelnosti žensk vztrajno narašča v vseh regijah in v večini že presega stopnjo brezposelnosti moških. Izobrazbena struktura

Graf 6: Delovno aktivno prebivalstvo po glavnih poklicnih skupinah in spolu 1998/3

Delovno aktivno prebivalstvo po glavnih poklicnih skupinah in spolu - 1998/3

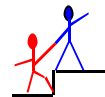

1 - zakonodajalci, visoki uradniki, managerji
2 - strokovnjaki
3 - tehniki in drugi strokovni sodelavci
4 - uradniki
5 - poklici za storitve, prodajalci

6 - kmetovalci, gozdarji, ribiči
7 - poklici za neindustrijski način dela
8 - izdelovalci in sestavljalci
9 - poklici za preprosta dela
10 - vojaški poklici
11 - nerazvrščeni

V zadnjem obdobju se pojavlja skrita diskriminacija žensk pri zaposlovanju, saj delodajalci zahtevajo določena zagotovila v zvezi z načrtovanjem družine, materinstvom in drugimi podatki osebnega značaja. Če vsaj na formalni ravni lahko govorimo o izenacenju zaslužka žensk in moških, ce so zaposleni na enakih delovnih mestih pa prihaja do segmentacije zaposlovanja v smeri, da se ženske zaposlujejo v sektorjih, za katere so značilni nižji zaslužki.

Cilji programov zaposlovanja za ženske so enaka dostopnost do vseh zaposlitev, poklicev in dejavnosti, povečano vključenost v izobraževanje. Skupinam žensk, ki zaradi različnih razlogov postajajo marginalizirane, so dostopni programi v skladu z zaposlitvenim načrtom: pripravo na zaposlitev, pridobitev izobrazbe, javna dela idr.

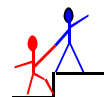

?? Romi

Romi so tista kategorija oseb, ki v hitro razvijajoci se tehnologiji in organizaciji dela najtežje najdejo zaposlitev. Z ohranjanjem tradicionalnega stila življenja in razlikovanjem od vecinske kulture so se znašli na najbolj skrajnem robu družbe in s tem ekonomsko in socialno izloceni. Neusposobljenost, ki v visokem deležu pomeni funkcionalno nepismenost, jim preprečuje, da bi lahko našli delovno integracijo v vecinski kulturi, zato razvijajo specifično delovno subkulturo, za katero je značilna neformalnost, netransparentnost, konfliktnost z vecinsko kulturo dela in nekompatibilnost z reguliranim trgom. V določenem delu se ukvarjajo tudi z dejavnostjo, ki uradno ni dovoljena. Najtežje vprašanje, ki je aktualno v vseh državah z romsko populacijo je, kako zagotoviti integracijo z vecinskim prebivalstvom, pa hkrati ohraniti kulturne in druge identitete te narodnosti.

Romi se lahko vključujejo v specifične programe priprave na zaposlitev. Po Pravilniku o izvajanju programov aktivne politike zaposlovanja se lahko poklicno usposablajo, šolajo ali se jim zagotovi lažji vstop v zaposlitev s subvencijo place. Cilj programov je doseči večjo izenacenost delovne integracije z vecinskim prebivalstvom predvsem z dvigom funkcionalne in poklicne usposobljenosti, psihosocialne priprave na zaposlitev in razvoj delovnih veščin.

Osnovne značilnosti romske delovne sile je velik delež nepismenosti, ki je eden izmed glavnih razlogov za socialno izključenost in visoka brezposelnost (blizu 50 %). Zato se po podatkih analiz, ki so bile opravljene, kar 75 % Romskih gospodinjstev preživlja pretežno z denarnimi pomočmi. Romi imajo določene delovne in socialne značilnosti, s katerimi se težko prilagodijo industrijskemu načinu dela, zato vse težje pridobijo in ohranijo zaposlitev. Tudi tradicionalna zaposlitvena področja kot so kovaštvo, nabiranje zelišč in druga manj zahtevna dela, se vse bolj zožujejo. V zadnjem obdobju je bil v Sloveniji narejen največji napredek pri usposabljanju za delo, pripravi na zaposlitev in vključenju v javna dela, manj pa na zaposlitvenem področju.

7. VARSTVO DRUŽINE

Izjemno pomembni ukrepi družinske politike so omenjene neposredne dajatve družini. Država želi s tem prevzeti del stroškovnih bremen za otroke. V ta namen je v Zakonu o družinskih prejemkih določen univerzalni otroški dodatek, ki se razlikuje glede na starost otrok (13% zajamcena place za predšolske otroke - trenutno to znaša približno 5.081,00 SIT, 16% zajamcena place za šoloobvezne otroke - ali okoli 6.253,00 SIT in 17% zajamcena place za otroke stare od 15 do 26 let - ali 6.644 SIT). Univerzalni otroški dodatek naj bi uveljavili s 1.5.2001 in bi zanj na letni ravni potrebovali okoli 1,1% BDP. Z uveljavitvijo univerzalnega otroškega dodatka bi se poslabšal položaj približno 40% upravičencev v najrevnejših družinah.

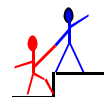
Ker želimo z otroškimi dodatki doseci tudi socialno-varstvene cilje, to je izboljšanje položaja družin z nižjimi dohodki, so bile v letu 1999 sprejete spremembe in dopolnitve Zakona o družinskih prejemkih, s katerimi se podaljšuje veljavnost selektivnega otroškega dodatka, ki pa je spremenjen glede na dosedanje ureditev. Iz novele zakona izhaja, da s spremenjenim zakonom ne bo prišlo do bistvenih sprememb v postopku uveljavljanja pravice do otroškega dodatka. Bistvena pa je sprememba pri priznavanju višine le-tega, saj zagotavlja različno višino otroškega dodatka ne le glede na dohodek družine, temveč tudi glede na število otrok v družini, ki so upravičenci do otroškega dodatka.

Gibanje števila otrok - prejemnikov otroškega dodatka po letih in izplacana sredstva za te namene je prikazano v tabeli 14.

Tabela 14: Otroci, prejemniki otroškega dodatka, in delež izplacanih sredstev za otroške dodatke v BDP

Leto	Otroci, prejemniki otroškega dodatka*	Verižni indeks	Sredstva za otroške dodatke (mio SIT)	Delež sredstev za otroški dodatek v BDP (%)
1990	152.393	100	978,41	0,50
1991	158.120	104	1.766,37	0,51
1992	149.435	95	4.475,53	0,45
1993	147.478	99	7.311,50	0,51
1994	187.639	127	10.777,92	0,58
1995	222.634	119	14.146,69	0,64
1996	342.443	154	20.354,93	0,80
1997	408.532	119	25.117,46	0,86
1998	410.864	101	26.705,10	0,83
1999**	403.900	98	34.859,00	0,96

* Povprečno letno število otrok-prejemnikov.

** Podatki za leto 1999 so ocenjeni glede na število otrok - upravicencev do otroškega dodatka in pricakovani BDP.

V tabeli 15 pa je prikazana struktura prejemnikov otroškega dodatka in sredstva za otroške dodatke v letu 1998 po dohodkovnih razredih.

Tabela 15: Struktura prejemnikov in sredstev za otroške dodatke v letu 1998

Dohodek na družinskega člana v % povprečne plače v RS	Otroški dodatek v % od zajamcane plače	Otroški dodatek v SIT v letu 1998	Otroški dodatek v % povprečne neto plače v letu 1998	Povprečno število otrok-prejemnikov v letu 1998	Struktura otrok-prejemnikov v letu 1998 (v %)	Delež porabljenih sredstev v letu 1998
do 25%	22	8.150	8,2	96.592	23,51	35,70
25,1-30%	19	7.039	7,0	37.441	9,11	11,95
30,1-40%	16	5.927	5,9	84.872	20,66	22,81
40,1-45%	13	4.816	4,8	38.641	9,40	8,44
45,1-55%	10	3.705	3,7	60.936	14,83	10,24
55,1-110%	7	2.593	2,6	92.379	22,48	10,86

Predvidena struktura prejemnikov in sredstev za otroške dodatke po sprejeti noveli zakona v letu 1999 je razvidna iz **tabele 16**, v kateri je izkazana višina otroškega dodatka glede na dohodek družinskega člana in število otrok - upravicencev do otroškega dodatka ter primerjava s sedanjo višino otroškega dodatka in v **tabeli 17**, v kateri je izkazano predvideno število otrok upravicenih do otroškega dodatka po dohodkovnih razredih in številu otrok v družini, ter predvidena sredstva za otroške dodatke za leto 1999.

Tabela 16: Višina otroškega dodatka glede na dohodek na družinskega člana in število otrok v družini - po sprejeti noveli zakona v letu 1999

dohodek na družinskega člana v % povprečne plače RS	Dohodek na člana v SIT	1. otrok znesek	2. otrok znesek	3. in nasled. znesek	sedanji otroški dodatek
do 15 %	do 23.710	15.000	16.500	18.000	8.598
nad 15% do 25%	nad 23.710 do 39.517	12.825	14.175	15.525	8.598
nad 25% do 30%	nad 39.517 do 47.421	9.775	10.925	12.075	7.426
nad 30% do 35%	nad 47.421 do 55.324	7.700	8.800	9.900	6.253
nad 35% do 45%	nad 55.324 do 71.131	6.300	7.350	8.400	5.081
nad 45% do 55%	nad 71.131 do 86.938	4.000	5.000	6.000	3.908
nad 55% do 75%	nad 86.938 do 118.552	3.000	4.000	5.000	2.736
nad 75% do 99%	nad 118.552 do 156.488	2.600	3.600	4.600	2.736

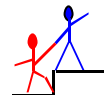

Tabela 17: Predvideno število otrok - upravičenih do otroškega dodatka glede na dohodek na družinskega člana in število otrok v družini - po sprejeti noveli zakona v letu 1999

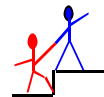
dohodek na družinskega člana v % povprečne plače RS	1. otrok	2. otrok	3. in naslednji otrok	Delež predvidenih sredstev v letu 1999 v mio SIT
do 15 %	19.616	10.952	5.296	17,9
nad 15% do 25%	30.890	19.302	6.586	24,2
nad 25% do 30%	21.327	13.187	3.284	12,3
nad 30% do 35%	24.473	14.929	2.894	10,9
nad 35% do 45%	49.863	28.224	4.039	17,4
nad 45% do 55%	39.447	19.833	2.057	8,5
nad 55% do 75%	43.043	18.351	1.649	6,6
nad 75% do 99%	17.364	6.694	615	2,3

Kot je razvidno iz predhodnih tabel, je s spremembo otroškega dodatka prišlo do znatnega povečanja višine otroškega dodatka predvsem v nižjih dohodkovnih razredih. V najnižjem dohodkovnem razredu znaša povprečno povečanje otroškega dodatka 84,9%, v drugem dohodkovnem razredu 58,1%, v najvišjem dohodkovnem razredu pa 6,8%. Povprečno povečanje otroškega dodatka v primerjavi z otroškim dodatkom pred sprejetjem novele zakona po dohodkovnih razredih je razvidno iz **tabele 18**.

Tabela 18: Povprečno povečanje višine otroškega dodatka v primerjavi z višino pred sprejetjem novele zakona v letu 1999 v odstotkih

dohodek na družinskega člana v % povprečne plače RS	povprečno povečanja višine otroškega po sprejetju zakona v %
do 15 %	84,9
nad 15% do 25%	58,1
nad 25% do 30%	39,7
nad 30% do 35%	31,8
nad 35% do 45%	33,1
nad 45% do 55%	12,3
nad 55% do 75%	22,2
nad 75% do 99%	6,8

Bolj nazorno predstavo o višini otroških dodatkov in njihovem pomenu za družine dobimo, ce jih primerjamo s povprečno placo v Sloveniji. Ustreznejša je primerjava z neto placo, ker je tudi otroški dodatek neto prihodek. Najvišji otroški dodatki so v letu 1998 dosegali 8,2% neto povprečne plače, najnižji pa le 2,6%.

Delež otroških dodatkov v razpoložljivem dohodku družin je odvisen tako od višine dohodkov in otroškega dodatka kot tudi od drugih elementov, ki določajo razpoložljivi dohodek (davčne stopnje in davčne olajšave za vzdrževane družinske člane). Pomen otroških dodatkov se z večanjem dohodkov zmanjšuje, ter je na isti ravni družinskih dohodkov približno enak za družine z enakim številom otrok, ne glede na število odraslih oseb in njihov zaposlitveni status (razen na zelo nizki ravni dohodkov).

Dvoroditeljski družini z enim zaposlenim roditeljem in dvema otrokoma ter dohodki v višini tretjine povprečne slovenske plače so pred spremembo zakona pomenili otroški dodatki kar četrtno razpoložljivih dohodkov, dvo-roditeljski družini z dvema otrokoma in povprečno slovensko plačo pa sedmino razpoložljivih dohodkov. Nad to ravni dohodkov postane otroški dodatek za vse družine simboličen in ima bolj psihološki kot ekonomski učinek.

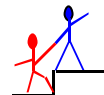
Tako je znašal dosednji najvišji otroški dodatek na letni ravni (če upoštevamo sedanjo višino zajamceno plače) okoli 103.100 SIT in je predstavljal preko 60% povprečne mesečne bruto plače. Ker so ga prejemale družine, katerih dohodek na družinskega člana je znašal letno manj kot 474.000 (bruto) lahko sklepamo, da je bil njegov pomen razmeroma velik. Najnižji otroški dodatek na letni ravni je znašal približno trikrat manj. V skupnih dohodkih družine, ki je imela najvišje dohodke, ki so še omogočali pravico do otroškega dodatka predstavljajo takšni otroški dodatki le še 1,6% skupnega bruto letnega dohodka družine. Ob takih relativnih razmerjih se je upravičeno vprašati predvsem o učinkovitosti takšnih prejemkov v najvišji dohodkovni skupini.

Dodatek za nego otroka je denarni dodatek, ki se izplačuje enemu izmed staršev hudo bolnega otroka ali otroka, ki je duševno ali telesno prizadet in je namenjen kritju povečanih stroškov, ki jih ima družina zaradi nege in varstva hudo bolnega otroka ali otroka z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, starega do 18 let. S spremembami zakona o družinskih prejemkih je zagotovljena možnost prejetja omenjene oblike pomoči tudi po 18. letu, ce se otrok šola.

Višina dodatka za nego otroka je določena na ravni 30% zajamceno plače (11.724 SIT); ce je otrok v dnevni institucionalni varstvu, v katerem ima brezplačno oskrbo, pa na ravni 20% zajamceno plače (7.816 SIT). Trenutno prejema to pravico 3.700 otrok mesečno. Dodatek ne pripada otroku v času, ko je v celodnevni brezplačni oskrbi v zavodu.

Ceprav znesek dodatka za nego otroka ni absolutno visok, je s stališča nacel družinske politike je pomembno to, da je pravica univerzalna in neodvisna od dohodkov. Pravica do otroškega dodatka in dodatka za nego otroka se ne izključujeta. Ukrep prispeva k zmanjšanju razlik v obremenjenosti družin z zdravimi otroki in družin s hudo bolnimi otroki oz. z otroki z motnjami v razvoju.

Zaposleni starši težje bolnih otrok in otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju imajo po preteku porodniškega dopusta še dodatne pravice. Mati, oče ali druga oseba, ki skrbi za invalidnega otroka, ki ni zmožen za samostojno življenje in delo, se lahko prostovoljno pokojninsko in invalidsko zavaruje. Invalidnost otrok se upošteva tudi pri davčnih olajšavah, nakupu posameznih artiklov, namenjenih otrokom, predšolski vzgoji, porodniškem dopustu in pravici do različnega delovnega časa.

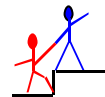

Pomoc za opremo novorojenca je enkratna pomoc ob rojstvu otroka. To pravico ima vsak otrok matere ali ometa, ki ima stalno prebivališče v Sloveniji. Starši lahko izbirajo med naturalno obliko (v treh oblikah) in denarno pomocjo, ki je po vrednosti enakovredna paketu. Prejemniki se samostojno odlocajo o obliki pomoci. Trenutno znaša vrednost paketa okoli 25.000 SIT. Za denarno pomoc se odloci cez 30% upravicencev. Podatki pa kažejo, da se starši vedno pogosteje odlocajo za denarno obliko pomoci. Povprecno število upravicencev in sredstev prikazuje tabela 13.

Tabela 19: Povprecno število upravicencev in sredstev izplacanih za pomoc pri opremi novorojenca

Leto	Upravicenci	Izplacana sredstva v MIO SIT
1993	19.632	316.35
1994	18.912	343.17
1995	18.408	406.25
1996	18.428	396.86
1997	18.111	443.34
1998	17.637	428.99

Vir: Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve, 1998

8. STANOVANJE

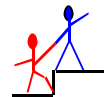
1. Strokovnjaki, ki se ukvarjajo s stanovanjskimi vprašanji, ugotavljajo, da v razvitih družbah stanovanjska privatizacija ter sodobne demografske spremembe (naraščanje števila manjših in zacasnih gospodinjstev) tudi vplivajo na raven stanovanjske oskrbe prebivalstva: ponudba cenovno dosegljivih stanovanj nasploh se je poslabšala, povečalo pa se je število brezdomcev ter gospodinjstev v kratkotrajnih zasilnih nastanitvenih aranžmajih. Ugotavljajo tudi, da se spreminja socialna baza brezdomcev ter da je med njimi vse več mladih, žensk z otroki in uporabnikov psihiatricnih ustanov, ki so se razpustile (deinstitucionalizacija). Vse glasnejše so tudi kritike privatizacije javnih najemnih stanovanj z vidika medgeneracijske redistribucije virov, saj je to za desetletja prikrajšalo skupine z nižjimi dohodki za dostop do stanovanj zmerne cene.¹

Pri sodobnih demografskih spremembah gre predvsem za to, da se veča število gospodinjstev, obenem pa se manjša njihova velikost. Pojavlja se namreč vse več gospodinjstev, ki jih ne tvori klasična jedrna družina z dvema staršema in otroki ampak so sestavljena drugače; pogosto so manjša (npr. samska in enoroditeljska gospodinjstva) ter zacasna (npr. partnerska ali samska po prekinitvah partnerskih zvez itd.). Prav za te tipe gospodinjstev, ki ne zmorejo velikega denarnega vložka za nakup lastnega stanovanja, so najprimernejša javna najemna stanovanja. Ta tudi omogočajo hitro in prožnejšo nastanitev ob demografskih dogodkih kot so razveza, odhod iz starševske družine, sklenitev partnerskega razmerja itd..

Nekaterim demografskim in socialnim skupinam (t.i. nova revščina) so se poslabšale možnosti dostopa do stanovanja, obenem pa so se povečala druga socialna tveganja npr. v zvezi z zaposlitvijo. Ta situacija je še posebej problematična, ce sovpada z drugimi socialnimi stiskami kot so npr. fizicni ali psihosocialni hendikep ter travmatski dogodki, povezani s konflikti in nasiljem v družini (mladina, ženske - žrtve nasilja, itd.).

Privatizacija stanovanj ter omenjeni demografski trendi so prisotni tudi pri nas in predstavljata pritisk na sistem stanovanjske oskrbe. Po mnenju Srne Mandić verjetno ni pretirana ocena, da tranzicija s svojimi spremljajocimi pojavi te težave še izrazito stopnjuje, ranljivim skupinam pa še dodatno veča tveganja in obenem zmanjšuje priložnosti za dostop do primerne stanovanja. Ranljive skupine so tiste, ki so še bolj ranljive in še težje od drugih kompenzirajo nezadostno razvitost in delovanje javnih programov stanovanjske oskrbe – npr. kritično pomanjkanje socialnih in neprofitnih stanovanj, cenejših posojil ter gradbenih zemljišč. Še težje od drugih skupin zmorejo kompenzirati pomanjkljivo pravno urejenost in varstvo na stanovanjskem področju, zlasti pravno varnost uživanja stanovanja. Po podatkih ankete Kakovost življenja v Sloveniji je leta 1994 kar 18% vseh najemnikov bilo brez najemne pogodbe (Mandić, 1996). Posebna tveganja prinaša tudi nerazvita profesionalna etika mnogih novih zasebnih stanodajalcev, ki so se v tej dejavnosti znašli iz špekulativnih, skrajno dobičkonosnih namenov ob hkratni nerazvitosti varstva pravic najemnikov. Negotovosti, prikrajšanost in nepreglednost povzročajo tudi nedodelani predpisi o prednostnih kriterijih za dodelitev socialnih in neprofitnih stanovanj, ki sprožajo spore.

¹ Glej referat doc. dr. Srne Mandić na mednarodni delavnici "Stanovanjska oskrba ranljivih skupin in nova stanovanjska tveganja" v Ljubljani, 26. novembra 1998

2. Sprememba stanovanjske ureditve v letu 1991 je na to področje vgradila tržne zakonitosti, vendar pa se je pokazalo, da je vsaj v naših pogojih stanovanje še vedno v veliki meri tudi socialna kategorija, predvsem za določen krog prebivalstva, zato je eden glavnih ciljev, ki ga bo potrebno doseči, zagotoviti večjo pomoč zlasti rizičnim skupinam prebivalstva.

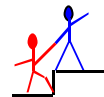
Skupine prebivalstva, ki jih lahko uvrstimo med rizične so deložiranci iz stanovanj, nezaposleni, zlasti mladi, ki po končanem šolanju ne dobijo zaposlitve in tisti zaposleni, ki se nenadoma znajdejo brez zaposlitve, ostareli in bolni brez zadostnih sredstev za preživljanje, brezdomci in socialni upravičenci.

Podatek, da je trenutno v državi registriranih 7.000 potreb po socialnih stanovanjih je zaskrbljujoc, saj opozarja na to, da se je dostopnost do stanovanj za socialno šibko populacijo bistveno zmanjšala.

3. Zaskrbljujoče je tudi dejstvo, da je trenutna neprofitna najemnina, ki po ekonomskih kazalcih še ne pokriva vseh stroškov, za mnoga gospodinjstva že sedaj preveliko breme. Ker je vstopni cenzus družin za pridobitev pravice do subvencije najemnine preoster, je v letu 1996 prejelo subvencijo le okrog 2.100 družin, v povprečnem znesku okrog 6.000 SIT.

Postopna uvedba stroškovne najemnine, ki bo v svoji strukturi zagotavljala potrebna sredstva za tekoče in investicijsko vzdrževanje, ter zagotavljala ekonomičnost naložb je potrebna, če želimo ponovno oživiti stanovanjsko gradnjo, ter tako omogočiti tudi večjo pestrost ponudbe stanovanj, tudi stanovanj za socialno šibkejše kategorije prebivalstva. Pri realizaciji tega cilja pa je nujno upoštevati socialno vzdržnost najemnine. Stroškovna najemnina bo predvidoma še povečala število družin, ki ne bodo zmogle pokrivati vseh stroškov za uporabo stanovanja, zato je hkrati potrebno tudi prestrukturirati socialne korektive. Nedvomno bo potrebno cenzus za pridobitev pravice do subvencije korigirati ter višino subvencije vezati na družinski dohodek.

4. Obseg prikritega in odkritega brezdomstva se v Sloveniji povečuje. Za prikrto brezdomstvo gre zlasti v primerih, ko posamezniki ali družine uporabljajo svoje osebne mreže za premostitev svojih stanovanjskih težav, povzročenih z nenadno izgubo bivališča. Najpogosteje gre za ženske z otroci, ljudi brez državljanstva, ljudi s težavami v duševnem zdravju, tujce. Reševanje problema otežuje dejstvo, da ni na razpolago socialnih stanovanj, saj je njihova gradnja v preteklih letih tako rekoc zastala, niti ni drugih možnosti za zacasno bivanje za premostitev akutne stanovanjske stiske. Prav tako problem zaostuje dejstvo, da ne obstaja ustrezen sistem subvencioniranja stanarin.

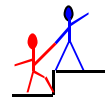
9. INVALIDSKO VARSTVO

Veljavne ureditve ne urejajo pravic določenih skupin, ki ostajajo brez vsakega statusa in bi jih lahko šteli v ogroženo skupino prebivalstva.

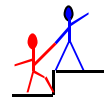
V te skupine sodijo naslednje kategorije prebivalstva:

1. **Osebe, ki so utrpely telesno okvaro še preden so se pokojninsko invalidsko zavarovale.** V to skupino sodijo predvsem starejše osebe (kmetje, gospodinje..), ki zaradi svoje telesne okvare nimajo pravice do dodatka za invalidnost niti do dodatka za pomoč in postrežbo, ker je njihova invalidnost nastala pred vstopom v sistem pokojninsko invalidskega zavarovanja. Če so te osebe v takšni materialni stiski, da nimajo dovolj velikih sredstev za preživetje, imajo na podlagi zakona o socialnem varstvu pravico do denarne pomoči kot edinega vira preživljanja ali denarnega dodatka.
2. **Osebe, ki so zavarovane za ožji obseg pravic iz pokojninsko invalidskega zavarovanja.** V to skupino sodijo obrtniki, umetniki, kulturni delavci, odvetniki in drugi samostojni poklici. Ocenjujemo, da naj bi te skupine ljudi ne bile socialno ogrožene, ker so se za ožji obseg pravic zavarovanja odločile zavestno in tudi placujejo nižji prispevek.
3. Osebe, ki so imele oz. še imajo **pravico do vključitve v pokojninsko invalidski sistem zavarovanja, pa te pravice niso izkoristile, oz. je ne izkoristijo.** V to skupino sodijo tiste brezposelne osebe, ki niso prijavljene na zavodu za zaposlovanje in zato niso pridobile pravic iz naslova zavarovanja za čas brezposelnosti. Med njimi je največ takih, ki se ukvarjajo s sivo ekonomijo ali delajo občasno pri zasebnikih, kmetih ali si na kakšen drug način zagotavljajo sredstva za preživetje. V to skupino sodijo tudi socialno ogrožene skupine prebivalstva : alkoholiki, narkomani, brezdomci in drugi. Mnogi med njimi prejemajo socialno pomoč ali pa so potencialni kandidati za storitve iz zakona o socialnem varstvu.
4. **Osebe, ki so od rojstva duševno ali telesno prizadete in niso uveljavile pravic, ki jim gredo po zakonu o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb.** Kar precejšnja skupina teh oseb ni uveljavila pravic do usposobitve in zaposlitve na ustreznem delovnem mestu. Gre za osebe, ki živijo pogosto v neurejenih družinskih razmerah in za osebe, ki živijo na kmetijah in jih preživljajo starši oz. skrbniki. Če dohodek družine, ki preživlja prizadeto osebo ne zagotavlja minimuma za preživetje, so na podlagi zakona o socialnem varstvu upravičeni do denarnega dodatka.
5. **Duševni bolniki,** ki zaradi narave bolezni niso sposobni za delo, bolezen pa je nastopila, **preden so sklenili delovno razmerje.** Te osebe imajo vse pravice iz zakona o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb, ce vložijo zahtevek na zavodu za zaposlovanje. Taka oseba lahko pridobi pravice tudi na podlagi zakona o socialnem varstvu, ce izpolnjuje pogoje in merila, ki jih določa navedeni zakon. Lahko pa se takšno osebo zavaruje pri Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in po določenem času pridobi pravice iz naslova tega zavarovanja.

Iz navedenega je razvidno, da imajo praktično vse delovno sposobne kategorije duševno in telesno prizadetih oseb pravico do usposabljanja, rehabilitacije in zaposlitve. Njihova socialna varnost pa je na podlagi obveznega ali prostovoljnega zavarovanja zagotovljena v sistemu pokojninsko

invalidskega zavarovanja, na podlagi določil zakona o usposabljanju in zaposlovanju invalidov in zakona o zaposlovanju in zavarovanju za čas brezposelnosti ter v sistemu socialnega varstva. Podatkov o številu oseb, ki ne uveljavljajo pravic, ki jim gredo po navedeni zakonodaji, ni. Nedvomno pa so v najtežjem materialnem in socialnem položaju nekatere skupine starejših občanov, ki niso pridobile pravic iz pokojninsko invalidskega zavarovanja, duševni bolniki, ki so zaradi svoje bolezni nesposobni za delo ter duševno ali telesno prizadete osebe, za katere starši in njihovi skrbniki niso uveljavili pravic, ki jim gredo po zakonodaji.

10. ZDRAVJE

Avtorji Porocila o človekovem razvoju, ki je prvo tovrstno poročilo v Sloveniji pripravljeno po metodologiji United Nation Development Programme (UNDP) (pripravil ga je Urad za makroekonomske analize in razvoj s sodelavci, leta 1998), navajajo, da je zdravje prebivalcev v določeni državi v manjši meri odvisno od zdravstvenega sistema. Nanj predvsem vplivajo gospodarski položaj, družbena organizacija in kultura oziroma prevladujoči vrednotni sistem. V nadaljevanju na kratko predstavljamo ugotovitve tega poročila, ki se nanaša na področje zdravja.

Človekovo zdravje je v veliki meri odvisno od zagotavljanja osnovnih življenjskih pogojev in virov, kot so primeren prostor za bivanje, izobrazba, hrana, dohodek, stabilen ekosistem, mir ter socialna pravicnost in enakost. Izboljšanje zdravja zahteva zagotovitev teh osnovnih predpogojev. Zdravje je v tem kontekstu vir človekovega življenja in ne le cilj sam po sebi. Je eden od temeljev, ki omogočajo človeku uresničevanje njegovih aspiracij, zadovoljevanje potreb, spreminjanje okolja in dejavno vključevanje vanj. S tem je zdravje opredeljeno kot pomembna determinanta kakovosti življenja. Obenem pa **je zdravje tudi kazalec ekonomske uspešnosti in blaginje prebivalcev neke države.**

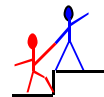
Tako na zdravje kot na nastanek bolezni posameznik lahko v veliki meri vpliva s svojim načinom življenja. Vendar pa nima odločilne vloge le vedenje, ki je neposredno povezano z zdravjem oziroma dejavniki tveganja, kot so na primer kajenje, prekomerno uživanje alkohola, pomanjkanje telesne aktivnosti. Ustrezneje je govoriti o **življenjskem slogu, ki vključuje vzorce obnašanja in poudarja njihovo pogojenost s pripadnostjo določeni socialnoekonomski skupini ter ekonomskimi, socialnimi in kulturnimi vplivi okolja.**

Vpliv življenjskega sloga ali dejavnikov tveganja na zdravje v posamezni družbenoekonomski skupini pa je le kazalec socialnih problemov in nikakor osnovni vzrok. Zdravju škodljive navade (kajenje, pretirana hrana, alkohol, neukvarjanje s športom ipd.) so le kazalci psihosocialnega stresa, ki ga trpijo revnejši in manj izobraženi zaradi relativnega materialnega pomanjkanja ter socialne in psihicne deprivacije (Wilkinson, 1996).

Življenjski slog ljudi je le posredni kazalec zdravja; je le izraz drugih dejavnikov, **predvsem pa od socialne in ekonomske organizacije družbe**, ki se najbolj kaže v ekonomski in družbeni neenakosti. Vrsta študij kaže, da **revnejši in manj izobraženi umirajo prej kot bogatejši in bolj izobraženi, njihovo zdravstveno stanje je slabše**, več obiskujejo zdravnike. Tudi v Sloveniji so ti vplivi enaki.

Pricakovano trajanje življenja in stopnja umrljivosti sta najpomembnejša kazalca zdravja.

Cepprav je Slovenija majhna država z manj kot dvema milijonoma prebivalcev, **se zdravstveno stanje prebivalcev tudi teritorialno močno razlikuje glede na relativno revščino**. Korelacijski koeficient med dohodninsko osnovo in pričakovano dolžino življenja po slovenskih občinah je 0.707, kar je zelo mocna povezanost. Nekoliko manjša, a še vedno pomembna, je povezanost med izobrazbo in pričakovano dolžino življenja - 0.408. **Razlika med najkrajšo in najdaljšo pričakovano dolžino življenja je več kot sedem let**, kar je podobna razlika kot med ZDA in Kitajsko. Prebivalci vzhodnega dela Slovenije, kjer je več kmečkega prebivalstva, s staro industrijo,

vecja je brezposelnost in nižja izobrazba, živijo dve (ženske) oziroma tri (moški) leta manj kot na zahodu Slovenije (Šircelj, 1997). Pri tem pa ne moremo trditi, da je zdravstveni standard pomembno različen med občinami.

Odvisnost zdravja od socialno-ekonomskih pogojev potrjuje tudi teritorialna razporeditev umrljivosti po posameznih vzrokih. Kar pet vzrokov je statistično znailno povezanih z izobrazbo ali dohodkom prebivalcev; od tega je le umrljivost za novotvorbami pozitivno povezana z dohodkom ljudi, ostali pa negativno - tako z dohodkom kot izobrazbo.

Tabela 20: Povezanost zdravja prebivalcev slovenskih obcin z dohodkom in izobrazbo

Vzrok	Dohodek	Izobrazba
Obtocila	-0.387	-0.492
Rak	+0.326	n.s.s.
Zunanji vzroki	-0.382	-0.514
Prebavila	-0.366	-0.373
Dihala	n.s.s.	-0.490

Vir: SURS

Opomba: n.s.s. – statistično neznailno pri stopnji tveganja $p=0.05$

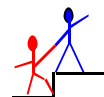
Tudi povezanost izobrazbe ali dohodka z umrljivostjo zaradi posameznih bolezni je na regionalni ravni velika in statistično pomembna. Ker je Slovenija majhna država in ni pomembnih teritorialnih razlik v dostopnosti do zdravstvenih uslug, zdravstveni servisi pa so univerzalno dostopni, lahko trdimo, **da so razlike v zdravstvenem stanju prebivalcev v razlicnih delih Slovenije odvisne od ekonomskih in socialnih razlik**; torej relativne revščine.

Za zdravstveno sliko prebivalstva so pomembni tudi naslednji podatki:

Tabela 21: V letu 1997 so bili proti razlicnim boleznim cepljeni naslednji deleži otrok:

davica	91 %
oslovski kašelj	91 %
tetanus	91 %
ošpice	82 %

Vir: Immunization Profiles,

Tabela 22: Zdravstveno stanje otrok, ugotovljeno na sistematičnih pregledih (v %):

Bolezensko stanje	triletni otroci	pred vstopom v šolo	otroci v osnovni šoli
necistoca	4,0	0,6	0,7
kožne motnje	5,8		
prehranjenost: - distrofija	2,4	8,9	13,0
- obesitas	3,1		
deformacija okostja	9,1	3,4*	8,3*
bolezni oči	1,9		
motnje vida	4,9	10,1	14,1
bolezni ušes	1,1		
motnja sluha	1,3	2,0	1,2
povecanje tonzil	10,3		
povecanje vratne bezgavke	6,6		
kariotično zobovje	13,8	4,2**	2,5
bolezni srca	2,5	0,8	0,6
bolezni dihal	3,3		
bolezni udov in hrbtenice	4,4		
motnje psihicnega razvoja	1,3	0,5	0,2
govorne napake	11,3	0,8	2,2

* deformacije hrbtenice

** karies druge stopnje

Vir: Zdravstveni statistični letopis 1997, str. 104 - 105, 112 - 113, 116 - 117.

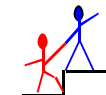
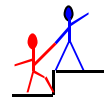

Tabela 23: Število mrtvorojenih, umrlih dojenčkov in umrljivost dojenčkov po starosti in regijah, Slovenija 1989 - 1998

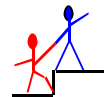
REGIJE	Število mrtvorojenih	Mrtvo-rojenost	Umrli 0-6 dni	Zgodnja neonatalna umrljivost	Mrtvoroj. in umrli 0-6 dni	Perinatalna umrljivost	Umrli 7-27 dni	Pozna neonatalna umrljivost	Umrli 0-27 dni	Neo-natalna umrljivost	Umrli 28-365 dni	Postneonatalna umrljivost	Umrli dojenčki	Umrljivost dojenčkov
SLOVENIJA SKUPAJ	1051	5,2	714	3,6	1765	8,8	193	1,0	907	4,5	467	2,3	1374	6,9
CELJE	164	6,4	98	3,8	262	10,2	27	1,1	125	4,9	60	2,3	185	7,2
NOVA GORICA	61	6,2	27	2,8	88	8,9	7	0,7	34	3,5	21	2,1	55	5,6
KOPER	56	4,7	27	2,3	83	7,0	9	0,8	36	3,1	26	2,2	62	5,3
KRANJ	104	4,9	72	3,4	176	8,4	20	1,0	92	4,4	60	2,9	152	7,3
LJUBLJANA	271	4,4	157	2,6	428	7,0	41	0,7	198	3,2	135	2,2	333	5,4
MARIBOR	150	5,0	157	5,2	307	10,2	37	1,2	194	6,4	73	2,4	267	8,9
MURSKA SOBOTA	66	5,4	52	4,3	118	9,6	15	1,2	67	5,5	27	2,2	94	7,7
NOVO MESTO	111	7,2	68	4,5	179	11,6	18	1,2	86	5,6	41	2,7	127	8,3
RAVNE	68	5,1	56	4,2	124	9,3	19	1,4	75	5,7	22	1,7	97	7,3

Vir podatkov: Zdravniško poročilo o smrti in vzroku smrti in Perinatalni informacijski sistem Slovenije, Inštitut za varovanje zdravja 1999

Rezultati zbrani iz rednih zdravstvenih statistik in raziskav lahko le orientacijsko izpostavijo glavne zdravstvene probleme slovenske mladine v starosti od vstopa v šolo do zaključenega srednješolskega izobraževanja. Analiza Inštituta za varovanje zdravja Republike Slovenije kaže, v primerjavi s tujimi raziskavami, da gre naša mladina s svojimi zdravstvenimi problemi v korak z mladino industrializiranih držav. Visoka stopnja umrljivosti, bolnišničnega zdravljenja in vzroka za obisk zaradi poškodb in zastrupitev, rast samomorilnosti, pojav depresivnosti, pojav znakov stresa pri vse mlajših, ambivalentna slika mladih do zdravja, vse manjša telesna aktivnost, vse večja obremenjenost z delom za šolo, nezdravo koriščenje prostega časa, vse večja zloraba drog in ne nazadnje tvegano spolno vedenje so podatki, ki od nas zahtevajo odgovore. Problem mladih je custveno, duševno in socialno zdravje. Pot k reševanju tega problema, to je k odstranjevanju dejavnikov tveganja, ki pa niso le zdravstvene narave je edino v sodelovanju različnih sektorjev družbe. Mladim mora družba omogočiti živeti zdravo življenje, jih ozavestiti brez prepovedi in ustrahovanja o posledicah in naučiti veščin, ki jih bodo lahko uporabili v vsakodnevem življenju.

Na osnovi navedenega lahko zaključimo, da zdravje vseh prebivalce, še posebej otrok in mladine, ni le zdravstveni problem, ampak tudi problem zaposlovanja, izobraževanja, stanovanjskih pogojev in socialne varnosti nasploh. Zato je za izboljšanje zdravja ljudi potrebno predvsem ukrepati na vseh področjih.

11. IZOBRAŽEVANJE

1. Izobraževanje

Strateški cilji programa za boj proti socialni izkljuceni in revščini na področju vzgoje in izobraževanja so bili tako vgrajeni v sistemske in vsebinske spremembe na področju šolstva. Leta 1996 je parlament uzakonil nove sistemske rešitve na področju vrtcev, osnovnih šol, gimnazij ter poklicnega in strokovnega izobraževanja. S sprejeto novo šolska zakonodaja zagotavljamo večjo raznolikost in fleksibilnosti oblik in načinov šolanja, odprtost in prehodnost šolskega sistema ter sistemske možnosti za vseživljenjsko izobraževanje, z vsebinsko prenovo programov, učnih načrtov in katalogov znanj.

Na podlagi sprejetih sistemskih rešitev je bila v letih 1996 - 1999 izvedena vsebinska prenova programov, učnih načrtov in katalogov znanj. Pred pripravo novih vsebinskih rešitev so bila sprejeta **Izhodišča vsebinske (kurikularne) prenove, kjer so bile opredeljene temeljne vrednote, cilji in nacela**, na podlagi katerih so bili oblikovani novi programi, učni načrti in katalogi znanja. Med temeljnimi cilji in naceli za pripravo novih programov in učnih načrtov je posebej poudarjeno, da morajo biti programi zasnovani tako, da zagotavljajo enake možnosti v izobraževanju, da se povečujejo socialno integracijsko vlogo šole, da povečujejo stopnjo vkljucenosti otrok, mladine in odraslih v izobraževanje in pripravljajo uence za kakovostno življenje, na vseživljenjsko izobraževanje in za poklic.

V koliki meri so bili cilji doseženi, bo mogoče oceniti na podlagi evalvacije prenovljenih programov, ki jo vodi Nacionalna komisija za spremljanje in uvajanje novosti in programov v vzgoji in izobraževanju.

2. Ukrepi za zmanjševanje osipa in dvig izobrazbene ravni

Ena od ključnih točk boja proti socialni izkljucenosti in revščini je tudi **vprišanje osipa**. Na podlagi raziskav, ki so bile opravljene kot strokovna podlaga za Belo knjigo in novo šolsko zakonodajo, je bilo ocenjeno, **da na obseg vpisa in osipa v nadaljnjem izobraževanju (po obveznem izobraževanju) vplivajo tudi pretoke in nefleksibilne oblike izobraževanja** - torej oblike, ki ne upoštevajo različnih potreb, sposobnosti in interesov uencev, dijakov, vajencev, študentov in ne odpirajo možnosti za ponovno vkljucenje posameznikov v izobraževalni sistem.

Prav zato so bile z novo šolsko zakonodajo in vsebinsko (kurikularno) prenovo **uvedene različne oblike izobraževanja** (clenjen izobraževalni sistem), razdelan model individualizacije in diferenciacije ipd., kar naj bi pripomoglo k zagotavljanju možnosti za izobraževanje uencev z različnimi potrebami, zmožnostmi in zahtevami. Pomembno pa je, da ob uvedeni pestrosti oblik in načinov izobraževanja, sistem zagotavlja vertikalno in horizontalno prehodnost. Z uveljavljanjem različnih oblik izobraževanja naj bi bile zagotovljene tudi možnosti ponovnih vkljucitev v vzgojno-izobraževalni sistem (koncept vseživljenjskega izobraževanja).

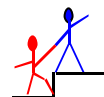

Tabela 24: Podatki o osipu v srednješolskem izobraževanju glede na vrsto programa za vse dijake in loceno po spolu

Vrste izobraževalnih programov	Generacija 1989 - 1994			Generacija 1991 - 1996			Generacija 1992 - 1997			Generacija 1993 - 1998		
	Vsi	M	Ž	Vsi	M	Ž	Vsi	M	Ž	Vsi	M	Ž
<i>Nižje poklicno izobraževanje</i>	22,1	23,8	19,1	21,3	22,2	18,6	29,4	29,6	28,8	31,9	31,0	34,4
<i>Srednje poklicno izobraževanje</i>	20,3	20,5	19,9	26,8	22,0	34,2	18,6	18,7	18,4	16,6	17,9	14,5
<i>Srednje strokovno in tehniško izobraževanje</i>	13,3	13,9	12,6	14,9	15,9	14,0	12,8	13,6	12,2	11,9	13,9	10,0
<i>SKUPAJ: vsi poklicni, tehniški in strokovni programi</i>	16,7	17,6	15,7	20,4	19,3	21,7	16,2	17,2	15,2	15,0	17,0	12,5
<i>Gimnazija</i>	11,3	10,7	11,5	5,9	7,0	5,3	7,0	7,6	6,6	6,5	6,2	6,7
<i>SKUPAJ: vsi srednješolski programi</i>	15,6	16,7	14,5	17,2	17,4	17,0	14,1	15,2	12,7	13,0	15,0	10,8

Ocena za generacijo 1994 –1999 je 11,6% osip.

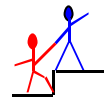
Podatke o osipu je potrebno primerjati z vpisno generacijo, ki je v letih, na katero se podatki nanašajo, precej varirala. Iz tabele je razvidno, da je osip najvišji v nižjem poklicnem izobraževanju. Podrobnejša analiza kaže, da je osip velik v programih, v katere so se dijaki prepisali iz drugih programov, kjer so že bili neuspešni. Bistvenih razlik po spolu ni, praviloma je delež osipa med dekleti nižji. Značilno visok je tudi osip v prvih letnikih. Kar 40 – 50% osipnikov zapusti šolo po prvem letniku, 30% po drugem in 20 % po tretjem letniku. V četrtem letniku osipa skoraj ni. Ne glede na to, da je osip dijakov v srednji šoli visok, pa se ob različnih ukrepih kaže v zadnjih letih trend njegovega upadanja.

Glede na to, da je osip največji v prvem letniku in da se tudi prešolanje dijaka v drug, največkrat lažji program, pokaže kot neuspešno, je nedvomno eden od vzrokov osipa nizka motivacija za izobraževanje v programu in za izobraževanje (po vseh prejšnjih neuspehih) nasploh.

Pri odpravljanju neskladij med vpisnimi željami in dejansko realizacijo vpisa štejemo kot pomembne ukrepe naslednje:

- a) širjenje mreže šol in vpisnih mest
- b) svetovalno delo na področju ugotavljanja poklicnih želja
- c) vsebinska (kurikularna) prenova programov
- d) vpeljava novih oblik srednješolskega izobraževanja:
 - ?? dualni sistem
 - ?? poklicni tecaji
 - ?? certifikatni sistem
- e) izobraževanje in stalno strokovno usposabljanje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju

a) Mreža šol

Skupno število vseh izvajalcev različnih programov v šolskem letu 1999/2000 je 356 (število vseh srednjih šol je 147). Od tega jih 282 (79,2%) izvaja programe poklicnega izobraževanja. Med temi jih je 18,4% namenjenih nižjemu poklicnemu izobraževanju in 31,2% srednjemu poklicnemu izobraževanju. Skupno je to skoraj 50%. Pri tem velja upoštevati dejstvo, da je delež dijakov 1. letnika v poklicnem in strokovnem izobraževanju v Sloveniji 71%, v nižjem in srednjem poklicnem izobraževanju pa 37,7% dijakov – njim je torej na razpolago kar 50% delež vseh izvajalcev poklicnih programov. V okviru poklicnega izobraževanja je ociten predvsem porast šol poklicno tehniških programov, ki predstavljajo možnost dveletne nadgradnje izobraževanja po triletnih poklicnih programih in je ekvivalent koncni štiriletni srednji strokovni oz. tehniški šoli. Program je perspektiven predvsem z vidika vzpostavljanja poklicne vertikale.

Poleg samega števila srednjih šol smo v Sloveniji dobro poskrbeli tudi za geografsko razpršenost teh šol, tako da programe “pripeljemo” dijaku na dom; tako se lahko, ne da bi se locil od doma, vpiše v program, ki ga zanima.

Ko govorimo o dostopnosti šol, je pomemben dejavnik vpisni postopek. V preteklih letih je bilo vpisnih mest za nekatere izobraževalne programe premalo, zato je bilo treba vpis omejevati. V praksi to pomeni, da se je v program lahko vpisalo le toliko dijakov, kolikor je imela šola zanje prostih mest. Ostali so se morali preusmeriti v druge programe. Z izboljševanjem vpisnega postopka se cilj, da se cimvec dijakov vpiše v program, ki si ga najbolj želi, postopoma uresnicuje.

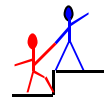
Ocitno je, da se je delež dijakov, ki so šli skozi postopek omejitve vpisa, izrazilo zmanjšal. Da pa so rezultati – tudi kot posledica izboljšane vpisnega postopka - ugodni, lahko potrdimo tudi z dejstvom, da se število dijakov, ki so pri vpisu uspeli uresniti prvo željo, to pomeni, da so se lahko vpisali v prvi program, ki so si ga najbolj želeli, konstantno veča. Leta 1997/98 je tako prvo željo uspelo uresniti 93,5% dijakom, leta 1998/99 že 95,2% in v letošnjem letu 96,3% dijakom.

b) Poklicno usmerjanje v srednjih šolah

Poklicno usmerjanje ima v Sloveniji že dolgo tradicijo. Poklicno usmerjanje za dijake izvajajo šolske svetovalne službe in poklicni svetovalci Republiškega zavoda za zaposlovanje. V nadaljevanju bomo spregovorili predvsem o šolskih svetovalnih službah, ki delujejo v večini osnovnih in srednjih šol, zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami in v nekaterih dijaških domovih. Mreža šolskih svetovalnih služb sovpada z mrežo šol, kar povečuje učinkovitost pri iskanju poklicne poti mladih ob vstopu v srednjo šolo in kasneje, po koncni srednji šoli pri izbiri nadaljevanja izobraževanja.

Delo šolskih svetovalnih služb, ki v večjih šolah vključujejo več svetovalnih delavcev, je specializirano, kar pomeni, da s ukvarjajo samo s svetovalnim delom. V osnovnih šolah je bilo v šolskem letu 1997/98 število svetovalnih delavcev (psiholog, pedagog, socialni delavec) 570, v srednjih šolah (skupaj z dijaškimi domovi) pa 172, kar v obeh primerih predstavlja približno dva odstotka od vseh strokovnih delavcev (učiteljev).

Naloga svetovalnih služb je, da se na strokovno avtonomni način vključujejo v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj učencev oziroma dijakov.

Pomembna dejavnost svetovalnih služb v osnovni šoli je tudi opravljanje poklicnega svetovanja z namenom pomagati ucencem pri izbiri in realizaciji izobraževalne in poklicne poti. Svetovalno delo z ucenci poteka v petih sklopih:

- ? ? informiranje ucencev o nadaljnem izobraževanju poklicih in možnostih zaposlovanja; pri tem je opredeljen minimalni standard, ki pomeni, da naj svetovalna služba zagotovi vsem ucencem dostop do informacij, ki jih potrebujejo za odločitev o nadaljnem izobraževanju in izbiri poklica.
- ? ? organizacija obiskov ucencev v podjetjih in drugih delodajalcih,
- ? ? predavanja in pogovori z zunanjimi strokovnjaki in predstavniki posameznih poklicev ter poklicnimi svetovalci republiškega zavoda za zaposlovanje; minimalni standard je tu opredeljen kot vsaj dve uri predavanj na oddelek v zaključnih dveh razredih
- ? ? zbiranje podatkov o ucencih za potrebe poklicnega svetovanja (anketiranje, diagnosticni preizkusi ipd.); minimalni standard je izvedba ankete o izobraževalnih in poklicnih namerah osmošolcev
- ? ? individualno in skupinsko poklicno svetovanje, kjer mora svetovalna služba omogočiti vsakemu ucencu vsaj en svetovalni intervju pred zaključkom osnovne šole, pri čemer je udeležba za ucenca seveda prostovoljna

Svetovalna služba v srednji šoli je zelo razvejana. V primerjavi s svetovalno službo v osnovni šoli je pri njenem delu potrebno upoštevati, da gre za drugacno starostno strukturo mladih in za dejstvo, da vpis v srednjo šolo temelji praviloma na poklicnih željah. Dva pomembnejša sklopa poklicnega svetovanja sta tu spremljanje in svetovanje novincem, ponavljalcem in preusmerjenim in pomoc pri poklicni orientaciji, kjer svetovalna služba dijakom nudi možnost udeležbe pri posebnih oblikah skupinskega dela s področja spoznavanja svojih značilnosti, svetovanje glede nadaljevanja šolanja ali vključitve v delo, ter pridobivanja znanja in spretnosti, ki so potrebne za prehod. Za dijake zadnjih letnikov organizira vsaj en individualni svetovalni razgovor.

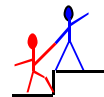
c) Vsebinska prenova

Z reformo izobraževalnega sistema so se zacele leta 1995 razvijati dejavnosti za bolj učinkovito povezanost ucenja in dela, poudarjanje pomena praktičnega usposabljanja, stalnega prilagajanja kurikulumu in sodelovanja socialnih partnerjev pri oblikovanju politike poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja. Tako se kot cilj vsebinske prenove zagotavlja:

- standard splošne izobrazbe na evropski ravni, vendar ne na škodo poklicne usposobljenosti,
- ustrezno razmerje med širino poklicne izobrazbe in neposredne usposobljenosti za konkretno delo,
- mehanizem priprave in sprejemanja programov, ki bo omogočal hitro prilagajanje potrebam razvoja dela,
- neposredno sodelovanje in vključevanje podjetij v izvajanje poklicnega izobraževanja.

Od leta 1996/97 je bilo v sklopu nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter srednjega strokovnega izobraževanja prenovljenih oz. novih izobraževalnih programov 36:

- nižje poklicno izobraževanje: 15
- srednje poklicno izobraževanje: 4
- srednje strokovno izobraževanje: 16

– poklicno tehniško izobraževanje: 1

V sklopu dualnega sistema, o katerem bomo spregovorili kasneje, je bilo uvedenih 27 programov, v poklicnih tecajih pa 7.

Ko govorimo o vsebinski prenovi nižjega poklicnega izobraževanja, je prva pomembna značilnost podaljšano trajanje, in sicer iz prejšnjih dveh na sedanji dve leti in pol. Druga značilnost je, da se je povecal delež praktičnega pouka. V srednjem strokovnem izobraževanju je ravno tako značilen skupni porast ur in znotraj tega delež praktičnega pouka, ki je bil v nekaterih programih celo na novo uveden. V srednjem poklicnem izobraževanju - v mislih imamo predvsem novo obliko (dualni sistem) pa je glavna značilnost ta, da se večji del praktičnega izobraževanja dogaja izven šole, pri delodajalcu.

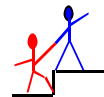
d) Vpeljava novih možnosti in oblik izobraževanja

Dualni sistem

Vpeljava dualnega sistema izobraževanja se večkrat omenja kot ena najpomembnejših novosti v reformi poklicnega izobraževanja in usposabljanja, še posebej v luci povezovanja izobraževanja in dela. Tako imenovano "vajeništvo" v Sloveniji ni povsem neznano, saj je v preteklosti že obstajalo. Ob koncu osemdesetih so bili na pobudo delodajalcev uvedeni bolj praktično usmerjeni programi, tako imenovani "obrtni" programi. V teh programih se je praktično usposabljanje izvajalo v obrtnih delavnicah ali malih podjetjih. Poskusno se je začel dualni sistem izvajati v šolskem letu 1997/98. V šolskem letu 1999/2000 bo prve zaključne izpite po dualnem sistemu izobraževanja opravljalo približno 600 vajencev.

Ob dualnem načinu izobraževanja pa se še vedno izvaja šolski sistem izobraževanja na isti ravni zahtevnosti. Razmerje med teoretskim (šolskim) znanjem in praktičnim usposabljanjem je v vajeniškem sistemu 2:3 (40% šolskega znanja in 60% usposabljanja). Teoretsko izobraževanje izvajajo šole, večino praktičnega usposabljanja pa mentorji v podjetjih, ki so tudi odgovorni za ta del (v sodelovanju z obrtno in gospodarsko zbornico). Tudi finančna odgovornost se deli po enakem načelu. Učenci, ki se želijo vpisati v dualne programe si morajo sami poiskati mesto pri ustreznem delodajalcu (le-ti so evidentirani v registru), s katerim nato sklenejo pogodbo. Pogodba zagotavlja v celotnem obdobju izobraževanja status vajenca, prejemanje finančne nagrade in socialno zavarovanje (pokojninsko in zdravstveno zavarovanje ter priznana šest mesečna delovna doba na eno leto izobraževanja).

Glede na to, da je ta oblika izobraževanja relativno nova, podrobnejših evalvacij še nimamo. Na voljo pa je nekaj izsledkov iz vmesnih preizkusov znanja, ki so jih vajenci dolžni opraviti. Ti preizkusi se izvajajo po drugem letniku z namenom preverjanja dosežene praktične usposobljenosti vajenca in njegovega razvoja. Kot je razvidno iz zbranih podatkov, učni uspeh vajencev ne odstopa od učnega uspeha dijakov, ki se izobražujejo v šolski obliki, vidna pa je tudi visoka praktična usposobljenost. Ob teh preizkusih je bila izvedena tudi anketa med vajenci, ki je pokazala, da imajo pretežno pozitiven odnos do izobraževanja pri delodajalcu.

Osip – ki pa je tu merjen na drugačni osnovi, saj smo do sedaj lahko ugotovili samo koliko vajencev je prekinilo izobraževanje ob casu vmesnega preizkusa – je za generacijo, ki se je vpisala v šolskem letu 1997 / 98, 5%. Nizko stopnjo osipa pripisujemo predvsem večji motivaciji dijakov in dejstvu, da pridobivajo konkretna, praktična znanja s poudarjenim individualnim pristopom.

Na osnovi teh in drugih podatkov lahko predpostavljamo, da bodo po zaključku dualnega izobraževanja dijaki brez težav dobili zaposlitev v poklicu, za katerega so se usposabljali, da ne bodo več pripravniki, saj bodo imeli moderna strokovna znanja ter potrebne spretnosti, in da bodo imeli odprto pot do nadaljnjega poklicnega izobraževanja, zlasti do mojstrskega izpita in nato v poklicni vertikali do višjih in visokih strokovnih šol.

Certifikatni sistem

Doslej je v Sloveniji veljalo, da s kvalifikacijami, pridobljenimi z delovnimi in življenjskimi izkušnjami, z internimi programi usposabljanja in izpopolnjevanja, ki niso imeli javne veljave, ni bilo mogoče pridobiti javno veljavnega, pač pa le interno potrdilo o kvalificiranosti za določeno delo. Certifikatni sistem kot sistem izobraževalnih modulov v programih poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja ter sistem ugotavljanja in potrjevanja poklicnih kvalifikacij naj bi omogočil dostop do certifikatov vsem, ne glede na starost in poklicne kvalifikacije, pri čemer so certifikati javno veljavni dokumenti, ki dokazujejo poklicno usposobljenost na določeni ravni zahtevnosti. Vplival naj bi na zmanjševanje števila brezposelnih, ki so brez osnovnih poklicnih kvalifikacij in med katerimi je največ ravno mladih osipnikov.

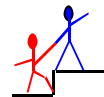
Drug pomemben razlog uvajanja certifikatnega sistema pa je zmanjševanje razlik med znanjem in spretnostmi, ki jih je možno pridobiti v okviru rednega šolskega sistema ter tistimi, ki jih potrebujejo in iščejo zaposlovalci. Kot tak ponuja tudi možnost za reševanje problema velikega števila osipnikov. Certifikatni sistem ni mišljen kot nadomestilo šolskemu sistemu, pač pa kot nadgrajevanje in dopolnjevanje le-tega. Od leta 1997 ta projekt tudi uživa podporo programa Phare.

Poklicni tecaji

Poklicni tecaji so namenjeni dijakom, ki so končali splošno srednješolsko izobraževanje in se želijo zaposliti ali nadaljevati izobraževanje z namenom pridobivanja poklicnih kvalifikacij. Trajajo od šest mesecev do enega leta in ponujajo večinoma tehniška in strokovna znanja, končajo pa se z zaključnim izpitom. Tecaji so se začeli poskusno izvajati v šolskem letu 1996/97.

e) Izobraževanje in stalno strokovno izpopolnjevanje strokovnih delavcev (učiteljev in drugih) v vzgoji in izobraževanju

Stalno strokovno izpopolnjevanje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju ima v Sloveniji dolgoletno tradicijo. Država s šolsko zakonodajo vsakemu strokovnemu delavcu v šolskem letu zagotavlja najmanj 5 dni stalnega strokovnega izpopolnjevanja. Izpopolnjevanje poteka na podlagi razpisanih programov, delno jih financira Ministrstvo za šolstvo in šport, delno pa je plačnik šola, v kateri je strokovni delavec zaposlen. Programi so oblikovani po nacionalni strategiji strokovnega izobraževanja ter prednostno rangirani. Udeležba v teh programih se točkovno vrednoti, kar je podlaga za napredovanja v nazive in plačilne razrede. Delovni dnevi, ki jih kandidati uporabijo za te programe se štejejo v delovni čas in so tako tudi plačani.

Zadnji trendi v stalnem strokovnem izpopolnjevanju so predvsem programi, usmerjeni v osebnostni in strokovni razvoj strokovnih delavcev in izpopolnjevanje metod in tehnik poučevanja. V šolskem letu 1997/98 je bilo razpisanih 1208 programov s 33 področij.

3. Posebna skrb za socialno ogrožene skupine je izražena tudi v ukrepih na področju:

a) subvencioniranja šolske prehrane - Republika Slovenija zagotavlja sredstva za regresiranje šolske prehrane od leta 1992. Za sistematično urejanje področja šolske prehrane je bil na Ministrstvu za šolstvo in šport imenovan Programski svet, v katerem so predstavniki ministrstva, Zavoda za šolstvo, občinskih upravnih organov ter ravnateljev in svetovalnih delavcev osnovnih in srednjih šol.

Pri razdeljevanju sredstev **osnovnim šolam** Ministrstvo za šolstvo in šport določi odstotek upravicencev v posamezni občini glede na stopnjo brezposelnosti in višino povprečne plače v občini. Občinski upravni organi v sodelovanju z ravnatelji osnovnih šol uskladijo odstotek ucencev, upravicenih do regresirane prehrane na posamezni šoli. Predloge po šolah pa predhodno pripravijo razredniki in šolska svetovalna služba na podlagi uveljavljenih kriterijev, kot so: preseganje socialnega minimuma, brezposelnost staršev, otroci iz družin z dolgotrajnejšimi socialnimi problemi, bolezni v družini, alkohol v družini, samohranilci itd. V osnovnih šolah se regres obracunava glede na število delovnih dni v mesecu. Višina regresa je bila od januarja 1998 do junija 1998 80 SIT dnevno na ucenca, od septembra 1998 pa znaša 90 SIT dnevno na ucenca. Regres prejema tudi ucenci z zacasnim zatocišcem ali brez statusa (število teh ucencev se med letom spreminja, regres se izplacuje glede na zahteve posameznih šol.)

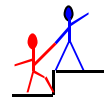
Ministrstvo za šolstvo in šport zagotavlja tudi brezplačno šolsko prehrano za vse tiste ucence, ki v šolskem letu 1999/2000 obiskujejo 1. razred 9-letne osnovne šole, njihovi starši pa prejema denarni dodatek po predpisih o socialnem varstvu. Šola starše teh ucencev obvesti, da lahko na šoli dvignejo obrazec - Vlogo za dodelitev brezplačne šolske prehrane.

Brezplacno šolsko prehrano šola ucencem dodeli za določen čas (največ za obdobje šestih mesecev), zato so starši dolžni javljati vsako spremembo glede upravicenosti do denarnih dodatkov po predpisih o socialnem varstvu. Predvideva se, da se bo ta oblika pomoči za ucence 1. razreda 9-letne osnovne šole izvajala tudi v bodoče.

Odstotek upravicencev v **srednjih šolah** Ministrstvo za šolstvo in šport določi glede na vrsto šole, odstotek brezposelnosti po občinah in izmenični pouk, šolske svetovalne službe pa po istih kriterijih kot v osnovnih šolah izberejo upravicence. Regres se obracunava glede na število delovnih dni v mesecu. Od januarja do junija 1998 je bila višina regresa 100 SIT na dijaka oziroma vajenca dnevno, od septembra 1998 pa je višina regresa 120 SIT dnevno na dijaka oziroma vajenca.

V šolskem letu 1998/99 je bila prehrana regresirana 22,7% ucencev in dijakov.

b) zagotavljanja učenikov iz učbeniških skladov - V šolskih letih 1994/95 - 1998/99 je Ministrstvo za šolstvo in šport reševanju učbeniške problematike namenilo posebno pozornost. V letu 1992 je poseglo v neupravičeno naraščanje cen učbenikov, v letu 1994 je pricelo z uvajanjem šolskih učbeniških skladov v osnovne šole, v letu 1997 pa tudi v srednje šole. V letu 1998 je ministrstvo namenilo posebno pozornost sofinanciranju nastanka učbenikov za srednje šole,

sofinanciranju nastanka učbenikov za devetletno osnovno šolo in odkupu avtorskih pravic za učbenike.

Zakon o nekaterih nujnih razvojnih programih na področju vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji, sprejet **marca 1994**, je zagotovil bistveno večja finančna sredstva za učbenike in **uveljavil dostopnost učbenikov preko šolskih učbeniških skladov kot element socialne pravičnosti in dostopnosti vzgoje in izobraževanja.**

Ministrstvo je v letih od 1994 do 1998 v okviru omenjenega zakona namenilo 1.605 mio SIT za zagotavljanje dostopnosti učbenikov in sicer:

?? osnovnim šolam z vzpostavljenimi skladi 383 mio SIT,

?? šolam, ki so vzpostavljale sklad na novo, pa je bilo kupljeno 527.738 učbenikov v skupni vrednosti 644 mio SIT,

?? za srednje šole v letu 1997 in 1998, ki so pricele z vzpostavljanjem učbeniškega sklada na srednjih šolah se je kupilo 146.597 učbenikov v skupni vrednosti 644 mio SIT,

?? za odkup avtorskih pravic 70 mio SIT,

?? za sofinanciranje učbenikov 47,7 mio SIT,

?? za nakup učbenikov za dvojezične šole in šole z italijanskim učnim jezikom 53,3 mio SIT,

?? za otroke slovenskih državljanov, ki bivajo v tujini in se učijo slovenski jezik 36 mio SIT,

?? za učna sredstva za slepe in slabovidne 7,2 mio SIT,

?? pripravi učbeniških gradiv za šoloobvezne Rome 4,9 mio SIT in

?? za recenzije, ilustriranje in oblikovanje lektoriranja učbenikov 21,7 mio SIT.

V letih 1994 - 98 je ministrstvo največjo pozornost namenilo oživljanju novih in prenovi že obstoječih šolskih učbeniških skladov **v osnovnih šolah**. Zato je ustanovilo posebno projektno skupino, ki je pripravila program oživljanja in prenove šolskih učbeniških skladov. V šolskem letu 1993/94 so skladi delovali na 40% osnovnih šol, vanje se je vključevalo približno 60% otrok teh šol. Zato je naslednja tri šolska leta ministrstvo šolam s skladi vsako leto nakazalo namenska sredstva za dokup učbenikov, za šole ki sklada do takrat niso imele, pa je leta 1994 kupilo učbenike za 8. razred, leta 1995 za 7. in 6. razred, leta 1996 pa še za od 5. do 1. razreda. **V šolskem letu 1996/97 so na vseh osnovnih šolah učbeniški skladi že polno delovali**, saj si je že vsak drugi učenec oziroma učenka v Republiki Sloveniji izposodil učbenike iz sklada. Ti skladi so zelo različno veliki, odvisno od šole, casa nastanka sklada in interesa staršev in šole. Nekateri šole pokrijejo interes nekaj več kot tretjine učenek in učencev, največ pa zadostijo potrebam po učbenikih praktično vseh učenek in učencev. Ne glede na velikost sklada pa je pomembno, da so vsi skladi zelo dobro izkoriščeni, tako da praktično ni veljavnih učbenikov, ki bi po začetku šolskega leta obležali na policah. Število otrok, ki so si izposodili učbenike iz učbeniškega sklada vsako leto narašča.

Izposoja učbenikov glede na število učencev v osnovnih šolah je po zbranih podatkih za šolsko leto 1998/99 naslednja:

?? v vseh osnovnih šolah si učbenike iz sklada izposoja v povprečju 68,23% učencev (predpostavka je, da si vsak učenec izposoja vsaj 1 učbenik),

?? imamo 15,90 % šol, na katerih si učbenike iz sklada izposoja manj kot 50% učencev,

?? imamo 84,10 % šol, na katerih si učbenike iz sklada izposoja več kot 50% učencev, od tega si na 12-ih šolah (2,70 % šol) učbenike iz sklada izposojajo vsi učenci in je izposoja 100 %,

?? na 19,80 % šolah pa si učbenike iz sklada izposoja nad 90 % učencev.

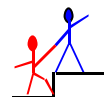

Tabela 25: Izposoja učbenikov v % glede na število učencev po posameznih razredih, šolsko leto 1998/99

Razred	IZPOSOJA V %
1	52,8
2	60,7
3	61,0
4	66,7
5	71,8
6	75,1
7	76,4
8	77,6

Najmanj učbenikov si izposojajo prvošolci, v povprečju 52,8% vseh učencev prvih razredov. Največ učbenikov si učenci izposodijo v osmem razredu osnovne šole, kjer je izposoja skoraj 78%.

Šole izposojajo posamezne učbenike ali complete učbenikov in sicer:

?? 68,4% šol izposoja učencem complete učbenikov,

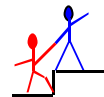
?? 13,5% šol izposoja učencem posamezne učbenike,

?? 18,16% šol pa izposoja učencem tako complete kot tudi posamezne učbenike.

V zadnjem letu je za skoraj 20% naraslo število šol, ki izposojajo učencem le complete učbenikov. Podatki kažejo, da so se za ta korak odločile predvsem šole, ki so še v prejšnjih letih učencem izposojale poleg kompletov tudi učbenike.

V šolskem letu **1997/98** je ministrstvo pricelo z vzpodbujanjem za ustanovitev učbeniških skladov **tudi na srednjih šolah**. V mesecu aprilu in maju je ministrstvo zbralo narocila za nakup učbenikov za vse zaključne letnike vseh srednjih šol. Srednje šole so se samostojno odločale za oživitev oz. vzpostavitev učbeniškega sklada. Na pobudo ministrstva se je odzvalo **121 srednjih šol (78,9%)**, 36 šol (23,38%) ni vzpostavilo učbeniškega sklada. Nekatere šole kljub aktivnostim niso imele nobenega odziva s strani dijakov, da bi si učbenike izposodili na šoli, medtem ko se druge za vzpostavljanje učbeniškega sklada na šoli niso zavzele. V letu 1997 je ministrstvo za srednje šole, ki so pricale z vzpostavljanjem učbeniškega sklada kupilo 274 naslovov učbenikov v skupni kolicini 70.291 učbenikov, za to pa je nakazalo skupaj 150.955.875,40 SIT. Po podatkih iz leta 1997 več kot 50% srednjih šol izposoja dijakom tako complete kot tudi posamezne učbenike, nekaj več kot 22% šol pa izposoja dijakom le complete učbenikov.

V letu 1998 je ministrstvo z akcijo nadaljevalo. Srednje šole so na ministrstvu narocale učbenike za vse predzadnje letnike srednjih šol, medtem ko so si šole učbenike za zadnje letnike v šolskem letu 1998/99 preskrbele same iz sredstev, zbranih z izposojjo učbenikov v šolskem letu 1997/98. Podatki kažejo da se je odziv s strani šol v šolskem letu 1998/99 povecal, saj se je za učbeniški sklad odločilo **131 šol (83,4%)**, kar je 10 šol (6,4%) več kot leto poprej. Še vedno pa 26 šol (16,6%) nima vzpostavljenega učbeniškega sklada. Nekatere šole kljub aktivnostim niso imele nobenega odziva s strani dijakov, medtem ko se določene šole nočejo ukvarjati s skladi učbenikov.

Ministrstvo je na podlagi naročil za predzadnje letnike za srednje šole v letu 1998 kupilo 313 različnih naslovov učbenikov v skupni kolicini 76.306 učbenikov in v skupni vrednosti skoraj 169.934.248,00 SIT. Naročila učbenikov so bila zelo različna, odvisna od zbranih naročil s strani dijakov na posamezni šoli. Šole so učbenike prejele v dneh od 18. do 31. avgusta 1998 in jih dijakom razdelile prve dni pouka.

Izposoja na šolah je po podatkih za šolsko leto 1998/99:

- 66 šol (42%) izposoja dijakom complete učbenikov,
- 24 šol (15,3%) izposoja dijakom posamezne učbenike,
- 41 šol (26,1%) izposoja dijakom tako complete kot tudi posamezne učbenike,
- 26 šol (16,6%) nima na šoli učbeniškega sklada.

V zadnjem letu je za 20% naraslo število šol, ki izposojajo učencem le complete učbenikov. Podatki kažejo, da so se za ta korak odločile predvsem šole, ki so še v prejšnjih letih učencem izposojale poleg kompletov tudi učbenike. Za 10% se je povečalo število šol, ki dijakom izposojajo le posamezne učbenike.

Izposoja učbenikov v srednjih šolah je ob predpostavki, da so si dijaki izposodili vsaj 1 učbenik naslednja:

- ?? v vseh srednjih šolah je glede na število vseh dijakov izposoja učbenikov 20,35% (to je 21.433 dijakov od vseh 105.324 dijakov),
- ?? v srednjih šolah, kjer imajo vzpostavljen učbeniški sklad, si 23,84% dijakov izposoja učbenike (to je 21.433 dijakov od vseh 89.892 dijakov).

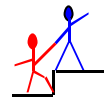
V srednjih šolah, kjer imajo vzpostavljen učbeniški sklad, je izposoja učbenikov po letnikih naslednja:

Letnik	IZPOSOJA V %
1	14,29
2	21,75
3	30,28
4	32,47
5	30,28

?? V gimnazijah znaša izposoja učbenikov glede na vse dijake 2,7% (to je 2.830 dijakov). Če gledamo izposajo učbenikov dijakov v gimnazijah glede na število gimnazijcev, pa znaša odstotek izposoje v vseh letnikih v povprečju 14,1%, največ v zadnjem letniku, to je 21,9% in predzadnjem 21,2%, medtem ko se izposoja učbenikov v prvih dveh letnikih giblje okoli 7%.

?? V ostalih tehnicnih in poklicnih šolah znaša izposoja učbenikov glede na vse dijake 16,56% (17.437 dijakov), medtem ko znaša odstotek glede na dijake samo v ostalih tehnicnih in poklicnih šolah 26,3%.

Ministrstvo za šolstvo in šport že vrsto let **subvencionira učbenike z nizko naklado. Gre predvsem za strokovno teoreticne učbenike za srednje šole, učbenike za pripadnike**

narodnosti ter učbenike, ki so namenjeni otrokom in mladostnikom s posebnimi potrebami.

Na podlagi objave javnega razpisa v letu 1996 za odkup avtorskih pravic za učbenike je ministrstvo sklenilo 164 avtorskih pogodb za odkup ali sofinanciranje 137-ih učbenikov, v letu 1997 pa je izbralo 96 avtorjev za odkup 53 učbenikov.

c) omogocanje vključenja v šolo v naravi - Ministrstvo za šolstvo in šport sofinancira šolo v naravi za vse učence, poleg tega pa zagotavlja šolam še dodatnih 15% sredstev, ki pripadajo šoli v ta namen in sicer za učence, ki ne morejo v celoti placati prispevka za šolo v naravi zaradi socialnega položaja. V letu 1998 je Ministrstvo za šolstvo in šport osnovnim šolam izplacalo v ta namen 23.835.000 SIT.

d) placilo staršev za programe vrtcev

Prednost pri sprejemu v vrtec imajo otroci s posebnimi potrebami ter otroci iz socialno ogroženih družin. Starši, ki prejemajo denarni dodatek po predpisih o socialnem varstvu, so placila vrtca oproščeni.

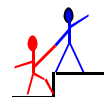
V programe predšolske vzgoje je bilo v šolskem letu 1998/99 vključenih 58,9% vseh predšolskih otrok, od tega pa so bili starši oproščeni placila za 3,5% otrok. Placilo staršev, ki imajo v vrtec vključenega otroka s posebnimi potrebami, ne sme biti višje kot placilo za druge enako stare otroke. Če je v vrtec vključen več kot en otrok iz družine, starši za starejše otroke placujejo za en razred nižjo ceno.

Ostalim staršem se določi placilo vrtca na osnovi lestvice, ki starše razvršča v razrede, upošteva mesečni dohodek na družinskega člana v primerjavi s povprečno placo na zaposlenega v Republiki Sloveniji in upošteva premoženje družine. Starši placajo največ 80% cene programa, v katerega je vključen otrok. Predpisi pa tudi omogočajo, da lokalna skupnost v izjemnih primerih pri določitvi placila upošteva tudi druga dejstva in okoliščine, ki odražajo socialni položaj družine.

e) svetovalna služba

Šolska svetovalna služba, ki je v RS organizirana v vrtcih in šolah, kar za sistem in državo predstavlja precejšnjo prednost - prav tako v primerjavi z drugimi državami, kjer prevladuje svetovanje od zunaj - je v svoji temeljni naravnosti posebej pozorna prav na vse oblike segregiranja, stigmatiziranja in izključenja. Temeljni cilj svetovalne službe je omogočiti optimalno napredovanje vsakega otroka v vrtcu in šoli, ne glede na individualne ali skupinske razlike (spol, socialno in kulturno poreklo...), zato je njena osnovna vloga znotraj vzgojno-izobraževalne ustanove povezati in podpreti vse sodelujoče v ustanovi in po potrebi ustrezne moci zunaj nje pri uresničevanju tega skupnega cilja. Svetovalna služba v vrtcu in šoli ima pomembno vlogo mobilizatorja različnih strokovnih in človeških moci za pomoč ter podporo otroku in družini. Pomembna je tako pri identifikaciji kot pri razreševanju problematike. K njeni temeljni orientaciji spadata tudi preventivno in razvojno delovanje, zato lahko veliko prispeva tudi na teh dveh ravneh.

12. ŠTIPENDIRANJE

Ceprav naj bi bile kadrovske štipendije temeljna oblika štipendiranja, so zaradi padca ekonomske moci gospodarstva - v šolskem oziroma študijskem letu 1987/88 je število kadrovskih štipendij znašalo še 44.000 je v letu 1993/94 upadlo na 11.000, za leto 1998/99 pa so bile razpisane le še 2.603 kadrovske štipendije - to vlogo prevzele republiške štipendije, ki bolj zasledujejo socialne kot tržne cilje štipendiranja, saj so vezane na materialni položaj kandidatove družine oz. materialni cenzus. Tako je ta cenzus, izražen v dohodku na člana kandidatove družine v drugem trimesecju vsakega koledarskega leta do l. 1994 znašal 80% zajamcena place, v tem letu se je zvišal na 100 % zajamcena place za kandidate, ki se izobražujejo v kraju stalnega prebivališča in 130% zajamcena place za kandidate, ki se izobražujejo izven kraja prebivanja.

Število republiških in Zoisovih štipendij, ki se financirajo iz državnega proračuna se od leta 1994 bistveno ni spreminjalo. Medtem, ko se je število republiških štipendij v zadnjih letih nekoliko zmanjšalo, se je na drugi strani precej povečalo število Zoisovih štipendij. Povečevanje števila Zoisovih štipendistov gre pripisati odpravi materialnega cenzusa v letu 1996, ceprav je bilo istocasno zaostreno merilo šolskega uspeha in izkazane nadarjenosti. Tako se je število Zoisovih štipendistov zvišalo od 6.581 v decembru 1993 na 10.276 v decembru 1998.

Tabela 26: Republiške in Zoisovih štipendije

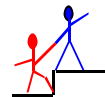
Leto*	Republiške štipendije - število	Verižni indeks	Zoisove štipendije - število	Verižni indeks	SKUPAJ - število (2 + 4)	Porabljena sredstva v tisoc SIT	Bazni indeks
1	2	3	4	5	6	7	8
1994	47.830		6.581		54.411	7.342.909	100,0
1995	45.482	95,1	6.921	105,2	52.403	8.886.660	121,0
1996	47.200	103,8	7.437	107,5	54.637	10.097.590	137,5
1997	46.210	97,9	8.733	117,4	54.943	13.043.274	177,6
1998	45.803	99,1	9.592	109,8	55.396	12.794.963	174,3
1999-ocena	43.313	94,6	10.276	107,1	53.589	14.883.449**	202,7

*Podatki o številu štipendistov se nanašajo na december preteklega leta (primer: 47.830 republiških štipendistov je bilo decembra 1993)

**Ocena realizacije

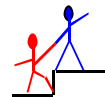
Vir. Zavod RS za zaposlovanje

Sistemska zaokrožitev štipendiranja je bila uveljavljena z novelo zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, ki je pricel veljati dne 24. oktobra 1998, katere rezultati se bodo pokazali v naslednjih letih. Po tej noveli je materialni cenzus zvišan na 130% zajamcena place na družinskega člana za vse republiške štipendiste, kar poleg enakega obravnavanja študentov pomeni tudi delno izboljšanje dostopa do štipendij. Pomembnejše od tega pa je uvedba nove oblike štipendiranja, to je možnost kreditnega štipendiranja v obliki subvencioniranja obrestne mere za najeto posojilo za študij in jamstvo države za to posojilo. Prvi razpis posojil za študij je bil pripravljen za šolsko oziroma študijsko leto 1999/2000 in pomeni nadaljnje izboljšanje možnosti pogojev za

študij. Za regresiranje obrestne mere posojil za študij je bilo v letu 1999 namenjenih 302 milijona SIT iz državnega proračuna.

Ocenjujemo, da je z uvedbo kreditnega štipendiranja, sistem štipendiranja v celoti zaokrožen. Sistem bo potrebno spremljati, da bo možno hitro reagiranje in ukrepanje zaradi morebitnega odstopanja od zastavljene štipendijske politike. Vsekakor pa bo v prihodnosti potrebno več pozornosti posvetiti tudi kadrovskemu štipendiranju, kjer je očitno potrebno razvijati zavest o kadrovske razvojni funkciji v samih podjetjih.

13. SOCIALNO VARSTVO

1. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve posebej spremlja in analizira **skupino upravičencev do socialno varstvenih dajatev**, to je upravičencev do edinega vira preživljanja in upravičencev do denarnega dodatka.

Znailno je, da se število upravičencev do denarne pomoči kot edinega vira preživljanja iz leta v leto zmanjšuje, decembra 1998 jo je v Sloveniji prejelo 1334 oseb. Nasprotno se število upravičencev do denarnih dodatkov od leta 1993, ko razpolagamo s primerljivimi podatki, zelo povečuje (do 20% vsako leto) tako, da je leta 1997 v povprečju prejelo denarni dodatek že 92% več upravičencev kot leta 1993. Leta 1997 se je naraščanje števila upravičencev nekoliko umirilo, saj se je število upravičencev glede na predhodno leto povečalo le še za 14%. V letu 1998 je število upravičencev naraščalo še do marca, ko jih je bilo največ - 35.795, potem pa se je število upravičencev zmanjševalo. Ob koncu 1. 1998 jih je bilo 32.186, v povprečju se je tako v letu 1998 število upravičencev zmanjšalo za 3,6% glede na predhodno leto.

Ocenjujemo, da so k zmanjševanju števila upravičencev pripomogli tudi ukrepi, ki jih je ministrstvo sprejelo na začetku leta 1998 in sicer, da imajo prejemniki denarnega dodatka prednost pri vključevanju v javna dela in programe izobraževanja za brezposelne in nasploh večji poudarek obveznosti prejemnikov denarnega dodatka, da si iščejo delo in sprejmejo delo.

Strukturo upravičencev ugotavljamo na podlagi statistične socialno-demografske obdelave agregiranih podatkov centrov za socialno delo. Decembra 1998. leta je bilo s to obdelavo zajetih 31.988 upravičencev do denarnega dodatka. (glej v prilogi)

Kar **66,2% upravičencev do denarnega dodatka je samskih** (enak procent decembra 1997), **14,8% je enoroditeljskih in 15,4% popolnih družin**. Od enoroditeljskih družin, ki prejema denarni dodatek, je največ takih z enim otrokom - 60,8%, medtem ko je med popolnimi družinami, ki je prejelo denarni dodatek, največ takih z dvema otrokoma - 40,9%. Tudi ta struktura se od decembra 1997. leta ni bistveno spremenila.

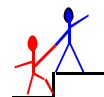
Na podlagi podatkov o strukturi družin ocenjujemo, da je decembra 1998 v družinah, ki so prejemale denarni dodatek živelo **17.957 otrok**, od tega:

- 7.388 otrok v enoroditeljskih družinah in
- 10.569 otrok v popolnih družinah.

Nosilci odločbe o pravici do denarnega dodatka so **po spolu** dokaj enakomerno zastopani - skoraj polovica upravičencev je moškega (48,7%) in malo več ženskega spola (51,3%).

Med upravičenci, ki prejema denarni dodatek, je kar **45,6% mladih**, starih od 18. do 26. let.

Izobrazbena struktura upravičencev je nizka, saj **ima 54,6% upravičencev le I. ali II. stopnjo izobrazbe** (nedokončano ali končano osnovno šolo). Korelacija med stopnjo izobrazbe in prejetjem denarnega dodatka je kar -0,83. **Kar 67,7% upravičencev je brez kakršnegakoli dohodka in kar 81,5 % brezposelnih.**

Primerjalna analiza podatkov o upravičencih do denarnega dodatka po Zakonu o socialnem varstvu od junija 1997. leta dalje kaže, da se struktura upravičencev skorajda ne spreminja glede na že omenjene socialno-demografske značilnosti kot so: spol, starost, izobrazba, vir dohodkov. Izjemoma lahko glede na socialni status upravičencev opazimo počasno, a konstantno večanje deleža iskalcev prve zaposlitve med vsemi upravičenci do denarnega dodatka (junija 1997. leta 9%; decembra 1998. leta 13%).

Podrobnejši podatki so razvidni iz tabel in grafov, ki sledijo:

Tabela 27: Denarna pomoc kot edini vir preživljanja - prejemniki

Leto	Povprečno mesечно število prejemnikov	Indeks 1993 = 100	Verižni indeks
1993	1.664	100,0	-
1994	1.610	96,8	96,8
1995	1.558	93,6	96,8
1996	1.494	89,8	95,9
1997	1.402	84,3	93,8
1998	1.334	80,2	95,1

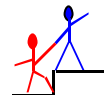
Tabela 28: Denarni dodatek - prejemniki

Leto	Povprečno mesечно število prejemnikov	Indeks 1993 = 100	Verižni indeks
1993	17.804	100,0	
1994	20.788	116,8	116,8
1995	24.908	139,9	119,8
1996	29.988	168,4	120,4
1997	34.242	192,3	114,2
1998	33.017	185,4	96,4

Tabela 29: Denarna pomoc kot edini vir preživljanja - višina

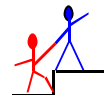
Leto	Povprečni mesecni znesek (nominalni)	Indeks realnih zneskov	
	v SIT	1993 = 100	Verižni indeks
1993	15.901	100,0	
1994	17.211	89,5	89,5
1995	19.219	88,0	98,4
1996	20.705	86,3	98,0

PROGRAM BOJA PROTI REVŠČINI IN SOCIALNI IZKLJUCENOSTI

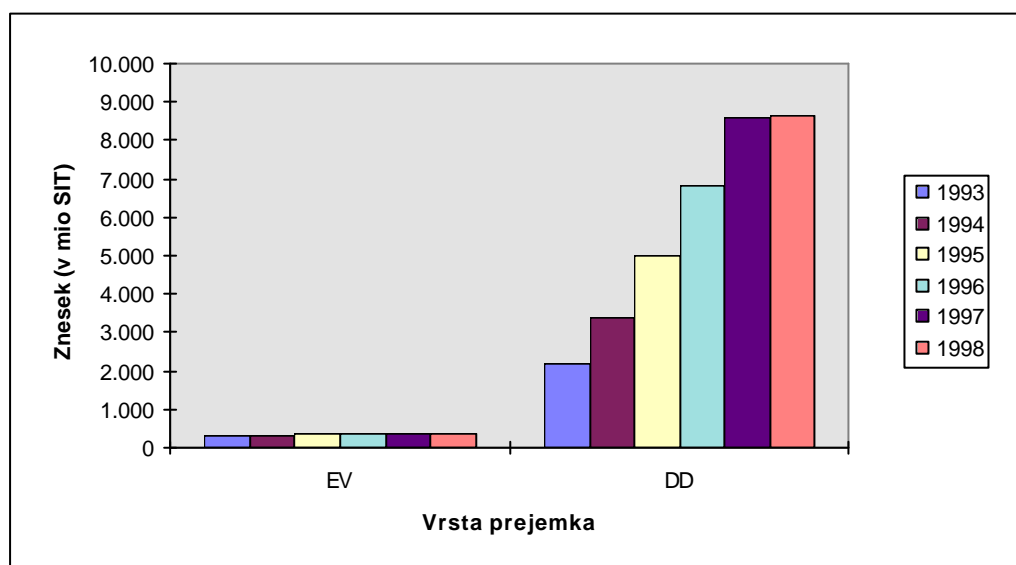
1997	21.929	84,4	97,7
1998	23.178	82,6	98,0

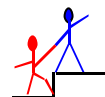
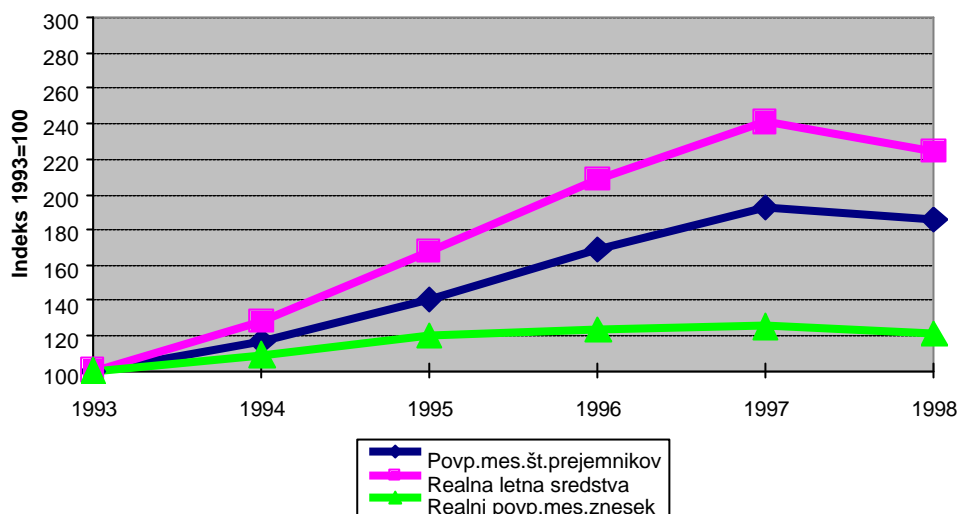
Opomba: Zneski so deflacionirani z indeksom cen življenjskih potrebščin

Tabela 30: Denarni dodatek - višina

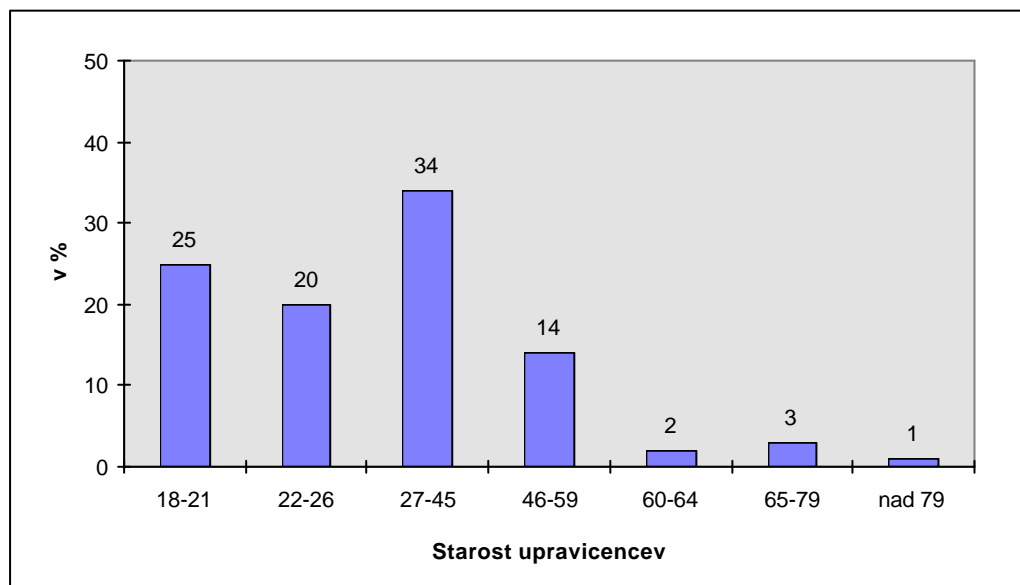
Leto	Povprečni mesečni znesek (nominalni) (v SIT)	Indeks realnih zneskov	
		1993 = 100	Verižni indeks
1993	10.199	100,0	
1994	13.474	109,2	109,2
1995	16.809	120,0	109,9
1996	18.999	123,5	102,8
1997	20.861	125,2	101,3
1998	21.793	121,1	96,8

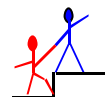
Opomba: Zneski so deflacirani z indeksom cen življenjskih potrebščin

Graf 9: Letna porabljen sredstva iz proračuna RS za denarno pomoč kot edini vir preživljanja in denarni dodatek v obdobju 1993 - 1998

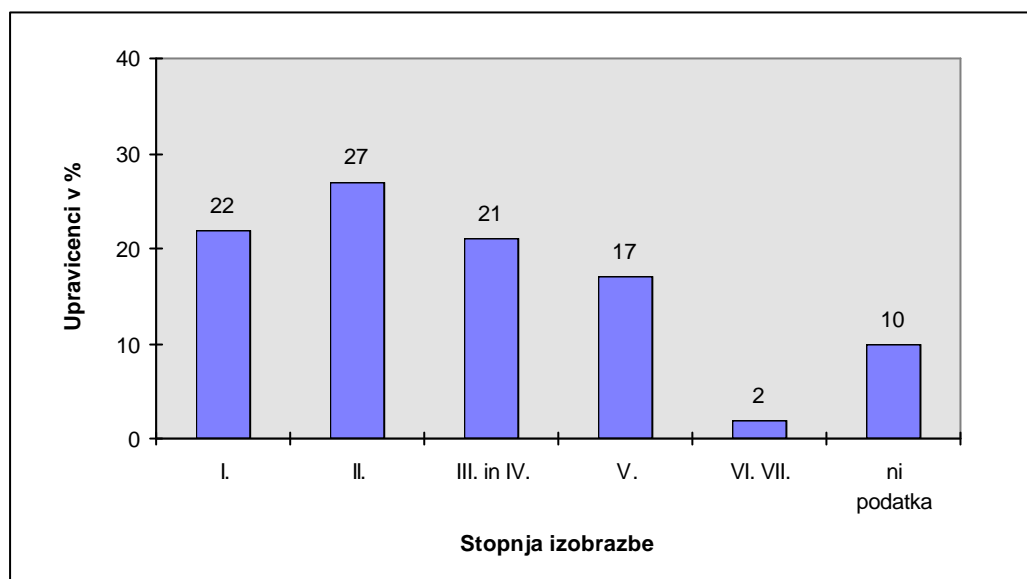
Graf 10: Gibanje denarnega dodatka v obdobju 1993-1998

Opomba: Zneski so deflacirani z indeksom cen življenjskih potrebščin.

Graf 11: Struktura upravičencev do denarnega dodatka po starosti, december 1998

Graf 12: Struktura upravičencev do denarnega dodatka po stopnji izobrazbe, december 1998

Legenda:

- I. stopnja=nedokoncana osnovna šola
- II. stopnja=koncana osnovna šola
- III. in IV. stopnja=2,3-letna srednja šola
- V. stopnja=4-letna srednja šola, gimnazija
- VI. in VII. stopnja=višja in visoka šola

Tabela 31: Struktura upravičencev do denarnega dodatka glede na socialni status

Socialni status upravičencev	Junij 1997		December 1997		Junij 1998		December 1998	
	skupaj	v %	skupaj	v %	skupaj	v %	skupaj	v %
zaposleni	1814	5	1597	4	1390	4	1255	4
kmetje	703	2	720	2	678	2	641	2
samostojni podjetniki	32	0	30	0	26	0	21	0
opravljajo priložnostna dela	42	0	36	0	26	0	29	0
iskalci prve zaposlitve	3092	9	4161	12	3583	11	4275	13
brezposelni z nadomestilom	886	3	849	2	783	2	709	2
brezposelni brez nadomestila	18492	56	19496	55	18205	56	17207	54
študenti	83	0	90	0	85	0	76	0
upokojenci	393	1	340	1	315	1	250	1
gospodinje	1660	5	1595	4	1497	5	1379	4
nesposobni za delo	1624	5	1629	5	1579	5	1400	4
ni podatka	4337	13	5127	14	4276	13	4746	15
SKUPAJ	33158	100	35670	100	32443	100	31988	100

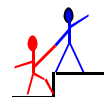
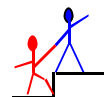

Tabela 32: Struktura upravičencev do denarnega dodatka glede na vir dohodkov

Vir dohodkov upravičencev	Junij 1997		Decembar 1997		Junij 1998		Decembar 1998	
	skupaj	v %	skupaj	v %	skupaj	v %	skupaj	v %
brez dohodka	25518	77	23950	67	23686	72	21411	67
placa	565	2	761	2	543	2	640	2
katastrski dohodek	3366	10	3427	10	3577	11	3198	10
dohodek iz kmetijske dejavnosti	67	0	334	1	187	1	210	1
obrt	4	0	7	0	4	0	3	0
premoženje	14	0	32	0	30	0	32	0
pokojnina	202	1	296	1	225	1	249	1
invalidnina	48	0	92	0	80	0	103	0
nadomestilo ali pomoc <i>ZL</i>	275	1	399	1	287	1	393	1
štipendija	0	0	0	0	0	0	1	0
preživnina	348	1	608	2	382	1	511	2
priložnostno delo	281	1	437	1	352	1	455	1
prispevek svojcev	489	1	1208	3	693	2	1007	3
po navedbi stranke	315	1	519	1	532	2	687	2
ocena dohodka	1390	4	3167	9	1819	6	2725	9
ni podatka	276	1	433	1	309	1	363	1
S K U P A J	33158	100	35670	100	32706	100	31988	100

Vir: racunalniški program "CSD", MDDSZ

2. Slabšanje socialne slike slovenskega prebivalstva dokazuje tudi večje število ljudi, ki potrebujejo določene **socialno varstvene storitve**. To zlasti velja za uporabnike centrov za socialno delo. Statistika na področju socialnega varstva od l. 1996 beleži uporabnike nekaterih socialno varstvenih storitev, ki jih centri za socialno delo obravnavajo po Pravilniku o standardih in normativih socialno varstvenih storitev (Uradni list RS št. 52/95).

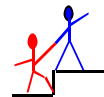
Tabela 33: Število uporabnikov socialno varstvenih storitev v centrih za socialno delo

Socialno varstvene storitve v CSD	leto 1996	leto 1997
Uporabniki: odrasli		
?? prva socialna pomoc	47.265	54.713
?? osebna pomoc	13.816	16.494
?? pomoc družini na domu	4.500	5.065
Skupaj št. obravnavanih oseb:	64.571	76.272

Socialno varstvene storitve v CSD	leto 1996	leto 1997
Uporabniki: otroci in mladostniki		
?? prva socialna pomoc	13.189	16.002
?? osebna pomoc	5.311	7.224
?? pomoc družini na domu	1.840	1.506
Skupaj št. obravnavanih oseb:	20.330	24.732

Vir podatkov: Statistični urad RS, Statistično poročilo o uporabnikih in oblikah pomoči CSD, SOC - 1, Ljubljana

Mreža socialno varstvenih storitev ni takšna, da bi lahko pokrila potrebe, niti kar zadeva obseg potreb niti kar zadeva različnost potreb. V dosedanjem razvoju je vse prevec prevladoval tip zagotavljanja institucionalne skrbi za ljudi, bistveno premalo pozornosti pa je bilo posveceno razvoju različnih drugih programov, prilagajanju programov individualnim potrebam in vzpostavljanju in zagotavljanju možnosti za izbiro. Podrobneje so bile potrebe analizirane pri pripravi predloga Nacionalnega programa socialnega varstva za obdobje do l. 2005 in predlagane različne oblike njihovega uresnicevanja.

14. BREZPLACNA PRAVNA POMOC

S sistemom brezplačne pravne pomoči se “revnim” strankam, ki glede na svoje gmotne razmere ne zmorejo placati stroškov postopka, omogoča oz. olajša dostop do sodišča.

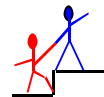
Republika Slovenija je v ustavi definirana kot pravna in socialna država, v 23. členu ustave pa je opredeljena tudi pravica do sodnega varstva: vsakdo ima pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloca neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče.

Pravico do sodnega varstva ureja tudi Evropska konvencija o človekovih pravicah (UL RS - mednarodne pogodbe, št. 7/94). V skladu s 6. členom navedene konvencije ima vsakdo pravico, da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih ali v kakršnihkoli kazenskih obsodbah zoper njega odloca neodvisno in nepristransko ter z zakonom ustanovljeno sodišče. Po konvenciji mora država omogočiti dostop do sodišča tako, da ne postavlja ovir za uveljavljanje te pravice. S tem v zvezi se postavlja v ospredje predvsem problem stroškov postopka. Po mnenju Evropske komisije za človekove pravice lahko pomeni oviro za uveljavljanje sodnega varstva med drugim tudi višina stroškov, ki jih zaradi slabega gmotnega stanja ne morejo placati tisti sloji prebivalstva, katerih osebni dohodki zadostujejo komaj za preživetje. Čeprav konvencija ne uvaja kar avtomatično pravice do brezplačne pravne pomoči tem slojem prebivalstva, pa vendar vključuje dolžnost države pogodbenice, da naredi sodno varstvo mogoče in učinkovito. To pa pomeni, da mora država stranki zagotoviti strokovno pomoč, kadar je to nujno za učinkovit dostop do sodišča.

Ob ustavno zagotovljeni pravici do sodnega varstva in ustavni določbi, da je Slovenija ne le pravna, temveč tudi socialna država, je država dolžna zagotoviti učinkovit dostop do sodišča tudi strankam, ki jim gmotne razmere ne dopuščajo, da bi same nosile stroške postopka pred sodiščem.

Sedanja ureditev “brezplačne pravne pomoči” v slovenski zakonodaji omogoča revnim strankam, da se udeležujejo postopka pred sodiščem. Brez procesnih določb o oprostitvi stroškov postopka in postavitvi pooblaščenca v ZPP bi se stranke, ki glede na gmotne razmere stroškov postopka ne zmorejo placati, ne mogle udeleževati postopka pred sodiščem.

Vendar pa ugotavljamo, da obstoječi sistem pomoči, ki velja le v postopkih pred sodišči, ne zadostuje. Potrebno bo urediti tudi brezplačno pravno pomoč “revnim” pred vložitvijo tožbe oziroma zunaj sodnega postopka. Z ureditvijo pravnega svetovanja osebam, ki si pomoči odvetnika glede na svoje gmotne razmere sicer ne morejo privoščiti, bo tem osebam zagotovljeno lažje uveljavljanje njihovih pravic, hkrati pa jim bo dana tudi možnost izvensodnega reševanja sporov ob pomoči strokovno usposobljene osebe.

IV. NEVLADNE ORGANIZACIJE

Delovanje Rdečega križa Slovenije

Rdeči križ Slovenije (v nadaljevanju RKS) sestavlja 56 Območnih združenj Rdečega križa, 1.200 Krajevnih organizacij Rdečega križa, v delo pa je poleg profesionalnih sodelavcev vključenih več kot 10.000 prostovoljcev. Sama organizacijska struktura omogoča delovanje na območju celotne Slovenije, zaradi razvite mreže pa dejavnost poskušajo čim bolj približati ljudem.

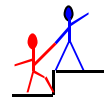
Socialna dejavnost RKS je ena izmed najpomembnejših dejavnosti, preko katere izvaja konkretne aktivnosti neposredne pomoči, zlasti naslednjim kategorijam ljudi:

- ?? prizadetim družinam ob naravnih in drugih nesrecah (potres Posojce, poplave),
- ?? starim in osamljenim osebam,
- ?? bolnim in invalidnim osebam,
- ?? družinam in posameznikom brez osnovnih sredstev za preživetje,
- ?? družinam in posameznikom v težkem socialnem položaju,
- ?? družinam in posameznikom v stiski zaradi enkratne življenjske situacije,
- ?? otrokom in mladostnikom,
- ?? družinam, ki imajo otroke z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju,
- ?? Romom,
- ?? brezdomcem,
- ?? osebam brez statusa.

Z dejavnostjo, ki je namenjena zgoraj omenjenim kategorijam ljudi, želi RKS doseči sledeče cilje:

- ?? prispevati k lažšanju in preprečevanju socialnih stisk in težav ljudi ter prispevati k boljši kvaliteti življenja družin in posameznikov,
- ?? nuditi konkretne oblike pomoči družinam in posameznikom, ki jo ljudje v določenem trenutku najbolj potrebujejo,
- ?? zmanjševati izoliranost posameznih kategorij oseb,
- ?? vzpodbujati lokalne dejavnike za najrazlicnejše oblike medsebojne pomoči,
- ?? zapolnjevati vrzel na področju, kjer ni možnosti za zadostno profesionalno in strokovno pomoč,
- ?? spodbujati mlade k vkljucevanju v socialno dejavnost RK ter utrjevati sodelovanje s strokovnimi službami socialnega varstva, šolstva in zdravstva,
- ?? razbremeniti družino,
- ?? omogočiti zdravljenje, letovanje in kreativno preživljanje počitnic otrokom z različnimi zdravstvenimi težavami in otrokom iz socialno ogroženih družin.

Preko številnih socialnih programov, ki temeljijo na navedenih izhodiščih in se izvajajo v območnih združenjih, RKS ugotavlja, da se vedno bolj izražajo potrebe starejših generacij ter socialno ogroženih družin in posameznikov in da se v programih konkretne pomoči uveljavlja in kaže individualizacija pomoči, ki ni le formalna, temveč dejansko naravnana na posameznika v stiski.

V letu 1999 RKS nadaljuje s tradicionalnimi oblikami dela, in sicer: organiziranje srečanj starostnikov, izvajanje programov nudenja pomoči starim, bolnim in invalidnim osebam na domovih, prav tako pa nadaljuje z organizacijo najrazličnejših dejavnosti za Rome in brezdomce.

Za otroke iz socialno ogroženih družin poleg ustaljenih oblik letovanja v Mladinskem zdravilišču in letovišču RKS Debeli rtic, v okviru akcije "Nikoli sami" RKS zagotavlja in izvaja program dodatnega, brezplačnega, tedenskega letovanja za 500 najbolj ogroženih otrok iz vse Slovenije.

Težave s katerimi se srečujejo, tako na sedežu RKS kot tudi na Območnih združenjih RK in Krajevnih organizacijah RK, pa so vezane zlasti na pomanjkanje sredstev za izvajanje dejavnosti.

Tako je oskrbovanje socialno ogroženih družin in posameznikov z osnovnimi prehrabnimi izdelki in higienskimi pripomočki otežkoceno. Večji del pomoči, ki jo prejema ogroženi, je namreč pridobljeno na osnovi lastnih, vodenih in namenskih akcij zbiranja sredstev oziroma temelji na sodelovanju RKS z drugimi organizacijami, društvi in institucijami iz tujine.

Podatki kažejo, da RKS vsako leto pomaga 70.000 ogroženim posameznikom in družinam. Samo z akcijo "Nikoli sami" uspe pripraviti 26.000 enotnih prehrabnih paketov oziroma 260.000 kg prehrabnih izdelkov in 78.000 kg pralnega praška. V zadnjih dveh letih pa opažajo, da bi potrebovali vsaj še dvakrat toliko pomoči.

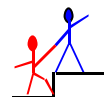
Pri izvajanju dejavnosti, ki ni vezana na oskrbovanje socialno ogroženih družin in posameznikov se prav tako srečujejo s finančnimi težavami, kljub temu, da večji del dejavnosti izvedejo na osnovi prostovoljnega del. V preteklem so med drugimi izvedli naslednje programe:

?? delovalo je 310 Postaj RK, a v program je bilo vključenih 15.046 udeležencev,
?? organizirali so 568 srečanj za starostnike, srečanj se je udeležilo 35.352 starih in invalidnih oseb,
?? obiskali so ter nudili pomoč na domu 17.036 osebam,
?? v Mladinskem zdravilišču in letovišču je letovalo več kot 10.000 socialno ogroženih ter bolnih otrok.

Izvajanje omenjenih programov je povezano z velikimi materialnimi in finančnimi sredstvi. Sredstva poskušajo pridobiti in zagotoviti na različne načine, v največji meri pa jih pridobijo preko donatorjev in podpornih članov RKS.

Zaradi številnih stisk in materialne ogroženosti tako družin kakor tudi posameznikov, bo tudi v bodoče socialna dejavnost RKS toliko bolj pomembna. Prav zaradi tega bodo veliko aktivnosti namenili zagotavljanju materialne pomoči, ki jo bodo poskušali pridobiti na osnovi sodelovanja z donatorji iz domovine in tujine, kakor tudi na osnovi oblikovanja posameznih namenskih akcij zbiranja pomoči.

RKS poudarja, da je v zadnjem obdobju skorajda celotna količina pomoči, ki jo namenjajo in delijo najbolj potrebnim pomoči, pridobljena s pomočjo akcije zbiranja prostovoljnih denarnih prispevkov "Nikoli sami".

V akcijo se je vključilo 36.358 donatorjev, pravnih in fizičnih oseb; posamezniki, delovne organizacije in ustanove pa še vedno nakazujejo svoja sredstva. Po do sedaj opravljeni analizi, so darovalci svoja sredstva namenjali za podporo sledečih programov RKS:

- 69,15 % darovalcev je sredstva namenilo za materialno pomoč revnim in brezposelnim,
- 19,97 % darovalcev je svoja sredstva namenilo za letovanja socialno ogroženih otrok,
- 9,83 % darovalcev je sredstva namenilo za pomoč bolnim, invalidnim in ostarelim,
- 0,56 % darovalcev je sredstva namenilo za pomoč brezdomcem in pregnancem s Kosova,
- 0,22 % darovalcev je sredstva namenilo za pomoč ob naravnih in drugih nesrečah,
- 0,17 % darovalcev je sredstva namenilo za programe preprečevanja zasvojenosti vseh vrst,
- 0,1 % darovalcev je sredstva namenilo za dela z mladimi.

Z zbranimi sredstvi akcije "Nikoli sami 99" bo RKS v mesecu oktobru 1999 pripravil 26.000 enotnih prehrabnih paketov oz. 260.000 kg prehrane ter 78.000 kg pralnega praška ter jih distribuiral v 56 območnih združenj Rdečega križa, le ta pa bodo pricela z neposredno delitvijo pomoči v "TEDNU SOLIDARNOSTI t.j. v času od 01.11. do 07.11.1999."

Poleg omenjene humanitarne pomoči, bo RKS z zbranimi sredstvi omogočil tedensko letovanje 500 socialno ogroženim otrokom, ob koncu leta pa pripravil 560 novoletnih paketov za otroke ter 7.000 darilnih paketov za stare, bolne in invalidne osebe.

Najverjetneje ni potrebno poudariti, da se RKS v okviru svoje socialne dejavnosti ves čas sooca s problematiko premagovanja revščine in s problematiko boja proti socialni izključenosti.

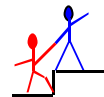
SLOVENSKA KARITAS

Slovenska karitas je dobrodelna ustanova rimskokatoliške Cerkve na Slovenskem (1. maja 1990 jo je ustanovila Slovenska pokrajinska škofovska konferenca) in ima namen, da uresnicuje karitativno in socialno poslanstvo Cerkve.

Ena iz med nalog Slovenske karitas je, da sodeluje z državnimi ustanovami, ki so pristojne za socialo, jih opozarja na pomanjkljivosti na tem področju v družbi, po svojih močeh pa jim tudi pomaga proučevati in odpravljati socialne stiske. Zato Slovenska karitas podpira ustanavljanje in delovanje socialnih in karitativnih ustanov, na nacionalnem nivoju ter na škofijskih in župnijskih nivojih. V letu 1990 je ustanovila prvi materinski dom, v letu 1992 je pricela z delom z odvisniki in v letu 1997 z dnevним varstvom duševno prizadetih v Zavodu Cebela - Karitas.

1. Materinski domovi (Škofljica, Višnja gora, Postojna, Solkan v ustanavljanju)

Življenje in delo v MATERINSKEM DOMU temelji na:

- medsebojni pomoci nosečnic in mater,
- strokovni in svetovalni pomoci socialne delavke,
- delovni terapiji,
- zdravstveni ponudbi,
- duhovni ponudbi.

V središču pozornosti je posamezna mati, ki se ji hoče pomagati, da bo boljše videla svojo življenjsko situacijo in materinsko vlogo.

Rocna dela, kuhanje, pecenje, dela na vrtu, kolesarjenje, branje... predavanja iz ginekologije in pediatrije... obiski patronažne sestre, svojcev in prijateljev, lahko pripomorejo k samozavesti mater in osmislitvi nove situacije. Matere imajo možnost, da iščejo strokovno pomoč tudi izven Doma, da si iščejo honorarno in redno zaposlitev. V Domu ostanejo toliko časa, dokler si ne najdejo boljše rešitve, primerne tako za mater in otroka. Izkušnje so pokazale, da se v teku enega leta lahko osamosvojijo.

2. Referat za pomoč zasvojenim in njihovim svojcem

V letu 1992 je bilo sklenjeno sodelovanje med Slovensko karitas in don Pierinom Gelmini, ki vodi Skupnost Srečanje.

Skupnost srečanje (Nova Gorica, Cadrug in trije centri v ustanavljanju)

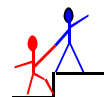
Skupnost srečanje je šola življenja, šola za življenje, predlog za nov način življenja. Je šola, ki zajema celega cloveka v prizadevanju, da bi se mu povrnilo osebno življenjsko ravnotežje. Pri tem so v pomoč tisti, ki so se sami rešili bremena drog, odvisnosti in se osebno srečali z izkustvom sprejetosti, ljubezni in rešitve.

- Leta 1995 je bila odprta prva skupnost v Novi Gorici.
- V letu 1999 smo skupaj uresnicili nacrt otvoritve nove skupnosti za fante v Cadrugu.
- Pred nami pa je še priprava in otvoritev centra za dekleta ter še dveh drugih centrov.

V našem programu je bilo obravnavanih približno 600 ljudi in od tega jih je polovica vstopila v Skupnost Srečanje. Naš cilj pa je omogočiti celodnevno obravnavo za 50 fantov in deklet v Skupnosti Srečanje v Sloveniji in prav toliko v tujini.

Specifna ponudba Slovenske karitas je, da preko **referata za pomoč odvisnikom in njihovim svojcem:**

- zagotavlja stalno prvo pomoč odvisnikom
- pripravlja fante in dekleta za vstop v Skupnost Srečanje (3-6 tednov)
- izobražuje in vodi prostovoljce (spremljanje in svetovanje)
- preventivno dela z mladimi (publikacije, okrogle mize, sodelovanje s šolami)
- svetuje staršem in svojcem odvisnikov (tedenska srečanja, strokovna predavanja)

3. Cebela dnevno varstvo Karitas

Zavod Cebela je v svoji prvi fazi delovanja namenjen dnevnu varstvu, vodenju in zaposlitvi pod posebnimi pogoji, težje in težko duševno in telesno prizadetih odraslih oseb ter tistih z zmerno prizadetostjo, katerim sposobnosti ne dajejo možnosti vključitve v varstveno delovni center.

V središču programa je odrasla oseba z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Redno dnevno sodelovanje strokovnega delavca s starši je namenjeno ohranjanju družinskih vezi in pozitivnih vzorcev obnašanja ter dejavnosti njihovega otroka.

Zavod Cebela je majhna skupnost in kot karitativna ustanova daje velik poudarek pristni domačnosti, medsebojnemu zaupanju, srčni kulturi, cutenju z varovanci, sodelovanju s starši, odprtosti navzven.

Vloga staršev je izjemna, saj oni najbolj ljubijo svoje otroke-varovance.

4. Vzgoja prostovoljcev

Oblikovanje za karitativno dejavnost, solidarnost in dobroto bo potekalo:

- oblikovanje sodelavcev župnijskih Karitas za prostovoljno delo, zaznavanje stisk in kvaliteten pristop k njihovem reševanju
- oblikovanje skupin in javnosti za prepoznavanje stisk in human odziv pri njihovem reševanju

Povezovanje v Karitas bo potekalo:

- povezovanje sodelavcev v župnijskih Karitas z dekanijskimi in območnimi Karitas ter nadalje s škofijsko in slovensko Karitas v smislu mreže delovanja Karitas ter z ostalimi skupinami znotraj Cerkve
- povezovanje v lokalnem in nacionalnem prostoru z drugimi humanitarnimi organizacijami in državnimi strokovnimi službami v smislu prepoznavanja stisk in priprave programov za njihovo odpravljanje

Izobraževanje sodelavcev Karitas bo potekalo na dva načina:

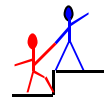
- duhovno oblikovanje in izobraževanje v smislu služenja ubogim
- strokovno izobraževanje v raznih seminarjih, predavanjih in literaturi.

Konkretno:

- nadaljevanje že obstoječih programov: mesečna srečanja župnijskih, dekanijskih, območnih Karitas ter Tajništva škofijske Karitas. Občasna srečanja odborov Škofijske karitas. Seminarji in supervizije. Izdaja brošure za oblikovanje in delovanje prostovoljcev.
- priprava seminarjev za pristop do posameznih primerov uboštev (ostareli, bolni, mladi v stiski, zasvojeni).

5. Svetovanje

Slovenska karitas ali škofijske karitas redno usposablja sodelavce za življenjsko, družinsko in zakonsko svetovanje.

V zadnjem času se je način življenja in delovanja tako spremenil, da postaja svetovanje vse pogostejši in nepogrešljiv clovekov spremljevalec. Zavedamo se, da sodobna uboštva (osamljenost, zasvojenost, mnoge stiske v družini...) zahtevajo od sodelavcev Karitas nova znanja in oblike delovanja. Svetovalnica sega v svojem poslanstvu tako na področje svetovanje osebam, parom, družinam, ki zaidejo v stisko ali krizo odnosov, kakor na področju preventive na določenem področju.

Neposredna pomoc družinskih svetovalnic je v tem, da spremljamo vsa področja zakonskega in družinskega življenja, pomagamo zakoncem pravilno sprejemati in vrednotiti življenje, pomagati pri problemih odraščajočih otrok in njihovi vzgoji, omogočiti razreševanje medgeneracijskih konfliktov in vsakodnevnih problemov, ki se pojavijo v zakonu.

6. Pomoc ljudem in družinam v stiski

Vse vec je družin, ki se obracajo po pomoc na Karitas, ker ne preživijo z dohodkom, ki ga imajo. Veliko težje je za tiste, ki so odvisni od socialne pomoci. V okviru pomoci družinam nudimo naslednje oblike pomoci:

- Družinam, ki so v stiski pomagamo v obliki hrane, obleke, placila položnic, pohišstva , po predhodnem pogovoru in ugotovitvi stanja z dokazili o zaposlitvi ali brezposelnosti, priporocil centrov za socialno delo ali drugih javnih služb.
- Vsako jesen pomagamo pri nakupu delovnih zvezkov in šolskih potrebšcin družinam, ki same tega stroška ne zmorejo.
- pomoc ljudem, ki so v stiski zaradi požarov in naravnih nesrec (poplave, poplave...)
- pomoc beguncem, tujcem in azilantom.

7. Pomoc ostarelim, bolnim ter izposoja ortopedskih pripomockov

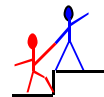
Veliko starih bolnih , osamljenih, ki živijo doma ne želi v dom za ostarele. Vse vec je prošenj ne le za pomoc v gospodinjstvu ampak tudi za osnovno zdravstveno nego bolnika. Poleg tega skupina nudi pomoc pri pospravljanju, obiskovanju starejših, pomoci pri hranjenju, družbi. Izposojamo tudi ortopedske pripomocke: bolniške postelje, invalidske vozicke, sobna stranišca, trapeze, ograjice... Skupina po ŽK izobražuje sodelavce, ki nudijo pomoc na domu po terenu.

8. Organizirano letovanje socialno ogroženih družin in otrok

Materialna pomoc družinam, svetovalno delo v raznih kriznih obdobjih vključuje tudi preventivno ponudbo organiziranega letovanja družin in otrok v razlicnih letovišcnih kapacitetah župnij ali drugih ustanov cerkve (Portorož Piran, Lucija, Pohorje...),ki poteka 2.5 meseca v letu.

Namen organiziranega letovanja družinam vsebuje dva osnovna cilja:

- Omogočiti celi družini, da preživi 8 do 10 dni skupaj v nekem letovišču, kjer jim je zagotovljena prehrana, stanovanje, vstopnice na plažo.

- 2 urna strokovna ponudba dnevno staršem in posebej otrokom na neko aktualno temo (umetnost pogovarjanja, delitev dela doma, priprava na praznovanje, krizne situacije...).

Namen letovanja otrok je v prvi vrsti, da v 10 dneh doživijo lepoto morja, hribov, razvijejo preko animatorjev pripadnost neki skupini, se ucijo preko iger, gledališca, veselih vecerov preživljati prosti cas.

Delovanje Zavoda Janeza Smrekarja, OE Skala

SKALA - MLADINSKA ULICNA VZGOJA je nevladna, neprofitna in nepoliticna organizacija. Skala je organizacijska enota Zavoda Janeza Smrekarja, ki je zavod za socialno dejavnost, izobraževanje in preventivno vzgojo. S svojo dejavnostjo uvaja v preventivno vzgojo nove oblike pristopa k mladim v življenjskih stiskah in mladini na socialnem robu. V svojem jedru združuje in povezuje animatorje, prostovoljce, mladostnike in njihove starše ter s svojim delovanjem posega v širši družbeni prostor. Pri svoji dejavnosti, ki se navdihuje pri preventivnem vzgojnem sistemu Janeza Boska, razvija različne programe mladinske ulicne vzgoje, s katerimi si prizadeva nuditi mladim v stiski celostno vzgojo za življenje.

Skala deluje s posameznimi programi po vsej Sloveniji in v zamejstvu, redna dejavnosti pa je usmerjena na področje Ljubljane (Nove Jarše in Fužine) in na celjsko regijo. Zacetki dejavnosti segajo v leto 1995. Skala si prizadeva spodbujati celostno vzgojo mladih in deluje iz naslednjih **izhodišč**:

- ?? vzgoja temelji na osebnem odnosu zaupanja,
- ?? animacija prostega casa,
- ?? izobraževanje in usposabljanje za delo ter
- ?? pomoc pri oblikovanju osebnega sistema vrednot.

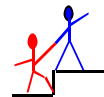
Na teh temeljih so si zastavili pet temeljnih **ciljev**:

- ?? prijateljsko druženje z mladostniki v njihovem življenjskem okolju,
- ?? osebno in ucno spremljanje mladih
- ?? reintegracija mladostnikov v družino
- ?? animacija teritorija
- ?? vzgoja in izobraževanje animatorjev

Ciljne skupine oziroma namembniki so

- ?? mladi v stiski: to so mladi, ki jih srečujemo na ulici, neintegrirani ucenci nekaterih OŠ, mladi, ki so zaradi asocialnega vedenja prišli v stik s svetovalnimi organi ali aparatom prisile ter mladi, ki potrebujejo zaradi neurejenih družinskih razmer novo okolje, ki bo omogočalo njihovo celostno rast in zorenje.
- ?? družine mladih: najpogosteje prihajajo iz drugih etnicnih, kulturnih in verskih okolij
- ?? sodelavci in prostovoljci Skale ter druga zainteresirana javnost

Poleg permanentnih dnevnih in tedenskih dejavnosti za mlade v obliki rednih srečevanj na ulici in v njihovem življenjskem okolju, osebne navzočnosti in spremljanja na socializacijskem in ucnem področju, spremljanja družin mladostnikov v težavah ter animaciji teritorija, skrbijo tudi za strokovno

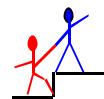

usposabljanje in izobraževanje prostovoljcev - animatorjev, sodelavcev ter širše strokovne javnosti. Vse to skušajo uresničevati s pomočjo opazovanja in poslušanja, pozornosti na protagonizem mladih, utelešanje interesov mladih, vzgojnega pomena igre in skupine, nacrtnosti in doslednosti, povezovanja z vladnimi in nevladnimi ustanovami v Sloveniji, imajo pa tudi vrsto pomenljivih mednarodnih navezav.

V Skali poudarjajo pomen prostovoljnega dela. V delovanje je namrec vključenih 40 prostovoljcev, ki opravijo vsak teden v povprečju pet ur prostovoljnega dela.

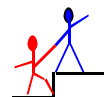
V tem smislu so v Skali razvili več programov:

1. Program **Ulica**: Neposredno srečevanje mladostnikov v njihovem življenjskem okolju v večernih in nočnih urah na področju Novih Jarš in Novih Fužin. Pozornost na pobudništvo mladih in vzpostavljanje vzgojnih procesov.
2. Program **Bus veselja**: "Bus veselja" je preurejeni avtobus, ki poskuša mladim ponuditi pestro in privlačno vzgojno ponudbo za ustvarjalno preživljanje prostega časa. Ima igralnico z ročnimi nogometi, različnimi namiznimi igrami, športnimi rekviziti za organiziranje igre ob Busu na igrišču. V zadnjem delu avtobusa je prostor, kjer potekajo različne ustvarjalne delavnice, tam so tudi police z različnimi informacijami za mlade, v kabini avtobusa pa je možno najti prostorček za individualen pogovor. Bus veselja je potujoci mladinski center.
3. Program **Osebnostno in učno spremljanje**: Osebnostno spremljanje mladostnikov, ki doživljajo stisko, mesečna srečanja mladostnikov, po potrebi nudenje učne pomoči.
4. Program **Mladinski klub Dvanajstka**: Program na Fužinah razvijajo skupaj s CSD Moste Polje in društvom Mladinski ceh mladinski klub s pestro ponudbo raznovrstnih ustvarjalnih, izobraževalnih in prostocasnih dejavnosti. Poseben program pripravijo v počitniških obdobjih: poletni tabor, počitnikovanje med bloki poimenovano Baja kar tako, zimovanja.
5. Program **PUM - projektno učenje za mlade**: izvajati se začne s 1. januarjem 2000 v Celju. Gre za motivacijski program za mlade mladim v starosti od 15 do 26 let, ki naj bi se ponovno vključili v izobraževalni sistem, v programe v dodatnega izobraževanja ter programe, ki naj bi izboljšal njihovo konkurenčnost na trgu delovne sile. Program je namenjen mladim iz celotne celjske regije.
6. Program **Ulicna univerza**: Izobraževanje animatorjev na rednih ponedeljkovih srečanjih, izobraževalnih supervizijskih vikendih, študijskih krožkih in študijskih obiskih, osebnih in skupinskih evalvacijah, organizacija mednarodnih seminarjev, okroglih miz, predavanj, vzpostavljanje strokovne knjižnice, izdajanje biltena Skala, pripravo predavanj in strokovnih člankov.

Uporabljena literatura:

1. Analiza revščine slovenskih gospodinjstev na podlagi podatkov iz ankete o porabi gospodinjstev v letu 1993. Statistični urad RS, Ljubljana, 1996.
2. BRCAR ŠTRUKELJ, Polona (1999): Zdravstveno stanje in zdravstveno varstvo šolarjev in mladine. Inštitut za varovanje zdravja, Ljubljana, 1999.
3. CERNIGOJ - SADAR, Nevenka, BREŠAR, Alenka (1996): Vpliv socialnega položaja na zdravstveno stanje. V Ivan SVETLIK (ur.): Kakovost življenja v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str. 183-196.
4. Deklaracija in Akcijski program svetovnega vrha o socialnem razvoju, Kopenhagen 1995.
5. Evropska socialna listina (spremenjena), Uradni list Republike Slovenije št. 7/1999 z dne 10. 4. 1999
6. CANTILLON, Bea (1997): Izziv revščine in izkljucenosti. Center za socialno politiko, Belgija. Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj, Social Policy Studies št. 21, 1997.
7. DUFFY, Katherine (1998): Projekt o clovekovem dostojanstvu in socialni izkljucenosti, Možnosti in tveganja, Trendi socialne izkljucenosti v Evropi. Svet Evrope: Velika Britanija, marec 1998.
8. IS SRS: Obvladovanje in razvoj invalidskega varstva v sodobni družbi (Konceptija razvojne strategije invalidskega varstva v Sloveniji), Ljubljana, november 1990.
9. HANŽEK, MATJAŽ, (ur.), 1998: Porocilo o clovekovem razvoju Slovenija 1998. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana.
10. KERSNIK BERGANT, Maja: Socialna izkljucenost, Ekonomsko ogledalo, , Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, april 1999, str.14.
11. KERSNIK BERGANT, Maja (ur.)(1999): Denarni prejemki prebivalstva - otroci. Ekonomsko ogledalo, Socialni razvoj, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, maj 1999, str. 14.
12. KRAŠEVEC - RAVNIK, Erna, (ur.) (1996): Varovanje zdravja posebnih družbenih skupin v Sloveniji. Inštitut za varovanje zdravja RS, Slovenska fondacija. Ljubljana.
13. P. MARTIN - GUZMAN (1993): The Construction and the Use of Level of Living Indicators. Madrid.

14. NOVAK, Mojca (1994): Dober dan, revščina - dejstva, pristopi, politike. Socialni izziv, Ljubljana, september 1994.
15. NOVAK, Mojca (1996): Siromaštvo - Dejstva in subjektivna presoja. V Ivan Svetlik (ur.): Kakovost življenja v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str. 311-336
16. NOVAK, Mojca (1997): Human Dignity and Social Exclusion. Country Report on Slovenija. Strasbourg: Council of Europe.
17. NOVAK, Mojca (1998): Hazardiranje s starostjo. Teorija in praksa, letnik 35, številka 6, str. 1042-1056.
18. Predlog Nacionalnega programa socialnega varstva do l. 2005. Poročevalec št. 11/98 z dne 11.8.1998.
19. Predlog Nacionalnega programa zdravstvenega varstva do leta 2004 - Zdravje za vse do leta 2004, Amandmaji k programu. Poročevalec št. 28/98 z dne 24. 4. 1998.
20. Predlog Nacionalnega stanovanjskega programa do leta 2009. Poročevalec št. 77/99 z dne 12. 11. 1999.
21. Predlog Zakona o nadomestnem reševanju sporov in brezplačni pravni pomoči. Poročevalec št. 73/99 z dne 15. 10. 1999.
22. Terraviva. Revija izdaja Center Sever - Jug pri Svetu Evrope, oktober 1998.
23. STANOVNIK, Tine (1993): Analiza socialnoekonomskega položaja slovenskih gospodinjstev v letih 1978, 1983 in 1988. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
24. STANOVNIK, Tine, STROPNIK, Nada (1995): Dohodkovni položaj slovenskih gospodinjstev. Statistika dela, delovnih in življenjskih pogojev, Zbornik referatov 5. mednarodnega statističnega posvetovanja, Radenci, 27. -29. november 1995
25. STANOVNIK, Tine, STROPNIK, Nada (1998): Vpliv socialnih transferov na revščino in dohodkovno neenakost v Sloveniji: Primerjava predtranzicijskega in potranzijskega obdobja. Ljubljana, september 1998.
26. STANOVNIK, Tine, STROPNIK, Nada (1998): Raziskava o minimalnih življenjskih stroških. Končno poročilo. Oba Inštitut za ekonomska raziskovanja. Ljubljana, september 1998.
27. The Construction and Use of Level of Living Indicators, str. 2. V Analizi revščine slovenskih gospodinjstev na podlagi podatkov iz ankete o porabi gospodinjstev v letu 1993. Statistični urad RS, Ljubljana, 1996.
28. TRBANC, Martina (1996): Socialna izključenost: koncept, obseg in značilnosti. V Ivan Svetlik (ur.): Kakovost življenja v Sloveniji, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 287-310.

